

GOGONEDDUS DDIRGELWCH

Trugaredd Duw ;

NEU

Werthfawr Feddyginiaeth

I

Eneidiau lluddedig.

Wedi ei ofod allan

Mewn TR A E T H A W D lle yr agorir
dau Ddirgelwch fawr.

I. Dirgelwch Rhad Ras	I. Dirgelwch yr Ef-
dadguddiedig yn y	engyl yn gynhwyled-
Efengyl.	ig yn y Gyfraith.

Fe brofir hesyd ynddo,

Fod y Gyfraith Frenhinol

YN

Rheol Ufudd-dod Efangylaidd:

Gyd ag amryw GYFARWYDDIADAU i gyfl-
awnu Dyledswyddau'r Gyfraith mewn Modd
Efangylaidd

Yfgrifennwyd yn Saesonaeg

Gan JOHN BISCO,
Gwynidog yr Efengyl yn Thomas, Southwark,

MACHYN LLET H:

ARGRAPHWYD GAN EDWARD PRITCHARD.

M, DCC, XCVI.

HYSDYSIAD O EIDDO'R CYHOIDDWR.

CAFODD John Bisco awdur y Llyfr canlynol ei eni yn High Wycombe yn Sir *Buckingham* a'i ddwyn i synu ym mhrif-ysgol *Rhwythen* Trwy y manteision a gafodd yno fe a gyhaeddodd adnabyddiaeth helaeth o'r leithoedd dwyreiniol: ac fe ymddengys oddi wrth yr hyn a y'grifennodd ei fod wedi ei ddysgu i wneuthur y cefnydd gorau o ddylfgeidiaeth ddynol. Fe fu dros ryw amfer yn gweini mewn pethau Sanctaidd yn St. Thomas yn *Southwark*. Tra bu yno fe fu yn gynnorthwyol i'r gweinidogion y rhai oeddynt wedi eu gosod i brofi y rhai oeddynt yn Sir *Surrey* yn dymuno cymmeryd arnynt waith y weinidogaeth. Ond yn fuan ar ol adferiad Siarls yr ail fe gafodd ynghyd a rhagor na dwy fil o weinidogion eraill eu droi allan o'r eglwys sefydledig am nacau addefawdurdod dynion fiaeledig i drefnu cyfreithiau i Eglwys Dduw yn ol eu dychymmygiou eu hynain. Pe buasai efe ac eraill yn cydffurfio buafent yn cadw eu llefydd; Ond gwell oedd ganddynt gadw cydwybod ddirwystr trwy ddangos eu ffyddlondeb i Ben yr Eglwys er iddynt gael eu gwrthodau herlid ganddynion: fe otalodd yr Arglwydd am danynt ac fe wnaeth eu llafur o fendith i laweroedd. Fe ddartu i Bisco awdur y Llyfr hwn ysgrifenny amryw o Lyfrau eraill. Ac ar ol gwahanaethu ei gyuhedlaeth yn ofn Duw fe hunodd gyda'i ddadau ac a gladdwyd yn High Wycombe lle y cyda'i ddad wedi cael ei eni.

GONEDDUS

Gogoneddus Ddirgelwch, Trugaredd D U W.

M. CA VII. 13.

Pa Dduw sydd fel tydi yn middeu anwiredd ac yn myned heibio i anwiredd, gweddill ei etifeddiaeth? Ni ddeir eise ei ddig byth am fod yn hôff ganddo Drugaredd.

Y Mae'r geiriau hyn yn ddadguddiad o ddau ddirgelwch fawr. Yn gyntaf gogoniant dadguddiedig mwyaf Duw Yn ail, diddaewch pennaf dyn. Y mae Daw yn cyfrif ei druguedd faddeuol yn Iesu Grist, y briodoledd hyfryd honno ar ba un y mae cyfur pennaf pechadur yn sefyll, yn ogoniant mwyaf iddo.

Pa Dduw sydd fel tydi? Y mae'r gair yn yr Hebraeg yn briodol arwyddocau Duw cadarn, Pa Dduw cadarn, &c. megis y gwelwch, Esay ix. 6. x. 21. Y mae yn cael ei alw felly o herwydd ei gadernid, neu ei nerth; y mae'i enw hwn mewn modd neillduol yn ddaear hollalluogwydd Duw. Dat. xix. 6.

Yn middeu anwiredd, y mae'r gair Hebraeg yn arwyddocau dyn, tinnau ymaith a middeu. Fe ddarfus i Iesu Grist y Duw-dyn dynnu ymaith ein hanwireddau ni, trwy eu dwyn hwynt yn ei gorph ei hun ar y pren, fel y dywed yr Apostol, Pedr ii 24

Ac yn myned heibio i anwiredd, (yn ol y Saefnaeg camwedd) yn ol yr Hebraeg, i anffyddlondeb gwrthryfel, a gwrthgiliad gweddill ei etifeddiaeth: Y mae'r gair Hebraeg yn cynnwys yr holl bethau hyn

hyn. Y mae'r pechodau a ddywedir yn y geiriau fod y Duw cadarn yn eu maddeu i'w bobl o'r antan waethaf. o'r lliwiau duaf, a rhai mwyaf gwaedlyd; ac y mae hyn yn gwneuthur ei allu a'i drugaredd faddeuol i ddisglirio yn dra gogoneddus.

Y mae'r anwiredd a'r camwedd, &c: yn fy nhestyn yn ol priodoldeb y Iaith *Hebraeg*, yn bechodau wedi eu gwneuthur, 1. Yn erbyn goleuni yn y deall: 2. Gyd a mlais a gwrthnyfigrwydd cyndyn yn ewyllys pechadur: 3. Balch drosedd-iadau o'r holl orchymynion: 4. Pechodau o wrthryfelgarwch ac anfoddlondeb.

Y mae'r ail air, *anwiredd*, yn y testyn, yn ol yr *Hebraeg* yn arwyddloccau ymddygiad anffyddlon, ffals dau wynebog, megis pan fo dyn yn cymeryd arno wneuthur rhyw beth, ac ar yr un pryd yn gwneuthur i'r gwrthwyneb, fel Cyfreithwr yn cymeryd arno ymddiffin achos dyn tlawd, ac ar yr un pryd yn ei fradychu i'w ei wrthwynebw'r.

Y mae amcan gyffredinol y geiriau yn ddan ddyblyg: 1. I ofod allan mai y peth mawr hwnnw ymha un y mae'r Duw cadarn i'w rhyfedda a'i dderchafu gan ei holl eiddo, yw ei drugaredd faddeuol: Y mae gogoniant a mawrhydi y Duw cadarn yn disglirio yn dra godidog ac ardderchog yn ei ras a'i drugaredd yng Nghrist Jesu. Pa *Dduw* sydd fel tydi yn maddau, &c. fel pe dywedasai dyma'r amlygiad mwy rhagorol o'th ogoniant, a'r dadguddiad mwy rhyfeddol o'th hollalluogrwydd.

2. Amcan gyffredinol y testyn hwn yw, gofod allan dduwdod Duw *Israel*, mai efe yw yr unig w'r *Dduw*, am ei fod yn maddeu yn rhad ac yn gyllawn hysogedigaethau dyfnaf, gwrthnyfigrwydd, troseddinau, a'r gwrthryfelgarwch mwyaf, i bechaduriaid crediniol edifeiniol.

Pan mae'r prophwyd yn dywedyd, *Pa Dduw cadarn sydd fel tydi?* nid yw yn meddwl fod un gwir Duw

Dduw, heblaw ein Duw ni; ond ei amcan yw gosod allan y briodoledde fawr amlygiadol, a'r weithred ardderchog wahaniaethol honno, wrth ba un y gellir adnabod y gwir Dduw oddiwrth yr holl eulun-dduwiau- o herwydd ei fod yn drugarog faddau pechodau ei bobl, hyd yn oed pechodau o gyndynrwydd a gwrthryfelgarwch, ei fod yn anghyfnewidiol yn ei gyfammod a hwynt, yn gorchfygu eu holl ddrygioni a daioni.

Y mae *Calfn* yn dal sylw na bu un genedl erioed mor ddigred ag nad oeddynt yn cyfaddef eu hunain yn euog ger bron Duw: o herwydd pa ham yr oedd yr holl genhedloedd yn ffoi at eu duwiau am eu trugaredd trwy ymbiliau ac aberthau: yr oeddynt yn credu fod y duwiau yn drugarog, ac yn dueddol i faddeu. Ond ni allodd neb o dduwiau yr cynhedloedd erioed faddeu pechod.—Gallu neillduol, a phriodoledde frenhinol Duw a brenhin *Israel* yn unig yw maddeu pechod.

Y mae'r geiriau yn gosod tri pheth rhagorol ger ein bron: 1. Amlygiad ardderchog o dragwyddol Dduwdod a hollalluogrwydd Duw ei drugaredd faddeuol i'w bobl. 2. Silfaen wreiddiol a ffynnon ein holl happusrwydd a'n cyfur ninnau, ewyllys da Duw i ddangos trugaredd: Dyma pa ham nad yw ei lid ond fel tros ennyd, ond ei drugaredd yn dragywydd 3. Pwy yw y gwrthrychau ar ba rai y mae'r holl drugaredd faddeuol hon yn syrthio ac yn ymsefydlu, etholedigion Duw, yn cael eu gosod allan yn y geiriau wrth ddau enw: yn gyntaf *etifeddiaeth* Duw, yn ail *gweddill*.

1. Y mae bobl Dduw yn cael eu galw yn *etifeddiaeth* iddo, Deut xxxii. 9.—Eph. i. 18.—1 Pedr v. 3. —Salm ii. 8, 2 Y mae Duw ei hunan yn cael ei alw yu gyfran ac *etifeddiaeth* ei Bobl, gwel. Salm xvi, 5. *Yr Arglwydd yw rhan fy etifeddiaeth.* —cxix. 5.—Galar. iii. 24. *Yr Arglwydd yw rhan i, medd fy enaid.* A Mair a ddewisodd y rhan dda. Luc x. 40. A 3 Yn

Yn ail gweddill : Nid yw y rhei'ny ag y mae Duw yn rhoi maddeuant iddynt ond *Gweddill*. Nid yw rhan ac etifeddiaeth Duw ond gweddill mewn cydmariaeth a'r byd. *Pe byddai meibion Israel fel tywod y môr, gweddill a achubir.* Eſay i. 9, 10. 20, 21.—Rhuf. ix. 27. Y mae trugareddau tragwyddoldeb yn werthfawr, yn llenwi neb ond auridd lestri trugaredd.

Ond p1 beth yw gweddill ?

Att. Darn o frethyn hanner neu gwarter llath, fo yn aros ar ol, o dri neu bedwar ugain llath.

Nia allwn gafglu'r athrawiaeth fawr wirioneddol hon oddiwyth y geiriau, ſef.

Mai trugaredd fadduol yr Arglwydd Dduw yng Nghrist Iesu i'w eiddo, yw'r amlygiad mwyaf ac ardderchoccaf o'i dragwddol Dduwdod, gogoniant, a hollalluogrwydd.

Er eglurhau'r gwirionedd gwerthfawr hwn mi ofodaf bedwar peth ger bron,—

Y PETH CYNTAF.

Mai trugaredd fadduol Duw yw'r amlygiad mwyaf ac ardderchoccaf o'i dragwddol Dduwdod,

Yn gyntaf, Gwaith neillduol Duwdod anfeidrol yw madden pechod ; nid oes neb ond y Duw hollalluog aall faddu i bechaduriaid.

Yn ail, yr amlygiad mwyaf o'r Duwdod ydyw 1. Y mae pob creadur yn pregethu Duw i ni.

2. Y mae doeth a rhyfeddol drefn pob peth gwaith creaduriaid drefswm a dienaidd yn gweithredu i ateb diben uwchlaw iddynt eu hunain, yn dadcan Duwdod.

3. Ond y peth ag ſy'n amlygu'n ſwya eglur mai'r JAHŌFA yw'r gwir Dduw, wrth ei waith yn maddeu cynnifer o bechodau a chamweddau i'w bobl. Ie, oni buasai fod yr Arglwydd yn Dduw anfeidrol, ni allasai faddu i bechaduriaid mawrion. Y mae Duw ei hunan yn dywedyd cymaint a bynny,
Hof.

Hof. xi. 9. Ni chyflwynaf angerdd fy lliid, ni ddychwelaf i ddinystrio *Ephraim*; canys Duw ydwyf fi, ac nid dyn, &c. wrth *Ephraim* y mae i ni ddeall y deg llwyth y rhai oedd wedi syrthio yn dra dŵl i halogedigaeith eulunaddoliaeth a chauldduwaeth; ond er hynny, y mae yn y geiriau ymrwymiad cadarn i faddeu, i arbed ac i drugarhau wrth y pechaduriaid duon hynny; ond ar ba ammod? Canys Duw ydwyf fi, ac nid dyn; medd yr Arglwydd, ac am hynny mi allaf faddeu iddynt: Fel pe dywedafai, O i buasai fod gennyf drugareddiau Duw anfeidrol, ni allafwn lai na dinystrio *Ephraim*.

YR AIL BETH

Mai grâs a thrugaredd faddeuol, yw'r enw mawr wrth ba ua yr ymlygodd Duw ei hun, ac wrth ba ua y mae yn ymylrydu cael ei adnabod a'i alw gan

Fe gyhoeddodd Duw ei hunan ei enw i *Moses* ar fynydd *Sinai*, Ecfod. xxxiv. 4, 5, 6, 7. A *Moses* a gyfododd yn foreu, ac y aeth i fynydd *Sinai*, &c. — A'r Arglwydd a disgynnodd mewn Cwmwl, ac a safodd gydag ef yno, ac a gyhoeddodd enw'r Arglwydd. A'r Arglwydd a aeth heibio o'i flaen ef, ac a lefodd *JEHOFA*, *JEHOFA*; y Duw trugarog a graflawn hwylfrydig i ddig, ac aml o drugaredd a gwirionedd, yr hwn sydd yn cadw trugaredd i filoedd, gan faddeu anwiredd a chamwedd a phechod, ac heb gyfrif yr anwir yn gyflawn; yr hwn a ymwel ac anwiredd y tadau ar y plant, ac ar blant y plant, hyd y drydedd ar bedwaredd genhedlaeth.

Amlygiad o'i bresenoldeb ogoneddus: a chyhoeddiad o'i enw sydd i ni ddeall wrth y disgytiad hwn oeiddo Duw. gwel. Ecfod. xix. 18. Y mae'r *Caldeae*g yn dywedyd, Fe a'i dalguddiwyd, neu efe a ymddalguddiodd. Y mae yn eglur oddiwrth eiriau *Moses*. Num. xiv. 17. 18. ac eraill o'r athrawon *Hebraeg*, mai'r *Shecina* (yr arwydd rhyfeddol hon

honno o bresenoldeb neillduol Duw gyda meibion *Israel*) a gyhoeddodd y priodoliaethau hyn yn *Ecsod. xxxiii. 19.* Y mae Duw yn addaw cyhoeddi ei enw i *Moses*, ac yna y mae holl ddaioni gras a thrugaredd yr Arglwydd yn myned heibio o flaen *Moses*, ac felly ei enw yn cael ei gyhoeddi. *Ecsod. xxxiv. 5.* dyma enw gogoneddus y Duw cadarn wedi ei hollol gyfansoddi o'r priodoliaethau melysaf o ras a thrugaredd.

Y mae yn y geiriau dri enw gwerthfawr a chwech o broidoliaethau o drugaredd, a rhei'ny fel cynifer a hynny o lythyrenau auraid, yn gwneuthur i synu yr enw gogoneddus hwn; a phob llythyren yn cynnwys cyfur anrhaethadwy i'r credniol edifeiriol. Y mae'r ddwy lythyren olaf yn cynnwys priodoliaethau o gyfiawnder, lle y mae'r *Jehosa* yn gosod ei hunan allan fel barnwr yn dial pechod ar bob rhai anedifeiriol.

Os gofyn neb o'r saint i mi yn awr pa beth yw enw priodol ein Duw ni, yr wyf yn ateb, ei holl ddaioni, gras a thrugaredd faddeuol yng Nghrist ydyw.

O pa fath anogaeth fydd yma i eneidiau blinedig i fyned at Dduw'r drugaredd, am fywyd a maddeuant! Y mae hyd yn oed ei Enw yn addaw ateb a derbyniad llawn gras a thrugaredd.

Yn gyntaf. Y mae'r enw hyfryd hwn o eiddo Duw, yn withddrych, gwaelod, a seilfaen-gymmwys i ffydd werthfawr: yr amlygiad ysbrydol o'r Enw gogoneddus hwn, yw y rhai gadarn honno ag fydd yn tynnu'r enaid at Grist. *Salm. ix. 10.* Y rhai a adwaenant dy Enw a ymddiriedant ynot, medd y Salmydd. Hyd nes amlyger yr Enw hwn i bechaduriaid, ni allant, ac ni ymddiriedant byth yn yr Arglwydd.

Yn ail, Yn yr enw hwn o eiddo Duw y gorchymynir i saint dan gwmwl o absenoldeb, ac yn y diffig o sicrwydd ysbrydol i ymddiried ac i ymorphwys

orphwys arno. Eflay i. 10. Pwy yn eich mysg fydd yn ofni yr Arglwydd, yn gwrandao ar lais ei was ef, yn rhodio mewn tywyllwch, ac heb lewyrch iddo? Gobeithied yn Enw yr Arglwydd, ac ymddirieded yn ei Dduw. Deliw hysylw, se ddi-chon eneidiau gwerthfawr. ag fydd yn gwir ofni yr Arglwydd rodio mewn cyflwr tywyll, digysur heb brofi'r wreichione i neu'r pelydr lleiaf o sicrwydd cyfurus yn eu hyfbrydoedd.—Ond pa beth a wneir yn yr achos hyn? ymwafged ac ymlyned ffydd wrth yr Enw gogbneddus hwn o ras a thru-garedd; cadwed ef yn wastadol yn ei golwg; y mae bywyd a goleuni yn yr enw hwn.

Yn drydydd. Yr enw gwrthfawr hwn yw Tŵr ymddiffinfa y saint. Diar. xviii. 10. Tŵr cadarn yw Enw yr Arglwydd atto y rhed y cyfiawn, ac y mae yn ddiogel, neu, ac se ddarchetir; felly y mae yn y iaith wreiddiol. Pan fo profedigaeithau trallodau, amheuan, ac ofnau yn gosod arnom, ffod ffydd i'r Tŵr cadarn hwn am nodded a diogelwch. Y mae digon o'rwydd yn yr Enw dwyfol hwn i ateb ein holl wrthddadleuon, i fodloni ein holl amheuan, i lonyddu ein heneidiau, ac i wneuthur i fynu ein holl ddifffigion.

1. Gwrthddadl. Mawr ofid amryw o eneidiau tlodion yw hyn, nad yweu pechodau wedi eu maddeu ac nad oes gwaith newydd ar eu hyfbrydoedd, o'r hyn lleiaf yn eu golwg hwy eu hunain. *Att.* Ystyria mae'r llythyren gyntaf o Enw Daw yw JESOPA; wedi ei chyhoeddi ddwywaith ynghyd, Bod anfeidrol yw Daw, se ddichon roi Bod i'r grasusau a'r cyfuron hyany ag fy eito heb fod.

2. Gorth. Oh, ni oleuir byth o'm meddwl tywyll hwn; ni thynierir byth o'm calon galed hon ac ni allaf byth orchfygu'm llygredigaethau a'm drwg nwydau. *Att.* Daw cadarn yw'r Arglwydd se all orchymyn goleuni allan o dywyllwch, a *Cor. iv. 6.*—Froï calonnau o gerrig, yn galon-
nau

nau o gig. *Ezec. xi. 19.*—Fe all fwrwallan iengoedd o gythreuliaid, *Marc y. 9.*—A gwestegu moroedd o lygredigaethau ag un gŵir o'i ennu. *Mat. viii. 26.*

3. *Gwrth.* Yr wyf yn cyfaddef y gall Daw faddedu a darostwag fy holl bechodau; ond y cwestiwn yw, a wna eie hynny dros y cyfryw ystruan a myfi? *At.* Y mae enw Daw yn dywedyd i ni ei fod ef yn llawn trugaredd, yn tosturio wrth y rhai fydd mewn trueni. 2. Y mae ganddo ymysgaroedd o drugaredd, y mae yn bŵd i faddieu. 3. Y mae ganddo olud oedd anchwiliadwy o drugaredd. *Eph. ii. 4. 5.* a'r rhei'ny oll i'w bobl, nid iddo ei hun; nid oes arno ef ddim eisiau trugaredd: ie y mae yn cyfrif y drugaredd honno ag y mae yn ei hestyn i eneidiau crediniol ei olud mwyaf a'i dryfor pennaf.

4. *Gwrth.* Ond yr wyf fi yn gwbl anheilwag, nid oes genyf dd m i annog Daw i drugarhau.

At. Bôd llawn o iâs yw'r Daw cadarn, y mae yn drugarhau yn rhad; y mae ei drugaredd yn syrthio ar y rhai anheilyngif, heb y pŵer lleiaf i un rhw beth ynnom ni. Y mae Daw yn drugarhau yn ol anfeidrôl heliethrwydd ei gŵlon, ei ddaioni a'i ewyllys ddi ei hun. Y mae ymadrodd gwerthfawr i'r perwyl hwn, i *Cron. xvii. 19.* O Arglwydd—yn ol dy feddwl (yn Sefneg dy gŵlon) dy hun y gwneithost yr holl fawredd hyn, &c, nid yn ol ein cynwysfadau ni.

5. *Gwrth.* Ond oh! yr wyf fi yn hen bechadur, mi wrthsefais yn hir; pe diethwn ar y cyntaf, fe fuasai rhyw obaith. *At.* 1. E i'w Daw yw *Hayr-frydig i ddig*, hynny yw, hir cyn y digio, fel y mae yn *Hebraeg*. 2. Y mae ganddo olud oedd o hiry-miros ac amynedd, *Rhif. ii. 4, 5.* ac ni threulia y rhai'n yn fuan.

6. *Gwrth.* Y mae fy mbechodau yn rhagori ar eraill mewn rhifedi a maintioli, y maent yn aneirif, mi fynych dorrais gyfammod ac adduned â Daw. *At.* 1. Y mae gogoneddus enw Daw yn dad-

gan ei fod ef yn aml o drugaredd, yn fawr ac yn helaeth ei ddadlioni; y mae ganddo liaws o desturi- aethau, trugareddau, a maddeniant o bob math, rhif a rhyw, a'r rhai'n yn llawer mwy aneirif nac y dichon dy bechodau di fod. Yn *Eney. iv 7* y mae yn addawarbedu helaeth, yn ol yr *Hebraeg*, llofogi neu adchwaneu trugaredd a gwirionedd, yn cadw addewid a'i bobler eu holl wendidau hwy,

7. *Gwrth.* Nid yw'r trugareddu hyn ond i weddill, se a'hai nad wyl si un o'r rhei'nv. *Att.* Y mae gan y Duw cedarn drugaredd i filoedd, ie, i liaws aneirif o bob llwyth, iaith a chenedl, &c.

8. *Gwrth.* Ond y mae arnaf ofn, pe cawn drugaredd, y syrthiwn, ac y pechwn drugaredd y math urachefn. *Att.* Cofia y mae Duw yn cadw trugaredd i filoedd, trwy allu Duw hollalluog yr ydym ni ein hunain, ein trugareddau a'n grasus- au yn cael ein cadw (yn ol y *Groeg* fel mewn dinas gaerog) i Jechyd vriaeth, i *Pedr i. 5.* Nid yw ein trysor yn ein dwylaw ein hunain fel *Adda*.

9. *Gwrth.* Nid yw fy mbechodau i fel rhai dyn- ion eraill, y maent yn waeth mewn llawer ystyr- iaeth ac amgylchiad mi ymddygaïs yn dwyllodrus tung at Dduw mi cymerais arnaf fod drosto ond mi sum yn ddau wynebog yu dwyllodrus ag a ddingel weithredais yn ei arbyn ar yr un pryd: o dyma'r pechod fy'n clwyfo fy ngydwybod ddyfnaf. *Att.* Enw Duw yw maddeu anwiredd, camwedd, a phe- chod i bechaduriaid dychweledig: pechodau o bob math a maint, ie pechodau o ragrith, ymddygiad dauwynebog, a gwrthgiliad fel y mae'r gair *Heb- raeg* yn arwyddocau. O Saint mynnwch adnabod enw eich Tad; eie a'i cyhoeddodd, fel na byddai neb o'i eiddo yn anwybodus o hono: Rhwch eich holl fyfyrddod ar yr enw gwerthfawr hwn; mynnwch wybod pa le y mae eich nerth yn gorwedd; tŵr o nerth yw'r enw hwn o eiddo Duw, Pan to trall- odau tusewnol ag allanol, amhepon, a meddyliau ymollyngar

ymollyngar yn dechreu rhwng fflowch, ag ymgudd-
wch yn y tŵr cadarn hwn; a'r addewid yw y cewch
eich derchafu uwchlaw eich holl amheuan, au-
hymherau, ag ofneu gythryblus a therfysglyd.

Yn y bedwaredd. Y mae'r dadguddiad ne'r hyf-
bysiad o'r enw gogoneddus hwn yn flawnw'r enaid o
gariad at Dduw, Crist, a'i holl berthynafau, gyda
phob melynfa: Y mae genym ymadrodd hynod
i'r diben hwn o eiddo Crist, *Ioan.* 17. 26. Mi a
hyfbyfais dy enw iddynt, ag a'i hyfbyfais: fel y by-
ddo ynddynt hwy y cariad a'r hwn y cerast fi, a
minnau ynddynt hwy. — Pa fwyaf a hyfbyfur
o'r enw hwn i ni gan Crist, mwyaf i gid o gariad
Duw, Crist, a'r ysbryd gogoneddus, ag o'r adelf-
ddwyfol sy'n dyfod i'n hyfbrydoedd ni,

Y TRYDYDD PETII.

Tod uwchder ac ardderchowgrwydd gogoniant
dadguddiedig Duw yn disgleirio yn fwy yn ei ras
a'i drugaredd faddeuol nac mewn un peth arall.

Ei ragorol, ei oruwch aml ras a'i drugaredd yw'r
peth mawr hwnnw ag y mae'r Duw cadarn yn ei
gyfrif yn awr yng Nghrist yn brif ogoniant iddo.
— Y mae Duw yn cyfrif ei hun yn fwy gogoneddus
yn ei drugaredd, nac yn ei ddoethineb, cyfiawn-
der, neu allu. Y mae yn cyfrif ei ras a'i drugaredd
(medd Dr. Sibs) yn ogoniant neillduol iddo.

Yn gyntaf, Y mae Duw yn cyfrif ei drugaredd
ei ogoniant pennaf, a'i ardderchowgrwydd mwyaf
dan yr Efyngyl: Y mae Duw yn cyfrif y briedol-
edd honno ag fydd yn gyflur pennaf iddo yntef.

Yn ail, Y mae Duw ei hun, wedi dadcan mai
drugaredd yw ei ogoniant; y mae gennym ym-
adrodd rhagorol i gadarnhau hyn o enau y rhag-
orol Ogoniant ei hun, *Ecsod.* xxxiii. 18. Y mae
Moses yn attolygu ar Dduw i ddangos iddo ei
ogoniant: 19. *adnod.* Y mae Duw yn caniatu ei
ddymuniad; medd yr Arglwydd; Gwnaf i'm holl
daioni

ddaioni fyned heibio o flaen dy wyneb, a chyhoeddaf Enw'r Arglwydd o th flaen di : A mi a druga rhaf wrth yr hwn y cymmerwyf drugaredd arno, ac a dofturaf wrth yr hwn y tolluriwyf. Pa beth y mae Duw yn ei gyfrif yma yn ogoniant iddo? *Att.* Ei holl ddaioni, gras, a thrugaredd.

Y mae'r *Caldeag* yn esbonio'r gair *Fy holl ddaioni*, *Fy holl ogoniant* : A'r *Groeg*, *Mi af heibio i ddi* a'm holl ogoniant. 1. Y mae Duw yn ogoneddus yn ei ddoethineb, ei gyfiawnder, a'i holl briodolïaethau. 2. Yn ei holl ragluniaethau, gweithredoedd barnedigaeithol yn ac ar y byd ; ond yn ei drugaredd faddeuol iw ei eiddo, y mae yn ogoneddus gogoneddus.

Yn drydydd, y mae trugaredd Duw yn fynych yn yr ylgrythyrau yn cael ei galw yn ogoniant ; *Rhaf.* ix. 23. y mae yn cael ei galw golud gogoniant ; hynny yw golud trugaredd, gwel. 2 *Cor.* iii. 18. a'r iv 6. yr hyn yw gogoniant Duw ; fel yr ymddengys wrth y deiliad neu'r gweithredoedd, *Llestri* trugaredd. Y mae gennym le cyfelybia hwn yn *Eph.* iii. 16. *Ar roddi o hono efi chael yn ol cyfoeth ei ogoniant.* — *Luc.* ii. 14. *Gogoniant i Dduw yn yr uchelder.* Pa ogoniant? Gogoniant ei rad rās a'i drugaredd Prif ogoniant Duw yn awr yw ei oruwch-aml a'i oludog rās yng Nghrist. Wrth ogoniant Duw yma fmedd *Dr. Sili.* yr ydym mewn modd neilltuo i ddeall, gogoniant ei rad rās, ei drugaredd, a'i gariad yn Iesu Crist, gwel ei Draethawd am ragoriaeth yr *Efengyl* a'r *Gyfrantâ*, tudal. 233. a 238.

Y PEDWARYDD PETH.

Fod tra rhagorol a thra ardderchog sawredd gallu Duw yn fwy dadguddiedig ym maddeuant pechodau ei bobl, nac mewn un peth arall.

1. Gweithred o allu, i.e. o anfidrol allu yw maddeu pechod.

2. Y mae Duw yn dangos mwy o'i allu ym maddeuant pechod nac yng nghreadigaeth yr holl fyd. Fe brofir hyn yn rhagorol. *Nam.* xiv. 17. 18. 19. Lle mae *Moses* with daer ymbil ar yr Arglwydd i faddeu iw ei bobl, yndadieu ac yn haeru mawredd ei nerth; Yr awr hon gan hynny, mawthaer. attotwg nerth yr Arglwydd, fel y llefaraist, lgan ddywedyd, yr Arglwydd fydd hwyr-frydig i ddig ac aml o drugaredd, yn maddeu an-wiredd a chamwedd ——— Maddeu attotwg an-wiredd y bobl hyn yn ol dy sawr drugaredd. Y mae mawredd nerth, a mawredd trugaredd yn cyd-gylarfod mewn maddeuant pechodau mawrion, Ynghreadigaeth y byd, fe ddywedir i Duw ddangos ei allu neu ei nerth, *Rhif.* i. 20. Ond ym maddeunt pechod ei bobl mawredd ei nerth. Fe fyddi'r Duw cadarn osod allan ei allu a'i drugaredd anfeidiol i'r eithaf, yn hytrach nac y collei un enaid crediniol.

Yn *E/ay.* xxvii. 5. y mae trugaredd, daioni, a ffyddlondeb Duw, yn cael eu galw ei Nerth; ac fe orchymynir iw faint i ymallyd yn y nerth hwn, gan sicrhau trwy hynny y gwnaent lledwch a Duw, ac y caent eu cynnal yn erbyn pob trallod a thymmeftl. Yn *Salm.* ixii. 11, 12. y mae cader-nid, neu allu, a thrugaredd Duw yn cael eu huno ynghyd fel feillfaen a gwaelod sicr i flydd i orph-wys arnynt.

1. *Defnydd.* Os yw hyn bur wirionedd, mae " trugaredd faddeuol Duw yw'r ainlygiad mwyaf " o'i dragwyddol Dduw-dod, gogoniant, a holl-alluogrwydd", fe all hyn ddyfsgu i ni mai'r ffordd oreu i ddynion i dderchafu gogoniant Duw, yw credu ac ymlynu with ei drugaredd ogoneddus yng Nghrist Iesu.

Y mae dynion, wedi i Duw roi goleuni iddynt i weled eu cyflwr pechadurus, colledig, andwyol eu hunain, fel ag y maent ynddynt eu hunain,
• Cyflawnder

Cyflawnder a rhadlonrwydd trugaredd yr efengyl, ac felly yn casau eu chwantau anwylaf, yn dyfod allan o honynt eu hunain, ac yn ymallyd mewn trugaredd faddeuol, yn addef tragwyddol dduwdod Duw, ac yn derchafu ei drugaredd, grâs a gallu yn fwy nac mewn un ffordd arall. Nid oes un weithred neu ddyledswydd ag fydd bosibl i ni ei chyflawnu, trwy ba un yr ydym yn derchafu enw mawr Duw cymmaint, a thrwy dafu ein hunain ar ei rad drugaredd yn yr **ARGLWYDD IESU**.

O chwi bechaduriaid llwythog, blinderog, a chalon-ddrylledig, sy'n sefyll yn ol dan grynau ac ofni, ac ni feiddiwech anturio ar yr addewid, perswadier chwi i roi gogoniant i Duw, trwy dderbyn a chosleiddio ei rad a'i werthfawr drugaredd ddadguddiedig yn yr **Efengyl**.

Gwrth. Ond Oh! mi sum yn bechadur ang-hyffredin, mi anfad gyffroais lygaidd purgogoniant Duw, ac mi greulon drywanais yr **ARGLWYDD IESU** trwy fy ffiadd afradlonrwydd; pan y dechreuwyf ieddw i edrych tua gorffedd trugaredd, y mae fy holl bechodau yn eu holl amgylchiadau, hyd a lled llun a lliw yn ymldangos ger fy mron a fatan yn dywedyd na dderbyn trugaredd byth mo'r cyfryw ystruan a myfi.

All. Ystyriwch, Oh! chwi eneidiau ymollyngar amheu-us, trallodedig.

1. Mae trugaredd yw gogoniant Duw; ac am hynny pa fwyaf o râs a thrugaredd fydd arnoch ei eisiau, ac a dderhynioch oddiwrth Dad y trugareddau, mwyaf ei gid fydd gogoniant eu Enw.

2. Y mae bechaduriaid mawrion trwy gredu a chosleiddio trugaredd yn rhagorol anrhydeddu Duw; canys y maent trwy hynny yn rhoi iddo brif ogoniant priodoliaethau goruchel a gorfoleddus ei *Ras* a'i *Drugaredd* yn eu hanfeidroldeb.

3. Y mae gogoniant, disgleirdeb, ac anrhydedd goludog grâs a thrugaredd Duw yn cael eu traderchafu

chafu trwy fadden Pechodau mawrion. A wrandewi beth y mae'r dyfgedigion duwiol yn ei ddywedyd ar yr achos hyn? Medd un (*Dr. Sibs.*) wrth lefaru wrth enaid drylliog edifeiriol, edrych ar Dduw yng Nghrist, ac ystyria ei ddiben ynghnawdoliaeth Crist, fel y byddai iw drugaredd, daioni a'i rās i gael eu derchafu, a gorfoleddu dros holl anheilyngdod dyn, y gwnaeth felly, Pa swyaf yw dy bechodau mwyaf ei gid fydd gogoniant ei drugaredd; a bod yn ogoneddus yn ei drugaredd, y mae Duw yn awr yn ei geisio. —

Y mae Mr. R. Bolton wrth lefaru wrth enaid drylliedig, yn dywedyd fel hyn: Yn yr achos hwn, mi a ddangosaf i ti berl, wrth ddamwain, se gallif trugareddau Duw eu hanrhydeddu yn anghyffredinol trwy fadden'r fath bechodau ofnadwy canys trwy hynny y maent megis yn cael eu gosod ar waith i'r eithaf, a'u hanwylder, melusder, ac anfeidroldeb yn cael eu traderchafu a'u gogoneddu a gwaed Crist Iesu yn cael ei wneuthur i ddisgleirio yn swydd ardderchog a rhagorol, a'i anrhydedd a'i werthfawrogrwydd yn cael eu traderchafu trwy olchi ymwith y cyfryw frychni uffernol.

Hyn (yn ol fy marn i) oedd sail ymadrodd *Dafydd*, *Salm. xxv. 11.* ARGLWYDD maddeu fy anwiredd; canys mawr yw: yn ol yr *Hebraeg*, o herwydd ei fod yn fawr, ac yn llawer. Y mae'r *Arabeg* fel hyn. O Dduw, trwy, neu er mwyn mawredd, gogoneddus fawredd dy enw, maddeu fy mhechodau, o herwydd mawrion ydynt. Fe ellid meddwl fod *Dafydd* yn ymresymmu yn ei erbyn ei hun, ond, os iawn bwyfir ei ddadl y mae yn cynnwys ynddo sylwedd a chadernid dwysol, Y mae fel pe dywedasai *Dafydd*, ARGLWYDD yr wyf yn cyfaddef fod fy mhechodau yn fawr rhagorol; ond pa swyaf yw fy mhechodau mwyaf ei gid fydd gogoniant dy rās, trugaredd a gallu yn eu maddeu, se sawrhair ac fedra derchafit ardderchawgrwydd

awgrwydd mawredd dy enw trwy hynny.

Gogoniant a hyfrydwch y Duw cadarn yw gwneuthur pethau mawrion cyfattebol iw fawredd: Gogoniant physygwr yw gallu gwellau clefydau marwol, diobaith.

1. Ai pechod yw dy ofid mwyaf, a ydyw dy galon a'th gafineb wedi gwir ymosod yn erbyn pob orwg dros yr amser i ddyfod? O glŷn with yr addewid auredd honno, Lle yr amlhaodd pechod y rhagor amlhaodd Grâs *Rhuf. v. 20* Gogoniant rhagorol amllder Grâs Duw yw gorfoleddu ar gyflawnder mwyaf pechod.

2. Y mae daioni Duw tuag at ei eiddo mor rhagorol helaeth, fel ag y mae yn cymmeryd achlysur oddiwrth fawredd eu pechodau i dderchafu ac i ddadcan rhagorol fawredd a rhadlawnder ei drugaredd.

Ni a allwn ddarllain gyd a rhyfeddod y grafol benderfyniad y mae rhad râs yn ei gwneuthur ar y cyhoeddiad o gyndy arwydd ac anedifeirwch *Israel* dan wialennodau; medd Arglwydd *Israel*, Am awwredd ei gybydd-dod ef y digais, ac y tarewais ef: ymguddiais, a digais ac efe a aeth rhagddo yn gildynnus ar hyd ffordd ei galon. Ei ffyrdd a welais, a mi a'i *Iechaf ef*: tywyfaf ef hefyd, ac adferaf gyfur iddo, ac iw alarwyr.

O ddyfnder diwaelod rhad râs! O ryfeddod pob rhyfeddod, y mae yn ddigon i beri syndod arddynion ac angylion! se allasai dyn feddwl y buasai'r penderfyniad fel hyn; **Mi** welais eu ffyrdd cildynnus gwrthryfelgar. o herwydd pa ham mi a'u dnystriai ac a'u llwyr fwriaf ymaith. Ond y mae'r penderfyniad yn drugaredd ei gid: **Mi** welais eu ffyrdd gwrthryfelgar, mi a'u iechaf, maddaui iddynt, ac achubai hwynt; se gais fy ngrâc orchfygu eu holl ddrygioni hwynt.

Lc

• Eo p'llach annogaeth a chynyfriad i eneidiau gwir ylig a drylledig i ddyfod i mewn a thraflu eu hunan i fendigedig freichiau trugaredd Duw, y rhai fydd yn sefyll yn agored i'r eithaf yn brod i gollaidio pob enaid crediniol a ddelo, mi ofodaf ge bron wyth o annogaethau.

I. ANNOGAETH

1. Fod gan Duw oludoedd a thryforau diderfyn o rās a thrugaredd. Ni a welwn yn yr ysgrythurau, fod y gair golud neu gyfoeth, yn gysylltiedig yn cael ei gynhwysu at rās a thrugaredd. Yn ail, ei briodoli i rās a thrugaredd. Yn drydydd, fod rhagorol amider a goruchddyllifol gyflawnder yn y goludoedd hynny.

Am y peth cyntaf, ni a welwn y gair golud yn cael ei gynhwysu at rās a thrugaredd mewn chwech o destynau enwog. *Rhuf. ix. 23.* I beri gwybod Golud ei ogoniant, hynny yw ei drugaredd ogoneddus, ar lestri trugaredd. Yr ydym yn dirlawn. *Rhuf. ii. 4.* Am olud daioni, neu drugaredd, Hefyd xi. 33. *Oñ ddyfnder golud!* &c. wyth gydmaru'r lle hyn a phen. xii. 1. Y mae yn eglur eiddod yn hysgu am ddyfnder trugaredd Y mae lle cyfielyb i hwn yn *Eph. ii. 4.* Lle dywedir fod Duw yn gyfoethog o drugaredd : yn adn. 7- se sonir am ragorol olud ei ras. A'r ben. iii. 16. se sonir am Gyfoeth ei ogoniant, hynny yw ei drugaredd.

Yn ail y mae'r gair golud yn cael ei briodoli i rās a thrugaredd. Nid wyf yn cofio i ddywedyd eiddod fod Duw yn gofoethog, neu fod ganddo omda o allu, cyflawnder, neu lldrawgrwydd : Y mae Duw yn cyflwr rhagorol helaeth cyflawnder a rhadlonrwydd ei drugaredd i'r bobl, ei dryfor breubinol, a'i olud pennaf. Er fod Duw yn benllowydd ac yn gynawn feddalrwydd i'r bobl, y nefuoedd

nefoedd a'r ddadgar, yng hyd a'i holl gyflawnder-
a'u gogoniant; eto nid yw yn cyflwr yr holl rai
hyanny ei olud a'i brif drysor; ei drugaredd a'i
ddaioni yw ei drysor.

Yn drydydd, Y mae cyflawnder rhagorol helaeth
agorwch amd yn y trysorau a'r golud hyn; y
mie'r trysor hwn yn ddiwaelod, yn ddiderfyn yn
ddidraul: y mae'r dyfa-for mawr o drugaredd
Duw yn llawn yn wastadol. ac yn llifo'n olod i
bob tragwyddoldeb. Y mae cyfoeth yn arwyddo
mwy na chyflawnder, peth dros ben, chwaneig na
digon. Yr oedd gan y goludog yn *Luc. xii.*
Dia lawer, (mwy na digon) wedi eu rhoi i gadw
dros lawer o dydyddoedd.

Pan y mae'r sgrythur yn gosod allan oruwchra-
gorol cyflawnder gras a thrugaredd Duw y mae
yn derchafu ei ddulhymadredd yn y fath fodd gra-
ddol areithiol a hyn. 1. Fe ddywedir fod Duw
yn fawr ei drugaredd i *Pedr i.* 3. 2. Y mae ei ras
yn drwm, 1. *Tim. i.* 4 *Eclod. xxxiv.* 6 Yn 3 y
mae yn cael ei alw mewn ffordd o odidawgrwydd
Golud uwchaf ei ras; goruwch ragorol olud, *Eph.*
ii. 7. Y mae'r cyfieithiad *Syniag*, y gorau a'r
hynaf yn ol barn dysgedigion o holl gyfieithiad-
au'r Testament newydd, yn dywedyd fel hyn; Fel
y gallai ddangos mawredd a goruchelder golud ei
ras yn yr oesoedd a ddeuai. Fe ddywedir fod y
Saint yn derbyn llofawgrwydd o ras, *Rhuf. v.* 17.

Y mae un yn dal sylw nad yw'r Apostol yn
defnyddio'r anghwanegiad *Rhagorol olud ei ras*.
mewn un lle trwy'r holl sgrythurau ond yma.

1. Y mae llawer mwy o gyflawnder yn nhrug-
areddau Duw nac a ddichon fod ymhechodau
dynion: y mae eu llesta hwy yn llawn hyd yr
ymyl; ond y mae trugaredd Duw yn fwy na llawn

2. Y mae *Iago*, yn son am helaethrwydd
mala neu bechod, ond y mae grâs Duw yn llifo
drofedd

drofodd yn rhagorol helaeth; y mae yn llifo yn llifo drofodd, a hyuny i'r uchder mwyaf.

3 Y mae gras Duw yn rhagor-aml, y mae yn fwy nadig n i fadden i'r pechaduriaid mwyaf, i'e yn holl etholedigion: y mae ei ras yn rhagorol aml, y mae fel ei hunan yn anfeidrol ac yn anchwiliadwy. Y mae'r 'sgrythor yn llefaru am dano mewn ffordd o ryloddod, *Salm*, xxxi. 19. Mor sawr yw dy ddaioni a roddaist i gadw i'r fawl a'th ofnaut, ac a wnaethost i'r rhai a ymddiriedant ynot. — *Rhuf.* xi. 33. Oh ddynder golud——

2. ANNOGAETH

Y mae'r holl ragorol olud a'r trysorau hyn o drugaredd i bobl Duw, nid iddo ei hunan; y mae efe yn gytoethog o drugaredd i ni, nid iddo ei hunan. Y mae gwybodaeth a chariad Duw yn defsgyn arno ei hunan yn gyntaf; ond gweithred drosglwyddedig yw ei drugaredd, ar y creaduriaid yn unig y mae yn defsgyn. O pa fath feilfaen gadarn o gyflur fydd yma i eneidiau tlodion drylliiedig i adeiladu arni.

3. ANNOGAETH.

1. Megis ag y mae trugaredd yw trysor Duw, felly ei hoffter a'i hyfrydwch ydyw; y mae fy nhestyn, yn dywedyd fod trugaredd yn ei fodloni, yn ei fodloni yn sawr lawn, y mae yn hofi dangos trugaredd iw ei eiddo, *Ho.* vi. 6.

2 Y mae yn hofi trugarhau yn ei galon: llawenydd a gorfoledd ei enaid yw estyn trugaredd i gredinwyr edifeiriol. Y mae ymadrodd auraid i'r pwrpas hyn yn *Jer.* xxxii. 41. Ie mi a lawenyachaf ynddynt, gan wuenthur llês iddynt. Yn yr adnodan o'r blaen, y mae Duw yn addaw pethau mawrion iw bobl, yr hyn oll ag oedd bobl i lwynhad o Duw yng Nghrist ei gyunwys, yn adnod

adnod 14. y mae yn dywedyd mai llawenydd ei holl galon a'i holl enaid fyddai gwneuthur lles iddynt, gwel 38. 39. 40. Nid yw Duw yn blino ei bobl o'i fodd, nid yw yn eu cystuddio o'i galon yn ol y Hebr. *Galar.* iii. 33. Y mae Tad y trugareddau yn cystuddio ei anwyl rai megis o'i anfodd; y mae yn cyfuis ei hun yn cael ei gyftuddio yn eu holl gyftuddiau hwynt, *E'ay.* lxiii. 9.

3. Y mae Duw yn dangos trugaredd a'i holl galon a'i holl enaid. *Jer.* xxxii. 41. rhan olaf Mi ai plaannaf hwynt yn y tir hwn yn sicr, a'm holl galon ac a'm holl enaid. Y mae'r faint yn cael nid yn unig drugareddau gwerthfawr gan Duw, ond helyd calon Duw gyd a phob trugaredd; i.e. pob trugaredd ag y mae Duw yn ei roi iddynt, y mae yn ei rhoi a'i holl galon, enaid, ac hyfrydwch, cariad a thrugaredd yw ei galon ei gid iwe ei eiddo. O gan hyuny pa mor sicr anfeidrol resymol yw, y dylai ynte gael ein holl galon enaid. a'n gwafanaeth ninnau.

4. ANNOGAETH,

Ymysgaroedd Duw yw ei drugareddau: y mae ei dyner drugareddau yn cael eu gosod allan wrth y gair ymysgaroedd yn y ddwy iaith wreiddiol: y mae'r gair *Hebraeg* am drugareddau yn briodol arwyddocau ymysgaroedd, megis 1. *Bren* iii. 26 *Gen.* xliii. 30. Y mae amryw fannau yn yr hen Testament yn ol yr *Hebraeg*, ag fydd yn lon am ymysgaroedd trugareddau, megis *Salm.* xxv. 6. Cofia, O Arglwydd, ymysgaroedd dy drugareddau a'ch swynion drugareddau, canys erioed y maent hwy. *Salm* li. 1. Yn ol lliaws ymysgaroedd dy drugareddau; y mae'r deg a thriugain yn cyfieithu'r gair trugaredd. yn ymysgaroedd, *Diar.* xiv. 22.

Yn y Testament newydd, y mae'r weithred o dofturio neu drugarhau, yn cael ei gosod allan (yn

(yn ol y Groeg) trwy air ag sy yn arwyddoccaf cyffroi'r ymysgaroedd, a thrwy ymysgaroedd trugareddau. *Luc. i. 78.* O herwydd ymysgaroedd trugaredd ein Duw. Y mae'r *Syriaeg* yn darllain y geiriau hyn. Trwy ymysgaroedd gras ein Duw. Y mae yn beth hynod fod yr un gair ag sy yn arwyddoccaf ymysgaroedd, yn cael ei ddefnyddio am drugaredd ym mhedair Tafodiaith fawr y Dwyraïn, *Hebraeg*, *Caldeag*, *Syriaeg*, a'r *Arabeg*: ac y mae'r gair ymysgaroedd yn cael ei gymhwyso at drugaredd yn y *Groeg*.

Yn awr y mae'r ymadrodd melus hwn yn gosod allan y tair feiliaen gantynol o gyfur i eneidau drylliedig.

1. Fod trugareddau Duw i'w ei eiddo yn drathusfennol, serchiadol, a charedig; yn gryf, yn gadarn, fel tosturi ac anwyldeb mewn tu ag at ei phlant: fel ag y mae ymysgaroedd Tad yn cyffroi tu ag at ei anwylaf rai mewn trueni; felly y mae ymysgaroedd yr Arglwydd yn cyffroi tu ag at y rhai sydd yn ei ofni ei, medd y *Salmydd*. *Salm. ciii.*

2. Ie y mae Duw yn diddanu ac yn cosleiddio ei bobl gyda chymmunt o agofder, anwyldeb, serch, a chydymdeimlad, ag y mae cloth gwrig yn cosleiddio ei phlantyn, fel ag y mae'r *Hebraeg* yn arwyddo. Y mae'r *Arglwydd* mor rhagorol dynner a thirion tuag at ei holl blant, fel ag y mae yn eu cadw ym mynwes ei anwylaf garlad ac yn eu dwyn gyda'r caredigrwydd mwyaf ynghroth ei Iesu'safai dynneraf dosturiaethau, Cariad a thrugaredd yw'r groth fendigedig lle cawfant eu ffurfio yn ysbrydol, eu bywbu, eu meithrin, a'u cadw, a hynny gyda'r anwyldeb a'r tiriondeb eithaf.

3. Y mae'r saint yn cael nid yn unig effeithiau a gweithredoladau trugaredd, ond y mae serch a chalon Duw yn eiddo iddynt, wedi eu gosod arnynt

nynt, yn gweithredu tŷg attynt a throstynt yn wastadol. Fe ddichon erhill gael trugareddau cyffredinol, nid ferch a chalon Duw gyda'i trugareddau; ond y mae calon Duw trwy GRIST yn dyfod gyda phob trugaredd i bob ciedadyn.

3. Y mae'r holl drugareddau ag fydd yn ddefnyddio'r yretholedigion yn tarddu o ymysgaroedd trugaredd: Y mae'r drugaredd o faddewant, iechâd, cynhaliaeth, a phob-dawn ar y cyntaf yn dyfod o wreiddyn a dyfnder ferchiadau calon, caredigrwydd ac anwyldeb tadol. O ymysgaroedd trugaredd ein Duw y mae y rhoddiad o GRIST, Haul Cyfiawnder gogoneddus hwnnw, maddewant ein pechodau, bywyd a goleuni yn dyfod, *Luc. i. 77-78. 79.*

5. ANNOGAETH

Ystyriwch fod yr **ARGLWYDD** yn rhedeg i gyfarfod y pechaduriaid hynny ag fy yn dyfod tu ag atto a breichiau ei drugaredd ar led, gwel, *Luc xv 20*. Pan oedd y mab afradlon etto ymhell, ei dâd a'i canfu, ac a dofturiodd, ac a redodd, ac a syrthiodd ar ei wddf ef, ac a'i cusanodd, &c. — *Mat. iv 2*. Y mae gogoneddus Haul Cyfiawnder yn dwyn Iechydwrïaeth ar adenydd, y mae yn dyfod ar hedfan i gyfarfod y rhai fy yn dyfod tŷg atto.

6. ANNOGAETH.

Y mae gan yr **ARGLWYDD** Iesu gyflawn awdurdod oddiwrth y Tâd i roi maddewant a Iechydwrïaeth i bob enaid blinderog a dder atto, *Darllen Ioan. vi; 27*. Y mae wedi ei selio a'i anton i'r pwmpas hyn yn unig. Ystyriwch,

1. Y mae'r Tad wedi gosod yr awdurdod yn nhwyllo'r Mab, 1. I drefnu ei holl ddigonolrwydd ei drugaredd, a'i drylorau. 3. Yr holl ras, doethiaeth, a'r daioni a ragddarparwyd i'r etholedigion.

Y

Y mae'r Tad wedi gosod pob peth yn nwyllaw ei Fab fel Cyfryngwr; ac ar y faih hon, y mae CRIST yn gwahodd eneidiau tlodion blinderog i ddylod atto, *Mat. xi 26, 27. 28.*

2. Y gorchwyl yr awdurdodwyd CRIST iddo yw, rhoddi bywyd, tragwyddoldeb o fywyd, y peth mwya dymunol.

3. I roddi bywyd yn rhad, nid ei werthu: beth sy'n fwy rhad na rhodd.

4. Pa beth bynnag a roddo CRIST unwaith ei-ddom ni yw yn dragwydd, y mae yn ddialw yn ol, ni chymmerir byth ymaith; am mai yr un yw ei weithredoedd ef, a gweithredoedd y Tad, a hynny hefyd dan fel: y mae'r Tad wedi rhoi o tan ei law a'i fel na's gwithyd efe ddim mo'r un a dderbynio CRIST, na chondemnia efe neb a ryddhao CRIST.

5. Y mae'r awdurdod i roddi bywyd yn hollol ac yn unig yn llaw CRIST. 1. Nid oes un creadur nac ufudd-dod un creadur wedi ei uno a CHRIST yn yr awdurdod; y mae'r sacramentau yn dywedyd i ni nad yw gras yndynt hwy: y mae gwe-ddia a phregethu yn dywedyd nad yw ynddynt hwy; ond yng NCHRIST: Nid yw'r holl bethau hyn ond moddion cyfranniad; gan CRIST y mae'r trysor a'r awdurdod.

2. Nid oes dim o gyflawnder personol dyn ei hunan wedi ei uno a CHRIST. yn ei awdurdod: Ni seliodd Duw erioed mo'n darostyngiadau gwe-ddiau, neu'n cyflawniadau puraf ni, i roi bywyd i'n heneidiau meirwon: yn wir y mae dyledfwyddau o ufudd-dod yn ogoneddus yn eu lle priodol; ond os unwaith y rhuthrant i le a gorsedd CRIST, a dylod yn lechawdwyr i ni, ni a gollwn ein hunain a'n dyledfwyddau hefyd. Gan CRIST yn unig y mae'r awdurdod, megis ag y mai efe yn
ung

unig a fathrodd y gwinwrf : nid oes dim ag fydd gennym ni, neu fydd bosibl i ni ei wneuthur, wedi ei felio i roi lechdywriaeth, gwaredigaeth, neu gymmaradwyaeth, i ni ger bron Duw. Diben dyfodiad CRIST oedd dwyn lechdywriaeth yn rhad i bechaduriaid crediniol : y mae gennym destyn auradd i brofi hyn, i. *Tim.* i. 15. Gwir yw'r gair ac yn haeldu pob derbyniad, ddyfod IESU GRIST i'r byd i gadw pechaduriaid, o ba rai y pennaf ydwyf fi

1. Gair gwir yw, fe ellir anturio adeiliadu arno
2. Gair ydyw a ddichon gadw enaid, yn haeddu pob derbyniad. Diben dyfodiad CRIST oedd, fel y b'ai i bechaduriaid, y mwyaf y gwaethat, y rhai-ny o'r iadd uchaf, a ddeuai atto ef i gael bywyd, a hynny yn helaeth. Y mae'r ARGWLWYDD IESU yn cyfrif ei hun yn rhwym i roi bywyd i gynnifer ag a ddel atto ef ; Pa gyflawnder o gariad a melusder fydd yn yr ymadrodd hwnnw o eiddo CRIST ; Y mae yn rhaid i mi wneuthur ewyllys yr hwn a'm hanfonodd. Beth yw'r ewyllys ogoneddus hon o eiddo Duw ? *Ans.* Fod i bob un a welo'r Mâb, ac a gretto ynddo gael bywyd *Ioan.* vi 39 40. Y mae fel pe dywedasai CRIST ; y mae yn rhaid i mi roi lechdywriaeth i eneidiau blinedig drylliedig, *Mat.* xi, 28.—1. Y mae ei gariad, ei dofturi, a'i diriondeb, yn gosod angenrheidrwydd arno *Ioan.* vi 37. —2 Y mae ei feliad a'i gommifiwn yn gosod angenrheidrwydd arno i roi lechdywriaeth i bechaduriaid colledig : 3. Y mae wedi ymrwymo trwy addewyd, os deuwu gan gredu, na's gall ein gwrthod ; y mae yn tyfiolethu pwy bynnag a ddel atto ef, na bydd iddo eu bwrw allan mewn un moid ; beth bynnag fo eu pechod a'u hanneilyngdod. Y mae'r geiriau yn y Groeg yn bwyfig iawn *Ni fferiaf ef cros y drwy.*

7. ANNOGAETH

Y mae'r ARGWYDD IESU yn ei gyfrif yn brif orchwyl iddo, i.e. mewn rhyw ystyriaeth ei holl waith i roddi bywyd ac lechydwrïaeth i bechaduriaid : y mae yn dywedyd yn bendant iddo ddyfod i geisio ac i gadw yr hyn a gollafid : galw pechaduriaid i edifeirwch, fel y ca'r byd fywyd trwyddo ef, oedd y peth cyntaf a phennaf yn ei feddyliau : dyma'r gwaith mawr i ba un y casodd ei alw, ei neillduo a'i felio fel Cyfryngwr,

8. ANNOGAETH.

Prif hyfrydwch CRIST yw gwneuthur y gwaith mawr hwn : Y mae yn dadcan mai ei hyfrydwch, ei fwyd. a'i ddiod yw gwneuthur ewyllus Duw sef achub eneidiau, *Ioan. vi. 58. 39 40.* o pa annogaeth sy yma i eneidiau blinderog i fyned at Dywysog y Bywyd am drugaredd, 1. Y mae CRIST yn ddigon abl i gwbl iachau y rhai trwyddo ef fydd yn dyfod at Dduw, *Heb. vii 25.*—2. Y mae holl glawnder y Duwdod yn trigo ynddo fel ailberfon. 3. Y mae pob awdurdod yn y nefoedd ac ar y ddæar wedi ei rhoddi iddo fel Cyfryngwr *Mat. xxviii.*—4. Y mae cyflawnder yr holl ddodethineb a'r gras ag y mae Duw wedi ei ddarparu i wetholedigion wedi ei dryfori fynu ynddo ef, *Ioan. i. 14 16.*—*Col. ii. 3. 5.* Y mae ei gariad a'i ewylllys da mor helaeth a'i allu, gan ei fod ef yn byw bob amser i eiriol drostynt hwy at ddeheulaw'r Mawredd am saddeuant, diogelwch, a derbyniad i'r holl rai hynny a ddal atto ef, fel ag y gosodir allan yn rhagorol. *Heb. vii. 25.*

Gwrth. Fe fydd rhyw enaid tlawd drylliedig yn haredi wrthddadlu : yr wyf yn addef mai sy nyledfwydd, i.e. a'm dymuniad yw dyfod at Dduw trwy GRIST ; a glynu wrth y cynnigiad o drugaredd ; ond nid wyf etto wed'm cyfaddasu a'm cynllwyso dda byn trugaredd, pe b'ai gennyf ond y cynnwes
sefur

feſur odriftwch, oddrylliad calon, a'r cyfryw gym-
hwyſiadau, yna mi ddeuwn ac fe dderbyniai Crift fi

Ait. Fe fynn yr eneidiau tlodion hyn gael eu
hiachau'n gyntaf, a chwed'yn mynd at y meddyg;
hwy fynnant gael eu hamcan eu hunain o ddrylli-
iad calon, edifarhau, a gwneuthur rhyw weithred-
oedd da; Dyma ffordd babaidd ŵyr-draws.

1. Ffordd babaidd ydyw, yr hen ffordd, gwna
hyn a byw a fyddi, fe fynn dynion ryw beth yn-
ddynt eu hunain i'w dwyn at GRIST, ac nid der-
byn pob peth oddiwrth GRIST.

2 Ffordd ŵyr-draws iawn yw ſon am edifarhau
drylliad calon efengylaidd, gwneuthur gweithred-
oedd da, cyn ffydd a dyfod at Grift, Ffrwythau a
chanlyniadau ffydd yw edifeirwch, drylliad calon,
ac ufudd-dod, fel ag y mae Difnyddion yn dal
fylw. Y dadguddiad o drugaredd. Iy'n addfwyn
doddi ac yn tyneru calon pechadur, yn marwhau
pechod, yn puro'r galon, tywys i edifeirwch, ac
yn cymmell i'r dylediwyddau o ufudd-dod; ed-
rych ar Grift trwy ffydd ſy'n peri galar am dano
ef yr hwn a greulon drywanasom. *Zach.* xii. 10.
—*Ait.* xv. 9.—*Rhuf.* ii 4.—*2 Cor.* vii. 7.—*Tit.*
ii. 11. 12.

Yn gyntaf. credu yw y gwaith cyntaf. *Yn ail*
Y gwaith pennaf ag y mae Crift yn goſod eneidiau
drylliedig yn ei gylch: y mae dynion yn dueddol
i geisio lechydwrïaeth yn fwy yn y ffordd o weith-
io, nac yn y ffordd o gredu. 1. Cyn eu hargy-
hoeddiad. fel y Phariseaid a'u dyscyblion; Pa
beth a wnawn ni, fel yr etifeddom fywyd tragw-
yddol, 2. Ar ennyd eu dychweliad, *Ait.* xvi, 3
Beth ſyd raid i mi ei wneuthur fel y byddwyf gad-
wedig? Ond 1. Y mae'r efengyl yn goſod credu
allan ſef y gwaith cyntaf, *Mat.* xi. 28.—*Ait.* xvi.
31.—2. Fel y gwaith pennaf: *Ioan.* vi. 28. 29,
Yna y dywedafant wrtho, pa beth a wnawn ni. fel
y

y gweithredom weithredoedd Duw? Yr Iesu a atebodd ac addywedodd wrthynt, Hyn yw gwaith Duw, credu o honoch yn yr hwn a anfonodd efe 1. *Ioan.* iii. 23. Dyma'r unig wir waith yn ol y *Groeg* y gwaith *hwnnw*, mewn ffordd o ragoriaeth, gwaith pob gwaith y gwaith mwyaf a gogoneddusaf yw credu yn yr *ARGLWYDD* Iesu, fel y mae'r efengyl yn gorchymmyn.

Yn awr er pellach amlygiad o'r modd y mae rhai yn cael eu dwyn at Grist am Iechydwrriaeth; deliwrch sylw ar y chwe rheol ganlynol.

Rheol. 1 Y mae yn rhaid i bechaduriaid gael eu hargyhoeddi gan ysbryd y gwirionedd o'u cyflwr colledig andwyol fel ag y maent yn yr *Adda* cyntaf. 2. O'u pechadurusrwydd, hunanhalogrwydd a'i gwagder eu hunain o bob daioni; 3. Hollol annigonolrwydd yn yr hyn oll ag fydd gan hynt neu yn bosibl iddynt wneuthur iw cyfodi i fiat o fywyd. 4. Amhosiblwrwydd pob moddion y tu yma i haul cyfiawnder i w gwared allan o'u pechod

Rheol. 2 Y mae yn rhaid iddynt gael eu hollol waghau o bob meddyliau uchel a thybiau da am eu cyfiawnder eu hunain, neu unrhyw beth ag fydd bosibl iddynt ei wneuthur mewn ffordd o rag-barotoad neu gymhwyfiad i bwrcasfu gwaredigaeth neu gymmeradwyaeth gyda Duw. Gwaith cyntaf ysbryd Duw yw difodlu a thynnu dynion o honynt eu hunain, tynnu lawr eu huchel drem a dangos iddynt eu diddymdra eu hunain; y mae hyn yn amlwg oddiwrth *Luc.* iii. 4. 5. 6. Fe anfonwyd *Ioan* i barattoi ffordd yr *ARGLWYDD* yn weiddogaethol; Pa beth oedd y parotoad hwn? Tynnu dynion oddiwrth bob tyb da am eu cyfiawnderau a'i digonolrwydd eu hunain. pob pant a lenwir a phob mynydd a bryn a oftyngir, *Luc.* iii, 5. Y mae pechaduriaid yn llawn o fryniau a mynyddoedd; y maent yn meddwl yn sicr fod rhyw

rhyw beth ynddynt eu hunain, eu gweithredoedd darostyngiadau a chyflawniadau iw cyflwyno yn gymmeradwy ger bron Duw, *E/ay.* lviii. 3. Y mae'r Iddewon yno yn honni derbyniad gyda Duw o herwydd eu cyflawniadau; Pa ham, meddynt, yr ymptydiafom ac ni's gwelaist? y cystuddiafom ein henaid, ac ni's gwybuost? Pa gynnifer fydd yn ein plith ni ag fy yn aberthu i fynu eu dyledwydïau, ymptydiau, a gweddïau yn gyflawnderau fel y gwnaeth yr Iddewon, *Rhuf.* x. 2. 3, Daliwn sylw, wedi i'r meddyliau mynyddig hyn gael eu darostwng, fe gaiff dynion weled *iechydwrïaeth Duw* Fe gaiff eneidïau wedi eu gwaghau o'u hunan dybiau da weled a chofleidio'r Arglwydd Jesu y *iechydwrïaeth* ogoneddus honno a ragbaratodd Duw iw holl eiddo. Y mae lle cyffelyb i hwn yn *E/ay.* xl, 3. Pob mynydd a bryn a ostyngir—a gogoniant yr **ARGLWYDD**. hynny yw, gogoniant ei râs a'i drugaredd a ddadguddir, a phob cnawd ynghyd a'i gwel. Y meddyliau uchel hyn yw'r celyll a fwrir i lawr trwy bregethiad yr efengyl, *2Cor.* x. 4.

Rheol 3. Y mae yn rhaid i ni gael ein gwneuthur yn gwbl ewyllysgar i dderbyn egwyddor a dechreuad bywyd a chyflawnder oddiwrth un arall hynny yw, oddiwrth Grist yn unig, Grâs yw ffydd ag fy'n gwaghau dynion o'u hunan dybiau da, y mae yn ein gwneuthur yn fodlon i fod yn ddim ynnom ein hunain, ac i gymmeryd Crist yn bob peth. Y mae ffydd yn dyfod yn waglaw, ac yn cymmeryd pob peth o gyflawnder Crist. Nid oes gennym ni ddim iw ddwyn at Grist ond pechod a thueni, dyled ac aflendid; pechod iw faddeu, trueni iw gymmeryd ymaith. Y mae ffydd yn dangos Crist yn bob peth i ni mewn perthynas i fywyd cyflawnder, cymmod a derbyniad gyda Duw.

Rheol

Rheol 4. Y mae yn rhaid ini gael ein dwyn o l o' hunan bechadurus, ac o bob ffyrdd pechadurus. Y mae ffydd yn cael ei gosod allan dan yr ystyriaeth o ddyfodiad yn *Mat.* xi 23—*Ioan* vi 37 Yn awr megis ag y mae mewn dyfod ad naturiol ddau beth iw ystyried, felly y mae mewn dyfodiad ysbrydol enid at Grist.

1. Y mae rhyw beth ag yr ydym i ddyfod oddiwrtho, a rhyw beth ag yr ydym i ddyfod etto. Y mae ffydd yn angenrheidiol arwyddocau dyfodiad oddiwrth bob hunan, oddiwrth bob peth gwrthwyneb i Grist; y mae yn rhaid bod tragwyddol ymddattodiad ac ysgar oddiwrth bob pechod o blefer ac o elw: y mae gwir ffydd yn torri'r galon am, ac oddiwrth bechod yn dragywydd: c'hyd ag y bo'r galon yn glynu wrth unrhyw c'want, fel ag y mae'r ymadrodd. *Jer.* viii. 5, Ni ellir byth ymfflyd mewn trugaredd a bywyd yn Nhywyfog y bywyd. Y mae gweithredu a glynu wrth unrhyw bechod gwybodus yn hollol anghyttunol a natur bywiol ffydd. Chwiliwch yr ysgrythurau a chwigewch weled fod yr holl addewidion gwerthfawr wedi eu sefydlu ar eneidiau sy'n diwygio eu bywyd ac yn ymadael a phechod; darlleniwch *Esfay* i 16 17 18.—lv 7 8.—*Diar.* xxviii 13.—Fe werthodd y Marchnattwr doeth ei holl feddiant i brynu'r maes lle cafodd y llŵs, *Mat.* xiii 44 45 46.. Nd yw holl feddiant pechadur ddi'n yn briodol ond pechod. Un o'r bendithion mawr ag y mae Tywyfog y bywyd yn eu rhoi iw holl bobl yw troi pob un o honynt ymaith oddiwrth eu drygioni, *Mat.* iii. 26. yn gystal a throi drygion ymaith oddiwrthynt hwy. Diben ei farwolaeth oedd dinystrio pechod, a phuro bobl priodol i'w ei hun awyddus i weithredoedd da, *Tit.* ii. 14.

Rheol 5. Y mae dyfod at Grist yn arwyddocadadwymmi

dadrwymiad a dattodiad calon oddiwrth bob peth yma ifod; dyfod ymaith oddiwrth bob creadur mewn perthynas i wared oddiwrth bechod a dig-ofaint. Dyfod i'r penderfyniad hwn, y mae fy holl happusrwydd yn gorwedd uwchlaw'r creaduriaid, y mae wedi ei dryfori i fynu yn ARGLWYDD y bywyd. Oh na phwyfych byth ar un creadur fel canolbwynt eich gorphwysta, teilsaen eich go-baith a'ch cyfur, neu ffynnon diddanwch enaid.

Rheol 6. Yn olaf, y mae yn rhaid bod hollol ymroddiad ac ymgyflawniad o honoim ein hunain a pha beth bynnag ydym neu fydd gennym i'r Arglwydd Iesu i fod wrth ei ewyllys ef.

Y mae g'n ffydd ddwy law ac y mae yn defnyddio pob un ar un pryd; ag un y mae yn derbyn yr Arglwydd Iesu, *Ioan*, i 12. â'r llall y mae yn rhoi y galon i fynu iddo ef drachefn; y mae hawl ymgyfnewidiol ac ymrwymiad rhwng Crist a'i holl eiddo; Fy anwyl ydydd eiddo fi, a minnau yn eiddo yntef; medd yr eglwys, *Can.* ii. 16.

Defnydd. Ai trugaredd faddeuol yw gogoniant mwyaf Duw? Oh gan hytyn dyfsgwn dderchafu trugaredd trwy gyflawnu pob dyledswydd oddiar yr ystyriaeth ein bod wedi cael trugaredd. Dyma'r ffordd i dderchafu trugaredd a grâs.

1. Pan yr ydym yn edrych ar drugaredd fel y prif ymrwymiad i bob dyledswydd. 2. Pan y mae yn ffynnon i'n holl weithredoedd. 3. Yr an-nogaeth fywhaol gymhellgar. 4. Y rhâf a'r faner auraid i'n tynnu dan lywodraeth ogoneddus Crist.

Y mae'n rhaid i ni weithio oddiwrth drugaredd fel yr ymrwymiad pennaf: y mae trugaredd Duw yn cadarn rwyuno i fyw i Duw; y mae yn gosod y rhwymau mwy cadarn ac effeithiol ar y gydwybod: y mae goruwch-amlder a goruwch ragorol helaethrwydd trugaredd faddeuol Duw fel deng mil o rwymau ar enaid grafol.

Nil

Nid oes un rhwymau fel rhwymau cariad. *Hos xi. 4.* O bob dynion dan y nefoedd faint fy fwy rhwymedig i bob dyledswyddau o ufudd dod, am eu bod wedi derbyn y trugareddau mwyaf.

Yr anaddafrwydd, yr anniolchgarwch a'r anghyfondeb mwyaf yn y thei'ny ag fy'n proffesu eu hunain yn faint, yw taflu ymaith gyfraith Duw mewn pwngc o ddyledswydd hynny am eu bod yng Nghrist.

Y mae cyfraith frenhinol *JEHOFA* (a elwir y *Deng ngair Deddf*) wedi rhoi i bobl mewn cyfammmod efengylaidd. 2. I rai yn meddu hawl mewn prynedigaeth efengylaidd. 3. Ar feilfeini ac annogaethau efengylaidd; o herwydd pa ham y mae yn rhaid ei bod i barhau yn ddiderfyn. Dyma pa liam y mae gogoneddus ddaioni a thrugaredd Duw yng Nghrist yn rhagymadrodd y deg gorchymyn wedi eu sefydlu a'u cyhoeddi iw ei bobl fel yr annogaeth bennaf a'r rheswm cryfaf iw cynhyriu a'u cymmell i ufudd-dod ysbrydol, hollol i'r gyfraith frenhinol.

A Duw a lefarodd yr holl eiriau hyn, gan ddywedyd, *Myfi yw'r ARGLWYDD dy Dduw*; yr hwn a'th ddug di allan o wlad yr *Aipht*. o dŷ y caethiwed. *Ecclod. xx. 1 2.* Deliwch sylw, y mae'r gyfraith wedi ei rhoi yn bennodol i bobl yn meddu hawl yn Nuw trwy briodoldeb neillduol; *Myfi yw JEHOFA* (yr *ARGLWYDD*) dy *Dduw*. Dyma swm a sylwedd y cyfammmod tragwyddol hwnnw a gadarnhaudd yng Nghrist, *Gen. xvii. 7.* Addewyd feilfaenol gynhwysfawr y cyfammmod tragwyddoldeb hwnnw a wnaed ag *Abraham* ydyw, fel y mae'r iaith wreiddiol yn arwyddocau.

Pa beth yw y rheswm a'r annogaeth fawr ag y mae Duw yn ddefnyddio i gymhell ac i berfwadio ei eiddo i-ufudd-dod? *Att.* Goruwchanil a gorfoleddus ras yr efengyl. Pan y mae Duw am le-
laru

faru pob trugaredd mewn un gair, y mae'n addo bod yn Dduw i ni: mae pob gwynfydedigrwydd goruwch-naturiol o ran hanfod a threfn yn gynhwysedig yn y mwynhad o'r *JEHOFA* yn Dduw i ni yng Nghrist, gwel. *Saln.* xxxiii. 12. a'r cxliv. a'r olaf.

Y mae yma ddau reswm ag y mae Duw yn ddefnyddio i gymhell i ufudd-dod. Yn gyntaf; ei anfeidrol fawrhydi a'i anghyfnewidioldeb ei hun: efe yw'r hollalluog *JEHOFA*, yr hwn a roes i ni ein bod mewn natur a gras: y mae ganddo benarglwyddiaeth hollol ariom; ond fe frawychai ac fe yrrai'r ystyriaeth hon yn unig nyni oddiwrth Dduw; ac am hynny, er ein tynnu dan ei felus lywodraeth, y mae yn gosod ei anfeidrol ddaioni gras a thrugaredd yng Nghrist ger ein bronau, Myfi yw *JEHOFA*, neu myfi *JEHOFA* yw dy Dduw yn y perthynasau agosaf, caredicaf a chadarnaf: y mae'r addewid gynhwysfawr hon wedi ei hangwanegu agos at bob un o'r gorchymynion yn neillduol; gwel. *Lef.* xix. megis ag y mae attynt oll yn gyffredinol. *Eccl.* xx. 1. 2.

Yn ail. Y mae ein prynedigaeth ogoneddus trwy Iesu Crist, yr hwn oedd yn cael ei chysgodi yngwaredigaeth *Israel* o'r *Aipht*, yn cael ei gosod ger ein bronau fel seilfaen ufudd-dod. Yn awr gao fod y gyfraith frenhinol foefol wedi ei rhoi ar seilfeini pur efengylaidd, y mae yn rhaid ei bod yn rheol dragwyddol i faint i rodio wrthi hyd yn oed ar ol credi: Ewyllys dadguddedig ein Tad nefol yw'r gyfraith frenhinol, dadguddiad o'i seiddwl; pelydr ydyw o ddwyfol ddoethineb wedi ei estyn i lawr o'r nefoedd er cyfeirio ein traed.

Y mae tri pheth i ddal sylw arnynt yn ein hufudd-dod i Dduw. I. Yr Egwyddor. II. Y Patrwn a'r enfiaml. III. Y Rheol ei hunan.

I. Yr Eglwys dufewnol o ufudd-dod yw gogoneddus fywyd Crist wedi ei blannu yn yr enaid: Crist wedi ei ffurfio yn ysbrydol ynom ni; y gyfraith wedi ei hysgrifennu a i hargraffu yn y galon. *Gal. iv 16.* Oddiwrth alluoedd ac egwyddorion tufewnol y mae gweithredoedd yn tarddu, ac y maent yn cyfattedd iddynt.

II. Y Rheol allanol dragwyddol wrth ba un y mae yn rhaid ffurfio a threfnu ein holl weithredoedd, a honno yw'r gyfraith ysgrifenedig ddadguddiedig yn yr ysgrythurau.

III. Perffaith Batrwn ac enffaml y rheol hon yw'r ARGWLWYDD IESU, i, *Ioan. ii. 6.* Y mae yn rhaid i bob un ag sy mewn undeb ag ef rodio fel y rhodiodd yntef, mewn cyd-ffyrfiad ag ef fel patrwn.

Y mae yn rhaid i ni ddoeth wahaniaethu rhwng yr egwyddor dufewnol a'r rheol allanol.

I. Trwy'r ddeddf, y mae Duw yn dangos i ni beth sydd dda, beth y mae efe yn ei geisio genyn ei wneuthur fel ei feddwl a'i ewylllys.

2. Trwy'r egwyddor blannedig, y mae'r ARGWLWYDD yn rhoi i ni dueddiadau a greddfau sanctaidd cytunol ar gyfraith, a nerth goruwch-naturiol i wneuthur mewn mesur yr hyn ac y mae efe yn ei ofyn, ac i rodio yn ol y rhoi mewn sanctaidd a manwl ymarweddad; Y mae y rheol a'r egwyddor yn anwahanol. Yn *Eph. v, 15.* Fe orchymynir i'r faint i rodio yn ddiesgeulus; yn ofalus, yn ddichlynaidd: y mae'r gair yn y iaith wreiddiol yn arwyddocau rhodio i fynu i uwchder eithaf sancteiddwydd, rhodio gyda'r manyl-rwydd mwyaf. Yn awr y mae'n anhosibl i ddynion rodio neu weithio yn gywir, i'r cywreindrwydd eithaf heb reol i edrych arni yn wastadol: Er enffaml, y mae yn rhaid i faer ag sydd i godi rhyw adeiliadaeth

deiliadaeth odidog feddiannu y ddau beth hyn.

1. Egwyddor o gelfyddyd o'i fewn fel greddf naturiol oddiwrth ba un y mae yn gweithio. 2. Rheol a chwmpas wrth ba rai y mae yn ffurfio, yn llunio, ac yn trefnu ei waith, ac y mae pob un o rhai'n yn wir wahanol..

1. Perffaith ddeiw sancteiddrwydd Duw yw'r gyfraith toefol.

2. Perffaith reol sancteiddrwydd; o herwydd pa ham, nid yw bod yn rhydd oddiwrth y gyfraith neu'r ddeddf fel rheol, mewn un modd yn ddymunol gan fant. Gogoniant, perffeithrwydd. ac ardderchawgrwydd y creadur yw bod yn sanctaidd.

1. Y mae'r Brif-ddeddf fawr wreiddiol; sef, Duw ei hun yn berffaith reol pob sancteiddrwydd.

2. Y Rhag-ddeddf yn deilliaw oddiwrth, a chweidi cael ei gosod arian yn ol y patrwn dwyfol hwnnw: y ddeddf ysgriafenedig, y Deng ngair yw hon. Y mae'r ddeddf neu'r gyfraith frenhinol hon yn cael ei dechreuad oddiwrth natur sanctaidd Duw fel ei ffynnon; a delw ei sancteiddrwydd ef ydyw fel ei phatrwn,

Y mae y rhag-ddeddf wedi ei rhoi o'r nesoedd, fel rheol i'r faint i rodio yn ei hol: Rheol a llinyn mesur gweithredoedd iw gwneud neu i beidio a'u gwneud ydyw; hyn yw natur hanfodol y gyfraith, Gal. vi. 16 Y mae ymadrodd hynod o eiddo *Augustine*; Y mae cristion (*medd efe*) hyd y dydd heddyw yn byw, hynny yw, yn rhodio yn y ddeddf (*fel rheol;*) ond nid yw dan y ddeddf o herwydd mai nid y ddeddf sy'n cynhyrfu ei rodiad, eithr Ysbryd Duw. Hynny yw, nid yw cristion yn cael ei yrru at ddyledswyddau gan ddychrynfeidd a bygythion y ddeddf; ond yn cael ei felus dywys gan ysbryd Mabwysiad a chariad dadguddiedig. Y mae'r ddeddf yn sanctaidd, yn gyfiawn, ac yn dda

dda, a pherffaith real ewyllys Duw ydyw, medd *Luther*, yr ysgrifenydd efengylaidd hwnnw, ar y *Gal. ili.*

Yn gyntaf, y mae'r ddeddf toefol yn cael ei galw y gyfraith frenhinol; *Iago ii. 8.* Os cyflawni yr ydych y gyfraith frenhinol, — dâ yr ydych yn gwneuthur. 1. Y mae'r holl gyfraith aphobcangen o honi, yn dwyn awdurdod frenhinol brenhin y saint gyda hi wedi ei hargraphu arni. 2. Y mae wedi ei rhoi i'r had brenhinol, meibion a merched Brenhin mawr y nefoedd, y rhai fy'n fienhinoedd ac yn dywylogion ysbrydol, *Dad. i 9.* — *Salm. xlv. 16.* Brenhinol Offeiriadaeth. *Pedr ii. 9.* 3. Ffordd frenhinol yw'r ddeddf, ffordd fawr y brenhin, i bawb o'r saint i rôdio ynddi, yw. *Num. xxi. 22.*

Yn ail. Y mae yn cael ei galw y gyfraith *Rhydd- yd*, *Iago. i, 25.* o herwydd mai un gangen fawr ydyw o'r rhyddyd gogoneddus a bwrcafwyd gan GRIST, yw ei wafanaethu ef mewn sancteiddrwydd a chyflawnder ger ei fron, holl ddyddiau ein bywyd, *Luc. i 75.* Y mae yn rhaidi ni edrych ar wafanaeth Duw dan y tri ystyriaeth hyn. 1. Fel dyledswydd. 2. Fel rhagorffaint, 3. Fel perffaith ryddyd.

Y mae chwech o resymau âg fy yn ol fy meddwl i, yn anffaeledig brofi parhâd y gyfraith toefol (a elwir y deng ngair) sef rheol frenhinol o weithrediad a rhodiad i bawb ag fy yng NGHRIST.

Yn gyntaf. o herwydd ei rhoi ar feillseini efengylaidd tragwyddol, i bobl briodol, waredigol Duw; fel ag yr amlygwyd eisoes. Ni bydd i hyn ymddangos yn ddiethr, os bydd i ni ond gwir ystyried fod enw gogoneddus Duw o râs a thrugaredd wedi ei cyhoeddi i *Moses* ar tynydd *Sinai*, cyn ail roddiad y gyfraith. Cydmarwch *Ecclod. xxxiv. 4*

5. 6.—28. A *Moses* a gyfododd yn forau, ac a aeth i fynydd *Sinai*. fel y gorchymynasai'r ARG-LWYDD iddo, ac a gymmerodd yn ei law ddwy lech gareg. A'r ARG-LWYDD a ddisgynnodd mewn cwmnwl, ac a safodd gydag ef yno, ac a gyhoeddodd Enw'r ARG-LWYDD. Yrwyf yn meddwl i gym-maint o ogoneddus ras a thrugaredd yr efengyl gael ei ddadguddio ar fynydd *Sinai*, yn yr enw gogoneddus hwn ag a fu erioed ar fynydd *Sion*.

2, *Reswm*. Wedi rhoi'r gyfraith frenhinol. fe'i dodwyd yn Arch y Cyfammod, *Heb.* ix. 4. Ni ddodwyd un o'r cyfreithiau feremoniol, neu farn-ol yn yr Arch. Yr oedd yr Arch yn gyfscod mawr o GRIST; y mae'r un enw yn cael ei roi yn y *Groeg* i'r drugareddfa, llenni allanol y babel ag sy'n cael ei roi i GRIST, yn *Heb.* ix. 5. ac yn *Rhuf.* iii. 25. Yn awr y-mae dod i'r gyfraith foefol yn yr Arch, ac nid un o'r cyfreithiau araill yn arwyddocau y ddau beth hyn. Yn gyntaf, Fod y ddeddf i gael ei chyflawnu a'i pherffeithio gan yr ARG-LWYDD IESU GRIST er cyflawnder i bawb a gredant, *Rhuf.* x 4. Yn ail. Ei bod i'w pharhau ynddo ef fel perffaith reol pob sancteiddrwydd,

3. *Rheswm*. Y mae cariad yr hwn yw fwm, syl-wedd, a chyflawnder y gyfraith frenhinol, yn ddy-led sanctaidd ag y fydd ar yr holl ffyddloniaid, hyn yn oed yn nyddiau'r efengyl, darllenwch *Rhuf.* xiii. 8. Na fyddwch yn nyled neb o ddini, ond o garu bawb eu gilydd; canys yr hwn fydd yn caru arall, a gyflawnodd y gyfraith. Cangen a phelydr o'n cariad i Duw yw cariad brawdol. Y mae yn angenrheidiol feddwl ac yn cynwys yr un peth. Fe ddarfu i'n lechawdwr grynhoi'r deg gorchymyn i fynu mewn dau orchymyn mawr. Y cyntaf yw, caru Duw, *Mat.* xxii 38. Yr ail yw caru ein cymmydog, adn. 39. Yn awr y

mae yn rhaid i bob un o'r rhai'n gael eu cyflawnu, Na fyddwch yn nyled neb o ddim. &c. Y mae'r Apostol yn lleiaru wrth y saint yn *Rhusain*, y rhai oedd mewn cymdeithas eglwyfig; y mae cariad yn ddyled ag fydd ar y saint mwyaf i Dduw a dyn: y rhwymedigaeth sy'n dangos ac yn gofyn y dyled hwn yw'r gyfraith foefol frenhinol; yn awr os yw'r dyled yn dragwyddol, y mae yn rhaid bod y rhwymedigaeth sy'n gofyn y dyled yn dragwyddol; os dileuir y rhwymedigaeth unwaith ni ellir gofyn y dyled byth mwyach.

4 *Rhestrwm*. Nid diben dyfodiad CRIST oedd dinystrio'r ddeddf mewn pwngc o ddyledswydd; ond ei chyflawnu fel ein machniydd; ac felly i fodloni ei holl ofynion, i gyflawnu pob cyflawnder ynein lle ni, a gadael patrwn perffaith i reol berffaith, Ni fynn CRIST i ni gymmaint â meddwl unwaith, iddo ef ddyfod i ddinystrio'r gyfraith frenhinol fel rheol o rodiad sanctaidd *Mat. v. 17* Perffeithrwydd, nid dinystr y gyfraith foefol yw'r ARGLWYDD IESU, ei diwedd perffeithiol, nid ei diwedd dinystriol. A ydych am weled pa mor belled y mae ein machniydd gogoneddus wedi rhyddhau ei holl eiddo oddiwrth gyfraith *Moses*? Y mae wedi eu cyflawn a'i tragwyddol ryddhau oddiwrth y pedwar peth canlynol. 1. Oddiwrth iau a deddfau seremonïol cysgodol. 2. Oddiwrth lymdost ofyniad a rhwymedigaeth y gyfraith foefol; fel ag y mae yn dywedyd, *Gwna hyn a byn fyddi*; neu, *Oni's gwai, gan farw di fyddi farw*. 3. Y maent wedi eu rhyddhau oddiwrth farn a melltith ofnadwy'r gyfraith, *Gal. iii. 13*. — 4. Oddiwrth gymhelliaid a goruwchwiliaeth y gyfraith fel athro. neu orcheft-leistr.

Nid yw'r saint yn cael eu gyrru at eu dyledswyddau trwy fygythion ofnadwy'r gyfraith, ond

eu melus dywys gan ysbryd cariad. gan gariad dadguddiedig; dyma beth yw ein rhydd-did crist-nogol; ond nid yw'r faint wedi eu rhyddhau oddiwrth gadw'r ddeddf yn efengylaidd. Nid amcan CRIST oedd ein rhyddhau oddiwrth ddyled fwyddau o ufudd-dod; ond ein gwneuthur yn fwy rhyddion yn ein hysbrydoedd mewn dyledswyddau. Nid ein rhyddhau ni oddiwrth sancteiddiwydd. ond ein llenwi ni yn fwy cyflawn o sancteiddiwydd. *Iaan. x. 10.*

5. *Rheswm.* Fe orchymynir i'r faint gofio cyfraith *Moses*, hyd yn oed ar ol cyfodiad gogoneddus Haul cyfiawnder yn y byd, a dechreuad Iechydwrïaeth yn eu heneidiau; y mae gennym destyn rhagorol i'r pwrpas hyn, yn *Mal. iv 2. 3. 4.* Ond Haul cyfiawnder a gyfyd i chwi, y rhai ydych yn ofni fy enw, a meddyginiaeth yn ei esgyll; a chwi a ewch allan ac a gynnyddwch megis lloï Patgedig. *adn. 4.* Cofiwch gyfraith *Moses* fy ngwas, yr hon a orchymynais iddo fe yn *Horeb* i holl *Israil* y deddfau a'r barnedigaethau, &c. Deliwch sylw. *Yn gyntaf*, pwy yw y rhai y gorchymynir iddynt gofio cyfraith *Moses*? yr holl rai hynny y cyfodai Haul cyfiawnder a meddyginiaeth yn ei esgyll iddynt. Wrth gyfodiad Haul cyfiawnder yma, yrydymi ddeall gogoneddus ymddanghosiad *MAB DUW* mewn natur dyn ynghyflawnder amfer. *Yn ail*, yr amfer y gorchymynir cofio cyfraith *Moses*, wedi cyfodi Haul cyfiawnder hynny yw, wedi dyfodiad y *Messiah*, cnawdoliaeth CRIST, Hâf ddydd yr Efengyl. *Yn drydydd*, Pwy gyfraith y gorchymynir ei chofio, Yr hon a orchymynais iddo ef yn *Horeb*, y deddfau ar barnedigaethau, Lle gellir gweled yn eglur mai'r ddeddf toefol orchymynir ei chofio yma; COFIWCH, y mae pwys neillduol yn cael ei ofod ar y gair hwn
Cofiwch

pa fodd cyfiawn hi? Cofiwch hi fel dadguddiad fefydledig yn yr eglwys o ewyllys Duw; fel rheol o ufudd-dod efengylaidd yn llaw Cyfryngwr tra bo eglwys ar y ddaear. *Yn bedwaredd*, Effaith cofio'r gyfraith hon, myned allan, o dywyllwch i oleuni. y mae'r Salmydd yn galw cyfraith *JEHOFA* yn llewyrch ac yn liufern. Pa fodd? *Megis llo pasgedig*, yn wrol ac yn gyfurus; y mae pechod yn dwyn nychdod, llesgedd a thwyllwch i'r enaid, *cofiwch gyfraith Moses*, &c. Y mae yn beth hynod iawn fod yr Ysbryd glan wrth gloi i fynu ddadguddiad yr hen Destament. pryd na byddai prophwydoliaeth mwy yn gorchymyn mor benodol i *gofio cyfraith Moses*. Diau yw ei bod i barhau holl ddyddiau'r ddaear.

6 *Rheswm*. Y mae'r ddeddf foefol wedi ei rhoi gan frenhin yr eglwys, i bob fant, fel ei orchymyn newydd, *Ioan* xiii. 34. Gorchymyn newydd yr wyf yn ei rodai i chwi ar garu o honoch eu gilydd, &c medd Crist. 1 Cariad yw'r holl gyfraith frenhinol wedi ei chynnwys ynghyd mewn un gorchymyn. 2. Y mae yn cael ei alw a'i gyfrif yn gyflawnder y gyfraith, *Rhuf* xiii. 8.—*Iago* ii. 8.—3. Cariad yw'r hen orchymyn oedd o'r dechreuad, y mae St. *Ioan*. yn ei alw yr hen orchymyn, am ei roi yn nyddiau *Moses*; yr oedd yn orchymyn yn yr hen Destament. *Mat*, xxii. 37. 38. Y mae cariad yn orchymyn newydd yn Nyddiau'r Testament newydd.

Gwrth. Ond pa ham y mae'r gyfraith frenhinol yn cael ei galw yn orchymyn newydd.

Att, O herwydd tri rheswm hyn. 1. Am ei bod wedi ei rhoi a'i cadarnhau o'r newydd gan Ddeddfwr mawr yr eglwys, Gorchymyn newydd wyf yn ei rodai i chwi. 2. Y mae yn rhaid i'r gorchymyn newydd hwn gael ei ufuddhau ar annogaethau ac egwyddorion newydd, gwyrthiol a digymmar

digymmar gariad Iechawdwr yn doddi lawr ei ein-
 iôs drosom ni : Dyma annogaeth a chynyrfiad ne-
 wydd, oddiwrth ba un y mae yn rhaid i bob gwe-
 ithred o ufudd-dod gwir ysbrydol gael ei chyflawnu
 Y mae trugareddau'r Testament newydd yn an-
 nogaethu newyddion i ben ddyledswyddau. 3.
 Ni all dim ond calon newydd ymallyd yn y gorch-
 ymyn newydd hwn : Ni ddichon hen galon dyn
 byth ufuddau'r gorchymyn newydd hwn ; o her-
 wydd p! ham y mae Duw yn y cyfammmod newydd
 yn addaw ysbrydoedd newydd fel y rhodiom yn
 ei ddeddfau ef ; gwel *Ezec. xi. 19. 20.* Wrth yr
 holl ystyriaethau hyn y mae'n eglur fod faint yn
 yn nyddiau'r efengyl mor rhwymedig, i.e., yn fwy
 rhwymedig i bob dyledswyddau o dduwioldeb;
 cyfiawnder, a sobrwydd, na'r faint dan yr hen
 destament, 1. O herwydd fod y gyfraith fren-
 hinol wedi ei rhoi yn awr o'r newydd, a'i gwneu-
 thur yn orchymyn newydd gan Frenhin y faint,
Ioan. xiii, 24. 2. O herwydd fod yn awr ddad-
 guddiad ac amlygiad llawer helaethach o râs a thru-
 garedd : dyddiau trugaredd yw dyddiau'r efengyl
 lle y mae rhagorol amlder oludoedd gras wedi eu
 hamlygu, *Eph. ii 7.* Pa fwyaf o drugaredd a rodd-
 ir, mwyaf ei gid oddyledswydd a ofynir; darllen-
 wch. *Tit. ii 11 12.* Erclai i fynu y pwngc gwer-
 thfawr hwn, mi a gaf, 1. osod ger bron y Dyfg-
 edig ddau Benderfyniad. Ac yn 2. ateb rhai
 gwrthddadieuron.

Penderf. 1. Y mae'r gyfraith frenhinol foefol
 yn dyfod i bob credadyn yn llaw Cyfryngwr ;
 Y mae gennym destyn gwerthfawr i'r pwrpas hyn,
Gal. iii. 19. Beth gan hynny yw'r ddeddf?
 oblegid trofeddau y rhoddwyd hi yn chwaneg,
 oni ddelai'r *HAD*, i'r hwn y gwnaethid yr add-
 ewid, a hi a drefnwyd tuwy Angylion yn llaw
CYFRYNGWR.

Y mae dau gwestiwn yma yn galw am attebiad. Yn gyntaf, pwy yw y Cyfryngwr yn llaw yr hwn y trefnwyd hi?

Att. Y mae rhai o'r Dysgedigion yn meddwl mai *Moses* ydyw Cyfryngwr yr hen Destament, o herwydd fod CRIST yn cael ei alw yn Gyfryngwr y Testament newydd. *Heb. ix. 15.* Yr wyf yn addef fod *Moses* yn gyfryngwr cysgodol tymhorol se safodd rhwng yr ARGLWYDD a'r bobl pan oedd- ynt yn ofni rhag y tân yn y mynydd. *Dut v 5* A phan y deisyfasant ar yr ARGLWYDD i lefaru wrthynt trwy *Moses*, ac nid ei hunan rhag eu marw *Ecsod xx. 19.* Ond yr wyf yn meddwl yn hyt- rach mai yr ARGLWYDD IESU GRIST yw'r Cyf- ryngwr hwn, yn llaw pa un y cyhoeddwyd y ddeddf, ac oddiwrth berson pa un y cafodd ei mawr awdurdod : a hyn yw barn ac opiniwn *Hierom, Crisostom,* ac eraill o'r henafiaid : Y mae'r dysg- edig *Pareus,* a *Beza* yn cytuno a hwynt.

2, Cwestiwn yw, pa fodd y gellir dywedyd i'r ddeddf gael ei rhoddi yn llaw CRIST fel Cyfryng- wr?

Att. 1. Fe'i cyhoeddwyd ar y cyntaf trwy law a gweinidogaeth ein Cyfryngwr ; Fe gyhoedd- odd Duw ei gyfraith trwy GRIST ei dragwyddol FAB (medd *Pareus*) o herwydd pa ham y mae'r gyfraith foefol megis ag y rhoddwyd hi i *Moses* gan GRIST ARGLWYDD mawr y ddeddf, yn rhw- ymedigaeth ar faint yn nyddiau'r efengyl. 1. Fe ordeiniwyd y ddeddf trwy awdurdod CRIST. 2 F'i rhoddwyd trwy weinidogaeth Angylion, y rhai ydynt Ysbrydion gwafanaethgar, wedi eu danfon i wafanaethu er mwyny rhai'a gant etife- ddu lechydwrïaeth : ac felly y mae'n rhaid ei bod wedi ei rhoi i ddibenion a defnydd efengyl- aidd.

2 Y mae'r ddeddf yn dyfod i'r holl faint yn llaw Cyfryngwr, gwelwch brofiad ymhellach o hyn, *Theff.* v. 18. Ymhob dim diolchwch: canys hyn yw ewyllys Duw yng Nghrist Iesu tuag attoch chwi. Y mae diolchgarwch yn ddyledswydd o'r ddeddf foefol; y mae ewyllys a gorchymyn Duw i roi diolch, yn dyfod i'r faint yng Nghrist yn llaw Cyfryngwr. Y mae'r gyfraith frenhinol yn dyfod i bob credadyn yn llaw Crist.

1. Fel Cyfryngwr cymmod: y mae'n cymmodi'r ddeddf a phechaduriaid. Y mae gelyniaeth rhwng y ddeddf a phob pechadur: y mae'r ddeddf yn cyhuddo, yn lladd, ac yn condemnio pob pechadur; ac y mae pob pechadur yn llawn o elyniaeth a chafineb yn erbyn y ddeddf am ei bod yn wrthwyneb i'w chwantau ef. Y mae'r holl fyd (medd *Luther*) yn elyniaeth yn erbyn y ddeddf; ac yn ei chafau yn dra marwol. Yn awr y mae'r hwn a gymmododd Duw a dyn, yn cymmodi'r ddeddf a phechaduriaid. Megis yn gyntaf, y mae wedi lladd y gelyniaeth oedd yn y ddeddf yn erbyn ei bobl, ac fe'igwnaeth yn felus ac yn gyfeillgar iddynt *Eph.* ii, 15 16. Fel nad oes yn awr un ddeddf yn erbyn y rhai crediniol. *Gal.* v 23 Yn erbyn y cyfryw nid oes ddeddf, nid oes un ddeddf ag y sy'n wrthwyneb iddynt fel creaduriaid newydd. Y mae'r ddeddf wedi ei melusu a'i gwneuthur yn gyfaill i ni gan Grist yr hwn a wnaeth bob peth yn eiddo ni, yn gyfeillion i ni, ddeddf ac angeu yn gyftal a bywyd. y mae'r ddeddf i'r rhai crediniol. 1, Yn ddeddf gras. 2 Ddeddf ffydd. 3. Ddeddf *Moses*.—Y mae pa beth bynnag oedd yn y ddeddf yn wrthwyneb iddynt, yn awr wedi ei symmud ymaith.

2. Nid oes un ddeddf gondemniol yn erbyn rhai cyfiawn; nid oes un ddeddf i'w cyhuddo a' condemn

condemnio hwynt—Ni ddichon y ddeddf gyhu-
ddo a chondemnio y rhei'ny sy'n credu yng Ngh-
rist, medd *Luther*, nid oes ganddi ddim awdurdod
iw cyhuddo hwynt. Y mae ymadrodd gorfoledd-
us yn *Rhuf. viii. 1.* Nid oes gan hynny yn awr
ddim damnedigaeth i'r rhai sy yng NGHRIST. Pa
ham? am nad oes un ddeddf iw cyhuddo hwynt
o bechod. Y mae eu Machniydd gogoneddus
wedi gwneuthur bodlondeb. 1. am yr holl bech-
od ag sydd bosibl i'r ddeddf eu cyhuddo yn euog
o hono. 2. Am yr holl gam a'r dianrhydedd a
wnaeth eu pechodau i Duw, yn awr ni ddichon
Cyfiawnder ofyn yr un dyled ddwy waith.

3. Nid oes un ddeddf draws-gymmelliadol yner-
byn y saint: un ddeddf iw cymmell neu eu gyru i
ufudd-dod; o herwydd y maent yn rhwydd ufudd-
hau o'u bodd i Duw heb un ddeddf, fel pe baent
dan ddeddf, medd *Mr. Perkins*; y maent yn gwn-
euthur o honynt eu hunain yr hyn ag y mae'r
ddeddf yn ei ofyn: y mae ysbryd Duw ganddynt,
yr hwn ni âd iddynt fod yn segur, medd *Luther*.

4. Y mae'r ddeddf i'r saint yng NGHRIST, 1.
Fel drych i ddangos ewyllys Duw: 2; Fel Cyng-
horwr doeth melus, a flyddlon. Y mae'r ddeddf
honno ag oedd fel Athro neu Ysgol-feistr farrug,
megis Meistruid gwaith *Pharao*, tra yr oeddym
mewn caethiwed dani, yn ein fflangellu ag yn ein
gyru at ein dyledwyddau â'i bygythion o'nadwy,
yn gorchymyn perffaith ufudd-dod dan boen mar-
wolaeth, heb roi dim nerth i gyflawni'r dyledswydd
leiaf; pan gyntaf y caffom ein dwyn i GRIST y
mae yn dyfod yn gynghorwr melus, yn dangos i
ni mae hyn yw ewyllys Duw, hon yw'r ffordd
orau, y mae hyn yn sanctaidd yn gyflawn ac yn
dda. Y mae miloedd o achosion na ellid byth eu
hagoryd a'u hegluro heb fyned at y ddeddf fel Cy-
nchorwr

nghorwr a dwyfol gyfarwyddyd. Dyma Gyng-
horwr brenhinol, y brenhinol Brophwyd *Dafydd*.
Salm. cxix. 24.

5. Y mae Crist yn tynnu ymaith yr ysbryd o
elyniaeth sy mewn dyn yn erbyn y ddeddf, ac yn
tynnu'r galon i garu ac i ymyfrydu yn y ddeddf
fel drych o sancteiddrwydd dwyfol : Mor gu gen-
nyf dy Gyfraith di ! medd *Dafydd. Salm. cxix.*
97.

6 Y mae'r Gyfraith frenhinol yn dyfod i'r rhai
gwir-grediniol yn llaw Crist, fel Brenhin Proph-
wyd, ac Offeiriad. 1. Y mae gogoneddus frenhin
y saint yn dadcan ei ewyllys i'w holl ddeiliaid yng-
orchymynion mawrion y gyfraith : y mae rheolau
teyrnas yr Iesu wedi eu hysgrifenu yn y gyfraith
foesol. 2. Fel ein Prophwyd mawr, 1. y mae yn
agoryd y ddeddf yn ei phurdeb a'i hysbrydol-
rwydd, 2. Y mae yn agoryd ein llygaid i weled
pethau rhyfedd y gyfraith. *Salm. cxix. 129.* Y
mae yn rhoi nerth i wneuthur yr hyn y mae'r
ddeddf yn ei ddangos yn ddyledswydd. Y mae
CRIST yn dysgu trwy fywhau, goleuo, a chyn-
northwyo mewn dyledswydd. 3. Fel Offeiriad,
1. y mae wedi gwneuthur bodlondeb i'r ddeddf am
drofedd ei bobl yn ei herbyn : 2. y mae yn cu-
ddio holl ddiffigion ac amhuredd eu gweithred-
oedd da : 3. y mae yn peratogli eu holl gyflawn-
iadau ag arogl-darth hyfryd, yn eu cyflwyno i
Dduw, ac yn mynnu derbyniad iddynt, *Dad. viii*
3 4. Y mae CRIST yn dyfod fel Tad a gorchymyn
i ddysgu, nerth i gynnorthwyo, a thrugaredd i
faddeu lle yr ydym ni yn methu, *Mal. iii 17.*

Penderf. 2. Y mae'r gyfraith frenhinol yn
rheol o ufudd dod esengyl i'w gyflawnu i
Dduw yn, trwy, oddiwrth, ac i Crist, fel ein gog-
oneddus *Alpha ac Omega, Dad. i 8.* y mae ymad-
rodd.

rodd gwerthfawr i'r pwrpas o iddo *Alfredus*. Y mae'r gyfraith foefol i'r etholedigion mewn stat o rās yn rheol o ddiolchgarwch, neu ufudd-dod, efengylaidd. Hynny yw, y mae'r gyfraith foefol yn rheol o ufudd dod iw gyflawnu. 1. Oddiwrth egwyddorion efengylaidd. 2. Ar annogaethau efengylaidd. 3. Gyd â Serchiadau efengylaidd. 4. I ddibenion efengylaidd. Ac yn 5. I ddadcan ein diolchgarwch i Dduw, nid i gyflawnhau ein personau ger ei fron ef.

Fe fynych ddywedir yn yr Sgrythurau fod y ffyddloniaid i yn cadw gorchymynion Duw ac hefyd a nad ydynt yn eu cadw.

Y gyntaf, Fe gedarnheir fod yr holl saint yn cadw gorchymynion Duw: *Dad.* xiv. 12. Yma y mae amynedd y Saint: yma y mae y rhai fy yn cadw gorchymynion Duw, a ffydd Iesu—Yn 1. *Ioan* iii. 22. Fe ddywedir am yr holl Gredinwyr, A pha beth bynnag a ofynnion, yr ydym yn ei dderbyn ganddo ef, oblegid ein bod yn cadw ei orchymynion ef, ac yn gwneuthur y pethau fydd yn rhyngu bod iddo. Gwel *Ioan.* xiv 23. 24. Un o addewidiod mawrion cyfammod yr efengyl yn *Ezec*, xxxvi. 26. 27. Yw, y bydd i Dduw i ofod ei Ysbryd ynghalonau ei bobl, a gwneuthur iddynt rodio yn ei ddeddfau, cadw ei farnedigaethau, a'u gwneuthur.

2. Y mae *Nehemiah* dduwiol yn dweud am dano ei hun a'r holl gredinwyr fel hyn; Gwnaethom yn llygredig iawn i'r erbyn, ac ni chadwalom y gorchymynion,—a orchymynaist i *Fofes* dy was. *Nehemiah*, i. 7. Ac fe ddywedir yn *Iago*. iii. 2. fod y saint mwyaf yn llithro; mewn llawer o bethau yr ydym ni bawb yn llithro. Y mae'r ymadrodd

rodd hwnnw yn *Mat.* xix 20. Hyn oll a gadwais o'm Ieuengêid yn arwyddo afiechyd mawr yng-halon y gwr Ieuangc,

Er cymmeryd ymaith y tebygol wrthddywediad hyn y mae yn rhaid i niddai sylw ar ddau fath o gadw cyfraith Duw; 1. Deddfol 2. Efengylaidd,

Yn gyntaf, ei deddfol gadw yw, ei chadw yn ei deddfoldeb, purdeb ac ehangder, fel y rhoddwyd hi i *Adda* yn ei ddiniweidrwydd; Pan oedd ufudd-dod dyn yn ateb y perffeithrwydd cyflawn hynny ag oedd y ddeddf yn ei ofyn. Ac fel hyn y mae yn amhosibl i un dyn byw byth ei chadw; pe gellit, fe fyddau cyflawnder a bywyd o'r gyfraith neu'r ddeddf.

Yn ail, Efengylaidd gadw'r ddeddf yw, pan y mae pob gorchymyn yn cael ei gadw yn efengylaidd, yn ol dull a threfn yr efengyl; ac fel hyn y mae'r holl ffyddloniaid yn cadw'r ddeddf 1. Yn eu Machniydd, *Rhuf.* x. 4. 2; Mewn perthynas i rasol dderbyniad a chyfrif eu Tad netol. 3. Yn ehangder ac helae hrwydd eu dymuniadau a gwir ymroadau. 4. Mewn perthynas i'r efengylaidd gyflawniad o bob dyledswydd ag y mae'r ddeddf yn ei ddangos.

Yn awr tu ag at wneuthur i fynu gyflawniad efengylaidd dyledswyddau, y mae yn rhaid i bum peth gydgysarfod ymhob gweithred o ufudd-dod: yn gyntaf, y mae yn rhaid iddi darddu oddiwrth egwyddorion efengylaidd, gwerthfawr fywyd Tywylog y Bywyd wedi ei blannu yn ein hewyllysiau. Y mae yn rhaid gweithio oddiwrth Grist yn gyntaf fel ein hegwyddor, yn ail, fel ein nerth.

Yn gyntaf, y mae yn rhaid gweithredu oddiwrth Grist wedi ei ffurfio a'i genhedlu yn ysbrydol yn ein hysbrydoedd ni; oddiwrth fywyd newydd wedi cymmeryd meddiant ynom; oddiwrth ieddfau a thueddiadau

thueddiadau wedi eu hyfrydoli a'i hefengylu : y y mae yn rhaid gweithredu oddiwrth fywyd, fel yr egwyddor, nid am fywyd, fel y diben. Y mae gweithredoedd bywiol yn dyfod oddiwrth creaduriaid bywiol, egwyddor o fywyd ysbrydol oddifewn. Ffrwythau a gweithrediadau gogoneddus fywyd CRIST yn y Saint, yw eu holl weithredoedd o ufudd-dod : Nid ddim gwaith byw byth ddyfod oddiwrth enaid marw nad yw mewn undeb a thywyfog y bywyd.

Y mae yn rhaid i bob gweithred o ufudd-dod fanetaidd i'r gyfraith frenhinol darddu oddiwrth ddeddf o fywyd ysbrydol wedi meddiannu'r galon ; y mae yn rhaid bod deddf oddifewn yn gyfateb y ddeddf oddi allan ; deddf sgrifenedig yn y galon, yn cyd agweddu a'r ddeddf sgrifenedig yn Llyfr Duw ; ni allwn ni byth ymhyfrydu gwneuthur ewyllys Duw, hyd nes bo'r gyfraith o fewn ein calon, *Salm. xl. 8,*

Y mae dau fath o rod-di'r gyfraith i'r holl saint : yn gyntaf, ei rhoddi iw personau. *Ioan. xiii. 34.* Yn ail, ei rod-di iw hyfbrydoedd, rhagorfraint briodol yr etholedigion yw y rhoddiad olaf hwn, a gwerthfawr addewid cyfammod yr efengyl ydyw, Y mae'r gyfraith frenhinol wedi ei rhoddi i berlonau pawb ; nid yw yn cael ei rhoddi i ysbrydoedd neb ond credinwyr. Y mae'r gwirionedd hyn yn cael ei ofod allan ddwy waith mewn un Epistol, *Heb. viii. 10.* a phennod *x. 16.* Myfi a ddodaf fy nghyfreithiau yn eu meddyliau pen x. Dyma'r Cyfammod, yr hwn a ammodaf fi a hwynt— medd yr Arglwydd, Myfi a ofodaf fy nghyfreithiau yn eu calonau, ac a'i hyfgrifenas yn eu meddyliau. Fel ag y rhoddwyd y gyfraith gynt i *Israel* mewn sgrifen, felly y mae yn cael ei sgrifenu yn awr ynghalonnau *Israel* Duw : y mae'r gyfraith honno

henno a roddwyd ac a sgrifenwyd ar y cyntaf
mewn llechau o gerrig yn y cyfaminod o wasan.
aithgarwch, yn cael ei rhoddi a'i hysgrifenu ar lech-
au calonau dynion ynghyfammod yr efengyl.
Y mae'r gyfraith sgrifenedig ar lechau o gerrig yn
dadgan beth sy yn gyfiawn ac yn dda, ond nid
yw yn rhoi un egwyddor o nerth i gyflawnu ac i
wneuthur yr hyn sy yn gyfiawn ac yn dda : ond
y mae'r gyfraith pan y dodder yn y meddwl a'r gal-
lon yn dwyn i mewn dueddiadau sanctaidd cyd-
fyniol a phob gorchymyn, a nerth dwysol i bob
dyledswydd. Yn gyntaf, y mae yn rhaid i bob
dyledswydd o'r gyfraith frenhinol gael ei chyfl-
awnu oddiwrth gyfraith wedi ei doddi a'i sgrifenu
yn y galon; dyma beth yw cyflawniad efengylaidd,
Y mae'r gyfraith neu'r ddeddf sy yn cael ei rhoi
i'r meddwl, yn cael ei galw. deddf y meddwl, *Rhuf*
vii. 23: Yn ail, y mae yn rhaid gweithio oddi-
wrth Grist fel ein nerth. Dyma beth yw rhodio
yngh Nghrist, rhodio yn yr Ysbryd. yn *Gal. v. 16*.
Fe orchymynir i ni rodio yn yr Ysbryd, ac adn
25. fe ddywedir: Os byw yr ydym yn yr Ysbryd
rhodiwn hefyd yn yr Ysbryd: y mae'r gair yn y
Groeg yn arwyddocau rhodio mewn trefn, Y
mae yma ddwy ddyledswydd neillduol yn cael eu
cynnwll ar y saint ag sy yn gosod allan eu byw-
yd Ysbrydol newydd: 1. Y mae yn rhaid i ni
rodio yn drefnus wrth reol, wrth linyn, ac wrth
fesur: y mae'r *Groeg* air yn arwyddocau rhodio yn
ol rhyw reol neillduol, a pheidio a myned dros iy
llinyn. Gwelwch *Beza* ar *Gal, vi. 16. Phil. ii.*
16. Cerddwn wrth yr un Rheol: gair Milw-
aidd yn cael ei fenthycca oddiwrth deit'io Mil-
wyn i'r Ffrwydr, trefn pa rai yw cadw eu Rhestr,
a theithio yn y blaen yn ddiwyio yn ol rheol orch-
y:nynedig

ymynedig eu pen llywydd : Nid rhodio yn uuig ydŵw ; ond rhodio yn ol rhyw reol neillduol ; dyma nod a ffrwyth cyntaf bywyd ysbrydol wedi meddiannu enaid ; y mae yn peti rhodiad rheolaidd trefnus, *Gal*, vi 16.

Yr ail ddyledswydd neillduol yw, rhodio yn yr Ysbryd, ac felly fe ein cynnorthwyir i iodio yn drefnus ac yn gymmwys. Cerddwn, neu rodiwn, hefyd yn rheolaidd yn yr Ysbryd.—Nid ydym ni byth yn rhodio yn rheolaidd ond tra yr ydym yn rhodio yn yr Ysbryd.

Y mae y rhodiad hwn yn yr Ysbryd yn arwyddocau tri pheth.

Y mae yn arwyddocau gweithio oddiwrth dulewnol hanfod a phieswyliaid yr Ysbryd : pan y mae ein gweithredoedd yn tarddu oddiwrth y Bod ysbrydol dwyfol hwnnw a aned o'r Ysbryd. *Ican*, iii. 6. y mae yn cael ei alw addolu Duw mewn Ysbryd *Phil*. iii, 3. Canys yr enwaediad ydym ni y rhai ydym yn gwasanaethu Duw yn yr Ysbryd. Y mae yn cael ei esbonio yn wasanaethu Duw mewn newydd-deb Ysbryd ; hynny yw, pan y mae dyn ysbrydol newydd wedi ei flurfio yn ddi hyfbrydoedd ni, a hwnnw yn dyfod yn egwydder i'n holl weithredoedd yn y ffordd dda, Y mae yn rhaid bod calon ac ysbryd wedi ei hyfbrydolu i weithredu ymhib gwasanaeth, *Diar*. xxiii. 26. Fy mab moes i mi dy galon. Fe ddywedir yn *Ezay*. xxix. 13. Iod yr Iuddewon yn nelau at Bduw a'i gwefusau ond yn palhau eu calonau. Fe wnaeth y distig o galon wir ysbrydol eu holl gyflawniadau yn offryminau ofer. ac yn ddim gwell na ffieidd-dra wedi ei orenro yngolwg Duw, *Ezay* i. 13. Na chwanegwch ddwyn offryminau ofer, Nid yw'r hyn iad yw wedi ei wneuthur mewn

mewn newydd-deb ysbryd, ddim wedi ei wneuthur oll ynghyfrif Duw.

2. Rhodio yn yr ysbryd, yw gweithio a rhodio yn nerth Ysbryd Duw : y mae gennym destyn rhagorol i'r pŵeris, *Epd. vi. 10.* Heb law hyn, fy mrodyr, ynnnerthwch yn yr Arglwydd; ac ynghadernid ei allu ef. Y mae'r Apostol yn y geiriau o'r blaen yn son am amryw ddyledswyddau; yn awr yn y diwedd-glo, y mae yn dangos y mae'r holl nerth yn gorwedd i gyflawnu'r ddyledswyddau mawrion hynny, nid ynddynt eu hunain, nid yn eu grasfau greddfoll, ond yn yr **ARGLWYDD CRIST**, yn hollol ac yn gyfan gwbl yn eu pen. Ynnnerthwch yn yr **ARGLWYDD** ac ynghadernid ei allu ef, nid ynghadernid un nerth a fydd ynoch eich hunain. Wrth wneuthur ddiioni, a chilio oddiwrth ddrygioni, dysgwch fyned rhagoch yn nerth **CRIST**, edrychwch atto ef, gorphwylwch arno ef am rŵs bywhaol, cynhyfoll, cynnorhwyol a chadarnhaol: Dyma'r ffordd i ynnnerthu a phob nerth. *Col. i. 11* yr hollalluog Dduw yw ein holl nerth i wneuthur ac i ddioddef drosto, a *Tim. iv. 17*, i *Tim. i. 22*.

Fe wnaeth yr Apostolion eu holl weithredoedd mawrion yn enw gogoneddus, hynny yw, yn nerth **IESU CRIST**; yn yr enw hwn y mae'r holl faint i gyflawnu eu gweithredoedd cyffredinol o ufudd-dod bob amser, *Col. iii. 17*, A pha beth bynnig a wnelech ar air neu ar weithred, gwnewch bob peth yn enw yr **ARGLWYDD IESU**. Eie fydd yn gweithio ynom i ewyllys da ei hun, *Phil. ii. 13*, Y mae yn rhaid i ni bwylso arno ef yn hollol am blannu a gweithredu ein holl rasfau; gwehelwch weithredu yn nerth eich cynheddfau eich hunain, doniau, grasfau tusewnol; nid yw
gras

gras greddfoll ond creadur, y mae yn cael ei alw
felly, 2 *Car.* v. 17. *Gal.* vi. 15 Y mae pob dyn
wrth natur yn Dduw iddo ei hunan; i y maent
yn gwneuthur y cwbl yn eu nerth eu hunain, yn
nerth eu rhewm, synwyr, greddfau, doniau, fel
pe eu hunain fai'r peth pennaf yn eu gweithred-
oedd. 2. Y maent yn dychwelyd yr holl glod
iddynt eu hunain: y mae'r hâd hyn yn natur pob
dyn, hyd nes bo i Ysbryd Duw ei droi allan o'i
hunain, a throi hunan allan o ysbrod dyn. 3.
Y mae rhodio yn yr ysbryd, yn arwyddocau
gweithredu yngogoneddus oleuni Ysbryd y Go-
goniant, wrth ei arweiniad a'i dywyfiad, Bydded
i ni lwyr-roddi ein hunain i fynu iddo ef i'n go-
leuo, ein tywys, a'n gweithio ganddo ymhob peth
Rhuf. viii. 14. Efe fy yn rhoi llygaid a goleu-
ni i weled y ffordd dda, traed a nerth i rodio yn-
ddi; dyma'r peth cyntaf mewn cyflawniad efeng-
ylaidd.

2. Yr ail beth yw gweithredu oddiwrth annog-
aethau efengylaidd, oddiwrth y dadguddiad o dru-
garedd ac anfeidrol gariad tuag attom: rhaid yw
i bob gweithred o ufudd-dod, marwhad pechod, a
hunan-ymwadiad gael ei feilfainu ar ogoneddus
drugaredd, a digymmar gariad Duw fel yr annog-
aeth, calonnoged, a chynyrfiad pennaf; y mae
yn rhaid i drugaredd a chariad Duw yng NGHRIST,
fod y brif annogaeth fawr dycciannol i'n gosod
ynghylch dyledswyddau ar bob achosion, dyma
wir ufudd-dod ffydd, *Rhuf.* xxvi. 25. Cariad di-
gymmar Duw oedd yr annogaeth fawr a'i cym-
hellodd ef i wneuthur y cyfryw bethau mawrion
andderchog dros ei holl eiddo: Bydded i'r un-
dwyfol gariad i fod yn bennaf ac yn flaenaf yn ein
gwafanaeth ninnau drachefu: dyma'r annogaeth
uwch.

uwchaf felusaf, gryfaf, a mwya cymhellgar am fod
 mwyafo Douw ynddi, annogaeth ogoneddus Duw
 ei hunan ydyw: y mae gennym le hynod at hyn
Rhaf. xii. 1. Am hynny yr wyf yn attolwg i chwi
 frodyr, er trugareddau Duw, roldi o honoch eich
 cyrph yn aberth byw, sanctaidd, a chymmeradwy
 gan Douw. Deliwch sylw, beth yw'r brif annog-
 aeth a ofodir yma ger bron i annog ac i gymhell
 faint i sancteiddrwydd ac ufudd-dod Gwrthiol a
 digymmar drugaredd Duw ydyw, y dyfnder di-
 wa:lod ac uwchder didersyn goludog, gogoneddus
 a goruwch-aml drugaredd, yr hyn a ofododd yr
 Apostol allan yn y pennodou o'r blaen. 2. Y
 mae yn rhaid i ofn mabaidd gael ei weithredu ar
 yr annogaeth hon, Y mae gyd a thi faddeuant (O
 ARGLWYDD) fel i'th ofner; medd y *Salmydd.*
 cxxx. 4

3. Peth mewn ufudd-dod efengylaidd, y mae
 yn rhaid cyflaw iu pob dyledswyddau gyd a serch-
 iadau efengylaidd, megis, 1. oddiwrth egwyddor
 o gariad at Douw. 2. Gyd â hyfrydwch a hoff-
 derysbrydol, 3. Gyd â sanctaidd wresogrwydd
 ysbryd.

1. Y mae yn rhaid i bob gweithred o ufudd-
 dod darddu oddiwrth egwyddor dufewnol o gariad
 wedi ei phlannu yn y serchiadau; dyma pa ham
 y mae cariad ac ufudd-dod yn cael eu cysylltu
 i'ndr fynych yn yr ysgrythurau, megis *Ecsod. xx.*
 5. 6. Yn dangos trugaredd i filoedd o'r rhai a'm
 carant ac a gadwant fy ngorchymynion. *Ioan. xiv*
23. Os car neb fi, efe a gadw fy ngair. Er dangos
 mai Cariad yw'r ffonnon o ba un y mae yn rhaid
 i bob ufudd-dod sanctaidd darddu.

Y mae ffydd yn gweithio yn effeithiol trwy
 gariad fel yr annogaeth dufewnol gymhelliadol i
 ddyledswydd.

dyledfwydd. Y mae'r gwirionedd hwn yn cael ei eglurhau yn *Gal. v. 6.* yn ol y *Groeg*. Ond ffyld yn tra effeithiol weithio trwy gariad. 1. y mae ffydd yn gweithio cariad. 2. y mae yn gweithio trwy gariad.

1. Y mae ffydd, trwy ddadguddiad o ardderchog feludder, rhadlonder a mawredd cariad Duw tu ag attom ni, yn ennyn cariad ynom ninnau atto yntef. Y mae cariad yn cenhedlu cariad, fel ag y mae tân yn cenhedlu tân, i *Joan. iv. 16.*

2. Y mae ffydd yn gweithio yn dufewnol trwy gariad : yn ol y *Groeg*, gydag effaith nerthol : y mae yn gwneuthur defnydd o'r cariad gwerthfawr sy'n ei hennyn fel egwydder gadarn, gyhyrfol gymhellgar i bob ufudd-dod sanctaidd. Y mae cariad fel y brif olwyn sy yn gosod yr holl olwynion ar waith ; y mae yn cynhyrfu, yn cyffwrdd yn rhwymo holl alluoedd yr enaid yn achos Duw a'i ffyrdd. Y mae cynhyrffadau cariad yn anwrth'nebol, a'i chymhelliadau y ammhalledig.

3. Y mae cyflawnu dyledfwyddau oddiwrth egwyddor dufewnol o gariad, yn i *Cor. xii. a'r olaf.* a'i chydmaru a'r 13 bennod yn cael ei galw yn ffordd dra rhagorol. — Yr wyf yn dangos i chi ffordd dra rhagorol. Ffordd dra ardderchog ffordd oruwch ragorol, anghyffredinol, yn ol y *Syriaeg*.

Ond beth yw'r ffordd dra rhagorol hon? darllenwch y 13 bennod. Y mae'r Apostol yn dadgan yno gwbl ddiddymdra y doniau mwyaf, ac ardderchiocaf heb gariad : y mae'r gair *Syriaeg* i *Cor. xii. a'r olaf*, yn arwyddocau yr ardderchawgrwydd a'r graddau uwchaf o doniau. Y mae cariad yn fwy rhagorol na'r doniau mwyaf a gogoneddusaf : deliwch fanwl sylw ar ben, xiii i 2. *Pe*
llefarwg

llafurwn a thafodau dynion ac angylion ; a phob
tafodau, medd cyfieithiad *Syriaeg*, hynny yw, gyd
a'r cywreinrwydd a medrusrwydd mwyaf pob ta-
fodau, adn. 1. 2. Pe b'ai gennyf bob gwybodaeth.
Pob gwybodaeth philosophyddiol, pob gwybod-
aeth brophwydol, pob gwybodaeth hanefiol, a'gwy-
bod pob dirgelion. 3. A ffydd i wneuthur gw-
yrthiau; etto eb ef heb gennyf gariad at Dduw a
dyn, nid wyt fi ddim. 2. Y mae'n dangos gwag-
ter y gweithredoedd mwyaf, oni byddant yn tarddu
oddiar egwyddor o gariad, adnod 3.

4. Nid yw y gweithredoedd ardderchoccaf heb
darddu oddiar y gwreiddyn gwertbsawr hwn, ond
colled i ni, ac fe'n collir ninnau ynddynt, adn.
3. A phe porthwn y tlodion a'm holl dda, a phe
rhoddwn fy nghorph i'm llosgi i felio'r gwirion-
edd, ac heb gariad gennyf, nid yw ddim llesâd i
mi. Ni byddai i mi ddim rhagoriaeth, ni ennyll-
wn ddim, fel mae'r gair *Syriaeg* yn arwyddocau:
yr ystyr yw hyn, nad yw y gweithredoedd ardder-
choccaf, megis. 1. Gweithredoedd o drugaredd,
rhoi ein holl dda i borth'r saint tlodion. 2.
Gweithredoedd o ferthyrddod, rhoi ein cyrph i synu
i an-gerdd fflammau tân er mwyn yr efengyl. os
nid cariad yw'r egwyddor gynhyrfol oddiar ba un
y maent yn cael eu gwneuthur, nid ydynt ddim
gwell na gwagedd a cholled. Hunan-gariad yw
r brif egwyddor gynhyrfol mewn proffeswyr ffur-
fiol amferol : y mae eu holl weithrediadau mewn
dyledswyddau yn tarddu o'r gwreiddyn chwerw
liwn.

1 Hunan-gariad sy'n llanw eu calonau o
ddymuniadau cryfion am GRIST, nefoedd a ded-
wyddwch, *Ioan vi. 26.* Wedi i'n lechawdwr le-
faru am worthfawr fara'r bywyd. fe lefodd rhai o'i
ganlynwyr

ganlynwyr allan, 34 adnod, ARGLWYDD dyfroi ni y' bira hwn yn wastadol : etto nid oedd hyn ond hunan-gariad : canys fe ddywedir yn 4^a adnod i'r bobl hyn rwgnach yn ei erbyn ef. Pan y mae'r ystyriaethau o ddigofaint, uffern ac angeu yn ymallyd yn ysbrydoedd dynion, hwy roddant y pryd hynny fydd pe meddent, am-GAIST; ond nid yw hyn yn tarddu oddi ar wir gariad priodafol at berson y lechawdwr ; ond oddi ar gariad llygredig at tŷnt eu hunain a lechawdwriaeth

2. Hunan-gariad sy'n gosod proffeswyr ffurfiol amferol ar waith i ddiwygio eu hymarweddiad allanol. Y mae'r gair yn dangos iddynt yr angenrheidrwydd o droi oddiwrth anwiredd, cyn y gallont fod yn sicr o drugaredd, *Esay* lv. 7. Ac felly y maent yn taslu ymaith y pechodau aflan hynny oeddynt yn gyfleido o'r blaen ac yn peidio a'r gweithredoedd ffiaidd oeddynt yn eu gwneuthur gynt 2 *Pedr* ii. 20, Pan y mae cydwybodau dynion yn glaf gan bechod pan y mae eu calonau wedi eu rhith farweiddio i'w chwantau anwylaf a'i pechodau melusaf, megis hen bobl i chwantu jeuengêtid, *Preg* xii 5. Ond pan y mae'r gydwybod yn llonydd, y maent yn dychwelyd at eu hen aflendid.

3. hunan-gariad yw'r egwyddor oddiwrth baw yn y mae'r dynion hyn yn cyflawnu dyledswyddau gynt a ddiystyrasant: pan y mae hunan-gariad yn ymgynhyrfu ac yn cadarn weithredu i annog ddynion i wneuthur unrhyw waith; gwelwch ensiample hynod o hyn yn *Deut.* v. 27. Y mae'r *Israeliad* yn addaw ac yn sicrhau y gwrandaewent ac y gwnaent yr hyn oll a lefarai'r ARGLWYDD, ac etto nid oedd hyn ei gyd ond hunan-gariad; y't oedd gogwydd a thuedd eu hysbrydoedd yn
gwbl

gwbl i'r gwrthw ym b, adnod 26.

2, Y mae yn rhaid i add-dod efengylaidd gielei gyflawnu gyda hyfrydwch a hoffder ysbrydol, *Salm* xl. Di gennyt wneuthur dy ewellys di Ofy Nuw, a *Salm* cxix, 35. Gwna i mi ge rdded yn llwybr dy orchynyaion, cayns ynddo y mae fy ewyllys. yn ol yr *Hebraeg* fy ewyllys a'm hyfrydwch

Pa fwyaf o'r ewyllys a'r ferchiadau me wn gweithred, mwya gwerthfawr fydd y weithred yn *Rhaf.* vii 22. Y mae *Paul* yn tyfio laethu ei fod yn ymhyfrydu ynghyfraith Duw, yn ol y dyn oddifeu. Y mae'r galon wedi ei phuro a'i hyfrydoli, y mae yn ymhyfrydu mewn deddf sanctaidd ysbrydol; Arwydd-nod holl bobl Crist yw, *Salm* cx. 3. eu bod yn bobl rydd ewyllysgar Dy bobl a fyddant ewyllysgar yn nydd dy nerth. —yn ol yr *Hebraeg*, dy bobl a fyddant anturwyr neu o ysbryd ewyllysgar tywylogaidd yn nydd dy nerth. Pan y mae Ysbryd y goruchaf yn deffyn ar ysbrydoedd dynion, yn eu gorchfygu, ac yn myned yn rhy gadarn iddynt, y maent yn offrymmu eu hunain yn rhwydd, o'u llwyr-fodd i wafanaeth y brenhin Iesu; yna y maent o ysbryd brenhinol, yn gweithio yn rhydd fel tywylogion: y mae eu holl wafanaeth yn aberthau ewyllysgar. Y mae'r holl broffelwyr cnawdol o ysbryd gwaf-aidd, yn cael eu llusgo a'u gyrru at eu dyledswyddau fel caeth-weision at eu gwaith; ond y mae'r Saint o ysbryd arall; y mae dyledswyddau yn dyfod oddiwrthynt hwy fel dwfr o ffynnon, nid fel tân o garreg; y mient yn yngysuro ac yn ymhyfrydu yn y cwmdeb a'r gymdeithas felus ag y mient yn gael â Duw yn eu chyflawniadau: y mwynhad o Duw yn y ddyledswydd yw gwrth-ddrych

dilrych, defnydd, a gwreiddyn eu llawenydd, a^s hyfrydwch mewn dyledswydd. Y mae rhydd-did a llawenydd yn un o'r pethau pennaf mewn cyflawniad esengylaidd. Yn gyntaf, y mae gweithredu yn ewyllysgu ac yn llawen, yn ddyledswydd ag y fydd yn cael ei fyhych orchymyn yn yr ylgrythurau, megis yn gyntaf, yn ein holl ysgogionau ysbrydol tu ag at Dduw, ac yn ffordd Dduw, Gwafanaethwch yr ARGLWYDD mewn llawenydd, *Salm* c. 2. gyd ag awen. 1 *Cron.* xxviii. 9. A wafanaethi ef a chalon berffaith, ac â meddwl ewyllysgar.

2. Y mae yn ofynol ac yn angenrheidiol wrth ddiangos trugaredd. *Rhuf.* xii. 8.—2 *Cor.* ix. 7. Yn 3. wrth wneuthur gwafanaeth i ddynion, *Col.* iii. 24. A pha beth bynnag a wneloch gwnewch o'r galon, megis i'r ARGLWYDD.

1. Y mae hoffer a llawenydd mewn dyledswydd yn dra gwerthfawr a bodlon gan Dduw, Canys os bydd parodrwydd meddwl o'r blaen, yn ol yr hyn fydd gan un, y mae yn gymmeradwys, 2 *Cor.* viii. 12. a'r ix. 7. Canys rhoddwyr llawen y mae Dduw yn ei garu. Y mae gwirionedd, hyfrydwch, a llawenydd ysbryd yn dderbyniol ac yn hyfryd iawn gan yr ARGLWYDD, Y mae yn caru gwirionedd oddimewn, *Salm.* li. 6. Y mae yn caru rhoddwr llawen, a chariad neullduol; y mae yn caru gweled ei bobl yn gweithredu yn rhydd ac yn llawen ymhob gweithred o ufudd-dod tu ag atto ei hunan a thu ag at ddynion; deliwech sylw i'r ddywedar fod Dduw yn caru rhoddwr hlaeth, a rhoddwr llawen; y mae yn edrych mwy ar llawenydd y rhoddwr, nac ar helaethrwydd y rhodd; y mae gennym destyn hynod i'r perwyl hyn yn *Luc.* xxi. 1. 2. 3. 4. Am wraig weddwr dlawd

dlawd, yr hon a fwriodd ddwy hatling i'r dryforfa ; le ddywedir iddi fwrw i mewn fwy na'r holl rai goludog, y rhai oedd yn bwrw i mewn yn helaeth. Adnod 3. yn wir meddaf i chwi, fwrw o'r wraig weddw dlawd hon i mewn fwy na hwynt oll.

Gwerth, Ond pa fodd y dichon hyn fod, pan oedd y rhai goludog yn bwrw rhoddion mawrion i'r dryforfa ; a hithau ddim ond dwy hatling ?

Att. Hi fwriodd i mewn fwy o ferch, llawenydd, rhydd-did a gwirionedd ysbryd, na'r rhai goludog ; y mae un hatling yn cael ei rhoi mewn ysbryd rhydd boneddigaidd, yn llawer mwy yngolwg Duw, na llawer o dalentau mewn ysbryd gwataidd hunanol. Y mae'r Duw mawr yn dal tylw neillduol ar yr hatling leiaf a offrymmir iddo ef, ar y ddyledswydd leiaf a gyflawnir mewn llawenydd ysbryd, a symlwydd calon ; pa wr mewn lle ardderchog a dderbyniai hatling a offrymimid iddo ?

3. Y mae Duw yn anfodlon iawn i dristwch a phrudd-der ysbryd mewn dyledswyddau ; y mae yn bwgwth ei bobl os ni wafanaethant ef mewn llawenydd ac mewn hyfrydwch calon am amltra pob dim, caent wafanaethu eu gelynion, mewn newyn. ac mewn tychedd, ac mewn neethni, ac mewn eisiau pob dim, *Deut.* xxviii. 47. Ni cymmerat Duw gan y bobl ddim tu ag at adeilad y babell ond a ddeuai yn ewyilysgar, *Esfod* xxxv. 5.

4. Ni ddarllenwn fod y faint yn rhyfeddu ac yn mawr lawenhau, pan oeddynt yn Profi'r dymmer ysbryd rydd dywylogaidd hon, yn eu cyflawniadau, a'i hoffrymau : Eithr' pwy ydwyf fi
(mewd)

(medd *Dafydd*) a phwy yw fy mobil i, fel y caem ni rym i offrymmu yn ewyllysgar fel hyn? canys oddiwrthyt ti y mae pob peth, ac o'th law dy hun y rhoifom i ti. 1 *Croz.* xxix. 14. Ac yn adnod 9. se ddywedir, A'r bobl a lawenhasant pan offrymmasant o'u gwirfodd, at waith y deml.

Y trydydd peth mewn cyflawniadau efengylaidd yw, sanctaidd a nefol wrefogrwydd ysbryd: goleuni disglairst llosgedig yw pob sant; yn disgleirio mewn bywyd sanctaidd; yn llosgu o sel gristianogol. Y mae'r gwrefogrwydd ysbryd hyn yn cael ei annog, *Rhuf.* xii 11. Nid yn ddiog mewn diwydrwydd, ond yn wrefog yn yr ysbryd yn gwasanaithu yr *ARGLWYDD*. yn ol y *Groeg*, nid yn ddiog mewn diwydrwydd ond yn berwi yn bur-boeth mewn ysbryd, mae'r gair yn cael ei fenthycu oddiwrth ddwfr yn berwi mewn crochan pan bo tân cryf dan. Y mae diogi, dibrisdod a chlaearineb yn fliaidd yngwasanaeth Duw. *Darl.* *llenwech Dad.* iii. 15. 16. Un o bruf ddibenion dyfodiad *CRIST* oedd, puro iddo ei hun bobl briodol, awyddus i weithredoedd da, *Tit.* ii 14. Y mae'r gair *Groeg* *Zelotes* yn arwyddocau dau beth 1. Sel neu awyddfryd. 2. Eiddigaedd. 1. Sel yw gwrefogrwydd llosgedig, berwedig, a ffyrnigrwydd ferchiadau yn deilliaw oddiwrth lidiawgrwydd o herwydd ymddygiadau anweddaidd tu ag at y rhai fydd anwyl gennym, 2 Eiddigedd yw oln rhag bod y peth ydym ni yn ei garu yn gyffredin i arall.

Y mae holl waredigion yr *ARGLWYDD*, 1. Yn bobl awyddus. 2. Yn bobl eiddigus. 1. Y maent yn awyddus i weithredoedd da. 2. Mewn gweithredoedd da.

1. Y maent yn cael eu dwyn rhagddynt yngwaith

waith yr ARGLWYDD gyda rhyw ymgyrch sanctaidd anwrth'nebol, nerth a bywiogrwydd ysbryd: y mae gogwydd, tuedd ac amcan eu calonau yn gadarn at bob daioni, ac yn erbyn pob drygioni. Fel ag y mae pechaduriaid yn myned rhagddynt yn flyrdd pechod gyd ag ymgyrch, awch ac awydd-fryd ferchiadau; feli y mae'r faint yn myned rhagddynt gyda glewder sanctaidd ac awyddfryd ysbryd ymhob peth sanctaidd. Y mae gwrefog gariad Duw, a fel dros ei ogoniant fel rhwymyn ar eu hysbrydydd; i.e., fel ysbryd nerthol ynddynt, yr hon sy'n eu dwyn trwy bob anhawfderau, gwrthwynebiadau a gwrthddywediadau pechod, a phechaduriaid. Er na's gallant ddadleu dros y gwirionedd, hwy allent farw dros y gwirionedd fel ag y dywedodd y Merthyr. Y mae'r faint yn cael eu gyrru yn y blaen gan ysbryd, *Ysbryd o fel yngwaith Duw*; y mae ysbrydoedd yn gryf ac yn fywiog. 2 Y mae ysbryd o wrefogrwydd sanctaidd yn eu meddianu mewn gweithredoedd da; Y maent yn awyddus i weithredoedd da; y mae'r Groeg air yn arwyddocau gwrefogrwydd nerthol a phoethder llosgedig ysbryd, fel yr hwn sy yn dyfod allan o enau Ffwrnas; gwres casgledig cyfylltiedig yw gwres Ffwrnais, nid gwaigaredig; ac am hynny y mae yn fwy cadarn, flyrnig a thanllyd: y mae'r faint yn bobl o ysbrydoedd tanllyd, llawn gwrefogrwydd a fel yngweithredoedd a Fflyrdd Duw, Y maent yn gweddio gyd ag ysbrydoedd gwrefog. *Iago. 5.* Yn gwrandio gyd â calonau llosgedig.

Crynodeb, bywyd, nerth a chanol-bwynt pob ferchiadau sanctaidd yw fel. 1. Pan y mae nerth ein dynuniadau a'n hoffder yn cael eu trefnu yngwaith Duw. 2 Pan y mae amcan llammych-

iad ein cariad yn cael eu sefydlu ar Ddaew. 3. Pan y mae grym ein han-gerdd yn cael ei gyfeirio yn erbyn y pethau hynny ag sy'n gtoes i'r hwn y mae ein teulid yn ei garu. 4. Pan y mae pob Ffordd gyfeiliornis yn wrthddrych i berffeithrwydd eithaf ein cafineb.

2 Y mae pobl CRIST yn bobl eiddigus, yn llawn eiddigedd sanctaidd; ni allant ddioddet i un creadur neu chwant i fod yn un â hwynt yn eu cariad neu eu gwafanaeth i'r Arglwydd.

Y pedwarydd peth sy yn gwneuthur i fynu ufudd-dod efengylaidd, yw diben efengylaidd; gweithio i GRIST, nid i hunan. 2 Cor. v. 15. Rhuf xiv. 8. Byw i'r ARGLWYDD. Y mae yn rhaid bod amcan sylml wirionedd tu ag at ogoniant Duw yn ein holl weithredoedd, 1 Cor. x. 31. Pa un bynnag gan hynny ai bwyta, ai yfed, ai beth bynnag a wneloch, gwnewch bob peth er gogoniant i Ddaew: Dyma'r peth ddylai fod ein hamcan pennaf, hyd yn oed yn ein gweithredoedd gwaelaf. Y mae yn rhaid i gris'nogion weithio oddiwrth GRIST fel eu *Halpha* neu eu dechreuad; i GRIST fel eu *Homega* a'u diwedd, Dad. i. Crefwch, Rheol ogoneddus auraid efengylaidd yw gosod CRIST i fyu fel ein *Halpha* a'n *Homega*, ein cyntaf a'n diweddaf yn ein holl weithredoedd o ufudd-dod. Gwelwch Dad. i. 11, 17. a'r ii. 8. a'r, xxii. 13;

1. Y mae yn rhaid i'r ARGLWYDD IESU fon ein CYNTAF ymhob gweithredoedd dâ; Ioan, i. 15 30. Canys yr oedd efe o'm blaen i; Fe oedd fy nghyntaf; yn ol y *Groeg*; ymhob dyledswydd neu orchwyl, ie, yn ein gweithredoedd cyffredin y peth cyntaf sy raid i ni ei wneuthur yw sefydlu ein golygon a'n meddyliau ar yr ARGLWYDD IESU;

pa goniaant ddaw iddo ef trwy hynny, pa fodd yr
anthyddeddir ef trwy'r weithred hon o'm heiddo i;
nid pa elw, pleſér, ac aurhyddedd a ddaw i ni ein
hunain : CRIST yw'r peth cyntaf a phennaf a ddy-
leim ni amcanu etto ymhob gweithred ; hyn oedd
prif amcan St. Paul, Fel y mawrhygid CRIST, pa
un bynnag ai trwy fywyd, ai trwy farwolaeth,
Phil. i. 20.

Natur a phriodoldeb eneidiau difanctaidd yw gweitho iddynt ac oddiwrthynt eu hunain; hunan yw eu cyntaf ymhob gweithred, iddynt eu hunain y mae eu holl ymptydio, gweddio, dilyn eu galwedigaethau ; i olod hunan i fynu ryw ffordd neu gilydd, ac nid Duw, *Zach.* vii 5. Y maent yn darostwng crefydd ei hunan i aiteb eu dibenion llygredig; hunan-dderchafiad yw eu dyfais uwchaf, a'i disgwiliad mwyaf trwyddynt ; prif amcan y Phariseaid mewn gweddio, ymptydio, rhoddi elusennau, &c. oedd derchafu eu hunain ger bron dynion; Yr oeddynt yn gwneuthur y cwbl fel y mol-iannid hwy gan ddynion, *Mal.* v. 2. Nefoedd a dedwyddwch yw'r peth uwchaf a ddichon calonau afiach amcanu atto ; os dymunant ras a sancteiddrwydd, am eu cael fel pont yw dwyn i'r nefoedd y gwnant felly, nid am eu bod yn canfod unrhyw hawddgarwch ynddynt.

Yr wyf yn addef y gall ac y dylai dynion mewn ail le edrych ar ogoneddus daledigaeth y gwobryw a ofodir ger eu bron yn yr Efengyl, fel grafol annogaeth iw bywiocau mewn gweithio a dioddef; fel ag y gwnaeth *Mofes*, *Heb. xi.* ond gogoniant y Duw mawr ddylai fod ein hamcan gyntaf a phennaf yn y cwbl. Dyma'r diben goreu a pherffeithiaf; gogoniant dyn yw derchafu gogoniant Duw.

Y

Y mae gwagter hollol ymhob gweithredoedd a wneir i dderchafu hunan, am nad oes dim o Dduw na CHRIST ynddynt; *Hof*, x. 1. Gwinwydden wag yw *Israel*; efe a ddwg ffrwyth iddo ei hun: y mae'r -geiriau yn yr *Hebraeg* yn gyflawn o arwyddocad; y mae *Israel* yn amcanu ei ffrwyth iddo ei hunan, y mae ei ffrwyth yn ol ei hunan, y mae yn trefnu ei holl ffrwyth iddo ei hunan: Gwynwydden wag yw *Israel*, y mae yn dwyn ffrwyth gwag; y maent yn dwyn rhyw ffrwyth, y y maent yn cyflawni rhyw bethau allanol, ond y mae fel eu hunan, yn ffrwyth gwag; y mae yn wag o bob peth ag fy yn wir ysbrydol ac efengylaidd; mor belled ac y mae dynion yn gweithredu iddynt eu hunain, y mae gwagter hollol yn eu holl gyflawniadau; nid yw eu gwalanaeth ddim gwalanaeth ynghyfrif Duw.

2. Y mae yn rhaid i GRIST fod, 1. ein DIWEDDAF ymhob dyledswydd, mewn perthynas i weithredu, cynhyrfu a bywiocau gras, *Ioan*. xv, 5. y mae yn rhaid i GRIST yn gyntaf weithio yn-om ni, cyn y gallom ni weithio tu ag atto ef; efe fy yn gosod yr holl alluoedd goruwch-naturiol y mae efe wedi eu plannu yn om ar waith ymhob gweithred o ufudd-dod; ni allwn ni o honom ein hunain ddim gweithredu ein grasfau ein hunain mewn un meddwl na gweithred dda; oddieithr bod rhyw nerth goruchel yn gyntaf yn y gwaith.

2 Y mae'n rhaid i GRIST fod ein DIWEDDAF ymhob gweithred o ufudd-dod, *Dad*. i. 11. Ei ogoniant a'i briodoledd frenhinol ef yw bod ein Gyntaf a'n Diweddaf yn yr hyn oll a wnel-om; CRIST yw ein diweddaf yn y ddau ystyr hyn.

1 Efe yw'r gweithredydd cyntaf a'r diweddaf yn ein holl gyflawniadau; y mae yn rhaid bod ei law nefol yn gyntaf yn ein holl wafanaeth cyn y byddo yn gymmeradwy; efe fy yn puro ein holl ddiffigion a'r amberffeithrwydd ag fy ynglyn wrthent, y mae yn eu pereiddio ag arogl-darth, yn eu cyflwyno i Dduw, ac yn mynnu derbyniad iddynt.

Pe b'ai gweddiau puraf y saint mwyaf yn dyfod o flaen Duw fel ag y maent yn dyfod oddiwrthynt eu hunain, hwy gaent eu ffeiddio yn hytrach na'u cymmeradwyo: Gwae i *Abraham, Isaac, Jacob*, a'r Gwyr sancteiddiolaf, os hwy eu hunain fuasai'r diweddaf yn eu cyflawniadau; o herwydd fod mwy o achos condemniad na chyfiawnhad yn eu gweithredoedd puraf; wedi'r saint wneuthur eu heithaf mewn dyledswyddau, y mae yn rhaid i CRIST eu cymmeryd, eu melusu a'u sancteiddio; efe yw ein diweddaf yn ein holl wafanaeth mewn perthynas i rasol dderbyniad.

2. CRIST yw ein *diweddaf*, pan yr ydym yn rhydd ddychwelyd holl ogoniant yr holl dda a a wnelom iddo ef; y mae yn rhaid i ni dastu ein holl gyflawniadau wrth ogoneddus draed yr IESU, a dywedyd gyd a *Dafydd*, 1 *Cron.* xxix, 14. O'th law dy hun y rhoisom i ti; eiddot ti yw y gwaith y galon, y nerth a'r dawn, eiddot ti y gogoniant; boed i ni addef CRIST yn oll yn oll; yn ein holl weithredoedd da, a'n hunain yn ddim; gadewch i ni ymdrech i gyflawnu pob dyledswydd a'n holl nerth, a chwed i gwneuthur y cwbl edrych arnom ein hunain fel gweision anfuddiol. *Luc.* xvii. 10. Edrychwn ar ein holl weithredoedd fel brattiau budron fel ag y maent yn dyfod oddiwrthym ni, dyma ddirgelwch cyflawniad efi-
ngylaid

ngylaidd.

Y mae CRIST yn fodlon i roi ei hun i ni, nef-oedd, dedwyddwch, un peth ond ei ogoniant; y mae yn tyftholæthu na rydd efe hwnnw i neb arall; se gaiff cyfur a budd ein holl wafanaeth fod yn eiddo i ni ein hunain, ond y mae yn rhaid i CRIST gael y clod a'r gogoniant: y mae'r eglwys wedi cael ei derchafu i felyll ar ei ddeheulaw, *Salm* xlv. 9. ond y mae yn rhaid i'r goron aros ar ben CRIST. Y mae yn rhaid iddo ef gael blaenoriaeth, y deyrnas

5. Y pummed peth fy yn gwneuthur i fynu ufudd-dod efengylaidd, yw, y mae yn rhaid i bob dyledswydd gael ei chyflawnu mewn ffordd o ddiolchgarwch, nid am fywyd a chyfiawnder. Yn gyntaf, y mae yn rhaid i'n holl gyflawniadau gael eu hoffrymmu i fynu i Dduw ein holl drugareddau fel aberthau bywiol ac ysbrydol o ddiolchgarwch, fel gwir gydnabyddiaeth am wir drugareddau; fel amlygiad gweithredol a gwirioneddol o'n moliant a'n clodydd. Yn ail y mae yn rhaid i'r mwynhad o gymmundeb ysbrydol a Duw fod ein prif amcan a'n disgwiliad ymhob dyledswydd ysbrydol. Yn drydydd, gochelwch bum d ben deddfol a ddi-chon ymgynnig i chwi mewn dyledswyddau. Megis.

1. Nid oes dim lle i ni offrymmu i fynu ein cyflawniadau fel ein cyfiawnder ger bron Duw; dyma lle mae'r anhawfdra yn gorwedd, bod yn ddiwyd, ac yn gydwybodol ymhob dyledswydd; ac etto peidio a gorphwys na phwyso ar ddyledswydd am fywyd a chyfiawnder, *Phil.* iii. 3. Canys yrenwaediad ydym ni, y rhai ydym yn gwaflanaethu Duw yn yr ysbryd;—ac nid yn ymddiried yn y cnawd; hynny yw mewn cyflawniadau deddfol

deddfol: y mae'r gyfraith yn ei deddfoldeb puraf yn cael ei galw yn grawd, a'r efengyl yn ysbryd, *Gal. iii: 3.* A ydych chiwi mor ynfyd? gwedi i chiwi ddechreu yn yr ysbryd, a berffeithir chiwi yn y cnawd? A ydych yn disgwil perffeithrwydd yn y ddeddf ac yn ei gweithredoedd?

Y mae addoliad gwir ysbrydol yn gwbl wrthwyneb i orphwys ar un weithred ddeddfol, ni ddichon un weithred o'r gyfraith na'r efengyl, ie ni ddichon ffydd ei hunan fod yn gyfiawnder i ni; y mae disgwiliad am fywyd tragwyddol trwy weithredoedd y ddeddf, yn troi'r ddeddf yn gyfammod deddfol, yn ein dod i dan y ddeddf, ac yn golod cleddyf yn llaw'r ddeddf i'n lladd am y gwyrni a'r diffig lleiaf, pe b'ai ond mewn un meddwl.

2. Nid oes dim lle i ni offrymmu ein cyflawniadau fel iawn i Dduw am y trugareddau dderbyniasom. Y mae peidio a chydabod trugaredd Duw yn anniolchgarwch o'r mwyaf, ond y mae gwneid iawn iddo, yn amhosibl. Yn gyntaf, am nad oes gennym ddim o'n heiddo ein hunain i roi i Dduw; eiddo Duw yw'r holl ddaioni fy gennym ni, neu a allwn ei wneuthur, o'th law dy hun y rhoisom i ti, medd un o'r saint mwyaf, *1 Cron. xxix. 14.* Yn ail, ni ddichon yr holl-ddigonol Dduw dderbyn dim gan y creadur, a llefaru yn briodol ni ellir rhoi dim i anfeidrol Oll y mae hyn yn eglur odd wrth *Job. xxxii. 7. 8.* medd *Elihu*, O's cyfiawn fyddau. pa beth yr wyt yn ei roddi iddo ef? neu pa beth y mae yn ei gael ar dy law di? Y mae lle cyffelyb i hwn, *Salm, xvi. 2.* Fy enaid dywedaisf wrth yr Arglwydd, fy Arglwydd ydwyf ti: fy na nid yw ddim i ti Y mae'r geiriau hyn yn cael eu llefaru gan y prophwy

phwyd, naill ai am dano ei hun, Tydi, O fy enaid a ddywedais: medd y *Caldeag*. Ac er mwyn gwneuthur y peth yn eglur, y mae'r *Groeg*, yn dywedyd, Mi a ddywedais, y mae'r *Syriaeg* a'r *Arabaeg* yn dywedyd yr un peth: Neu yn ail, fe ellir dywedyd wrth y ddyweddi neu eglwys CRIST, fel iaith pob fant; y mae'r geiriau yn yr *Habraeg* yn cael eu cyfieithu mewn amryw ffordd yn gyntaf, y mae'r *Groeg* yn eu cyfieithu fel hyn Nid oes arnat ti ddim eisiau fy na i. Yn ail yr *Arabaeg* fel hyn, Nid oes arnat ti, O Arglwydd ddim eisiau fy ngweithredoedd da i. *Yn drydydd*, y *Caldeag*. Nid yw fy naioni i yn cael ei roi ond o honot ti: *Yn 4ydd*, y *Syriaeg*, oddiwrthyt ti y mae fy na i. Ond yr hyn fy nefafi'r iaith wreiddiol, yw hyn, Nid yw fy naioni i yn cyrredd attat ti: Nid yw'r hall ddaioni wyf fi yn ei wneud, ddim yn cyrraedd attat ti, nid yw yn ddegyn arnat ti, ni raid i ti wrth fy ngweithredoedd da i, ni chai di ddim budd oddiwrthynt. Y mae Duw yn anfeidrol bell uwchlaw ein gwfanaeth, mawl, a'n cyflawniadau goreu ni. Mwy dedwydd yw derbyn na rhoddi: y mae Duw yn rhoddi bob peth i'r creadur, ond nid yw yn derbyn dim oddiwrth y creadur; hyn yw perffeithrwydd Duw.

3. Ni ddylem ddim meddwl gwneuthur iawn i Dduw trwy ein dyledswyddau am y dianrhydedd a wnaethom iddo trwy ein hamfudd-dod; y mae llawer Enaid tlawd yn ymroi i ofod eu gweithredoedd da gyferbyn a'u rhai drwg, ac felly gwneuthur i fynu y camwedd a wnaethant trwy eu pechodau.

4. Ni ddylem ni ddim offrymmu i fynu ein dyledswyddau i Dduw fel ein cymmod a'n tangnefyddwyr, na feddyliwn byth wneuthur heddwch, pwrcafu

pwrcasfu neu haeddu pardwn, a derbyniad i ffafyr yr Hollalluog trwy'r gweithredoedd mwyaf a gorau ag sydd bosibl i ni eu wneuthur. *Rhuf.* ix. 16. nid o'r hwn sydd yn ewyllysio y mae, nac o'r hwn sy'n rhedeg chwaith, ond o Dduw, yr hwn sydd yn trugarhau. Y mae ein heddwch a'n pardwn wedi ei seilfaenu yn hollot ar rad ras, fel yr achos dechreuol cynhyrfol o hono; ac yn tarddu trwy werthfawr waed CRIST, fel yr achos pwrcasol haeddiannol o hono; Efe yn unig yw ein tangneyddwr, ein jawn, a'n cymmeradwyaeth gyd a Duw darllen *Eph.* i. 5. 6. 7. — *Rhuf.* iii. 25. — 1'r v. 1. 2.

5. Ac ya olaf, ni ddylem ni ddim edrych ar ein cyflawniadau fel yr achos dechreuol, cymhelliadol annogaethol, ag sy yn cynhyrfu Duw i wneud dationi i ni; pur wirionedd yw, nid oes dim allan o Dduw, dim yn y creadur, a ddichon ei annog ef i drugarhau wrth y creadur: perffeithrwydd hanfodol, priodoledd frenhinol a neillduol Duw, yw gweithiedu o hono ei hunan ac iddo neu drosto ei hunan; y mae'r egwyddor gyntaf, a'r diben diweddaf o'i holl weithredoedd yn terfynu ynddo ei hunan yn unig; ei ewyllys da yw'r egwyddor a'r achos cynhyrfol; ei ogoniant ei hun yw'r unig ddiben.

Y mae yn eglur oddiwrth yr ysgrythurau: yn gyntaf, fod holl weithredoedd Duw yngoruwch-wiliaethau ei drugaredd i'r creadur yn gyfateb e ewyllys a'i bwrpis tragwyddol. Fe ddywedir yn *Eph.* i. 11. Fod Duw yn gweithio pob peth yn ol cyngor ei ewyllys ei hun. Y mae ei holl weithredoedd o ras a thrugaredd, o ran eu dechreuad wedi eu seilfaenu ar dragwyddola therfynedig cyngor ei ewyllys ei hun, nid ar weithrediadau ewyll-

ys

ys dyn tu ag atto ef.

Yn ail, y mae holl weithrediadau grasol a goruwchnaturiol y saint yn cael eu dechreuad cyntaf ynghyngor ewyllys Duw; ac felly ni's gall y rhain annog Duw i drugarhau wrthym ni; Firwythau ac effeithiau tragwyddol arfaeth Duw yw gwaith dyn yn credu, edifarhau, a gwneud dyledswyddau o ufudd-dod sanctaidd,

Yn drydydd, ewyllys da a phlefer Duw yw'r unig wreiddiol, effeithiol, a chynhyrfol achos o bob trugaredd werthfawr ag ydym ni yn ei derbyn; ei rad ras ai dadol gariad fy yn ei annog ac yn ei ofod ar waith i wneuthur daioni iw bobl, *Rhufeix. 15*. Y mae yn tofturio wrth yr hwn y mae yn tofturio; hynny yw, y mae yn galw, yn cyfiawnhau, yn maddeu, ac yn sancteiddio dynion o'i fendigedig ewyllys da ei hun fel y cynhyrfydd neu'r achos cyntaf; y mae gennym destyn gwerthfawr i'r pwrpshyn, yn *Mat. xi 25 26*. Yramfer hynny yr atfobodd yr Iesu, ac a ddywedodd, I ti yr ydwyf yn diolch, O Dad, ARGWLWYDD nef a daear, am i ti guddio y pethau hyn rhag y doethion. a'r rhai deallus, a'u dadguddio o honoti rhai bychain. Ie, O Dad, canys felly y rhyngodd boddi i ti, neu, o blegid felly y gwelid yn dda yn dy olwg di *Luc. x. 21*.

Beth fy yn annog Duw i ddadguddio gogondl-
us ddirgelwch ei deyrnas i dlodion anwybodus.
yn hytrach nac i'r doethion a'r deallus? Ai am
iddynt wneuthur rhagor drosto; gweddio mwy,
ymostwng mwy, rhodio yn fwy dichlynaidd nag
eraill? O! nag e; ewyllys da Duw oedd yr unig
ddchreuol achos.

Y mae ymddrodd gwerthfawr o eiddo'r Dr *Proff-
en*. medd i ele, Mai pob gweddi, pa swya fo ynddi
feichiada

ferchiadau sanctaidd a rhesymmau cadarn, felly y mae yn well gweddi; nid am y llwydda lwy gyd â Duw, neu y bydd i ardderchawgrwydd y weddi honno i annog neu ei gnhyrfu ef. Yr ydym yn barod i feddwl ein bod yn tynnu Duw trwy ein gweddïau a'n cyflawniadau yn agosach attom; a pha swyaf y gweithredom tu ag at Dduw mewn dyledswydd, nefaf y mae ef yn cael ei dynnu attom ni; oud y gwirionedd yw, nyni fy yn cael ein tynnu yn agosach atto ef, nid efe attom ni; fel llong yn cael ei thynnu yn agosach at y graig, nid y graig at y llong: ynom ni, nid yn y Duw cadarn, y mae'r holl gyfnewidiad.

Cymmaint a hyn o eglurhad i'r ail benderfyniad fod y gyfraith frenhinol yn rheol o ufudd-dod efengylaidd,

Fy ngwaith nefaf yw ateb y gwrthddadleuon mawrion, a dybygit fy yn erbyn parhâd y gyfraith foefol y rhai a ofodir allan mor tynych.

Gart. 1. Fe ellir gwrthddadlu nad oedd y gyfraith frenhinol i barhau ond hyd ddyfodiad CRIST ac yna i gael ei dirymmu ganddo ef, yr hwn yw sylwedd yr holl gyfreithiau y mae'r gwrthddadl hwn yn cael ei feilfaenu ar y geiriau hyn, *Cal. iii, 19.* Beth gan hynny yw'r ddeddf? Oblegid troseddau y rhoddwyd hi yn ychwaneg, hyn oni ddelai'r Hâd, i'r hwn y gwnaethid yr addewid: pa ryw eiriau debygit fy yn arwyddo, nad oedd y ddeddf i barhau ond hyd ddyfodiad yr Hâd a addawyd.

Er mwyn eglurhau'r testyn gwerthfawr hwn y mae pum cwestiwn i'w hatteb. 1. Pa hâd a feddylir yma? 2. Pa addewid a wnaethid i'r hâd hynny? 3. Pa bryd y gwnaethid yr addewid honno? 4. Ymha ystyriaethau, nid oedd y ddeddf i barhau, ond hyd ddyfodiad yr hâd? 5. Ymha ystyriaethau

au, y mae i barhau.

Cwest. 1. I bwy hâd y gwnaethid yr addewid honno?

Att. Y mae'r geiriau yn cyfeirio at berfon CRIST yr Hâd gogoneddus hwnnw, yr hwn a ddadguddwyd ac a bregethwyd yn yr addewid fawr seilfaenol honno, *Gen.* iii 15. Y mae'r *Syriaeg* mewn ffordd o ardderchawgrwydd yn dywedyd, YR HÂD HWN-
NW, hyd oni ddela'r *Hâd hwnnw*, i'r hwn y gwnaethid yr addewid: I'r Hâd bendigedig hwn y gwnaethid yr addewid wreiddiol gyntaf, ac yu, a thrwyddo ef, i'r holl rai a roddwyd iddo ef.

Cwest. 2. Pa addewyd oedd honno a wnaethid i'r ARGLWYDD IESU?

Atteb. Y mae tair o ragorol addewidion efengylaidd wedi ei gosod ar lawr gan *Moses*.

1. Yr addewid fawr efengylaidd honno a wnaed i *Addi* ynei gyflwr cwympedig, *Gen.* iii 15. yn cael ei chynnwys yn y geiriau hyn, Fe gaiff Hâd y wraig yffigo pen y Sûph: Fe roddwyd y ddwy addewid fawr arall i *Abraham* a'i hâd: Un yw. Mai ynddo ef y bendithit holl Genhedloedd y ddaear *Gen.* xviii. 18. A'r llall yw, I fod yn Dduw iddo ac iw Hâd ar ei ol, *Gen.* xvii 7. Yn awr ni wnaed un o'r Addewidion hyn i CRIST yn bennodol, ond etto yr oeddynt yn Addewidion o'r *Messia*, a chwedi eu gwneud ynddo ef i hwb o'r flyddloniaid, y rhai fy yn Hâd *Efa*, with natur, ac o ran Ffyrdd; a Hâd *Abraham* trwy addewid, er mai nid yn ei y cnawd: fel ag y mae *Paul* yn gwahaniaethu, *Rhaf* ix. 8. 8.

Er mwyn cyflawn egluthad o'r pŵngc hwn, y mae yn rhaid i ni ddeall y gellir crynhoi'r addewidion mawr a gwerthfawr a roddwyd i'r faint ynghyd dan y ddau ben hyn. 1. Yr addewid fawr wreiddiol

wreiddiol feilfaenol. 2. Yr addewid ymddibennol chwanegiadol.

Yn gyntaf, Yr addewid feilfaenol, gynhwysfawr gyntaf, yw'r *Arglwydd Iesu Grist*, yr hwn oedd yr addewid gyntaf a roddwyd erioed i ddynol-ryw. *Gen. iii 15*,

Yn ail, Efe oedd addewid fawr yr hen Destament

Yn drydydd. Efe yw'r feilfaen ar ba un y mae'r holl addewidion wedi eu hadeiladu.

Yn bedwarydd, Efe yw sylwedd a gwirionedd yr holl addewidion ; y canol-bwynt mawr lle mae'r holl addewidion o ras a gogoniant yn cydgyfarfod.

1. Rhoi CRIST i ni, yw, rhoi pob grâs a gogoniant ar unwaith ; y mae hyn yn cael ei ragorol gadarnhau, *Rhuf. viii. 32*. Yr hwn nid farbedodd ei briod fab, ond a'i traddododd ef trofom ni oll ; pa wedd gyd ag ef hefyd na ddyry efe i ni bob peth? Y rhan fwyaf o'r gwaith o bob tragwyddoldeb i bob tragwyddoldeb, yw gwaith Duw yn rhoi ei fâb i farw drofom ni ; y cyflawniad pennaf o'i dragwyddol arfaeth a'i bwrpas ydyw ; y mae yn fwy na'r nesoedd ei hun yn y cyflawn seddiant o bob perfffeithrwydd ; nid yw'r holl gyflawnder o fywyd a goleuni, heddwch a phardwn, grâs a gogoniant a ddarparwyd er pob tragwyddoldeb i'r etholedigion ddim iw gydmaru a'r rhoddiad o GRIST : Os rhoes Duw yr addewid gyntaf hon i ni, y mae wedi gofod feilfaen ynddi i dragwyddoldeb o wynfydedigrwyd ; ni raid i ni byth ofni na chyflawnur yr ail addewidion chwanegiadol.

2. Y mae addewidion ymddibennol chwanegiadol, megis yr addewid o fywyd a phob peth ysbrydol angenrheidiol i'u gwneuthur dros byth yn berffaith ddedwydd ; y mae y rhai'n yn cael eu chwanegu at y brif addewid feilfaenol, yn ymddibennu neu yn gorphwys arni.—Y mae'r addewid werthfawr o nesoedd a dedwyddwch wedi ei gwn-

eud. 1. i GRIST. 2. yng NGHRIST. 3. Er mwyn CRIST. 4. Yn cael ei chyflawnu er ei swyn ef.

1. Fe wnaethpwyd yr addewid o fywyd tragwyddol yn gyntaf i dywyflog y Bywyd mewn peithynas i ni; fe wnaethpwyd yr addewid yn gyntaf ac yn bennaf i GRIST, yr Hâd gogoneddus, fel Pen y Cyfammod, Angel y Cyfammod, Etifedd yr Addewidion, fel Pen y Corph, fel ein Brawd hynaf; fe ddywedir yn bendant, *Gal.* iii. 19. Wneuthur yr Addewid i'r Hâd oedd i ddyfod; y mae lle gwerthfawr cyffelyb i hwn, yn *Tit.* i. 2. I obaith bywyd tragwyddol, yr hon a addawodd y digelwyddog Dduw cyn dechreu'r byd, eithr mewn amferoedd priodol efe a eglurhaodd ei Air trwy bregethu, &c. Deliwch sylw yn gyntaf i'r addewid o fywyd tragwyddol gael ei gwneud cyn dechreu'r byd, cyn bod un creadur.

2. Y mae gogoneddus Air yr addewid hon, a roddwyd er tragwyddoldeb, yn cael ei heglurhau i ddyn mewn amferoedd priodol mewn amsercedd appwyntiedig.

Hol. Pa amsercedd oedd y rhei'ny? *Att.* Yr eglurhad cyntaf oedd ar y Sabbath cyntaf yn yr hŵyr i *Adda* syrthiedig, *Gen.* iii. 15. 2. pan y rhoddwyd amlyocach eglurhad i *Abraham* at prophwydi. 3. Yn awr yn nyddiau'r efengyl y mae gennym eglurhad a dadguddiad mwy helaeth o'r addewid honno.

Gwrth. Ond i bwy y gwnzed yr addewid o fywyd tragwyddol, pan nad oedd un dyn nac angel mewn bod? A allasai'r addewid gael ei rhoi i'r etholedigion cyn ei bod?

Atteb. I hyn yr wyf yn atteb, i'r addewid gael ei gwneud i Iesu CRIST fel Pen y Cyfammod iel ein Machniydd gogoneddus: Fe fu gweithred o Ymrwymiad (neu Cyfammod) rhwng y Tad a'r Mab yu ngbragwyddoldeb mewn peithynas i ddyn.

Fe

Fe wnaeth y Tad y Cyfammod o Râs a Bywyd yn gyntaf ac yn bennaf â Chrïst mewn perthynas i ni : dyma pa ham y mae Crïst yn cael ei alw, y *CYFAMMOD*, yn *Eſay* xlix; 8. a lleoedd eraill.

Yn awr yn y Cyfammod grafol hwn rhwng y Tad a'r Mib y mae dwy addewid fawr iw hystyrïed ac i ddal sylw arnynt. y cyntaf, addewid y Mib i'r Tad o'n tu ni; y llall addewid y Tad i'r Mâb drosom ni.

1. Fe ddarfu i'r Mâb fel ein Mâchniydd ni ymrwymo ac addaw y tri pheth neillduol hyn, yn (1) cyflwyn daliad a bodlondeb am holl ddyled ei etholedigion; pa bethau bynnag a allai cyflwynder, neu'r ddeddf ei ofyn ar eu dwylaw, fe ymrwymodd ei hunan i ateb eu holl ofynion hyd yr eithaf. 2. Fe addawodd ein Mâchniydd i dynnu ymâith yr ysbryd o' elyniaeth a chafineb sy wrth natur yn meddianu ac yn gweithio ynghloddionau a meddylliau'r etholedigion yn erbyn Dŵw a'i gyfraeth fanetïdd, a'u dwyn hwy a'u ferchiadau at Dluw drachefn. 3. Fe addawodd puro'r halogrwydd natur a'r cyndynrwydd ysbryd hynny ag fy yn teyrnasu yn yr etholedigion, tel ag y mient yn yr hen *Alla*; a'u cyflwyno iw Dd yn bobl bur, fanetïdd, heb arnynt frycheuyn na chrychni, na dim o'r cyfryw, *Eph. v. 27.*

Yn awr trwy rinwedd yr addewid tad hon o ei ddo Crïst, y mae'r Tad yn gofyn ac yn disgwîl cyflawn daliad o'n dyled ganddo ef; fe gymmerodd y Tad ein pechodau ni y naith oddi arnom ni, gan benderfynu na fyddai iddo byth eu cyfrif hwynt i ni, neu ein galw ni i gyfrif am dnynt mewn ffordd o fodlondeb; ac fe'u rhoddes hwynt eu gid ar y Mâchniydd, *Eſay* liii. 6.—2 *Cor. v. 19.* felly ni ddaw Daw yn awr ar y dyledwr am y dyled ond ar y Mâchniydd; ffordd dynion yw dysod am y dyledwr y dyledwr; ond ffordd Daw yw gofyn,

syn cyflawn doliad o'r dyled gan y Machniydd yn unig; se ŵyr, os daw ar y dyledwr, na thelir byth o'r dyled; y mae hyn yn eglur oddiwrth *Salm*; xxxix. 19 lle gosodir allan ogoneddus fendithion yr ymrwymiad cyfammodol rhwng y Tad a'r Mab, dan gyfsgod Cyfammod Duw a *Dafydd*. Yna'r ymddiddennaisf mewn gweledigaeth a'th Sainet, ac a ddywedaisf; Gosodais gymmorth ar un cadarn; Fel pe buasai Duw yn dywedyd fel hyn, mi a wn am yr hollol annigonolrwydd fy mewn dynion tlodion pechadurus, i dalu eu dyled y maent mewn dyled o ddeng mil o dalentau, ond ni allant dalu un ffyrlling: ond O fy Mab! yr wyt ti yn un cadarn cytoethog, ti ymrwymaisf i dalu ru dyled, ti elli roi bodlondeb holl ddiagonol, a dwyn i mewn gyfiawnder tragwyddol i feibion dynion.

Prif amcan Duw oedd amlygu a mawrthau ardderchoccaf a thra ragorol oludoedd ei rad iâs, i'r eithaf, agwneuthur y *Cyfammod yn fier*; ac am hynny fe drosglwyddoedd y dyled oddi ar y pechadur, ac a'i rhoddes ar y Machniydd; se all y ffyddloniaid yn awr droi heibio ofynion cyfiawnder a'r ddeddf a'u doddi ar eu Machniydd gogoneddus, y mae gwaith Duw yn doddi'r dyled ar y Machniydd, yn gyflawn ryddhad i'r dyledwr. Fel hyn chwi a welwch addewid ac ymrwymiad *CRIST* i'r Tâd.

Y mae tri pheth mawr ag y mae'r Tâd yr un modd wedi eu haddaw i *CRIST* i'r etholedigion, 1. Y mae wedi addaw cyflawn bardwn o'u holl bechodau, y byddai i'r dyled gael ei dragwyddol ddileu, eu pechodau eu claddu yn nyfnderoedd môr ei drugaredd, ac na chofit byth mo honynt mwyach yn eu herbyn. 2. Fe addawodd eu haddef a'u derbyn yn gymmeradwy fel meibion a merched, etifeddion cyfeillion, a charedigion yn ei anwyl *FAD*; a'u derchafu i holl frenhinol freintiau meibion. 3. Fe addawodd roi iddynt anllygredig goron o lywyd

o-fywyd; yn y digyfrwng-olwg a'r gwynfydedig
fwynhâd o hono ei hun i bob tragwyddoldeb.

2. Fel ag y mae'r addewidion o bardwn a bywyd
wedi eu gwneud yn gyntaf i GRIST i ni, felly y
maent wedi eu gwneud yng NGHRIST 2 *Tim.* 1.
Yn ol addewid y bywyd, yr hwn sydd yng NGH-
RIST JESU; y mae addewidion y bywyd wedi eu
feilfaenu ar ogoneddus Gariad Duw, y mae Cariad
Duw iw eiddo, yn y lle cyntaf wedi ei sefydlu ar
GRIST, ac yn defsgyn arnynt hwythau yng NGH-
RIST, yr hwn yw Anwylyd cyntaf Duw; ac feilly
yn ganlynol y mae yn rhaid bod yr holl addewid-
ion o ras a gogoniant wedi eu gwneuthur. ac yn
ciel eu cyflawni i ni ynddo ef, Yr hwn sydd yr
un ddoe, heddyw ac yn dragwydd. *Heb.* xiii. 8.
1. Y mae'r addewidion wedi eu gwneuthur yng
NGHRIST fel gogoneddus ben yr eglwys ac etifedd
maur yr holl addewidion. 2. I'r rhai sydd yng
NGHRIST trwy wir Undeb ysbrydol; iddynt hwy
yn unig sy mewn Undeb a CHRIST, y gwnaed
yr addewidion gwerthfawr. Fe ddarfu i Douw
ystyried yr holl etholedigion mewn Undeb a
CHRIST, pan y gwnaeth yr addewid gyntaf o fywyd
iddo; gan fod yr addewidion oll wedi eu gwneu-
thur i GRIST naturiol, y maent trwy hynny yn
dysod yn gyfran neillduol CRIST dirgeledig, hyn-
ny yw, ei Eglwys. Y mae trugareddau rhaglun-
iaethol yn defsgyn ar greaduriaid eraill, ond y mae'r
addewidion o drugaredd wedi eu sefydlu ar Ddy-
weddi CRIST fele ei gwaddol; ni allwn ni gael dim
hawl i un addewid efengylaidd, hyd nes caffom yn
gyntaf hawl yng NGHRIST ei hunan; ni allwn ni
byth edrych ar addewid y bywyd yn eiddom ni,
hyd nes gallom edrych ar *Dynol* y bywyd yn ei-
ddo i ni, darllenwch 1 *Cor.* iii. y ddwy adnod olaf
Rhuf,

Rhaf. viii. 31. Y mae'r Mab yn cael ei roi yn gyn-
 taf i ni, a chyd ag ef yr holl addewidion ; efe yw
 Etifedd cyntaf yr addewidion, ynddo ef yr ydym
 yn etifeddu'r addewidion ; y mae'r faint yn wir
 yn Etifeddion o addewid y bywyd, ac o fywyd yn
 yr addewid, ond ynddo a chyd ag ef yn unig y
 maent. 3. Y mae'r addewidion o heddwch a
 phardwn, bywyd a goleuni wedi eu gwneuthur i
 GRIST, er mwyn CRIST ; ffrwyth ei bwrcas ef yw
 yr holl faddeuol drugaredd, gras a gogoniant hyn-
 ny, ag fydd wedi ei dryfori i fynu yn addewid yr
 Efengyl. 4. Ynddo ac erddo ef y maent oll yn cael
 eu gwir gyflawnu ; oblegid holl addewidion Duw
 ydynt ie, ac ynddo ef *Amen* ; i *Cor. i. 20-*

Er cloi i fynu yr ail gwestiwn hwn : os gofyn-
 nir yn awr pa addewid a wnaethid i'r bendigedig
 Hâd ? Yr wyf yn ateb, yr addewid ogoneddus
 honno o fywyd, a wnaethid i GRIST mewn per-
 thynas i ni, yn y Cyfammod grafol hwnnw rhwng
 y Tad a'r Mab yn nghragwyddoldeb ; fe ymdde-
 ngys hyn yn eglur wrth gydmaru *Gal. iii. 19. a*
Tit. i. 2.

Cwest. 3. Pa bryd y gwnaethid yr Addewid
 sawr hon i GRIST,

Atteb. Fe'i gwnaethpwyd yn nghragwyddoldeb
 cyn gosod seilseini'r byd, *Tit. i. 2.* lle dwedir
 i ni, I Douw addaw Bywyd tragwyddol cyn dech-
 reu'r byd ; cyn dechreuad neu hanfod amferoedd
 ac oesoedd, y rhai fy yn cael eu mesur wrth yf-
 gogiadau'r haul, lloer, a fêr ; y mae'r Bywyd go-
 goneddus hwnnw fy'n cyrhaedd i dragwyddoldeb
 wedi ei addaw o dragwyddoldeb.

Cwest. 4. Ymha ystyriaethau nid oedd y ddeddf
 i barhau ond hyd ddyfodiad CRIST.

Atteb. Y mae'r gyfraith foetol fel ag y rhodd
 wyd.

wyd i'r *Juddewon*, iw hyftryied mewu pedwar dull

1. Y mae yn rhaid ei hyftryied fel gwylla (*guard*) neu attaliad. 2. Fel atiraw neu ysgolfeistr farrug yn eu gyrru at eu dyledswydd. 3. Fel Cyfammod Testamentsidd. 4. Fel dadguddiad o feddwl ac Ewyllys Duw, a pherffaiith reol bywyd sanctuidd.

1. Y mae yn rhaid ei hyftryied fel guard neu attaliad rhag trofeddau, y mae hyn yn cael ei amlygu mewn dau ymadrodd gwahanol, yn *Gal. iii. 19. a'r 23. adn. 19.* Beth gan hynny yw'r ddeddf? Oolegid trofeddau y rhoddwyd hi yn ychwaneg, hyd oni ddela'r Hâd. Y mae'r *Syriac* yn ei darllain, I ba ddiben gan hynny yr oedd y ddeddf? se'i chwanegwyd o herwydd trofedd; hynny yw, fel drych i ddadguddio trofedd, fel ffrwyn i attal dynion rhag trofeddu, trwy ei bygythion a'i dychrynfeydd; ac y mae yn eglur mai hyn yw gwir feddwl y geiriau oddiwrth adnod 23. Eithr cyn dyfod ffydd, i'n cadwyr dan y ddeddf, wedi ein cyd-gau i'r ffydd yr hon oedd iw dadguddio: Y mae pedwar peth yn yr adnod hon iw hagoryd mewn ffordd o holiad, yr hyn a rydd lawer o oleuni i'r pwngc mewn llaw, 1. Beth fydd iw feddwl wrth dyfodiad ffydd, ac wrth ddadguddiad ffydd? 2. Pwy oedd y rbai oedd wedi eu cadw, a'u cyd-gau dan y ddeddf? Pa un ai'r *Juddewon* neu nyni Grist'nogion dan yr Efyngyl. 3. Beth a feddylir wrth gadw dan y ddedd? 4. Beth wrth gyd-gau i'r ffydd?

Y peth cyntaf ac anhawfaf iw agoryd, yw, beth a feddylir wrth ddyfodiad ffydd?

Atteb. Y mae dau agoriad neillduol yn cael eu rhoi gan Esbonwyr; wrth ddyfodiau ffydd y mae rhai yn meddwl cyflawn ddadguddiad o'r dirgel:-
digaethau

ddiethau hynny ag oedd gynt yn guddiedig dan orchgudd a llen y cylgodau deddfol. Y mae yn eglur oddiwrth *Heb. xi.* fod gan y Tadau dan y ddeddf ffydd gyfiawnhaol yng Nghrist; ond gan nad oedd Athrawiaeth ffydd, yr Efengyl ogoneddus yn disgleirio yn yr am eglurdeb ac amlygrwydd ag y mae yn awr; y mae amser y Testament newydd yn cael ei alw dyfodiad ffydd, mewn ffordd gydmariaethol, nid felly yn unig. Dyfodiad ffydd, (medd *Calvin* ar y Testyn) yw eglurach dadguddiad ac amlygiad o ras, ar ol rhwygiad *Llen y Deml*: Yr hyn fel y gwyddom a wnaed ar farwolaeth CRIST. Y mae *Reator*, wrth ffydd, yn meddwl amser yr Efengyl; *Luther*, amser Gras a'r Efengyl, fel hyn y mae ffydd weithiau i'w chymmeryd yn lle athrawiaeth ffydd: Yr Efengyl ydym yn gredu, fel *Gal. iii. 2. 5* Ai wrth weithred oedd y ddeddf y derbyniasoch yr Ysbryd, ynte wrth wrandawriad ffydd? *Gal. i. 23. 1 Tim. i. 19. a'r iii. 9. a'r iv. 1. Jud. 3.* Troell-ymadrodd yw lle rhoi'r enw rhyw beth ar beth arall cyfylltiedig ag ef.

Y mae eraill wrth ddyfodiad ffydd, yn meddwl, Dyfodiad CRIST yn y cnawd Ynghyflawnder yr amser; y mae'r dyfgedig *Pareus* fel hyn, Cyn dyfodiad ffydd, (hynny yw, fel ag yr wyf yn hollol farnu) cyn dyfodiad CRIST yn y cnawd; canys y mae ffydd yma yn cael ei chymmeryd yn lle gwrthddrych ffydd, gan na's dichon un arwyddocad arall i'r gair Ffydd gymmeryd lle yma. Y mae'r gair Ffydd yn cael ei gymmeryd mewn amryw iol ystyriaethau yn yr Ylgythurau, 1. Am y reddf neu'r egwyddor o Ffydd. 2. Cyflawnder Sicrwydd. 3. Athrawiaeth Ffydd. 4. Gwybodaeth. 5. Proffes. 6. Dianwadalwch mewn geiriau. 7. Y gawn

dawn i wneuthur gwyrthiau. 7. &c. Gwel. *Parus* ar *Rhuf.* 1. Ond nid oes un o'r rhai'n yn cymmwys ateb i'r gair Dyfod. Yr arwyddocad a arferir yn fwy cyffredin fy gymhwysaf i'r lle hwn; wrth *ffydd*, ei gwrthddrych, y peth a gredir, *Crist* wedi ymwisgo a natur dyn. Dyfodiad Ffydd yw ymddangosiad Dŵr yn y cnawd i bwrcasu ac i berffeithio Iechydwriaeth dyn: Y mae'r un ymadrodd adnod 23. Eithr wedi dyfod ffydd, hynny yw, wedi dyfodiad CRIST yn y cnawd. &c.

Yn ail, Y mae dau ymadrodd o'r un ystyriaeth, yn adnod 23. 24. lle mae'r Apostol yn son am gyd-gau i'r ffydd, yr hon oedd iw dadguddio.— Adnod 24. Y ddeddf gan hynny oedd ein hathro ni at CRIST: Y mae'r ddau ymadrodd hyn, i'r Ffydd, ac at CRIST yn arwyddocau yr un peth, yr olaf yn esboniad o'r cyntaf.

CRIST yw ein ffydd, yr un modd ag y mae yn cael ei alw ein gobaith, am mai efe yw gwrthddrych ein Ffydd a'n Gobaith, ar ba un y maent yn ymfelydlu ac yn ymborthi.

Yn drydedd, y mae'r esboniad hwn yn cael ei eglur gadarnhau trwy'r cyffelyb ymadrodd yn adnod 9. Canys yr un yw ystyr y gair, Hyd oni ddela'r had yno, i'r hwn y gwnaethid yr addewid o fywyd ogoneddus ac anfarwoldeb, a'r dyfodiad ffydd yni: Yr hâd hwnnw oedd CRIST, ac ani hynny CRIST yw'r ffydd a sonir adnod. 23. hefyd.

Gwest. 2. Pwy oedd y thei'ny a gadwyd dan y ddeddf, ac a gyd-gauwyd i'r ffydd yr hon oedd iw dadguddio.

Ateb. Eglwys wladol yr *Jaddewon* ydoedd, a'i hystyried dan yr hen Testament, cyn dyfod ffydd i'n eidd yd (ni) hynny yw, ni *Jaddewon*; fel hysir y mae *Perkins*, *Pistator*, *Luccas*, ym ebonio'r geiriau.

Gwest

Cwest. 3. Beth a feddylir wrth gadw dan y ddeddf?

At. Y mae'r geiriau yn ol Priodoldeb y iaith wreiddiol yn cynnwys yr ystyr hyn, Fe'n cadwyd dan y ddeddf, fel mewn dinas Gaerog, neu dan wladwriaeth gwyr arfog. 1. Y mae'r gair *Groeg* yn arwyddo eie ac amddiffin a llu o wyr arfog, ymadrodd cyfflybiaethol ydyw; y mae'r gair hwn yn cael ei fynych arfer yn yr ysgrythur yn yr ystyr hyn 2 *Cor.* xi. 32. Yn *Namascus* y llywydd dan *Aretas* y brehin a wiliodd ddinas y Damalcad, gan ewyllysfiofy na i. Fe ofododd filwyr i wlio'r ddinas, yn *Philip.* iv 7. fe ddywedir. A thangnesedd Duw, yr hwn fydd uwchlaw pob deall, a geidw eich calonnau, &c. fel mewn dinas Gaerog yn ol y *Groeg*. Y mae'r un gair yn y *Groeg* i *Petr* i. 5. Y rhai ydych gadwedig diwy allu Duw fel mewn dinas Gaerog trwy Ffydd i lechydwrjaeth: y mae'r *Syrizeg* yn arwyddo cadw, gwilio, a gwarthad.

Cyn dyfodiad Caisr, yr oedd y ddeddf wedi i'r rhori'r *Judeawon* fel byddin o wilwyr, neu lu o wyr arfog i'r cadw i mewn o bob tu, fel na byddent yn alradlon, a thori allan i gau ffyrdd pechnod.

Yr oedd y ddeddf cyn dyfod Caisr fel byddin o wyr arfog i'r cae a'u cadw i mewn rhag iddynt ymudel oddiwrth Duw, ac oddiwrth uludd-dod iddo ef i bechodau, eilunaddoliath, a choel-grefydd y cynhedtoedd medd *Mr Perins*.

Fe roddwyd y ddeddf i'r genedl *Judeawig* fel gwylfa neu *guard* mewn dan ystyr. 1. Iw cadw hwynt oddiwrth becnod. 2. I gadw digofaint Duw cyfyngderu a barnedigauethu oddiwrthynt hwythau.

Am y cyntaf, yr oedd y ddeddf wedi ei gosod fel

fel gwylfa neu lu o filwyr o'u hamgylch, iw cadw trwy ei bygythion ofnadwy rhag rhedeg allan i gau fflydd pechod; yr oedd y ddeddf yn sefyll fel yr Angel hwnnw a gyfarlu â Balaam a chleddyf noeth yn barod i syrthio arnynt â barnedigaethau a thralodau tymhorol os llament unwaith allan i lwybrau gwaharddedig. Yn *Deut.* 28. chwi gewch weled yno fyddin sawr o blaau, melltithion, croesau yn cael ei cyhoeddu yn eu kerbyn; os an-ufuddhaent a myned yn wrthwyneb i'r ddeddf; Yr oedd y ddeddf, fel gwr arfog, yn sefyll ar ben pob gau lwybr, yn barod i syrthio arnynt.

Y mae'r ymadrodd cyffelybiaethol a aiferir yn y testyn yn dangos cymmaint a hyn; edrychwch ar ddinas wedi ei gwarchae a'i hamgylchu â llu o wyr arfog, os cynnig neb i dorri allan o'r ddinas y mae'n yn rhedeg ar flaenion gwaywffyn a chleddyfau eu gelynnion; felly yr oedd yr *Juddewon* dan y ddeddf; yr oeddynt wedi eu cae i mewn gan fygythion y ddeddf, fel byddin o wyr arfog; troent y ffordd y mynnent oeddiwrth eu hufuddod i'r ddeddf, yr oedd ei barnedigaethau yn sefyll wrth y drws yn barod i gydio ynddynt, yn eu cyrph a'u meddiannau. &c.

In ail, yr oedd y ddeddf fel gwylfa neu *guard* i gadw digofaint Duw, a barnedigaethau ymaith rhag syrthio arnynt cyhyd ag y rhodient wrth y rheol; cyhyd ag yr oedd yr *Eglwys Juddewig* yn cadw o fewn tertyn rheolau dwyfoi y ddeddf; yr oedd ganddynt amddiffiniad a diogelwch dicorr dan gysged y ddeddf, fel gwylfa; yr oedd fel byddin o wyr arfog i gadw melltithion, a gelynnion rhag torri i mewn arnynt, gwel. *Deut.* xxviii. Felly pan roddent yn wrthwyneb i'r rheolau nesol hynny, fe dorrai barnedigaethau i mewn arnynt
lyd

thyd yn oed ar y saint eu hunain, a hynny am un cam-ymddygiad, fel ag y gwelwn yn *Moses*, *Aaron*, *Dafydd*, *Jofia*, ac eraill, am eu bod dan y ddeddi fel gwylfa.

Cwest. 4. Beth fydd iw feddwl with gud-gau i'r fydd yr hon oedd iw dadguddio?

Atteb. Yr wyf yn meddwl fod y geiriau hyn wedi eu chwanegu fel Esboniad i'r geiriau o'r blaen hwy allant gynnwys yr ystyr hyn; cyn dyfodiad CRIST, yr oeddym ni *Juddewon* wedi ein hamgylchu a'n cyd gau dan y ddeddf fel gwylfa, yn gymmwys fel dinas wedi eu gwarchae gan fyddin o wyr arfog hyd ddadguddiad ac ymddangosiad Duw yn y Cnawd; ac y mae yn rhaid mai dyma'r ystyriaeth gyntaf y rhoddwyd y ddeddf i'r eglwys *Juddewig*.

Cwest. 5. Y mae pummed Cwestiwn iw chwanegu: Pa ddeddf a feddylir yn bennaf, adnod 19. a'r 23. Pa un ai'r ddeddf seremonïol neu'r ddeddf foefol.

Atteb. Y ddeddf foefol ydyw, fel ag y mae yn eglur wrth gydnwrtu'r adnodau hynny a'r adnod, 17, 18, a'r 21. lle mae'r pedwar Rhefwm hyn yn ymddangos.

Rhes. 1. Y mae'r Apostol yn llesaru am y ddeddf honno yr hon ar yr olwg gyntaf, ac o ran caledrwydd ammodau, a deddfoldeb esboniad, sy yn cynnwys gwrthwynebiad hollol i natur ac ammodau cyfammot yr Esengyl, yr hwn a gadarnhawd yng N^oCHRIST, adn. 17. A hyn yr wyf yn ei ddywedyd, am yr ammod a gadarnhawyd o'r blaen gan Dduw yng N^oCHRIST; nad yw y ddeddf oedd bedwar cant a deg ar hugain o flynyddoedd wedi, yn ei ddirymmu, i wneuthur yr addewid yn ofer, adnod 18. Canys os o'r ddeddi y mae'r Etsfeddiacth

feddiaeth, nid yw mwyach o'r addewid; ond Duw a'i rhadroddodd i *Abraham* trwy addewid. Yn awr nid yw'r ddeddf seremonïol yn briodol, ac o honi ei hunan yn wrthwyneb i'r addewid, ond yu melus gydsynio, ac yn cytuno â hi; Efengyl wledig yr *Juddewon* ydoedd; yr un bywyd, cyfiawnder ac lechydwrïaeth, oedd yn cael eu dal allan a'u cyfgodi yn eu haberthau, golchiadau, a'u hamrywiol gyfgodau hwy ag fydd yn gynhwysedig yn addewid yr Efengyl.

Rhes. 2. Y mae yn llefaru am y ddeddf honno ag fydd yn amhosibl iddi ddadguddio na rhoi'r bywyd, a'r lechydwrïaeth hynny trwy wneuthur, ag sy yn cael eu rhoi yn addewid yr Efengyl trwy *Ras*, adnod. 18. a'r 21. Diben ac amcan y Cyfammod hwnnw a gadarnhawd ag *Abraham* oedd dadguddio, a rhoi bywyd ac lechydwrïaeth trwy rad ras mewn addewid; yr oedd y ddeddf seremonïol mewn perthynas i'w haberthau, offrynnau, pur-edigaethau, pasg, &c. yn ei hamcan briodol, a'i golodiad cyntaf, yn dadguddio trwy gyfgodau, ac yn sel'io maddeuant, cyfiawnder, a phrynedigaeth trwy *Grist*; yr oedd y cyfgodau hynny yn eu tywys erbyn eu llaw at Dywysog lechydwrïaeth,

Rhes. 3. Y mae yn llefaru am y ddeddf honno a roddwyd i ddangos pechod, ac i attal rhag pechod, adnod 19. a'r 22. ond dyma briodol swydd y ddeddf foefol, gwel *Rhus*, pen. iii. a'r vii.

Rhes. 4. Y mae'r Apostol yn llefaru am y ddeddf a osodwyd i fynu cyn y cwmp, fel perffaith Reol Cyfiawnder a Bywyd: prif amcan a phwrpas y un oedd rhoi bywyd trwy weithio, adnod. 21. A ydyw'r ddeddf gan hynny yn erbyn addewidion Duw? Na atto Duw: canys pe rhoifid deddf a allasai fywhau, yn wir o'r ddeddf y buasai Cyfiawnder

der ; ni ddichon hon fod y ddeddf seremonïol.

Yn ail. y mae yn rhaid ystyried y ddeddf fel *Athro* neu *Ysgol-feistr* farrug, yn gyrru i ddyled-
fwydd, ad. 24. Y ddeddf gan hynny oedd ein *Hathro* ni at *GRIST*, fel ein cyflawnhaid tiwy Ffydd.

Yr wyf yn gweled fod yn anhawdd jaw'n eglur-
hau'r Geiriau hyn, pa oleuni bynnag a roddo *Tad*
y *Goleuni* i mewn, chwi a'i cewch : Er iawn ddeall
y testyn hwn, y mae tri Chwestiwn i'w hatteb. 1.
Pwy yw y rhai oedd dan y ddeddf fel *Athro* neu
Ysgol feistr. 2. Dros ba cyhyd o amser y darfu
i'r ddeddf arfer a chyflawnu fwydd ysgol-feistr ?
3. Beth oedd swydd y ddeddf fel ysgol-feistr.

Cwest. 1. Pwy oedd y rhai oedd dan y ddeddf
fel ysgol-feistr

Atteb. Yr Iuddewon oeddynt, yr Eglwys Iu-
ddewig dan yr hen Destament ; y mae'r Apostol
yr hwn oedd yn Iuddew yn llefaru ym Mherfôn
yr Iuddewon, y ddeddf gan hynny oedd ein *Hathro*
ni ; i'r genedl Iuddewig y rhoddwyd y ddeddf
fel athro, ac ni ellir ei chyunhwyso at *GRIST* 'nogion
o'r Cenhedloedd yn awr yn nyddiau'r Efenigyl.

Cwest. 2. Dros ba cyhyd o amser yr arseiodd ac
y cyflawnodd y ddeddf fwydd ysgol feistr ?

Atteb. O ddyddiau *Moses* i ddyfodiad y *Messia* ;
y mae'r Apostol yn dywedyd, Y ddeddf oedd ein
Hathro ni at *GRIST* ; hynny yw, hyd at ddyfodiad
CRIST yn y Cnawd ; y mae'r geiriau hyn, i'r
ffydd, adnod 23. ac at *GRIST*, adnod 24. yn me-
ddwl yr un peth ; ac mai hyn yw eu gwir seddwl
eglur yw, oddiwrth adnod 25. Eithr wedi dysod
ffydd, hynny yw, *CRIST*, gwrthedrych ein ffydd
a'n gobauith (fel y dangoswyd o'r blaen) nid ydyni
mwyach dan *Athro*.

Cwest. 3. Beth oedd swydd y ddeddf fel athro
neu

neu ysgol-feistr ?

Atb. Yr oedd ganddi ddwy swydd ; yn gyntaf eu dysgu, yn ail, eu llywodraethu : 1. Yr oedd y ddeddf feremoniol wedi ei rhoi i'r Iudde-won fel athro i'w dysgu yn nirgeledigaethau mawrion yr Efengyl : 2. Yr oedd y ddeddf soefol wedi ei rhoi iddynt fel athro yw meistrolï a'u gyrru at eu dyledswydd trwy ei bygythion a'i chosbedigaethau, a'u tywys i rodiad rheolaidd, trwy addewidion ofendithion tymhorol. Y mae swydd athro neu ysgol-feistr yn sefyll yn bennaf yn y ddau beth hyn : 1. Dysgu a dwyn plant i fynu yn nirgelion dysgeidiaeth. 2. Eu cadw mewn rhodiad rheolaidd, a gwneuthur iddynt fod yn ddiwyd ac yn fanwl yn eu gorchwyl, trwy fygythion, Ceryddon ac addewidion.

Yn gyntaf. Fe roddwyd y ddeddf feremoniol gyfsgodol gan *Moses* i'r eglwys Iuddewig fel athro addysgiadol neu ysgol-feistr, i'w dysgu yn nhrefn eu prynedigaeth a'u hiechydwrïaeth dragwyddol trwy Gaist, yr hwn oedd i ddyfod. *Heb.* pennodau ix a'r x. Yr oedd tri gwaith gan y ddeddf feremoniol, mewn perthynas i'r eglwys Iuddewig 1. Eu cyfarwyddo yn addoliad Duw, canys yr oedd yn cynnwys amryw feremonïau a defodau wedi eu hordeinio gan Duw ei hunan mewn perthynas i'w haddoliad allanol *Lev.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. a'r 7fed. bennodau. 2. I wahaniaethu a neillduo pobl *Israel* oddiwrth bob pobl a Chenhedloedd eraill. 3. I ddangos a phregethu iddynt ddirgel-aidd drefn eu tragwyddol Iechydwrïaeth, a'usant-eiddiad trwy'r Messia addawedig : yr oedd y defodau a chyfsgodau'r ddeddf feremoniol, trwy ordin-had Duw, yn eglur osod ger bron eu ffydd, y maddseunt pechodïu, a'r brynedigaeth ag oedd i'w chael

chael trwy werthfawr Waed CRIST. yr hwn oedd iw ddadguddio ynghyflawnder yr amser : Efengyl weledig yr Iuddewon oedd ddeddf seremoniol *Moses* nid oedd ganddynt ond Efengyl Iuddew, ac ychydig addewidion o bethau ysbrydol yn nyddiau *Moses*, mewn cydmariaeth i'r hyn ydym ni yn awr yn fwynhau yn nyddiau'r Efengyl. Yr oedd rhan-fawr o Efengyl yr Iuddewon yn gynhwysedig mewn cysgodau, ffigurau, cyffelybiaethau, defodau, a chyflawniadau allanol gweledig; megis aberthau, offrymmau, golchiadau. &c. mewn pethau a phersonau cysgodol; megis yr *Arch y Drugareddfa* ogheddus, y *Graig*, y *Sarph brê*s, *Manna*, &c. Eu hoffeirïaid a'u Gwardwyr tymhorol megis *Moses*, *Josua Gideon*, *Samson*, ac eraill; cysgodau a darluniau gweledig, o ddirgeledigaethau efengylaidd ysbrydol a netol oeddynt. Yr oedd pechaduriaid trwy'r cysgodau a'r defodau dwyfol hynny, yn cael eu dysgu yn. 1. Nad oedd dim ynddynt eu hunain ond digofaint, euogrwydd, halogrwydd, a maiwolaeth. 2 Fod eu Cyfiawnhad oddiwrth bechod, gwardigaeth rhag angau, a digofaint, yn hollol yngwaed CRIST, nid mewn un weithred o'u heiddynt eu hunain. 3. Eu bod i ddisgwil ac i dderbyn bywyd a chyfiawnder, sancteiddrwydd a chymmeradwyaeth oddiwrth *Dywyfeg y Bywyd a Thangnefedd*; a'u bod i gael eu cyfiawnhau trwy ffydd ac nid trwy'r ddeddf. Yr oedd grasufau ysbrydol yn cael eu gosod allan trwy gysgodau allanol cnawdol, *Rhaf. iv. 11*

Yn ail, Y mae'r ddeddf foefol wedi ei rhoi i'r Iuddewon fel athro llywodraethol, iw gyrru i ufudd-dod, trwy ei bygythion a'i chosbedigaethau a'u tywys i rodiad rheolaidd trwy ei haddewidion o fendithion tymhorol: Y mae yn eglur wrth gydmaru

maru *Gal. iii. 25.* a'r bennod iv 1 a 3, i'r ddeddf gael ei gosod ar yr Iuddewon fel llywodraethwr, a'u bod dan y ddeddf fel llywodraethwr o amser *Moses* hyd ddytodiad y *Messia*. Y mae'r ddeddf neu'r Gyfraith frenhinol wedi ei rhoi i hawb Cristnogion, fel Cyngorwr ffyddlon, i ddangos meddwl ac ewylllys Duw iddynt; ond os edrychwn atni fel llywodraethwr neu athro i bobl *Israel* dan yr hen Destament, yn unig yr oedd felly. Ni amcanwyd mo honi crioed yn athro i un eglwys, ond eglwys yr hen Destament; ac felly yn yr ystyr-iaeth hyn. y mae yn awr allan o'i fwydd ymhob eglwys efengylaidd, *Gal. iii. 25.*

Yr oedd y ddeddf yn arfer fwydd llywodraethwr at yr eglwys Iuddewig, fel ar blant dan oedran, yn eu gyrru at eu dyledswydd o ufudd-dod, trwy ei bygythion a'i dychrynteydd; Y mae gennym destyn gwerthfawr ag fy yn llawer o gynhoorthwy i eglurhau ac i esbonio'r gwirionedd hwn, *Rom. viii. 15.* Canys ni dderbyniasoch Ysbryd Caeithwed drachefn i berf osn; eithr derbyniasoch Ysbryd Mabwysiad, trwy'r hwn yr ydym yn llefain. Abba Did. Mi gefais lawer o anhawldra a dyryswch i gael allan wir seddwl y testyn hwn; y mae gan y dysgedigion bedwar dehongliad neillduol o hono.

1. Y cyntaf yw hwn. Nid yw y Credniwyr Cristnogol yn awr wedi derbyn yr Ysbryd o ofn o'r hwn a dychryn, a syrthiodd gynt ar yr *Israel* iaid, pan cyhoeddwyd y gyfraith ar lynydd *Sinai*; pan oedd y golwg mor ofnadwy ag y dywedodd *Moses* ei hun, yf wyl yn ofn ac yn crynu yn adir-fawr, *Exod. xii. 21.*

Fel hyn y mae *Pisator* yn esbonio'r gair, *Dracel* efni, fel, Ni dderbyniasoch yr ysbryd o ofn gwa-sydd, neu garhiwus fel yr *Israeliaid* anwaith pan gyhoeddwyd.

Gyhoeddwyd y gyfraith *Esfod. xix.*

Y mae Beza yn dywedyd, Fod yr Apostol yn yddwy adnodd hyn; yn eglurhau wrth bwy hawl y gellid rhoi'r enw meibion Duw i'r Credinwyr, o herwydd, medd efe, eu bod yn derbyn Grâs yr Efengyl, lle mae Duw yn dadguddio ei hun, nid yn otnadwy drachefn fel ynghyhoeddiad y ddeddf ond yn Dâd grassawn caredig yng Nghrist; fel ag y gallwn ei alw ef yn Dad gyda Hyder mawr, yr Ysbryd GLAN yn felio y mabwysiad hwn yn ein calonau trwy ffydd.

Yr wyf yn barnu fod y Gwyr dysgedig hyn, yn cyfeirio'r gair hwn (*Drachefn*) at gyhoeddiad ofnadwy'r gyfraith ar fynydd *Sinai*, pan y meddianwyd yr *Iracliaid*, a *Moses* hefyd ag ysbryd o ofn, dychryn, a braw, ac nid at ddull troadigaeth dynion; fel ag y mae'r Apostol yma yn gosod yr ysbryd caethiwed ac ofn, yr hwn oedd yn cyd-fyned a chyhoeddiad y ddeddf mewn ffordd o wrthwnebiad, i'r Ysbryd o hyfdra, rhydd-did a llawenydd, fy yn awr yn cydsyned a chyhoeddiad a goruwch-wiliaeth gras yr efengyl.

2. Wrth ysbryd caethiwed ac ofn, y mae amryw o'r dysgedigion duwiol fy yn ein plith (y rhai wyf yn barchu) yn barnu, y meddylir yr ofnau a'r dychrynfeydd hynny a weithir ynghalonau dynion gan *Ysbryd Duw*, trwy weinidogaeth a phregethiad y gyfraith, wrth yr olwg ar eu pechodau a'r digofaint dyledus iddynt; Ni dderbynialoch Ysbryd caethiwed drachefn; yr hyn debygit fy'n atwyddo iddynt unwaith ei gael; ac with *Ysbryd Mabwysiad*, y Sicrwydd o'u Mabwysiad a weithir trwy'r un Ysbryd Duw.

Y mae *P. Mart.* wrth y ddau ysbryd hyn, yn meddwl ddy radd o droadigaeth; y mae *Calen* yn meddwl.

meddwl gweinidogaeth, a gwaith y gyfraith a'r eſ-
engyl.

3. Y mae trydydd eſboniad a ellir ei iawn gym-
hwyſo at y teſtyn hwn ; y mae'r Apſtol debygit
yn cydnaru cyflwr preſenol y Credinwyr yn awr
dan ras, a'u cyflwr gynt, pan oeddynt dan gaeth-
iwd y ddeddf, cyn troedigaeth. Y mae dynion
cnawdol yn cael eu meddiannu gan ac yn gweithio-
trwy yſbryd caethiwd, yſbryd gwafaid, a pha-
beth bynnag y maent yn eu gwneuthur, y mae yn
deilliaw oddiwrth yſbryd gwafaid ſlafaidd ; y mae
ei holl ufudd-dod a'u hymgadw oddiwrth bechod
yn deilliaw oddiwrth yſbryd caethiwd ; ofn gwaf-
aid digofaint ac uffern ſyn eu gyrru at ddyled-
ſwydd, ac yn eu cadw rhag pechod.

4. Y mae eraill o'r dyſgedigion yn barnu mai
dau gyflwr yr eglwys, ſef y tadau, y rhai fu byw
dan y ddeddf, a'r fwyddloniaid yn awr dan yr eſ-
engyl, a gydmerir, ac a ofodir yma gyferbyn a'u
gilydd.

Y mae *Origen* yn dywedyd oddiwrth y lle hwn-
nw, yn *Malaci. i. 6.* Mab a anrhydedda ei Dad, a
gweinidog ei Feſtr, &c. ac oddiwrth *Gal. iv. 1.*—
Dros gymaint o amſer ag y mae'r etifedd yn fa-
cigen, nid oes oim rhagor rhyngddo a gwas, &c.
mau yſbryd caethiwd yw y gyfran hynny o ras a
roddir i'r etifedd yn ei fabandod, dan gaethiwd y
ddeddf ac ofn athraw, neu yſgol-feſtr, a'r cyſryw
oedd cyflwr y tadau ; ond Yſbryd Mabwysiad y
mae yn galw Yſbryd *Mab Duw*, yn cael ei dyw-
allt oddiwrth *Grist* ar etifeddion cyflawn oed iw-
ſicrhau o'u mabwysiad.

Y mae *Pareus*, gwr enwog am ddyſg a barn wrth
ſon am feddwl y dyſgedigion, yn dywedyd eu bod
yn deall wrth y ddau yſbryd, hyn dawy radd o ddyſ-
chweliad

chweliad, wrth un, gwaith yr Ysbryd trwy'r ddeddf wrth y llall gwaith yr Ysbryd trwy'r Eſengyl; ei fod yn dychrynu y rhai ag fydd iw cyfiawnhau, yn gyntaf rwy fygythion y ddeddf, yn eu dryllio ac yn eu darostwng â ffangellau â gwialenodau cydwybod, yn gwneuthur iddynt anobeithio ynddynt eu hunain a ffoiat *Grîst*; a hwn meddant yw'r ysbryd caethiwed ac ofn, hynny yw ofn slafaid a dychryn, &c. ond medd *Pareus* meddwl *Origen* fydd oreu iw ddewis, yr hwn fydd yn iawn eglurhau'r lle tywyll hwn wrth le arall sy'n eglurach, *Gal. iv. 1. 2. 3.* Lle mae'r Tadau dan yr hen Destament yn cael eu cyffelybu i etifedd dan oed, yr hwn er ei fod yn fab nid yw sawr well na gwas. am ei fod dan ofn gwialen athraw, nes del i gyflawn oed; y cyfryw oedd cyflwr y tadau dan y ddeddf, y rhai er eu bod yn feibion etto oeddant yn derbyn ysbryd caethiwed i beti ofn, hynny yw, y gyfran o rās ag oedd yn ddigonol i blant bychain er Iechydwriaeth; ond yr oedd yn eu gaddel dan ofn slafaid gwalaidd athraw, yr hwn oedd yn eu gyrru a'i wialen at eu dyledswydd; ond fe'n cyffelybir ni (yn awr dan yr Eſengyl) i etifeddion cyflawn oed, ein bod wedi ein rhyddhau odditan feistrolaeth y ddeddf, i rydd-did Plant Duw, y rhai fydd o herwydd hynny yn derbyn yr Ysbryd, nid o ofn gwalaidd fel yr hen dadau, y rhai oedd fel etifeddion dan oedran; ond Ysbryd Mabwysiad, hynny yw, *Grîs* yr Ysbryd. yn cael ei dywallt arnynt oddiwrth *Grîst* fel meibion mewn cyflawn oed, yn rhoi ufudd-dod rhydd a sanctaidd i Duw, heb athro hynny yw, heb ofn y ddeddf, heb eu gyrru yn y blaen gan fygythion deddfol.

Nid yw y ddau gyflwr hyn o eiddo'r eglwys yn cael eu golod yn erbyn eu gilydd mewn ffordd o wrthwynebiad

withwynebiad, ond mewn sfordd o wahanol ddadguddiad yn ol mwy na lai cyfraniadau o ras.

Fe ddarfu i'r saint dan yr hen Destament dderbyn yr Ysbryd mewn mesur yn gyftal a'r saint dan y Testament newydd; yn wir yr oeddynt hwy yn feibion ac yn etifeddion yn gyftal a ninnau; ond yr oeddynt mewn cyflwr mabandod, wedi eu gosod dan feistrolaeth y ddeddf yr hon oedd yn eu cadw trwy ei bygythion a'i gwialennodau mewn braw ac ofn fel gweision; ond y mae'r Saint yn awr yn nyddiau'r Efengyl yn derbyn Ysbryd Mabwysiad fel Meibion ac Etifeddion mewn cyflawn oedran, y rhai fy yn cael eu gosod at ddylediwyddau gan Ysbryd rhydd tywyfogaidd, Ysbryd cariad.

Y mae yn awr lawer helaethach tywalltiad o Ysbryd Mabwysiad ar y Saint, ar ol gorfoleddus efgyniad ein Iachawdwr bendigedig, *Eph. iv.* Y mae helaethach cyfranniad o Ysbryd yr Efengyl yn awr yn nyddiau'r Efengyl.

Y mae *Crysofom* o feddwl diethr iawn am bobl yt *Judewon*, y rhai oedd yn byw dan y ddeddf, yn dywedyd, Na ddarfu iddynt dderbyn yr Ysbryd Glan: Lle y mae yn eglur yn y lle cyntaf, i'r tadau a'r ffyddloniaid dan yr hen Destament dderbyn Ysbryd CRIST, canys eiddo CRIST oeddynt, *Rhuf viii. 9.* Yr oeddynt yn cael eu cynmell gan ysbryd rhydd mor belled ag y gweddai i etifeddion dan oed.

Yn ail, Yr oedd ambell ddyn neillduol, megis *Abraham. Moses, Dafydd, Daniel*, ac eraill, yn cael ardderchocchach a helaethach graddau o'r ysbryd nac eraill o'r Saint; ond nid oedd Ysbryd Mabwysiad yn cael ei roi y pryd hynny yn gyffredin i'r Saint yn y cyfryw raddau helaeth ag y mae yn cael ei roi yn awr yn nyddiau'r efengyl, *Yn gyn-*
taf,

14. Ysbryd Crist yw addewid fawr y Testament newydd, *Joel* ii. 23.—*Zach.* xii. 10.—*Ezec.* xxxvi. 25. 27.—*Act.* ii. 33. 39.—*Ioan.* vii. 39. Yn ail, Y mae Ysbryd Mabwylid yn awr yn cael ei hel-aeth dywallt ar y ffyddloniaid, *Esay* xlv. 3. 4. Y mae'r geiriau yn arwyddo cyflawnder dylifol; y mae'r addewid i'r rhai crediniol, Y byddau i afonydd o ddwfr bywiol ddylifollan o'u crothau hwynt; a hyn a ddywedodd efe am yr Ysbryd yr hwn a gŵi y rhai a gredent ynddo ef ei dderbyn, *Ioan.* vii. 38. 39. Y mae'r Ysbryd dan y Testament newydd yn cael ei dywallt ar y Saint fel ffrydiau, Tywalltas ddyfroedd ar y sychedig, a ffrydiau ar y sych-dir, &c. medd yr **ARGLWYDD**, Yr oedd yr Ysbryd dan yr hen Testament yn debygyn ar y Saint fel difnau o wllw, o herwydd p'ham fe ddywedir eu bod yn derbyn ysbryd caethiwed mewn cydmariaeth i Grist'nogion y Testament newydd.

Fel hyn chwi gawsoch amryw iol ddehongliadau'r geiriau; yn awr fe ddichon un o'r rhai hyn gyd sefyll a'r Testyn; canys y mae'r Ysgrythur hon yn cynnwys ystyr chang iawn: Mewn perthynas i'r ail ddehongliad yr hwn a dderbynir yn gyffredin, yr wyf yn barnu yn gyntaf fod yn rhaid i bechaduriaid gael eu gwneuthur yn deimladwy o'u cyflwr pechadurus, colledig, andwyol, fel ag y maent ynddynt eu hunain, trwy waith argyhoeddiadol y diddanydd, *Ioan* xvi. 8. 9. Y mae yn rhaid iddynt deithio dan lwyth a chaethiwed pechod, cyn y delont at Grist am Gyflawnder a Gorphwysfa, *Mat.* xi. 28. Ond yr wyf yn barnu mai'r pedwarydd dehongliad sy yn dyfod nefaf at ystyrjaeth ac amcan y lle hwn: seffod yr Apostol yn gosod cyflwr y tadau dan y ddeddf a'n cyflwr niheu dan yr Efyngyl gyferbyn a'u gilydd; a dar-
llain

Uain y geiriau fel hyn, Ni dderbyniaf och ysbryd caethiwed drachefn neu ddim yn hwy i beri ofn : Y mae *Pareus* yn agoryd y geiriau fel hyn : Medd yr Apostol, Ni dderbyniaf och ysbryd caethiwed i beri ofn, hynny yw ysbryd ofn gwafaid, ofn gwialennodau a chosbedigaeth fel gweision a chaethion, am nad ydych dau y ddeddf eithr dan ras ; y mae yn dywedyd y dy'it gyfieithu'r gair drachefn, ddim yn hwy, neu o hyn allan, nid drachefn, neu eilwaith, fel pe buafent gynt wedi taffu ofn ymaith, ond eu bod yn awr wedi eu rhyddhau oddiwrth ofn trwy Râs CRIST, hynny yw trwy heilethach dadguddiad a chyfraniad o Râs yng NGHRIST.

Os cydmarwn *Rhus. viii. 15. â Gal. iv. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.* fel ag y mae *Origen* yn gwneud, fe ymddengys yn eglur mai hyn yw meddwl ac amcan y geiriau ; A hyn yr wyf yn ei ddywedyd, dros gymmaint o amser ag y mae i Etifedd yn fachgen, nid oes dim rhagor rhyngddo a gwas, er ei fod yn Arglwydd ar y cwbl ; eithr y mae efe dan Ymgeleddwyr, a llywodraethwyr, hyd yr amser a osodwyd gan y Tad, &c, Yn awr er mwyn eglurhau fy meddwl ar y geiriau cydmariaethol hyn, y mae yn rhaid ystyried dau beth.

Yn gyntaf, fe dybygid fod yr achos y sgrifenydd yr Epistol at y *Rhufeiniaid*, yn agos yr un a'r achos y sgrifenydd at y *Galatiaid*, yr hyn oedd hyn ; yr oedd yr *Juddewon* crediniol gwasgaredig ynhlith y Cenhedloedd yn meddwl fod Seremonïau a defodau Cyfraith *Moses* iw cynnal o hyd ; o herwydd pa ham fe gododd dadl mawr rhwng yr *Juddewon* crediniol a'r Cenhedloedd crediniol ; yr oedd yr *Juddewon* yn diystyru'r Cenhedloedd, ac yn cymmell defodau cyfraith *Moses*, fel pe buafent yn gynnorthwyol er Cyfiawnbod. Yr oedd y Cenhedloedd

Cenhedloedd hwythau yn gorfoleddu gormod ar yr *Judewon* ac yn ymffrostio gormod yn eu rhyddid, crisnogol, a'u gwaredigaeth oddiwrth ddeddf *Moses*, &c- ac er mwyn sefydlu'r ymrafael y mae'r Apostol yn sgrifenu'r Epistol hwn.

Y mae yn rhaid i ni ddal sylw, fod yr Apostol yn y ddau Epistol yn curo i lawr gyfiawnhad trwy weithredoedd, a chadw defodau a dyddiau deddf *Moses*, *Rhuf.* xiv, 6.—*Gal.* iv. 10.

2. Y mae'r Apostol yn ysgrifenu'r Epistol at y *Rhufeiniaid*, at *Iuddewon* yn gyftal a Chenhedloedd *Rhuf.* i. 7. Y mae'r Apostol yn ysgrifenu at bawb sydd yn *Rhufain* wedi eu galw i fod yn Saint: Y mae yn eglur fod llawer o *Iuddewon* yn *Rhufain*, *Actau* xxviii. 17. â *Rhuf.* ii. 17. Y mae'r Apostol yn son yn eglur am yr *Iuddewon* a'u henwaeddiad &c

Yn ail, pan y mae'r Apostol yn dywedyd, Ni dderbyniaf och ysbryd caethiwed, y mae yn eglur ei fod yn llefaru ym mherfôn yr *Iuddewon*, yn enwedig wrth y rhan olaf o'r adnod, eithr chiwi dderbyniaf och Ysbryd Mabwyfiad, trwy, (neu yn) 'r hwn yr ydym yn llefain *Abba Dad*; dyma'r Person y mae'r Apostol yn llefaru ynddo, *Gal.* iii, 23. 24. Eithr cyn dysod ffydd ein cadwyd dan y ddeddf, y ddeddf oedd ein bathro, adnod, 25. Nid ydym niwyach dan athro, *Gal.* iv. 3. Y mae yn eglur oddiwrth yr holl leoedd hyn ei fod yn cyfeirio at yr *Iuddewon* yn unig.

Yn awr, wedi cydmaru'r testynau hyn, hyn fydd eglur, fod cyflwr yr eglwys dan yr hen Destament yn gyflwr o gaethiwed, mewn cydmariaeth i'r rhydd-did ag y mae'r Saint yn awr dan yr Esengyl yn ei fwynhau; deliwech sylw ar yr ymadrodd *Gal.* iv. 1. 2. Dros gymmaint o amser ag y mae'r Etifedd yn fachgen, nid oes dim rhagor rhyngddo

a gwas, er ei fod yn Arglwydd ar y cwbl ; hynny yw, y mae cyfreithiau gwladol dynion wedi ordeinio, fod etifedd ag fy wedi ei eni i etifeddiaeth, er ei fod pan ganer yn wir Arglwydd ar holl diroedd a da ei dad; etto tra y mae yn faban, y mae mewn cyflwr gwas, hynny yw, y mae yn gwasanaethu dan ymgeleddwyr a llywodraethwyr, yn cael ei guro, a'i yrru i ufuddhau eu cyfreithiau a'u rheolau, ac i fod yn ddarostyngedig iddynt ; ac yn yr ystyr hyn nid oes dim rhagor rhyngddo a gwas ; y mae yn cymhwyso hyn yn y drydydd adnod at yr eglwys *Juddewig*, dan y ddeddf, felly ninnau pan oeddym fechgyn, oeddym gaethion dan wyddorion y byd. Pan oeddym yn fabanod, yn blant bychain tel mae'r *Groeg* air yn arwyddocau.

Cwest. Ond beth oedd y caethiwed yr oedd yr eglwys *Juddewig* ynddo dan y ddeddf?

Atteb. Yr oeddynt mewn dau fath o gaethiwed : yn gyntaf, yr oeddynt mewn caethiwed dan y ddeddf o ddefodau a seremoniau allanol ; yn ail, yr oeddynt dan ysbryd caethiwed, neu osn gwasaid, o herwydd meistrrolaeth a thostlynder y ddeddf foefol.

Yn gyntaf, yr oeddynt dan gaethiwed a llwyth o ddefodau a seremoniau allanol, y rhai mae *Paul* yn eu galw yn wyddorion y byd. Y mae *Paul* yn llefaru hyn mewn ffordd o ddiystyrwch am y ddeddf seremoniol yr hon sydd yn awr wedi ei diddymu (fel ag y mae *Luther* yn dal sylw, yr hon er cymmaint oeddynt yn feddwl oedd ei lles iddynt, etto nid oedd yn cynnwys dim ond pethau allanol yn unig megis bwydydd, diodydd, gwisgoedd, lleoedd, amserau, y deml, gwleddoedd, golchiadau, aberthau. &c. y rhai nid oeddynt ond pethau allanol yn unig, a ordeiniodd Duw mewn perthynas i'r bywyd presenol, ond nid i gadw a chyswrtu hyspwrddau

chyfiawnhau ger ei fron.

Yr oedd yr *Juddewon* wedi eu caeth-rwymo i bob dyledswyddau moesol ysbrydol, fel ag yr ydym ninnau yn awr ; ac heblaw hynny i amrywiol wafanaeth allanol, ymarbediadau, defodau allanol, a lliaws o seremonïau ac ordinhadau ; yr oedd eu gwafanaeth yn goftfawr ac yn anhawdd ; ac hefyd yn llawn o dywyllwch ; yr oedd llen ar wyneb pob gwirionedd efengylaidd ; nid oedd y defodau allanol hynny ond cysgodau o bethau nefol, fel ag y maent yn cael eu galw, cysgodau o'r gwirioneddau efengylaidd, a'r dirgeledigaethau tylweddol hynny ag ydynt ni yn awr yn eu gweled ag wyneb agored.

Yn ail, yr oedd ysbryd caethiwed yn eu meddiannu. neu ofn gwafaidd yn deilliaw oddiwrth feistrolaeth a thostlymder y ddeddf foesol, fel ag y mae etifedd yn ei fabandod yn ofni'r wialen, yr hon fydd yn peri iddo ymostwng i reolau a hyfforddiadau ei ymgeleddwyr a'i lywodraethwyr ; felly, tra yr oedd yr Eglwys yn ei Mabandod, yr oedd y ddeddf wedi ei golod ar yr *Juddewon* fel athro neu ysgol-feistr a'i wialen yn ei law ; yr oedd llawer o fygythion ofnadwy wedi eu chwanegu at y ddeddf, *Deut. xxviii.* iw cadw yn fanwl at dyledswyddau o ufudd-dod ; yr oedynt yn cael eu hattal oddiwrth ddrygioni, a'u cymmell at ddaioni mewn rhan gan ysbryd ofn gwafaidd, ac mewn rhan gan Ysbryd CRIST.

Fe roddwyd y Cyfammod o wafanaethgarwch yr hwn a wnaeth Duw a phobl *Israel* ar lynydd *Sinai* (medd y dysgedig *Cameron*) fel y byddai iddo eu hattal fel â llŵyn oddiwrth eu hannuwioldeb, hyd yr amser yr oedd yn bwriadu danion Ysbryd Mabwylad iw calonnan, a'u llywodraethu a chyfraith rhydd-did, neu ac ysbryd mwy rhydd.

Y mae

Y mae yn rhaid i ni ystyried yr *Juddewon* dan yddeddf mewn dau gyflwr, fel ag y gosodir hwynt allan, *Gal. iv. 1.* Yn gyntaf. Fel *Etifeddion* : Yn ail, fel *Babanod* mewn caethiwed.

1. Os edrychwn arnynt fel *Etifeddion*. yr oedd-
ynt wedi eu derchafu i'r unrhyw freintiau efeng-
ylaidd o fabwysiad, cymmeradwyaeth, heddwch,
pardwn gras a gogoniant yng Nghrist Iesu, ag
y mae'r *Saint* dan yr efengyl yn fwynhau : Megis
yn gyntaf, y mae yn eglur fod yr holl rai credin-
iol hyd yn oed yn nyddiau'r ddeddf, dan gyfam-
mod o ras a thrugaredd yng Nghrist cyfala nin-
nau fe bregethwyd ac fe gyhoeddwyd yr efengyl i
holl *Israel*, hyd yn oed i'r rhei ny a syrthiodd yn
y diffeithwch : y mae genym amlygiad eglur o
hyn, yn *Heb. iv. 2.* Canys i ninnau, y pregeth-
wyd yr Efengyl, megis iddynt hwythau ; eithr y
gair a glybuwyd ni bu fuddiol iddynt hwy, am
nad oedd wedi ei gyd-dymheru â ffydd vn y rhai
a'i clywiant : Fe gyhoeddwyd yr Efengyl i ni, yn
gyfial ac iddynt hwythau ; neu, ni a glywsom yr
Efengyl, fel y clywiant hwythau hi. Dyma wir
feddwl y geiriau, fel yr ymddengys wrth yr hyn
a ganlyn, lle dywedir ddwy waith iddynt hwythau
ac iddynt hwy ; hynny yw'r *Israeliad* a glywiant
y gair, gair yr efengyl, neu air yr addewid, adnod
y cyntaf ; y mae'r *Syriaeg* yn dywedyd fel hyn,
Canys i ninnau hefyd y pregethwyd yr Efengyl
megis iddynt hwythau.

Cwest. pwy oedd y rhei'ny y pregethwyd yr un
Efengyl iddynt ag a bregethwyd i Paul a'r *Heb-*
raed.

Atteb. Y mae yn cyfeirio at y drydedd bennod,
17, 18, 19. adnod, pobl *Israel* oeddynt, y rhai a
ddaeth allan o'r *Aipht*, ac a fuont feirw yn yr an-
ialwch o herwydd eu hanghrediniaeth : dyma'r
diwedd-glo

diwedd-glo; Ac yr ydym ni yn gweled na allent hwy fyned i mewn o herwydd anghrediniaeth. ad-nod 29. Hwyl wrthodasant y cynnig o'r Bywyd a'r Iechydwrïaeth a gyhoeddodd yr efengyl iddynt; wrth yr orphwysfa, pen. iv, 1. 3. y meddylir gorphwysfa dragwyddol. Canys yr ydym ni y rhai a gredafom yn myned i mewn i'r orphwysfa; y mae gennym eiloes ddechreuadau'r orphwysfa a'r bywyd gogoneddus hynny yn ein hysbrydoedd; felly yr oedd gan yr *Israeliaid* crediniol, yr un sylwedd efengylaidd yn ysbrydolrwydd yr addewid, ag sydd gennym ninnau.

Yr oedd barn unfyd iawn gan *Crisostom*; nad oedd gan bobl yr *Judewon* ond puredigaethau corphorol yn unig; ac addewid o fendithion tymhorol yn unig, megis addewid o dir yn liifo o laeth a mât.

Yr wyf yn addef fod dirgeledigaethau ysbrydol nefol yn cael eu dadguddio yn dywyll iddynt, megis trwy lenn. 1. Yr oedd llawer o'u hefengyl yn gynhwysedig mewn cysgodau a chyffelybiaethau. 2. Nid oedd ganddynt ond ychydig o addewidion efengylaidd, ond llawer o orchymmynion deddfol: ychydig o efengyl llawer o gyfraith; llawer o addewidion tymhorol, ond ychydig o rai ysbrydol; y mae gennym ni helaethrwydd o addewidion ysbrydol (y rhai a elwir addewidion gwell) ond ychydig o rai tymhorol.

Yr ail, trwy rad ras yng Nghrist yr achubwyd y ffyddioniaid dan yr hen Testament, megis yr *Apostolion*, y prif *Gris* nofion a ninnau, fel mae'n eglur oddiwrth, *Actau* xv, 10, 11. Pa ham yr ydych chi yn temptio Duw, i ddodi lau ar warrau'r dysgyblion, yr hon ni allodd ein tadau ni, na ninnau eu dwyn; eithr trwy räs yr Arglwydd Iesu Crist, yr ydym ni yn credu ein bod yn gadwedig,

yr un modd a hwythau; hynny yw, yr un modd ag y bu ein tadau gynt gadwedig trwy Ras CHRIST yr ydym ni yn credu y byddwn cadwedig yr un modd neu ffordd a'n tadau gynt, fel hyn y mae'r *Groeg* yn dywedyd.

Amcan y geiriau hyn yw dangos i ni y tri pheth hyn ; yn gyntaf, fod Cyfiawnhad ac Iechydwr-iaeth yn amhofibl trwy ddeddf *Moses*, dan y Testament hen a'r newydd. Yn ail, i'r tadau dan y gyfraith gael eu cyfiawnhau trwy rad Ras Duw yng Nghrist, ac nid trwy'r ddeddf. Yn drydydd, mai'r un yw'r ffordd o fywyd a chyfiawnhad ymhob oel-oedd ; trwy ias Duw yng Nghrist, ac nid mewn un ffordd arall, y cyfiawnhawyd yr holl ffyddlon-iaid o *Adda* hyd ddiwedd y bydd ; fe ddarfu i'r tadau gredu'r Addewidion, a'u cofleidio, a chael eu cyfiawnhau trwy ffydd, *Heb. xi.*

Yn drydydd yr oedd gan y Credinwyr dan yr hen Testament, fel meibion ac etifeddion wir hawl i'r etifeddiaeth.

Yn bedwarydd, yr oedd *Ysbryd y Gras* yn trigo ynddynt, yr oeddynt mewn rhan yn cael en tywys at ddyledswydd gan ysbryd o gariad, a bywyd ysbrydol wedi ei blaennu ynddynt.

Yn bummed yr oedd yr *Juddewon* crediniol yn ymborthi yn ysbrydol ar Grist, Pan oeddynt yn bwyta'r *Manna*, ac yn yfed o'r *Graeg*.

Yn chweched, dan addewid o *Ganaan* ddearol, yr oeddynt yn edrych am wlad nefol, fel ag y mae'r Apostol yn dangos, *Heb. xi. 16.* Gwlad well y maent hwy yn ei chwennych, a hynny ydyw un nefol.

2. Ond os ystyriwn ni yr *Juddewon* fel plant bychain mewn caethiwed, yr oeddynt yn cael eu cadw rhag pechod, a'u gyrru at ddyledswyddau daionus, trwy ofnau, dychrynseydd, a bygythion
y gyfraith

y gyfraith fel ysgol-feistr tost-lym.

Er mwyn eglurhau'r gwirionedd hyn, deliweh sylw ar bum peth;

1. Diben y ddeddf a gyhoeddwyd ar fynydd Sinai, oedd attal rhag pechod trwy'r dychryn a'r braw oedd yn cyd-syned a'i chyhoeddiad. a'r bygythion a chwanegwyd attî, *Ecclod. xx, 20*—Na lefared Duw wrthym, rhag i ni farw. A dywedodd *Moses* wrth y bobl, nac ofnwch (hynny yw na ddigalon-nwch) o herwydd i'ch profi chwi y daeth Duw, ac i fod ei ofn ef ger eich bronau, fel na pbechech : Fe gyhoeddodd Duw y ddeddf yn y fath fodd of-nadwy hyn, fel y byddai ei ofn arnynt, ag fel na wyrent oddiwrth y rheol, fel ag y mae'r gair *Heb-raeg* yn atwyddocau.

2. Diben y bygythion hynny a chwanegwyd at y ddeddf oedd attal bobl *Israel* rhag anufudd-dod eu bywiocau a'u hannog i'r dyledswyddau cyn-hwysedig yn y deg gorchymyn. Fe wnaed y Cy-tanmod o wafanaethgarwch (sef y ddeddf) i yrru dynion i ufudd-dod; canys y mae yn naturiol iddi genhedlu i gaethiwed, Medd Mr. *Bolton*.

3. Yr oedd y ddeddf a roddwyd ar fynydd *Sinai* o ran ei natur yn meddiannu'r *Juddewon* ag ysbryd caethiwed *Gal. iv 24*. Fe ddywedir fod y Test-ament a wnaed ar *Sinai* yn cenhedlu i gaethiwed ; nid oedd y ddeddf yn eu gwneud yn etifeddion, ond yn gaeth-weision yr oedd yn cenhedlu yn-ddynt ysbryd o ofn caethiwas, gwafaid.

4. Yr oedd yr ofn gwafaid hwn oedd y gyfraith yn ei weithio, yn eu cadw dan gaethiwed dros eu holl fywyd ; y mae gennym destyn rhagorol i'r *pwrpas Heb. ii. 15*. Un o ddibenion dyfodiad *Crist* oedd sef y gwafedai hwynt, y rhai trwy ofn mar-wolaeth oeddynt dros eu holl fywyd dan gaethiwed yn gyntaf y mae yn eglur fod y geiriau yn per-thynu

thynu yn bennaf i'r *Iuddewon* dan y gafraith ; yr ail, i'r etholedigion gael gwaredigaeth trwy'r *Messia* : yn drydydd, fod ofn gwafaidd yn cadw dynion mewn caethiwed : yn bedwarydd, fod llawer o'r gwaredigion dan y ddeddf dan gaethiwed dros eu holl fywyd.

5. Fe ddywedir yn bennodol, mai un o brif ddi-benion y cospedigaethau hynny ar droseddwy'r o'r gyfraith yn *Israel*, oedd, fel y byddai i holl *Israel* wrth glywed am hynny, ofni rhag gwneuthur y cyfryw ddrygau, *Deut.* xlii. 12. A holl *Israel* a glywant, ac a ofnant, ac ni chwanegant wneuthur y fath beth drygionus a hyn yn dy blith. Fe orchymynir yn y geiriau rhagflaenol. 1. Am beidio ag arbed y cau brophwyd a annogai i eulunaddoliaeth, ond ei roi i farwolaeth. 2. Nid oedd dim lle i arbed na chelu y brawd, y plentyn, gwraig, neu gyfaill a annogai i eulunaddoliaeth, ond eu llabyddio a meini, hyd adnod 12. Yn awr diben y cospedigaethau ofnadwy hynny oedd, fel y byddai i bawb yn eglwys *Israel* gael eu cadw rhag gwneuthur y fath ddrygau, trwy ofn y fath gospedigaethau a gyhoeddwyd yn y gyfraith ; yn yr *Heb.* Holl *Israel* a ofnant ac ni chwanegant fel y dryg-air hwn ; hynny yw, dim o'r cyffelyb beth drwg a hwn ; Fel hyn chwi welwch i'r ddeddf gael ei rhoi fel athro neu ysgol-seistr i'r llywodraethu yn nyddiau yr hen Testament : ond yn awr pan y mae Ysbryd Gŵs yn cael ei dywallt ar yr *Iuddewon* yn y dyddiau diweddas, *Zach.* xii. 10. Hwý ofnent yr Arglwydd a'i ddaioni ; fel ag y Prophwydir yn *Hosea* iii. 5, Wedi hynny y dychwel meibion *Israel* ac y ceisiant yr Arglwydd eu Dŵ, a Ddŷdd eu brenhin ; ac a barchant yr Arglwydd a'i ddaioni yn y dyddiau diweddas. Ar eu dychweliad hwý geisiant Ddŷdd yng Nghrist ;
with

wrth *Ddafydd* yma y meddylir Crist, yr hwn fydd i'r *Juddewon* y pryd hynny ei addef a'i gydnabod yn frenhin iddynt: y mae'r geiriau yn yr *Hebraeg* yn bwysfawr iawn: Hwysfawr yr Arglwydd a'i ddaioni: 1. Fe fydd eu hofn yn deilliaw oddiwrth drugaredd, ac yn eu tywys at Duw'r trugaredd; y mae ofn slafaid yn gyrru pechaduriaid i ffoi oddiwrth Dduw, fel ag y gwelwn yn *Adda*, *Gen. iii. Cain*, *Gen. iv.* ac eraill. 2. Canol bwynt eu hofn a'u gorphwysfa, yw *Jehosa* a'i ddaioni.

3. Y mae yn rhaid i ni ystyried y ddeddf a roed i'r *Juddewon* ar synydd *Sinai*, fel Cyfammod Testamentaid; y mae yn eglur i'r ddeddf soefol gael ei rhoi i'r *Juddewon*. 1. fel Cyfammod, 2. Fel Testament, neu ewylllys diweddfawr.

Yn gyntaf, y mae yn cael ei galw yn bennodol yn Gyfammod mewn ainryw fannau, megis *Ecsod. xix. 5.* "Yn awr gan hynny, os gan wrando y gwrandewch ar fy llais, a chadw fy nghyfammod; chwi a fyddwch yn drysor priodol i mi." *Deut. iv. 13.* "Ag esfe a fynegodd i chwi ei gyfammod a orchymynodd esfe i chwi i'w wneuthur, sef y deng air, ac a'i sgrifenodd hwynt ar ddwy lech faen."—*Jer. xxxi. 31, 32, 33.* Wele, y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, y gwnaf Gyfammod newydd â thy *Israel*, ac â thy *Juda*, nid fel y Cyfammod a wnauthym a'u tadau hwynt, yn y dydd yr ymaflais yn eu llaw hwynt, i'w dwyn hwy allan o dir yr *Aipht*;—ond dyma'r Cyfammod a wnaaf fi, &c. myh a roddaf fy nghyfreithiau yn eu calonnau hwynt," &c. *Heb. viii. 7, 8, 9.* "Oblegid yn wir pe buasai y Cyfammod cyntaf hwnnw yn ddifeius, ni cheisfaid lle i'r ail:" Deliwch sylwfe roddwyd deddf y deg-orchymyn, a sgrifenwyd ar ddwy lech o faen, i *Israel* fel Cyfammod i'w gyflawnu.

Yn a)

Yn ail. Fe roddwyd y ddeddf fel Testament ; y mae yn cael ei galw yn bennodol yr. Testament *Gal. iv. 24.* Y rhai hyn yw y ddau Testament ; un yn ddiau o fynydd *Sinai*, yn cenhedlu i gaethiwed, yr hon yw *Azar*. Y mae'r ddeddf a roddwyd ar fynydd *Sinai* yn cael ei galw yma yn Testament ; y mae lle cyffelyb i hwn *Eph. ii. 12.* Fe ddywedir fod y Cenhedloedd yn estroniaid oddiwrth Ammodau (yn *Groeg* Testamentau) yr addewid : Fe roddwyd dau Testament neu Gyfammod i'r *Israeliaid* un o rad ras-pur, wedi ei rhoi i *Abraham* a'i hâd ; yr ail ar fynydd *Sinai*, 430 o flynyddau ar ol hynny. *Heb. ix.*

Fe ddywedir yn *Heb. ix. 4.* Yr hwn yr oedd Arch y Cyfammod—a llechau y Cyfammod ynddo yn *Groeg* Arch y Testament, a llechau y Testament. Y mae'r Arch aur, yn cael ei galw yn Arch y Testament yma, megis hetyd *Dad xi. 19.* Ac agorwyd teml Douw yn y net, a gwelwyd Arch ei Gyfammod ef, neu ei Testament o herwydd fod llechau y Testament wedi eu gosod i gadw yn yr Arch ; felty Testament CRIST oedd y ddeddf a sgrifenwyd ar ddwy lech faen. O herwydd pa ham y mae'r hyn a elwir yn Gyfammod, *Jer. xxxi. 31 32.* Yn ol y *Groeg* yn cael ei alw yn Testament, *Heb. viii. 8. 9.* Nid fel y Testament a wnaethym a'u tadau hwynt, yn y dydd yr ymestluis yn eu llaw hwynt, i'w dwyn hwy o dir yr *Aipht* ; oblegid ni thrigasant hwy yn fy nghyfammmod i—medd yr Arglwydd. Dyma fel y mae'r geiriau yn y iaith wreiddiol ; y mae'r gair Testament yn fwy efengylaidd na'r gair Cyfammod.

Yr ail beth i'w agoryd a'r peth mwy a'nhawdd ; yw pa fath Gyfammod oedd y ddeddf, ac y mae amrywiol farnau'r dysgedigion duwiol yn ei wneud yn iwy a'nhawdd. Yn awr yr wyf yn cael tri gwahaniaeth

gwahaniaeth, o dri math o Gyfammod gan ddifefnyddion, fel ag y mae Mr *Sam Bolton* yn nodi.

1. Y mae rhai yn gwahaniaethu'r Cyfammodau yn gyntaf, yn Gyfammod natur; yn ail, Cyfammod Grâs: yn drydydd Cyfammod cymmysgedig yn cynnwys natur a Grâs.

2. Y mae eraill yn dal tri math o Gyfammodau yn y tair ystyriaeth hyn: yn gyntaf, Cyfammod natur, neu'r Cyfammod a wnaeth Duw a dyn yn ei ddiniweidrwydd: yn ail, Cyfammod yr addewid medd rhai; uen'r Cyfammod Grâs, medd eraill: yr hwn a wnaed ag *Adda* wedi ei gwmp, yn y geiriau, *Efe* a yffiga dy ben di. *Gen.* iii. 15. a adnewyddwyd ag *Abraham.* *Gen.* xv. ond yn fwy eglur xviii. 18. lle y dywedpwyd, Ynddo ef y bendithir holl Genhedloedd y ddacar: yn drydydd, y Cyfammod gweithredoedd, yr hwn a wnaed a'r *Juddewon*, fel ag y maent yn dehongli'r lleoedd hyn *Ecsod.* xix. 4. 5. *Deut.* iv. 13.

Yn drydydd, y mae trydydd gwahaniaeth o Gyfammodau: 1. Cyfammod natur a wnaed ag *Adda* yn ei ddiniweidrwydd: 2. Cyfammod Grâs a wnaed i ni yng Nghrist; 3. Y Cyfammod o wasanaethgarwch, yr hwn meddynt a wnaed a'r *Juddewon* yn unig mewn ffordd o wasanaethgarwch i'r Cyfammod Grâs yng Nghrist: Cyfammod i barottoi'r ffordd i dderchafu'r Cyfammod Grâs yng Nghrist; yr hwn fel Cyfammod fy wedi darfod, er fod ei wasanaethgarwch yn parhau.

4. Y mae eraill yn dal na wnaethpwyd erioed ond dau Gyfammod a dyn; un o weithredoedd, a'r llall o ras; y cyntaf, mewn diniweidrwydd; ar llall, ar ol y cwmp; ond etto fod y Cyfammod Grâs hwn wedi ei ofod allan mor ddeddfol fr *Juddewon*, fel ag y tebygid nad yw ddim yn amgen nac ail roddiad o'r Cyfammod gweithredoedd;

oedd ; mewn perthynas i'r cyfryw oruwchwil-
iaethau neu amlygiadau deddfol o hono ; y mae'r
unrhyw Gyfammod, yn cael ei alw yn Gyfam-
mod gweithredoedd ; dan yr Esengyl o herwydd
eglwyrach amlygiadau, y mae yn cael ei alw yn
Gyfammod Gras.

Cwest. Ond pa fath Gyfammod oedd y dde-
ddf?

Atteb. Mi gaf eglurhau'r Cwestiwn dyrys hwn
mewn dwy ffordd. 1. yn neccaol. 2. yn
gadarnhâol.

1. Yn neccaol pa beth nid oedd.

Yn gyntaf, ni roddwyd y ddeddf ar *Sinai* i'r eg-
lwys *Juddewig* yn Gyfammod gweithredoedd ; y
mae amryw yn edrych ar y ddeddf fel Cyfammod
gweithredoedd. ond nid yw ond camfynied. Na
roddwyd y ddeddf i *Israel*, fel Cyfammod gweith-
redoedd, fydd eglur oddiwrth amryw resymmau.

Rhes 1. Fe ddirymmai hynny yr addewid a
wnaed o'r blaen, ac fe a ddadymchwelai bwrpas ac
amcan Duw ; fe gadarnhawd Cyfammod esengyl-
aidd ag *Abraham*: a'i hâd yng Nghrist 430 mlyn-
edd cyn rhoddiad y ddeddf, *Gal*, iii. 17. Y mae
bywyd tragwyddol yn cael ei rad a'i gyflawn addaw
yn y Cyfammod grafol hwnnw ; yn awr pe rhoi-
fid y ddeddf yr hon a ddaeth wedi'n fel Cyfam-
mod gweithredoedd yn addaw bywyd tragwyddol
i waith personol dyn ei hun, fe suasai yn rhaid i'r
olaf ddirymu'r cyntaf : Y mae'r Esengyl yn
dadgan ac yn rhoi bywyd trwy ufudd-dod Mach-
niydd ; Cyfammod gweithredoedd trwy gyflawn-
iadau personol dyn ei hunan : yn awr niddichon
y ddwy oruwchwiliaeth wrthwyneb hyn byth
gyd-feyll. Yn ail, Prif amcan Duw er tragwy-
ddoldeb, oedd mawrthau ac amlygu rhadlawnder
golud oedd ei ras, a'i faddeuol drugaredd trwy ddw-
yn

ddwyn pechaduriaid i fywyd tragwyddol trwy IESU GRIST; ac felly fe fuasai rhoi'r Gyfraith fel Cyfammod gweithredoedd yn dinystrio arfaeth a diben rhad Ras.

Rhes. 2. Pe buasai'r ddeddf a roddwyd trwy *Moses* yn gyfammod gweithredoedd fe fuasai hynny yn groes-weithredu yn yr Aiglwydd tu ag at ei aobl, ac yn y Cyfammodau eu hunain; pe buasai Duw yn cadarnhau Cyfammod o rad Ras ag *Abraham*, ac a'i had, a chwedyn yn gwneud Cyfammod gweithredoedd personol a had *Abraham*, fe fuafau hynny yn dadgan anghyfondeb yngweithredoedd Duw, ac anwadalwch yn ei air.

Rhes. 3. Fe fuasai gosod y ddeddf i fynu fel Cyfammod gweithredoedd yn gwbl withwyneb i'r Cyfammod a gadarnhawyd o'r blaen yng Nghrist; y mae bywyd trwy rad addewid, a bywyd trwy waith personol dyn, yn llwyr withwyneb ac yn gwbl anghyson; y mae yneglur oddiwrth *Gal. iii 17. 21.* Nad oedd y ddeddf yn erbyn yr Addewid, neu'r Efengyl, ond yn wafanaethgar iddi, a ydyw'r ddeddf gan hynny, yn erbyn addewidion Duw? Na atto Duw.

Rhes. 4. Pe rhoifid y ddeddf fel Cyfammod gweithredoedd, fe fuasai dyn syrthiedig wedi ei rwymo i bethau amhosibl. *Megis. 1.* Rhoi Cyfammod gweithredoedd pur i ddynol-ryw mewn stat o elyniaeth a digotaint, dyna un amhosibl-rwydd; canys 1. y mae'r Cyfammod gweithredoedd yn arwyddo nerth a pherffeithrwydd natur i weithredu yn ol amcan y Cyfammod: 2. Y mae'n arwyddo cyfeillgarwch rhwng y Cyfammodwyr: Cyfammod o Gyfeillgarwch yw'r Cyfammod gweithredoedd (medd y dyfgedig *Ameſius*); Cyfammod o gymmod yw'r Cyfammod o Ras; y mae pechaduriaid wrth natur yn elynion i Dduw, ac

ni ddichon Cyfammod gweithredoedd byth eu gwneud yn gyfeillion ac i garu Duw sanctaidd. 2. Ni all y ddeddf roi bywyd a chyfiawnder i bechaduriaid trwy weithio, dyna amhosibl rwydd arall; darllen *Gal. iii. 21.* Ni roddwyd y ddeddf erioed i neb er bywyd trugwyddol ond dynion cyfiawn, megis *Aida* cyn y cwmp. 3. Ni all pechaduriaid byth attel ammod Cyfammod gweithredoedd, dyna drydydd amhosibl rwydd; y mae pechaduriaid yn eu cyflwr naturiol yn weiniaid, *Rhuf. v.* yn ol y *Saesonæg* yn ddi-rym, yn ddi-fywyd, *Eph. ii.* y mae eu nerth mwyaf yn rhy fychan i gyflawnu'r ammod leuaf yn y Cyfammod hwnnw; pwy nerth ac egwyddor ddichon fod mewn dynion meirwon i weithio am fywyd?

Rhes. 5. Pe rhoifid y ddeddf fel Cyfammod gweithredoedd, se fu fal'r holl *Juddewon* wedi eu totri ymaith oddiwrth bob Gobaith o lechycwrtaeth, trwy Ras *CHRIST*, a chweddi eu talfu i angenrheidrwydd o fod yn golledig, 1. Gan nad yw'r Cyfammod gweithredoedd wedi ei dorni unwaith yn caniatu dim adnewyddiad; y mae pechaduriaid yn anghymmws ac yn anabl i gyflawnu ammodau'r Cyfammod hwnnw. 2. Ni chaniata ddim edifeirwch gwir efengylaidd. 3. Nid yw yn caniatu dim maddeuant, dim Cyfiawnder Machniydd y mae yn gosyn Cyfiawnder personol gan bechaduriaid, y mae'r Cyfammod gweithredoedd yn amhosibl, ac hesyd yn anfaddeugar; ond y mae yn eglur wrth yr Ysgrythurau, fod y Tadau credniol yn gadwedig trwy ras, ac iddynt gael trugaredd a maddeuant yn gystal a ninnau; gwel. *Actau xv. 10. 11.* Yr oedd ganddynt amryw addewidion o drugaredd a maddeuant, ac yr oeddynt yn mynych daeru enw gogoneddus Duw o ras a thrugaredd am faddeuant,

Rhes.

Rhes. 6. Yr oedd llawer o drugaredd yr Esengyl yn gynhwysedig yn y ddeddf a roddwyd ar fynydd *Sinai*: Megis 1, fe'i rhoddwyd yn llaw **CRIST**, *Gal.* iii. 19. 2. Y mae'r geiriau cyntaf o honi yn cyhoeddi'r Gras esengylaidd a daioni ferch a chariad mwyaf Tad yng Nghrist, Myfi yw'r Arglwydd dy Dduw. *Ecsod.* xx. 1. Dyma'r holl Esengyl wedi ei llefaru ar un waith. 3. Y mae y rhugymadrodd yn dal allan ein prynedig-aeth trwy **CRIST**, yngwardigaeth gysgodol *Israel* o wlad yr *Aipht*. 4. Fe i rhoddwyd ar feilfeini esengylaidd, fel ag yr amlygwyd eisoes. 5. Y mae'r ddeddf yn cyhoeddi fod Duw yn dangos trugaredd i filoedd, fel ag y mae yn yr ail orchymymyn; ond nid oes na thrugaredd na thostru yn y Cyfammod gweithredoedd. 6. Y mae yn rhaid i bob gweithred o ufudd-dod i'r gyfraith gael ei feilfaenu ar drugaredd ddadguddiedig yn yr Esengyl. 7. Fe gynoddwyd y ddeddf i ddibenion grafol esengylaidd, i amcynion a defnyddion trugarog, ac am hynny y mae yn amhosibl iddi fod yn gyfammod gweithredoedd i *Israel*.

Rhes. 7. a'r olaf, y mae'r ddeddf a gyhoeddwyd ar fynydd *Sinai* yn cael ei mynych alw yn *Destament*, megis *Heb.* ix. 4 a'r viii. 9. a'r *Dad* xi 19 *Gal.* iv 24 25. yn ol y *Groeg*, fel y dangoswyd o'r blaen; y mae'r gair *Testament* yn swy esengylaidd na'r gair *Cyfammod*; yr oedd *Adda* yn ei ddi-niweidrwydd dan *Gyfammod*, ond nid dan *Testament*; ni bu dyn dan *Destament* erioed nes dan yr Esengyl; nid oes un *Testament* yn briodol heb farwolaeth y *Testamentwr*; ewyllys diweddar dyn marw ydyw: y mae tad yn ihoi rhoddion yn rhad i'w blant mewn *Testament*.

2. Na ddichon y ddeddf a roddwyd ar fynydd *Sinai* fod yn *Gyfammod* cymmysgedig, yn cyn-
nwy,

rwys rhan o weithredoedd, a rhan o ras, mewn perthynas i fywyd tragwyddol, mi gaf amlygu fel y canlyn.

Rhes. 1. Y mae bywyd a chyfiawnder yn cael ei roi i bechaduriaid ynddo, mewn eithaf rhadlawnder; yn gyfangwbl ac yn hollol o ras, Trwy ras yr ydym yn gadwedig heb weithredoedd, *Eph. ii.* a *Rhuf. iii. 24.* Yr ydym yn cael ein cyfiawnhau yn rhad trwy ras Duw, adnod 28 Yr ydym ni yn cyfrif mai trwy ffydd y cyfiawnheir dyn, heb weithredoedd y ddeddf: Fefu'r tadau yn gadwedig trwy ras yr un modd a ninnau *Aetiau xv. 10.*

Rhes. 2 Y mae rhad ras Duw, a gweithredoedd personol dyn ei hunan, yn hollol anghytunol ac annioddefol yn y pwngc o Iechydwriaeth dragwyddol; y mae'r Apostol yn dywedyd yn bendant, os o ras, nid o weithredoedd mwyach; os amgen, nid yw gras yn ras mwyach. Y mae uno gweithredoedd dyn a rhad ras Duw yn y pwngc o gyfiawnhad, yn llwyr wyrdroi gras ac yn dadymchwel Iechydwriaeth dyn: canys y mae yn ei dorri ymaith oddiwrth ras; syrthiad oddiwrth ras ydyw; prif amcan Duw yw, achub dyn trwy rad ras yn uhig,

Yn drydydd, nad oedd y ddeddf a roddwyd ar fynydd *Sinai*, yn Gyfammod o Ras; barn llawer o'r dysgedigion yw, nad oedd y ddeddf yn Gyfammod gweithredoedd am Iechydwriaeth; ond ei bod yr un Cyfammod o ran natur a rhyw a'r un ag yr ydym ni yn awr dano fel Cyfammod Gras, er ei fod wedi cael ei draddodi yn twy deddfol i'r *Juddewon*, ac nad yw yn wahanol o ran sylwedd oddiwrth y Cyfammod Gras, ond mewn graddau medd.

medd rhai, mewn llywodraeth teulu a gweinidogaeth allanol medd eraill ; fod Cyfammod y gyfraith a'r Efengyl yn ddâu Gyfammod o ras, a'u bod yn un mewn natur a rhyw, ac yn gwahaniaethu yn unig mewn teulu aeth, llywodraeth, a'r amryw weinidogaethau o'honynt, y maent yn profi *Luc i. 72. 74. 75.* I gwplau y drugaredd a'n tadau, ac i gosio ei fanetaidd Gyfammod ; Beth oedd hwanw ? Meddynt, chwi welwch yn adnod 74. Yr un o ran sylwedd a'r eiddom ninnau ; Gwedi ein rhyddhau o law ein gelynion, ei walaethu ef yn ddiolh, mewn faneteiddrwydd a chyflawnder ger ei fron ef holl ddyddiau ein bywyd.

Yn awr na's gall fod cyd-fod ac undeb mewn sylwedd, natur, a rhyw rhwng y Gyfraith a'r Efengyl, sydd eglur, wrth y Rhelymmau canlynol.

Rhes. 1. Y mae addewidion Duw yn y gyfraith yn ammodol ; yr oedd yn rhaid i *Israel* roi ufudd-dod, os disgwiliai'r fendith a addawyd, *Ecsod xix. 5.* O's gan wrando y gwrandewch ar fy llais, zachadw fy nghyfammmod, &c. *Deut xxviii. 1. 2.* Ond y mae addewidion yr efengyl yn dra rhad a diammodol, heb ymddibennau ar un ammod i'w chyflawnu gennym ni.

Y mae Duw yn addaw y bydd efe yn Dduw i ni, ac y byddwn ninnau yn bobl iddo ef ; Nid yw ffydd ei hunan ddim yn ammod o lechydwrfaeth ; ond yn gyntaf, derbyniad o'r hyn fy yn cael ei roi yn rhad, *Ioan i. 12.* Yn ail, dadguddiad o'n sicr hawl i lechydwrfaeth, *Gal. i. 16, Heb. xi. 1.*

Rhes. 2. Odoedd y gyfraith a'r efengyl yn un Cyfammod Gras, yna o'r ddeddf y buasai'r etifeddiaeth ; ond y mae hyn yn cael ei wrthwynebu *Gal. iii, 18,* canys os o'r ddeddf y mae'r etifeddiaeth, nid yw

yw mwyach o'r addewid, ond Duw a'i rhadroddodd i *Abraham* trwy addewid; y mae goruwchwiliaeth a threfnhad bywyd tragwyddol o'i ras ac addewid; nid o weithredoedd; ni ddichon y ddeddf wneuthur etifeddion ond caethweision *Gal. iv. 25,*

Rhes. 3. Pe rhoifid y ddeddf fel Cyfammod Gras fe fuasai'r tadau dan y ddeddf, a'r ffyddloniaid dan yr efengyl yn gadwedig mewn dwy wahanol ffordd hwy mewn ffordd o weithio, ninnau mewn ffordd o gredu; ond y mae yn eglur na bu erioed ond un ffordd o lechydwrriaeth wedi'r cwmp, a hynny yw trwy ras Duw yng Nghrist, *Actau xv. 10, 11.*

Cw. Ond pa fath Gyfammod oedd y ddeddf? pa fodd y gallwn edrych arni, megis ag y rhoddwyd i *Israel.*

Att, Yr wyf yn barnu i roi'r ddeddf ar fynydd *Sinai*, yn gyntaf yn gyfammod chwanegiadol; yn ail, yn Gyfammod ammodol, am bethau tymhorol yng wlad *Canaan.*

Yn gyntaf, fe ellir yn gymmwys ei galw yn gyfammod chwanegiadol, gwafanaethgar, fel yr ynddengys wrth y tri pheth hyn. 1. Fe roddwyd y ddeddf i *Israel* fel Cyfammod neu Destament *Deut. iv. 13, Gal. iv. 24.* 2. Yr oedd y bobl y pryd hynny dan uwch a gwell Cyfammod, sef y Cyfammod Gras, pan roddwyd Cyfammod y ddeddf ar fynydd *Sinai.* gwel. *Gen. xvii. 7. 8. Gal. iii. 17. 18.* Yr oedd yr *Judeuon* dan ddau Destament neu Gyfammod ar yr un pryd, *Gal. iv. 24. 25 Eph. ii. 12.* Yr oeddynt dan Gyfammod efengylaidd, am fendithion ysbrydol, a thragwyddoldeb o'lywyd yn y nesoedd.

Yn ail, Dan Gyfammod ammodol am bethau tymhorol

tymhorol a hir einioes yng wlad *Canaan* : yf-
oedd dau Gyfammod mewn bod ar yr un amser ;
n' bu un eglwys neu bobl erioed dan ddati Gy-
fammod ar unwaith, ond eglwys *Israel* o *Moses*
hyd y *Messia*.

Yn drydydd. Fe'chwanegwyd y ddeddf at yr
addewid, at y Cyfammod *Gras*. *Gal*, iii. 19. Fe'i
dodwyd at, cymmerwyd at, neu fe'i dodwyd dan
yr addewid, yn ol y *Groeg* ; yn ol y *Syriaeg*, Fe'i
chwanegwyd, neu fe'i dodwyd at yr addewid : Ni
roddwyd dim o'r ddeddf fel Cyfammod neillduol
perffaith i sefyll ar ei phen ei hun, fel ag yr oedd
yn amser diniweidrwydd dyn ; o herwydd pa ham
yr oedd y ddeddf yn fath o Gyfammod chwaneg-
iadol i *Israel* ; fe roddwyd y ddeddf fel Cyfammod
ac fe chwanegwyd y Cyfammod hwnnw at Gy-
fammod arall, a gadarnhaodd o'r blaen yng Ng-
hrift ; o herwydd pa ham Cyfammod chwanegiad-
ol ydyw.

Cwest. Ond pa fodd y chwanegwyd y ddeddf at
yr addewid ?

Atteb. Mi gaf eglurhau'r gwirionedd hwr. ; 1.
Neccaol ; 2. yn gadarnhaol.

Yn gynaf, yn neccaol, ni chwanegwyd mo ho-
ni mewn ffordd o undeb, fel un Cyfammod han-
fodol sylweddol a'r addewid ; na ddo. 2. Nid
mewn ffordd o gymmysgiad neu gyfaithfoddiad,
fel rhan o'r Cyfammod *Gras* hwnnw a gadarnha-
wyd o'r blaen ag *Abraham* ; pe felly fe fuasai gwrth-
wynebu'rwydd, ac anghysondeb yn nesyddlau'r
Cyfammod, fe fuasai un rhan yn gwrthwynebu'r
llall. 3. Ni chwanegwyd y ddeddf mewn ffordd
o gyllawniad i chwanegu at berffeithrwydd yr a-
ddewid.

ddewid ; yr oedd yr Efengyl yn Gyfammod perffaith heb y ddeddf. 4. Ni chwanegwyd mo honi mewn ffordd o wrthwynebiad, pe felly fe fuasai'r ddeddf yn di-rynnu'r addewid.

Yn ail, yn gadarnhaol : 1. Fe chwanegwyd y ddeddf at yr addewid mewn ffordd o ganlyniad ; y mae addewid fawr seilfaenol yr Efengyl yn cael ei gosod allan yn gyntaf ynghyhoeddiad y ddeddf ac yna mae'r ddeddf yn canlyn, megis wedi ei chwanegu at yr addewid, Duw a lefarodd yr holl eiriau hyn, ac a ddywedodd, Myfi yw'r Arglwydd dy Dduw ; dy Dduw i'th bardwnu, i'th achub a'th sancteiddio di ; dyma fwm a sylwedd Cyfammod yr Efengyl : Na fydded i't' dduwiau eraill ger fy mron i ; dyma'r ddeddf. O ran trefn cyhoeddiad fe chwanegwyd y ddeddf at yr addewid, 2. Fe chwanegwyd y ddeddf at yr addewid, i ddangos fod seilfaen ein prif annogaeth i ufuddhau i'r ddeddf, yn gynhwysedig yn addewid yr Efengyl 3. Fe chwanegwyd y ddeddf mewn ffordd o wafanaethgarwch i'r Efengyl, y Cyfammod Gras ; dyma pa ham y mae'r ddeddf yn cael ei galw yn Gyfammod o wafanaethgarwch gan *Gameron* ac eraill.

Yn ail, fe rodded y ddeddf ar fynydd *Sinai* yn Gyfammod ammodol am fendithion tymhorol yng wlad *Canaan*, lle'r oedd Duw yn ymgysammodi ymddwyn tu ag at bobl *Israel* yn eu stat dymhorol naill ai mewn bendithion tymhorol neu farnedi-gaethau tymhorol, yn ol eu hufudd-dod neu eu hanifudd-dod i gyrraeth *Moses*.

1. Yr wyf yn addef, i mi edrych cyn hyn at y ddeddf fel Cyfammod o wafanaethgarwch, yn cael ei galw felly yn ol y modd y mae'r dyfgedig

dyfgedig *Cameron* ac eraill o wyr enwog yn ei gosod allan.

2. Yr wyf yn addef y gellir mewn rhai ystyr-iaethau ei galw yn Gyfammod o wafanaethgarwch; o herwydd fod gwafanaethgarwch yn y ddeddf i'r addewid.

3. Ond i lefaru am y ddeddf yn ol priodoldeb a manylrwydd geiriau, yn ol ei natur gyfammodol, ni ellir ei galw yn gymmwys yn Gyfammod o wafanaethgarwch, o herwydd y pethau canlynol.

1. Am mai nid gwafanaethgarwch yw ffurf a hanfod naturiol y Cyfammod a wnaethpwyd ag *Israel*: canys yn gyntaf, pe buasai gwafanaethgarwch yn hanfodol iddo, yna ni buasai wedi ei ddirymmu fel Cyfammod, ac etto yn parhau o ran gwafanaethgarwch; y mae pa beth bynnag oedd yn hanfodol i'r hen Gyfammod wedi ei lwyr ddi-leu ymaith: Yn awr y mae y rhai sy'n dal fod y ddeddf yn Gyfammod o wafanaethgarwch, yn dywedyd, fel Cyfammod ei bod wedi darfod, ond bod gwafanaethgarwch y Cyfammod hwnnw etto yn parhau.

Yn ail, fe ganiatair fod y ddeddf, fel Cyfammod o wafanaethgarwch, wedi ei rhoi mewn modd neillduol i eglwys *Israel* dan yr hen Destament; a'n bod ni wedi ein rhyddhau o dan y ddeddf fel Cyfammod o wafanaethgarwch. Yn awr yr wyf yn gofyn, pa fodd y gallasai'r ddeddf fod yn briodol i'r *Juddewon* yn unig fel Cyfammod o wafanaethgarwch, tra y mae ei wafanaethgarwch etto yn parhau yn nyddiau yr efengyl.

Fe roddwyd y ddeddf ar y cyntaf, i dderchafu'r
Cyfammod

Cyfammod Grâs, i'w wneud yn fwy dymunol; ac o ran y swydd hon, nid yw yn ddim llai defnyddiol yn awr nac ar y cyntaf: am hynny, os gwafanaethgarwch oedd ffurf a natur han-odol Cyfammod y ddeddf, fe'fuasai rhaid iddo barhau yn Gyfammod o wafanaethgarwch i ni, yn gyfial ac unwaith i *Israel*.

Yn drydydd, nid oedd gwafanaethgarwch yn hanfodol i'r hen Gyfammod, am ei fod yn wafanaethgar, nid fel Cyfammod, ond fel deddf neu gyfraith; swydd briodol cyfraith yw dadguddio pechod, cyhuddo a chondemnio am bechod, i darfu oddiwrth bechod, &c., felly ni allasai gwafanaethgarwch fod yn natur gyfammodol y ddeddf.

Yn bedwarydd. Nid yw'r gair hwn (gwafanaethgarwch) yn ddigon ac yn gyminwys i ateb natur y Cyfammod ei hun; nid yw'r enw hwn ddim yn dal allan natur hanfodol y Cyfammod hwn, yr hwn sy yn sefyll mwy mewn ammodoldeb, neu ammodau addewidion tymhorol, nac mewn gwafanaethgarwch i addewidion ylbrydol.

Y mae'r Eefengyl yn cael ei galw yn Gyfammod Grâs ac yn Gyfammod yr Addewid; am fod bywyd yn cael ei roddi trwy Ras ag Addewid noeth; y mae Cyfammod natur, yn cael ei alw yn Gyfammod gweithredoedd am fod bywyd yn cael ei addaw ynddo i weithredoedd personol dyn ei hunan.

Ond fe ellir iawn alw'r ddeddf yn gyfammod ammodol am bethau tymhorol, am fod bendithion tymhorol yn cael eu haddaw, a'u rhoddi ar yr ammod o'u hufudd-dod i'r ddeddf; y mae'r ammod hon yn cael ei mynych ofod allan, *Deut.* xiii. 1, 2, 3. &c.

Cae.

Cwest. Ond beth oedd y Cyfammod ammodol hwn?

Ateb Testament amferol dros oruwchwiliaeth amferol, lle yr oedd Duw yn addaw i *Israel*; hir ddyddiau, a chyflawnder o fendithion daearol yng wlad *Canaan*. ar yr ammod o ufudd-dod gotalus cydwybodol i ddeddf *Moses*. Y mae naw neu ddeg o bethau yn y Cyfammod ammodol hwn, iw heg-lurhau er mwyn iawn ddeall y ddeddf.

Megis yn gyntaf y pethau ddonus a addawyd ag oedd yn cael eu traddodi tiwy rinwedd y Cyfammod hwn; oedd y rhai'n yn gyntaf, hir fywyd yng wlad *Canaan*: yn ail, bendithion a thrugareddau tymhorol er llaw eu bywyd o felusder, cyfur, a bodlondeb yn y meddiant o'r wlad ddafionno; y mae hir eintos yn cael ei addaw *Yng-hanaan*, i'r rhai a anrhydeddant eu rhieni; yn y pummed gorchymyn, a *Deut*, iv 40. Fe orchynynwyd i feibion *Israel* i gadw deddfau Duw, &c. fel y byddai da iddynt, ac iw meibion ar eu hol, ac fel yr eflynent eu dyddiau ar y ddaear, &c. Y mae genym amryw o ymadroddion i'r pwrpas hyn; felly ni a welwn yn *Deut*, xxviii, amryw ioldeb o fendithion tymhorol yn cael eu haddaw i'r rhai a gadwant y Cyfammod ammodol hwn.

Megis yn gyntaf, derchafiad uwch holl Genhedloedd y ddaear, adnod 1, 2. Yn ail, bendithion yn y ddinas ac yn y maes, adnod 3. Yn drydydd, bendithion ar eu plant, tir, ac ani-feiliaid. Yn bedwarydd, bendithion yn eu cawell a'u toes. Yn bymmed, bendithion yn ei mynediad aillan a'u dyfodiad i mewn. Yn chweched, buddigoliaeth ar eu gelynion, ad; 7. Yn feithfed Cyflawnder o bob moddion, &c. darllain o'r adn. 8. i'r 13.

Yr ail beth yw ammod y Ddeddf Cyfammod hwn a hynny

a'hynny oedd ufudd-dod gofalus gwaftadol i'r
 lldeddf, *Deut* xxviii. 1, 2, 3, &c. *Levit.* xxvi. 3.
 Ac o's gwn wrando y gwrandewi ar lais yr Ar-
 glwydd dy Dduw, i gadw ac i wneuthur ei holl
 orchymynion ef, y rhai'r ydwyf fi yn eu gorch-
 ymyn i ti heddyw, yna'r Arglwydd dy Dduw a'th
 e'yd yn uwch na holl Genhedloedd y ddaear.
 adnod 2. A'r holl fendithion hyn a ddaw arnat
 ac a'th oddiweddant, o's gwrandewi ar lais yr Ar-
 glwydd dy Dduw, bendigedig fyddi di yn y ddi-
 nas, &c. Y mae'r ammod hon yn cael ei mynych
 ailadrodd yn y bennod hon, ac mewn lleoedd eraill
 o's byddwch e'wyllygar ac ufudd, daroni'r tir a
 fwytwch, medd y Prophwyd : deliwch sylw, 1.
 Fod helaethrwydd o fendithion tymhorol, yn cael
 eu haddaw i *Israel ynghanauan*. 2. Fod y ben-
 dithion ammodol hyany yn perthynu i'w hufudd-
 dod; yr oedd ymddygiadau a goruchwiliaethau
 Daw tu ag attynt, yn cyfateb en gwaith hwythau
 yn ymldwyn tu ag at Dduw, yn ffordd eu dyled-
 swydd; dyna wnaeth y Cyfammod a roddwyd ar
 fynydd *Sinai*; 1. yn Gyfammod neillduoli e'g-
 lwys *Israel*, 2. yn Gyfammod gwir wahanol o-
 ddiwrth Gyfammod natur a wneud ag *Adda* y ei
 ddiniweidwydd; ac oddiwrth y Cyfammod o
 drugaredd a gadarnhawyd ag *Abraham*: Er mwyn
 gwir dleall y Cyfammod ammodol hwn, y mae
 yn rhaid caisio dau beth, Yn gyntaf, nad cedd y
 Cyfammod ammodol hwn yn rhwyino'r faint i uf-
 udd-dod perffaith, er cael bendithion tymhorol;
 pe felly, hwy fuafent yn rhwyin i bethau amho-
 sibl : gwirionedd dymuniadau, ymroadau, diwvd-
 rwydd, a hyfrydwch mewn gwaftadol gydffurfiad
 a holl gytrefithiau *Moses* oedd yr ammod ofynnol;
 ie, pe buafau bobl *Israel* yn gofalus gyflawnu
 gweithredoedd allanol Cyfiawnder, yn gyftal a
 dwyn

dwyn i mewn eu haberthau, hwy allsant gael trugareddau allanol i'r bywyd hwn; canys yr oedd yr *Judeawon* dan Gyfammod allanol am drugareddau allanol; ond yn awr dan Gyfammod yr Efengyl ni all dynion ddifgwil trugareddau allanol o herwydd cyflawniadau allanol, fel y gallent hwy dan y gyfraith; se ddichon hyn ein cynnorthwyo i ddeall amryw fannau yn yr hen Testament, megis 2. *Cron.* xv. 2. Yr Arglwydd fydd gyd â chwi, tra fyddwch gyd ag ef; ac o's ceisiwch ef, chwari' oewch ef, ond os gwrrthodwch chwi ef, yntef a'ch gwrthyd chwithau; Cyhyd ag yr oedd yge oedl *Judeawon*, yn cadw yn agos at dertynau'r Gyfammod ammodol hwn, yr oedd yr Arglwydd gyda hwynt mewn diogelwch allanol, llwyddiant a thrugareddau rhagluniaethol; ond pan yr ymadawent a'r Gyfammod hwn, se fyddai Duw yn eu gadael hwythau mewn gotuwchwiliaethau allanol. 2. Nid oedd y nerth trwy ba un yr oedd y Saint yn ufuddhau i'r gyfraith, yn cael ei gyrfannu iddynt oddiwrth y Gyfammod ammodol a roddwyd gan *Moses*; ond oddiwrth Gyfammod yr Efengyl a roddwyd i *Abraham*; ac am hynny y gosodwyd yr addewid fawr efengylaidd o flaen y gyfraith, i ddysgu'r bobl: 1. I edrych uwchlaw'r ddeddf, am nerth i ufuddhau i'r ddeddf honno; 2. I fyw ar uwch egwyddorion na'r ddeddf yn eu hufudd-dod. 3. I weithio oddiwrth uwch annogaethau nac addewidion y ddeddf.

Y trydydd peth, yn y Gyfammod ammodol hwn, yw'r ymrwymiad daublyg rhwng y Gyfammodwyr; yr oedd Duw yn ymrwymo i noi iddynt amryw o fendithion tymhorol ar yr ammod y byddai iddynt yn ofalus ac yn gyâwybodol gadw ei orchymynion ef; a'r bobl hwythau yn ymrwymo i wrando

ia wrando ac i wneuthur yr hyn oll a oichymmyn-
ai'r Arglwydd iddynt, *Deut.* v. 17.

Y pedwarydd peth iw agoryd, yw; pa ham y
mae'r Cyfammod ammodol hwn yn cael ei alw,
Yr hen Gyfammod, yn *Heb.* viii. 13. Y mae yn
cael ei alw yr hen, neu'r Cyfammod cyntaf;
wrth ddywedyd, Cyfammod newydd, eise a farn-
odd y cyntaf yn hen; Eithr yr hyn a aeth yn hen
ac yn oedranus, fydd agos i ddiiflannu. Y mae
yn eglur wrth gydnawu adnod 8. 9. a'r 13. Mai'r
Cyfammod a roddwyd ar y mynydd pan ddaeth
Israel allan o'r *Aipht*, yw'r hen Gyfammod hwn
ac y mae yn cael ei alw yn hen mewn perthynas
i Gyfammod yr *Efengyl*, yr hwn oedd i gymme-
ryd ei le yn awr yn nyddiau'r *Efengyl*, adnod 8.
9. 10 nid am mai hwn yw'r Cyfammod cyntaf,
neu'r hynaf, fel ag y mae rhai yn dychymygu.
canys yr oedd yr addewid mewn bod er dyddiau
Ada, a chweddi ei chadarnhau ag *Abraham* 430 cyn
i'r Cyfammod ammodol hwn gael unthyw fod.
Ond fe a'i gelwir yn hen Cyfammod o herwydd y
rhesymau hyn: Yn gyntaf, o herwydd ei fod o
natur ddiiflannedig, ddadfailiedig, yn tynnu tu ag
at ddiwedd; yn heneiddio, *Heb.* viii 13. Yn ail
am ei fod i gael ei ddirymu ar ymddangosiad y
Messia, mewn perthynas iw weinidogaeth gyfam-
modol; yr oedd i ddiiflannu ar godiad *Haul Cy-*
fiawnder gogoneddus; yr oedd y Cyfammod am-
modol hwn i ddiiflannu ar ddyfodiad y Cyfammod
fylweddol, *Esay* xl, 8. Yn drydydd, mewn per-
thynas i ddyfodiad Cyfammod gwell yn ei le, a
bod dadguddiadau o weinidogaethau mwy gogo-
neddus i ddyfod i mewn yn y dyddiau grafol hyn;
yr oedd diffigiadau'r Cyfammod hwn yn gwneu-
thur ffordd i un arall; gwel *Heb* viii, 7. Oblegid
yn wir pe luasai'r (*Cyfammod*) cyntaf hwnnw yn
L diletas

ddifeius ni cheifiasid lle i'r ail Y mae *Gualth.* yn darllain y geiriau fel hyn, Oblegid pe buasai'r cyn-taf y cyfryw na's gallafid dymuno dim yn chwāneg ynddo, &c

Cwest. Ond ymha beth yr oedd y Cyfammod hwnnw yn ddiffgiol ?

Atteb. Y mae yn rhaid i ni wybod fod y Cyfammod hen hwnnw yn berffaith yn ei ryw, fel Cyfammod ammodol; ond nid oedd ynddo ddim o'r holl berffeithrwydd a'r ardderchawgrwydd hynny ag fydd yn y Cyfammod newydd; o herwydd pa ham y mae yn cael ei alw yn Gyfammod gwell, (*Groeg* Cyfammod ardderchocchach) yr hwn fydd wedi ei ofod ar Addewidion gwell, neu ardderchocchach, *Heb.* viii. 6. Yr oedd yr hen Gyfammod yn ddiffgiol mewn tri pheth. 1. Nid oedd ganddo ddim digon o nerth i ddwyn trwy'r Gwaith oedd yn galw amdano; yr oedd y ddeddf yn rhwymo i ddyled, fwyddau, ond nid oedd yn rhoi dim nerth mewn dyledswyddau. 2. Nid oedd ganddi ddim digon o Gyfiawnder, i guddio diffigiadau ac amherffeithrwydd cyflawniadau dynion: 3. Nid oedd y Cyfammod ammodol hwnnw yn addaw dim gwell pethau nac oedd yn feddiannol yng wlad *Canaan.*

Y pummed peth iw ystyried, yw fod bendithion tymhorol yn cael ei rhoi, a'u cyfrannu i'r *Juddewon*, dan y ddeddf, mewn modd a mewn mwy neillduol nac erioed i un bobl neu genedl, ond hwynt hwy. Mi gaf eglurhau hyn mewn pump neu chwech o bethau neillduol;

Yn gyntaf, yr oedd pob math o fendithion dae-arol wedi eu rhwymo, ac yn cael eu rhoi i'r *Juddewon* trwy Gyfammod a Testament priodol neillduol; yr oedd Cyfammod wedi ei wneuthur ag *Israel*, yn cynnwys dim ond addewidion tymhorol

horol yn hollol yng wlad *Canaan*; Fe allasau Cyfammod y ddeddf unwaith roi bywyd tymhorol hir i'r *Juddewon*, er nad bywyd tragwyddol; ond ni ddichon yn awr roi bendithion tymhorol, o herwydd ei bod fel Cyfammod wedi ei dirymmu a dyfod yn anfuddiol, fel mae'r *Groeg* air, 2. *Cor.* iii. 11. yn arwyddo. Ni ddichon yr hen Gyfammod hwnnw lesau mewn pethau tymhorol yn awr.

Yn ail, Er amser dirymmiad y Cyfammod ammodol hwnnw, ni chafodd un eglwys na chenedl byth un Cyfammod priodol neillduol am fendithion daearol; y mae y rhai cnawdol yn derbyn trugareddau allanol trwy raglyniath gyfiredinol. Y mae'r faint yn mwynhau trugareddau daearol, yn gyntaf, trwy rinwedd eu hundeb a Christ yr hwn yw etifedd pob peth. Yn ail, fel is gangen o'r Cyfammod gwell; Yn drydydd y mae cyfluron daearol yn awr yn cael eu haddaw a'u taffu i mewn, i'r rhai sy yn gwir geisio bywyd a chyfiawnder yng Nghrist *Mat.* 6. 33. *Esthir yn gyntaf ceisiwch deyrnas Dduw a'i Gyfiawnder ef, a'r holl bethau hyn a roddir i chi yn ychwaneg*; nid yw bendithion tymhorol yn dyfod yn awr i'r faint trwy un Cyfammod priodol neillduol, fel gynt i'r *Juddewon* dan y ddeddf; ond y maent yn cael eu chwanegu at iawn yngais pethau ysbrydol ac efangyladd; *Esthir yn gyntaf ceisiwch deyrnas Dduw a'i gyfiawnder ef. &c.* hynny yw yn gyntaf gwnewch yn sicr ogyfiawnder a bywyd trwy Grist ac yna fe gaiff petnau angenrheidiol y bywyd hwn eu taffu i mewn fel ag y mae'r *Groeg* a'r *Syriaeg* yn arwyddo, hwy gant eu taffu i mewn at pethau ysbrydol; megis pan foch yn prynu nwyfau mewn siop y mae papur a llinyn yn cael eu taffu i mewn at yr aminod: Yn bedwarydd, y mae pethau tymhorol y bywyd hwn, wedi eu haddaw i ogoneddus fywyd Crist yn nom ni: y mae

gennym

gennym le gwerthfawr i'r pwrpas, i *Tim.* iv. 8.
 —Duwioldeb sydd fuddiol i bob peth, a chanddi
 addewid o'r bywyd sydd yr awr hon, ac o'r hwn a
 sydd; Y mae'r addewid o'r bywyd hwn, hynny
 yw pethau angenrheidiol at y bywyd munudol
 hwn, wedi ei gwneuthur i dduwioldeb, i ysbrydol
 waith gras, i ddelw CRIST wedi ei ffurfio ynom,
 ac yn gweithredu ynom; Y mae CRIST yn cael ei
 alw yn Fawr ddirgelwch duwioldeb, i *Tim.* iii. 16.
 Mawr yw dirgelwch duwioldeb, &c. ac y mae ei
 ddelw ogoneddus ef wedi ei doddi yn ein hyfbryd-
 oedd ni, yn cael ei galw yn dduwioldeb; nid oes
 un addewid yn awr o'r bywyd presenol i ddynion.
 hyd nes byddo'r bywyd ysbrydol hwnnw ynddynt;
 gogoneddus *Dywyf* y *Bywyd*, yn byw ac yn pre-
 swyllo ynom sy yn rhoi i ni hawl i gyfuron allan-
 ol y bywyd hwn, ac i fendithion ysbrydol y byw-
 yd i ddyfod: Yr oedd gan yr hen Gyfammod am-
 modol Addewidion am y bywyd hwn ond nid oedd
 ganddo un am y bywyd i ddyfod; ond yn awr y
 mae Addewidion y ddau fywyd wedi ei sefydlu ar
 dduwioldeb.

Yn drydydd, yr oedd y ddeddf a roddwyd ar
 synydd *Sinai* yn Gyfammod priodol am bethau ty-
 mhorol yng wlad *Canaan*; os edrychwn i *Deut.*
xxviii. o'r adn. i i'r 14, ni gawn weled fod adde-
 widion y Cyfammod ammodol hwnaw, am sen-
 dithion tymhorol yng wlad *Canaan* yn unig. Y
 mae Duw yn addaw iddynt yno am eu hufudd-
 dod, bendithio eu tir, anifeiliaid, cawell, toes rhoi
 iddynt suddugoliaeth ar eu gelynion; gorchymyn
 bendith arnynt yn eu tryfordai, ac yn yr hyn oll
 y dodent eu llaw arno, adnod. 2. a'r. 9. Y mae
 yn addaw'r cyfryw gyflawnder o fendithion ar-
 nynt, fel ag y byddai i holl bobloedd y dddear a'u
 gweleut eu hofai. Am bethau tymhorol y dy-
 wedir

wedir hyn, canys yr oedd peth ysbrydol yn anweledig i'r Cenhedloedd digred 11. Y mae yn addaw eu llwydlo mewn pethau a phlant, mewn yd ac anifeiliaid yn nhir *Canaan*; ac adnod 12. Y mae yn addaw agor tryfor daionus o fendithion daearol iddynt; ac adnod 13. Eu gofod yn uwch na holl genhedloedd y dddear.

Y mae gwyr dysgedig ag sy'n dal fod y ddeddf yn Gyfammod o wafanaethgarwch. yn drydydd, fod y Cyfammod o wafanaethgarwch yn dymhorol, ac yn perthyn i *Canaan*, a bod bendithion Duw, mewn ufudd-dod i'r ddeddf yn dymhorol, nid y nefoedd canys fe addawyd honno (ineddynt) mewn Cyfammod arall. Y mae *Cameron* yn cyfaddef, fod rhai yn chwanegu'r gwahaniaeth hyn rhwng yr hen Gyfammod a'r newydd: fod bywyd yn cael ei addaw ymhob un o'r ddau, yn yr hen Gyfammod fe addewir bywyd yn unig yng *Nghanaan* ond yn y Cyfammod newydd bywyd yn y nefoedd; fel ag y mae hyn yn un gwahaniaeth mawr ag y maent yn eu wneud rhwng y Cyfammod hen a'r newydd. Y mae yn addaw bywyd yng *Nghanaan*; a'r llall yn y nefoedd. Fel hyn y mae yn eglur fod y ddeddf a roddwyd i *Israel* yn Gyfammod priodol am bethau tymhorol dyma pa ham yr ydym yn cael cynnifer o addewidion tymhorol yn yr hen Testament, ac mor lleied yn y Testament newydd; Y mae'r Testament newydd yn cael ei alw yn Gyfammod gwell, wedi ei ofod ar adlewidion gwell, *Heb. viii. 6.* Cyfammod ysbrydol, grisol ydyw, wedi ei wneud i fynu o addewidion ysbrydol tragwyddol; y mae gan y Saint yn awr lai o bethau tymhorol, ond mwy o bethau ysbrydol; yr oedd gan yr *Judeon* addewidion o ras a gogoniant, (fel ag y dangoswyd eisoes) ond nid oedd ganddynt ond ychydig iawn mewn cydmariaeth

mariaeth i ni.

Yn bedwarydd, Fe allasai pobl *Israel* dan y ddeddf ddisgwil ehangach a helaethach cyfraniadau o fendithion dïeol, nac a ddichon y saint dan yr Eſengyl ddisgwil; yr oedd gan yr *Juddewon* Gyfammod neillduol, ac addewidion priodol o ſwynhad tra helaeth o bob bendithion tymhorol; mewn gwlad yn llifo o laeth a mel: megis yn gyntaf, fe roes Duw iddynt amryw addewidion o hir hoedl ar yr ammod o ufudd-dod, *Deut.* v. 33. Cerddwch yn yr holl ffyrdd a orchymynodd yr Arglwydd eich Daw i chwi, fel y byddoch fyw, ac y byddo yn dda i chwi, ac yr estvnoch ddyddiau yn y wlad, yr hon a feddiannwch, *Eſod.* xx. 12. *Diar.* iii. 1. 2. Fy Mab na ollwng fy nghyfraith dros gof (medd Daw with ei bobl) ond cadwed dy galon fy nghorchymynion; canys hir ddyddiau, a blynnyddoedd, bywyd a heddwch, a 'chwanegant hwy i ti: Yn ail, y mae cyflawnder golud yn cael ei addaw *Deut.* xxviii. 11. A'r Arglwydd a'th lwydda di mewn daion—yn y tir, &c. *Salm* cxiii. 1. 2. 3. Gwyn ei fydd y gwr a ofn'r Arglwydd &c. Golud a chvfoeth fydd yn ei dŷ ef *Diar.* iii. 9. 10. anrhydedda'r Arglwydd a'th gytoeth, ac a'r peth pennaf o'th holl ffrwyth; felly y llenwir dy ysguboriau a digonoldeb, &c. *Diar.* xv. 6. Yn nhy'r cyflawn y bydd mawr gyfoeth: Ie yn *Deut.* xxviii. 12. Y mae'r Arglwydd yn addaw agor ei drysor daionus o fendithion daeol iddynt; y nefoedd i roi glaw i'w tir yn ei amser, &c. ac y rhoddent echwyn i genhedloedd lawer, ac na cheisient echwyn eu hunain; trwy agor ei drysor y rhoddau Duw iddynt, y cyfryw oruwch-gyflawnder o fendithion tymhorol, fel ag y byddent uwchlaw pob Cenhedloedd mewn pethau tymhorol, a rhoddi echwyn i genhedloedd lawer

lŵer, os ufuddhaent i orchymynion yr Arg'wydd
 eu Duw, *Deut* xxviii. 12; 13. Yn drydydd, yr
 oedd gan yr *Judeaw* addewidion o gyflwnder
 o fendithion daearol i w plant ar eu hol; le orch-
 ymynwyd iddynt i gadw gorchymynion Duw, fel
 y byddai yn dda gyd a hwynt a'u plant ar eu hol;
 y mae addewid helaeth o lwyddiant allanol, *Salm*
 cxii. 1 2. i'r rhai cyfiawn, y byddai eu hâd yn ga-
 darn ar y ddiaer, yn wyr mawr ar y ddaear; Fe-
 gafodd yr holl addewidion tymhorol hyn eu cy-
 flaw i'r rhai credniol a'u hâd; yn y cyfryw
 fodd gwisf-dol sicr, fel ag y darfu i'r prophwyd
Dauid ei ddadgan fel gwirionedd profedig, wedi
 ei gasglu oddiwrth hir ddal sylw, na's gwelodd efe
 y cyfiawn na'i hâd wedi ei adu, mewn pethau
 tymhorol, *Salm* xxxvii 25. M' a fwn ieuinge, ag
 yr ydwyf yn awr yn h'n, e' o ni welais y cyfiawn
 wedi ei adu, na'i hâd yn cardotta bara; adn. 26.
 Pob amser y mae efe yn drugarog, ac yn rhoddi
 benthyg, a'i hâd a fendithir. Yn awr yn nydd-
 iau'r Ewngyl, chw' ellwch weled cantoedd o rai
 cyfiawn a'u hâd mewn diffyg para; p'mor fynych
 y mae plant y saint yn ceisio bara o herwydd flo-
 di; y mae mor belled oddiwrth fod yn rhai ce-
 dyrn ar y ddiaer, fel ag y maent yn gyffredin y
 truenusaf m' wa perthynas i bethau tymhorol;
 ond y mae yn eglur, fod y prophwyd yn llefaru
 yn bendant am dlyddiau'r hên Testament, pan
 oedd bendithion tymhorol yn cael eu cyfrannu
 trwy Gyfammod priodol neillduol; os byddai i
 ddynion i radio mewn ufudd-dod i Dluw, yr
 ceddynt yn sicr o fendithion tymhorol iddynt eu
 hun a'u hâd; ystyr a meddwl y testyn (yn ol fy
 marn i) yw hyn, nad oedd y rhai cyfiawn ag oedd
 yn rhod o yn ol y theol, byth yn cael eu gadael
 mewn pethau tymhorol, ond fod ganddynt hwy
 a'u

a'u hâd ddigonedd o fara o'u heiddo eu hunain, os nid helaethrwydd: yr oedd addewid o ddigonedd yn amser newyn.

Yr oedd yn farnedig aeth fawr yn y dyddiau hynny i ddynion neu eu plant, gael eu gadel i fyned mor dlawd fel ag y byddai raid iddynt gardotta eu bara ; rhan o'r adfyd ofnadwy hynny a sygythiwyd ar dŷ *Eli*, am anwireddau ei blant, 1. *Sam.* 2 adn. olaf. A bydd i bob un a adawir yn dy dŷ di, ddyfod ac ymgrymmu iddo ef (*yr Offeiriad*) am ddernyn o arian, a thammaid o fara, a dywedyd, Gosod fi yn awr mewn rhyw Offeiriadaeth i gael bwytta tammaid o fara. Fe allasai'r *Juddewon* dan y ddeddf wrth rodio yn ol y rheol, ddifgwil hir einioes oddiwrth Dduw yn *Nghanaan*, a chyflawnnder o gyfaron daearol iddynt eu hunain, a'u plant.

Yr oedd ganddynt amryw addewidion a Chysammod, neillduol i ddadlau am yr unrhyw, *Salm.* xxxvii. 4. 11. 19. Gwna dda—a thi a borthir yn ddiau ; ynddigrifa hefyd yn yr Arglwydd, ac ete a ddyry i ti ddymuniadau dy galon. Ond yn awr dan yr Efengyl, ni ddichon y saint ddifgwil y cytryw helaethrwydd ac amrywiaeth o bethau tymhorol : 1. Am fod y Cysammod ammodol hwnnw am bethau tymhorol yn awr wedi ei ddirymmu, a'u wneud yn ddifudd. trwy ddyfodiad Cysammod gwell i mewn. *Heb.* viii. 6 13. 2. Am na roddwyd y Cysammod ammodol hwnnw erioed i unrhyw bobl neu eglwys, ond yr Eglwys *Juddewig* ; ac nid oedd i barhau ond tra rydda'r eglwys yn ei mabandod ; Cyfeger bydol, *Heb.* ix Ac wyddorion bydol, *Gal.* iv. yr oedd bendithion tymhorol yn gymmwys i eglwys yn ei mabandod : ond yn awr pan y mae'r eglwys wedi dy od i fynu i gyflawn oed, y mae Cysammod ysbrydol, Addewidion ysbrydol, addoliad a gweinidogaeth mwy

mwy ysbrydol, a chyflawnder mwy o fendithion
 ysbrydol mewn nefolion leoedd. *Eph* i 3. Y mae
 llawer faint gwerthfawr yn y dyddiau hyn, pan
 edrychont, ac ystyried yr amrywiol addewidion o
 helaethrwydd o bob bendithion daerol ag y maent
 yn gweled yn yr hen Testament wedi eu gwneuth-
 ur i rhai cyflawn a'u had, os rhodient mewn uf-
 nidd-dod i Dduw y caent eu llwyddo mewn ddi-
 cael golud, plant, heddwch, a phob mwyniant a-
 llanol, ac y byddai eu had ar eu hol yn rai ce-
 dyrn ar y ddiaer; a chwedl'n edrych ar eu cyfl-
 wr presenol eu hunnin mewn pethau tymhorol,
 ac yn gweled pethau i'r gwrthwyneb, fel, cyflawn-
 der o groesau, colledion, trallod m cyfyngderau;
 ac yn fyrych diffig pethau angearlheidiol; fel ag
 y maent hwy a'u heiddo yn gorfod ymgrymu am
 damaid o fara a darnyn o arian; se allai y bydd-
 ent yn barod o herwydd hyn i gwestiyno eu stat-
 ysbrydol eu hunain; a barnu pethau dieithr yn
 eu herbyn eu hunain; yn ficer, nad yw eu person-
 au na'u llwybrau yn rhyngu bodd Duw, am nad
 ydynt yn cael fod yr addewidion tymhorol hyn-
 ny yn cael eu cyflwynu yn llythrenol iddynt hwy.

Yn awr er rhagflueni'r cyfryw gamfarnau yn y
 faint ac iawn sefydlu en meddyliau mewn perthy-
 nas i bethau tymhorol; ystyriwch yn gyntaf, fod
 yr addewidion tymhorol hynny am gyflawnder o
 fendithion yng *Nghanaan*, *Deut.* xxviii. fel ag yr
 oeddynt yn rhan o'r hen Gyfammod ammodol
 hwnnw, yn perthyn yn neillduol i'r *Juddewon*
 dan y ddeddf; canys pe buafent wedi eu hamca-
 nu i faint yn awr yn nyddiau'r Efyngyl, fel un-
 waith i'r *Juddewon*, yn ddiau, se fuafai gwir gyfl-
 awniad o honyot i ni ymhob peth neillduol; ond
 ni a welwn wrth brofiad yr Apostolion a'r prif
 Gris'nogion, a myrdd o faint wedi hynny, iddynt
 fyned

fyned trwy amryw a mawrion drallodau; cyflawif-
der o eisiau, colledion a chroesau, mewn pethau
allanol; y mae'r Apostol yn dywedyd, i Dduw
ddewis tlodion y byd hwn i fod yn gyfoethog mewn
ffydd, *Yago ii. 5.* Yn ail, ond os ystyrir yr adde-
widion tymhorol hynny. *Dent. xxviii.* fel rhan o
air Duw, y maent felly wedi eu hyfgrifennu er
addysg i ni, fel ag y mae'r Apostol yn dywedyd
Rhuf. xv, 4. Ac y maent yn dysgu dau beth i ni
1. Y dichon faint yn rhodio yn ol y rheol yn
awr ddisgwil pethau tymhorol mor belled ag y
b'ont er daioni iddynt, ac y gallo gydsfeyll a
chydffurfiad a'u pen gogoneddus yn ei ddiodde-
fiadau. 2. Y byddi ba beth bynnag a swynhaont
yn y creadur gael ei fendithio a gweithio er daio-
ni iddynt.

Yn hannered, Fel ag nad yw'r addewidion tym-
horol dan yr efengyl ond anainl; felly hysyd nid
yddynt yn addaw ond ychydig o bethau tymhorol
i'r saint, gwel. *Mat. vi 31 33.* Am hynny na o-
felwch gan ddywedyd, Beth a swytawn, neu beth
a yfwn, neu a pha beth yr ymddilladwn canys yr
holl bethau hyn y mae'r cenhedloedd bydol (yn ol
y *Syriaeg*) yn eu ceisio iddynt eu hunain; oblegid
gwyr eich Tad nefol fod arnoch eisiau yr holl beth-
eu hyn, eithr yn gyntaf, ceisiwch deyrnas Dduw
a'i gyfiawnder ef, a'r holl bethau hyn a deflir i
mewn i chwi. Pa hetbau? bwyd, diod, dillad,
angenrheidau: nid oes yma un addewid o lawer o
bethau mawrion y byd hwn; nod un o'r cenhed-
loedd bydol yw ceisio pethau mawrion ar y ddae-
ar; ni chaniattair i ni yn awr i geisio dim rhagor
na bara beunyddiol, ymborth cyfaddas i natur;
amgylchiadau a setyllfaoedd; ie, se orchymynur i
ni os bydd ymborth a gwisgoedd i ymfodloni ar
hynny. *1 Tim. vi. 8.*

Yn

Yn chweched, Lle yr oedd cyflawnder o beth-
au tymhorol yn cael eu rhoi i'r ufudd yn yr hen
Destament ; yn awr yn y Testament newydd nid
oes ond cyflawnder o drallodion, cyfyngderau,
colledion a chroëfau i bawb a fynno fyw yn dduw-
iol yn NGHRIST IESU 2 Tim. iii. 12. Ioan xvi.
33. Pan oedd ein lechawdwr i ymadael ar byd,
beth oedd y rhodd a adawodd ar ei ol iw holl eiddo?
Tangnefedd yn Nhywyfog tangnefedd, ond gor-
thrymderau yn y byd hwn ; nid yw'n dweud,
chwi gewch olud, parch, a phethau mawrion y byd
hwn ; ond yn y byd gorthrymder a gewch Fy
nhangnefedd yr ydwyf, yn ei rodidi i chwi, nid fel
y mae'r byd yn rhoddi, &c. Ie. y mae'r Arg-
lwydd Iesu yn dadcan iw ganlynwyr yr angen-
rheidrwydd o adael rhieni, gwr, gwraig, plant,
moddion, tiroedd, tai, ie, a bywyd hefyd er ei
fwyn ef, pan delai'r gwirionedd a hwythau i'r
clorian. Yr wyf yn wir yn addef fod CRIST yn
addaw y can cymmaint yn y byd hwn i'r fawl a y-
madawo a phob peth iw ganlyn ef, Marc x 29. 30.
Ond deliwch sylw, can cymmaint ynghyd ag er-
lydiau yw ; nid can cymmaint mewn pethau tym-
horol ond mewn pethau ysbrydol megis heddwch
a llawenydd tufewnol, dadguddiadau dwysol, ac
amlygiadau o gariad.

Y chweched peth iw agoryd, yw y gwahaniaethau
hanfodol rhwng y Cytammod ammodol hwn a
Chyfainmod yr Efengyl.

Gwahân. 1. Y maent yn gwahaniaethu mewn
ammodau. Y mae'r Cytammod ammodol yn
dywedyd fel hyn, Gwna yr hyn ag y mae'r
ddeddf yn ei orchymyn a thi gai dy fendithio
yng wlad Canaan ; y mae Cyfammod yr Efeng-
yl yn rhedeg fel hyn, Cred yng NGHRIST a bydd
fyw byth.

Gwahân

Gwahan. 2. Y maent yn gwahaniaethu yn eu priodol firwythau ac effeithiau; megis yn gyntaf; y mae'r ddeddf yn naturiol genhedlu i gaethiwed. yr efengyl i rydd-did; y mae un yn gwneuthur caethweision; y llall etiseddion a gwyr rhydd. Yn ail, y mae'r ddeddf yn attal rhag anufudd-dod, ac yn cymmell i ddyledswydd trwy ysbryd gwafadd caethiwus: ond y mae'r efengyl yn tynnu oddiwrth bechod, ac yn melus dynnu at sancteiddiwydd, trwy ysbryd mab-wysiad tywyfogaidd. Yn drydydd, y mae'r ddeddf a roddwyd ar Sinai yn llefaru dychryn a thrallod i'r pechadur; y mae'r efengyl yn llefaru gorphwysdra ac esmwythder gogoneddus i eneidiau lluddeg.

Gwahan. 3. Y mae'r ddeddf a'r efengyl yn gwahaniaethu yn eu heffaith. 1. Y mae'r ddeddf yn dangos pechod ac yn condemnio llygredigaeth, ond ni ddichon na chuddio pechod na marwchau llygredigaeth ynnom; y mae'r efengyl yn rhoi trugaredd i faddeu a gras i lanhau. 2. Y mae'r ddeddf yn dangos dyledswydd yn ddichlyn iawn ond nid yw yn rhoi dim nerth i gyflawnu dyledswydd; ond y mae'r Efengyl yn rhoi nerth i gyflawnu'r hyn y mae'r ddeddf yn ei orchymyn mewn ffordd efengylaidd; y mae'r ddeddf yn wan a'r pechadur yn wan; ni all y pechadur ddim cadw'r ddeddf, na'r ddeddf ddim cynnorthwyo'r pechadur, gwel. *Rhuf. viii. 3.*

Gwahan. 4. Y maent yn gwahaniaethu yn y daioni y maent yn addaw; y mae'r Cyfammod ammodol yn addaw hir einioes, a chyflawnder o fendithion daearol yng wlad *Canaan*: Y mae Cyfammod yr Efengyl yn addaw bywyd ysbrydol gogoneddus, mewn gras a thragwyddoldeb o wynfydedigrwydd, cyflawnder o berffeithrwydd,
Paradwys

Paradiſys o'r pleſerau puraf mewn gogoniant neſol.

Gwahân. 5. Y mae Cyfammod yr Eſengyl yn gynt o than amſer, ac yn rhagorach o ran parhad; fe roddwyd y ddeddf 430 o flynyddau ar ol yr addewid, *Gal. iii. 17, 18*. Nid oedd y Cyfammod ammodol ond dros amſer, ond y mae'r Eſengyl yn dragwyddol.

Gwahân. 6. Y mae'r ddeddf wedi ei hyſgrifenu ynghalon pob dyn wrth natur, *Rhuf. ii.* ond nid oes dim o'r hedyn lleiaf o'r Eſengyl yn natur dyn, hyd nes y dadguddur ac yr yſgrifenu hi gan Grif.

Gwahân. 7. Os caiff pechaduriaid eu melltithio a'u condemnio gan y ddeddf, hwy allant appello o'r ddeddf i'r Eſengyl, a chael trugaredd; ond os condemnir hwy gan yr Eſengyl am eſgeuluſo Iechydwrïaeth, nid oes un ddihangfa; gwel *Heb. ii. 3.* Fe ganiattair appello oddiwrth gyfiawnder at drugaredd; ond os gwrthodur trugaredd nid oes dim lle i appello; y mae barn yr Eſengyl yn llawer mwy ofnadwy na barn y ddeddf, *Ioan iii. Marc, xvi. 15, 16.* Yr hwn ni chredodd a ddamniwyd eiſoes, hynny yw, y mae wedi ei felio i fynu dan farf dannedigaeth gan anghrediniaeth; y mae digofaint Duw yn aros ar yr anghredinwyr, *Ioan iii. ad. olaf.* Y mae anufudd-dod yn erbyn y ddeddf yn condemnio pechaduriaid; ond y mae anghrediniaeth yn ei cloi i fyni dan farf condemnïad; os bydd i ddyſion wedi eu condemnio wrthod a'u ddetant, y mae yn rhaid iddynt ſeiw; Cymmiot a hyn am y gwahaniaeth rhwng y Gyfraith a'r Eſengyl.

Y ſeithfed peth yw, Cydsyniad y Gyfraith a'r Eſengyl.

Cydsyn. 1. Fe roddwyd y Gyfraith a'r Eſengyl

trwy'r un llaw rasol, y mae pob un o'r ddau yn dyfod i'r saint yn llaw Cyfryngwr, *Gal. iii. 19.*—*Heb. viii. 6.*

Cydfyn. 2. Y mae'r Gyfraith a'r Efengyl eill deuoedd yn tueddu at yr un diben, yr hyn yw cyfiawnder a bywyd; dau lwybyr wahonol ydynt yn ddyyn i'r un diben; y mae'r ddeddf yn rhoi bywyd i ddyn glan; y mae'r Efengyl yn rhoddi bywyd, ond i ddyn allan; y mae'r ddeddf yn cyfiawnhau dynion perffaith, y mae'r Efengyl yn cyfiawnhau dynion pechadurus: y mae'r 'Sgrythur yn profi nad yw'r ddeddf yn erbyn yr addewid *Gal. iii. 21.* o herwyd se all y ddeddf gyfiawnhau'r gwneuthurwyr o honi, mewn natur berffaith, fel ag y mae'r Efengyl yn cyfiawnhau credinwyr; A ydyw'r ddeddf gan hynny yn erbyn addewidion Duw? Na atto Duw, canys pe rhoisid deddf a allasai fywiau, yn wir o'r ddeddf y buasai cyfiawnder; a gwneuthurwyr y ddeddf a gyfiawnhair. Pe buasai *Adda* yn aros ymhob peth a erchir yn y ddeddf, fe roisai'r ddeddf gyfiawnder a bywyd tragwyddol iddo ef, a'i eiddo, yn y *Baradaes* ddaearol honno; fel ag y mae'r Efengyl yn awr yn cyfodi pechaduriaid i gyfiawnder a bywyd tragwyddol yn y Baradwys melol honno fydd uchod; se gaeodd pechod dyn y ddeddf i fynu fel ffordd i fywyd, ac a'i gwnaeth yn amhosibl fel Cyfammod Bywyd.

Cydfyn 3. Cyfiawnder y ddeddf o ran eiddo fydd yw'r Cyfiawnder ag y mae'r Efengyl yn ei ddadguddio ac yn ei roi; Cyfiawnder y ddeddf wedi ei gyflwynu gan Grist; nid Cyfiawnder personol dyn ei hunan, trwy ufudd-dod Machniydd y cyfiawnhair pechaduriaid, *Rhuf. v.* Y mae yn rhaid i'r Cyfiawnder a'n cyfiawnhao ni ger tîm Duw, sed yn perffaith gyfateb y gyfraith yn y Machniydd

o ran

oran hyd a lled hyd eithaf perffeithrwydd y ddeddf; cyfiawnder y ddeddf o ran ei ddefnydd ydyw; er nad cyfiawnder allan o'r ddeddf, na thrwy'r ddeddf o ran ei ffurf, *Phil* iii. 9. *Rhuf*, viii. 4, 5 a'r x. 4. perffaith Gyfiawnder, Haul cyfiawnder wedi ei gyflawnu yn ein lle ni, yw ein Cyfiawnder ni ger bron Duw.

Cydsyn, 4. Y mae'r gyfraith a'r ddeddf yn gofyn ufudd-dod o sancteiddrwydd ysbrydol cyffredinol; y mae gras Duw yr hon fy'n dwyn Iechyd-wriaeth, &c. Yn ein dysgu ni i fyw yn sobr yn gyfiawn ac yn dduwiol, fel ag y mae'r ddeddf yn dangos, *Tit*. ii. 11, 12. Y mae'r ddeddf yn gorchymyn ufudd-dod, fel effaith a chanlyniad pryndigaeth yr Efengyl, *Esfod* xx. 1, 2, 3. Y mae'r ddeddf yn galw am ufudd-dod a rhodiad yn neddfau Duw, fel diben adenedigaeth yr Efengyl. *Ezec.* xi. 19, 20, Cymmaint a hyn am gydsyniad y ddeddf a'r efengyl.

Yr wythfed peth yw egluro yw, ardderchawgrwydd a rhagoriaeth yr Efengyl ar ddeddf *Moses*; y mae gogoniant yn perthyn i'r ddeddf, *2 Cor*, iii ond y mae'r Efengyl, fel yr haul ya y ffurfafen yn rhagori mewn gogoniant. 1, Yr oedd dadguddiad o fawrhydi, trugaredd, doethineb a phurdeb gogoneddus ynghyhoeddiad y ddeddf: 2. Yr oedd yr wybodaeth lythyrennol o'r ddeddf yn ogoneddus ymhlith yr *Judewon*, yn eu golwg eu hunain, ac yngolwg y Cenhedloedd o'u hamgylch. Ond y mae gan yr Efengyl ardderchawgrwydd o ogoniant, goruwch ragorol ogoniant mewn amryw ystyriaethau.

Rhagor. 1. Y mae'r Efengyl yn llawn o Ysbryd y Gogoniant; y mae yn eael ei galw Gweinidogaeth

nidogaeth yr Ysbryd, Gweinidogaeth y Llythyren yw'r ddeddf, wedi ei hargraphu ar gerrig, 2. Cor. iii. 7. Nid yw'r holl wybodaeth ag y mae'r ddeddf yn ei rhoi yn gweithio dim gwir gyfnewidiad yng-halonnau dynion, ond yn gadael eu calonau mor galed ac mor amhlygedig a'r cerrig ar y rhai y sgrifennwyd y ddeddf y rhai oedd yn aros byth yn gerrig : ond y mae ysbryd a bywyd yn yr Efengyl : Yn gyntaf, y mae yn cael ei galw yn *Ysbryd*, fel ag y mae'r ddeddf yn cael ei galw yn gnawd; y mae'r Ysbryd yn bywhau, 2 Cor. iii. Gal. iii. Yn ail, y mae'r Efengyl yn cael ei galw Gweinidogaeth yr Ysbryd, 2. Cor. iii. 8. Trwy weinidogaeth yr Efengyl y mae Ysbryd y Gogoniant yn ceai ei rol, ac nid trwy'r ddeddf, Gal. iii. 2 Y mae'r Ysbryd yn gweithio yn nerthol ac yn rhyfeddol ar ysbrydoedd dynion er eu hadnewyddu, cyfodi, uniawnu diwigio diddanu trwy'r Efengyl ; y mae llawer o'r Ysbryd yn cydsyned a gwirioneddau'r Efengyl.

Rhagor. 2. Y mae'r Efengyl yn llawn o nerth gogoneddus; y mae'r ddeddf yn wan, *Rhuf.* viii. 3. Pa fwyaf o ysbryd a somewn rhyw beth, mwyaf i gid o nerth:

1. Y mae pechod faddauol rinwedd yn yr Efengyl: Yn gyntaf, cyhoeddiad ydyw o faddeuant rhad a chyflawn o'r anwireddau, a'r pechodau mwyaf i bechaduriaid crediniol edifeiriol, *Esay*, i, 16 17 18. a'r lv. 7. 8. Yn ail, y mae'r Efengyl yn dadguddio ac yn rhoi cyfiawnder anfeidrol trawgyddol, cyfiawnder *Jehofa*, y Duw-dyn, yr hwn yn unig sy holl ddigonol i gyfiawnhau eneudiaid euog. a'u gwneud yn gymmeradwy ger bron brawdle Duw. Ardderchoccaf ogoniant yr Efengyl, yw ei bod yn dwyn i mewn y cyfryw gyfiawnder gogoneddus, ag fydd gwbl abl i fodloni gofynion

ion cyfiawnder a'r ddeddf i'r ffyrlling eithaf, ac i roi bodlondeb melus a chymmorth i'r gydwybod, er eithaf llymder a manylrwydd y gyfraith, o herwydd pa ham mae'r Efengyl yn cael ei galw gweinidogaeth cyfiawnder. 2 Cor iii. 9. Y mae'r ddeddf yn cael eu galw gweinidogaeth damnedigaeth, adn, 9. Y mae'r ddeddf yn cae dynion dan bechod, ac yn ei condemnio am dano, y mae yn dadguddio trueni heb un feddyginiaeth, y mae yn rhoi barn heb ddim trugaredd. Yn awr y mae yn fwy gogoneddus i faddeu na chondemnio, i achub na dinystrio; Harddwch dyn yw iddo fyned dros gamwedd, *Diar.* xix. 11. Ardderchawgrwydd gogoniant Duw yw myned heibio i gamweddau mewn pechaduriaid; y mae trugaredd faddeuol yn cael ei galw golud gogoniant *Rhuf* ix. 23. Os ydyw'r ddeddf yn ogoneddus wrth farau pa mor rhagorol ogoneddus yw'r Efengyl wrth achub? Creffwch, 2 Cor. iii. 9. Os bu gweinidogaeth damnedigaeth yn ogoniant, mwy o lawer y mae gweinidogaeth cyfiawnder yn rhagori mewn gogoniant.

2. Y mae nerth adnewyddol yn yr efengyl, y mae yn ffurfio gwyr a gwragedd o'r newydd y mae yn gosod Ysbryd arall an eu hyfbrydoedd, ac yn eu gosod mewn byd arall; y mae'r Efengyl yn newid dynion i ogoneddus ddelw Duw, y mae hyn yn cael ei hyfryd ddal allan 2 Cor iii, 18. Eithr nyni oll ag wyneb agored yn edrych ar ogoniant yr Arglwydd megis mewn drych, a newidir i'r tinnhyw ddelw, o ogoniant, i ogoniant megis gan Ysbryd yr Arglwydd, Deliwch sylw, yn gyntaf, Drych dadguddiadol yw'r Efengyl, y mae yn gosod gogoniant gras a thrugaredd Duw yng Nghrist ger. ein bronau: Dadguddiad o ogoneddus drugaredd a chariad Duw yw aincan yr Efengyl. Yn
ail

ail, Drych ydyw ag fy yn adnewyddu ac yn harddu; y mae rhinwedd yn y drych disgla'r hwn i gyfnewid aci harddu; y mae yn cymmeryd ymaith frychau a gwrthuni'r Enaid, ac yn gosod wyneb newydd o harddwch a disgleirdeb gras a gogoniant ar ein hyfbrydoedd; y mae yn gwneud yr enaid duaf yn hardd; Eneidiau ag fy mor ddued ag uffern, i fod mor deg ag yw'r haul, trwy Haul Cyfiawnder. O pa beth ni roddau dynion beilchion am ddrych i'w harddu! Y mae'r ddeddf hefyd yn ddrych dadguddio, yn dangos halogrwydd ac aflendid eneidiau dynion, ond ni all eu newid i ogoniant; gwaith priodol yr efengyl yw hyn; ni all dim ein gwir ddiwigio a'n hadnewyddu, ond yr Efengyl dan effaith y gogoneddus Ysbryd: Yn drydydd, Gogoniant gras a daioni Duw yn cael ei osod ger ein bronau yn y drych hwn, yw'r gwrthddrych mawr sy'n cyfnewid dynion; Eithr nyni oll ag wyneb agored yn edrych ar ogoniant yr Arglwydd megis mewn drych, a newidir i'r unrhyw ddelw, o ogoniant i ogoniant; hynny yw, o un gradd o ardderchog ias i radd arall; Gras yw dechreuad gogoniant, a gogoniant yw Gras mewn perffeithrwydd. Yn bedwarydd y mae Ysbryd y Gogoniant trwy ddadguddio gogoniant Duw, yn yr Efengyl ogoneddus, yn cenhedlu'r cyfnewidiad gogoneddus hwn mewn dyn; y mae'r holl ogoneddus Ysbryd, yn ein llanw ni a gogoniant, trwy'r drych gogoneddus hwn; o herwydd pa ham y mae'r Efengyl yn cael eu galw Gweinidogaeth yr Ysbryd; am fod Ysbryd y Gras yn cydsyned ag Athrawiaeth Gras i genhedlu Gras. Yr Efengyl yr hon yw'r Cyhoeddiad o Ras sy yn gwneuthur dynion yn rasol, nid y ddeddf: y mae gogoneddus Ysbryd Duw yn trosglwyddo gras trwy'r Efengyl: o herwydd pa ham y mae'r Efengyl yn
cael

cael iê galw Teyrnas Dduw; am fod teyrnas Dduw trwy'r dadguddiadau o wirioneddau efengylaidd yn dyfod i'n hysbrydoedd ni; trwy hynny y mae Brenhin y Gogoniant yn gosod i fynu ei deyrnas ysbrydol yn ein calonnau ni. Y mae yn cael ei galw yn Deyrnas Nefoedd; o herwydd fod teyrnas nefoedd trwy hynny yn cael ei gollwng i wared i'n heneidiau ni, a'n heneidiau ninnau yn cael eu cyfodi i fynu, a'n hymarweddiad yn y nefoedd.

Y mae'r ddeddf yn cael ei sgrifenu a'i hargraphu trwy bregethiad yr Efengyl ar ein calonnau yn y cyfryw fodd; fel ag y mae yn cyfnewid hyd yn oed anfwedd ein calonnau; y mae yn troi calonnau o gerrig yn galonnau o gig; y mae yn gweithio'r fath gyfnewidiad cyhoeddus ag fydd amlwg i ni ein hunain ac i eraill, Fe ddywedir am y *Corinthiaid* eu bod yn Llythyr wedi ei sgrifenu, nid ag ingc, neu lythrennau meirwon, ond ag Ysbryd y Duw byw. Fe sgrifeniwyd y ddeddf a llythrennau meirwon ar lechau meirwon o gerrig; ni ddarfu'r sgrifen farw ddim newid natur y cerrig, i ddangs mai fel ag y mae'r ddeddf yn cael y galon yn garrig, felly y mae yn ei gadael, yn ddigyfnewid; ond y mae'r sgrifen fywiol honno ag y mae'r Efengyl yn ddwyn i'r enaid, yn gwneud y fath gyfnewidiad nerthol ac amlwg yn yr holl ddyn, fel ag y mae'r sgrifen dufewnol ar lechau calonnau dynion yn cael eu deall a'i darllain gan bob dyn ag fydd a llygaid i weled; 2 Cor. iii. 2-3. Y mae argraph yr efengyl oddifewn, yn gwneud gwir anlygiad oddiillan, mewn ymarweddiadau cyhoeddus; y mae'r sancteiddrwydd hynny sy'n argraff hedig ar eu geiriau a'u gweithredoedd, yn eglur dadgan fod Crist wedi ei sgrifenu yn dufewnol ar eu hysbrydoedd, ac mai llythyr Crist ydynt hwythau

hwythau.

Gwrth. Ond fe ddywedir fod Cyfraith yr Arglwydd yn troi eneidau. *Salm* xix. 7. Cyfraith yr Arglwydd fydd berffaith, yn troi'r enaid.

Atteb. 1. Y mae yn eglur oddiwrth 2 *Cor*, iii 6, 7, 8, 18. mae'r Efengyl fy yn bywhau ac yn troi dynion, nid y ddeddf a sgrifenydd ar lechau o gerrig yr hon nid yw ond llythyren ag fy'n lladd ac yn condemnio.

2. Ni ddichon Ysbryd y Gwirionedd lefaru pethau gwrthwyneb i'w gilydd; o herwydd pa ham Cyfraith neu ddeddf fflydd, yw'r gyfraith y mae'r testyn yn ei feddwl, yr athrawiaeth a'r dadguddiad o ras, ac felly mae'r iaith wreiddiol yn arwyddocau, Athrawiaeth, Dadganiad, Dadguddiad neu Air y *Jehova* fydd berffaith. yn troi'r enaid: Y mae'r *Arabaeg* fel hyn, trwyddo yr wyt yn troi eneidiau; canys priodol waith Hollalluogrwydd trwy'r gair yw troedigaeth. Y mae'r gair Cyfraith yn y testyn *Salm* xix. yn arwyddocau ym mhedair iaith y *Dawrain Athrawiaeth* neu *Air Ddu* yn ben 1af ac yn fwy priodol; fel ag y mae'r dysgedig yn y leithoedd hynny yn sylwi.

3. Y mae yn yr Efengyl nerth i ddinystrio pechod; Cleddyf llym dau finig yr Ysbryd ydyw, *Eph.* vi. sy'n torri lawr ein llygredigaethau pechadurus ac yn lladd yr hen ddyn ynom; y mae'r ddeddf yn lladd y pechadur, ond ni ddichon ladd y pechod; y mae'r Efengyl yn cadw'r pechadur, ond yn lladd y pechod, 2. Dyma'r arfau nerthol ysbrydol hynny. ag sy yn bwrw i'r llawr gestyll Pechod, Satan, a Hunan gyfiawnder, 2 *Cor* x 4 5.

4 Y mae rhinwedd yn yr Efengyl i gyfuro ac i gynnorthwyo enaid; y mae yn llawenhau'r galon a'i newyddion da, *Salm* xix 8. Y mae'r ddeddf yn brawychu.

brawychu ac yn trallodi'r gydwybod a'i bygythion a'i gofynion.

Rhagor. 3. Y mae'r Efengyl yn llawn o fywyd gogoneddus; y mae ynddi rinwedd i adfywio ac i gyfodi enaid; gweinidogaeth bywyd ydyw; canys y mae'r Ysbryd hynny yw'r Efengyl yn bywhau, *2 Cor.* iii. 6. Nid o's i ni feddwl forl yn yr Efengyl ddim nerth o honi ei hunan i gyfoewid neu fywhau enaid, ond y moddion allanol ydyw, trwy ba rai y mae'r Ysbryd Hollalluog yn bywhau eneidiau; y mae nerth galluog yn cydfyned a gweinidogaeth yr Efengyl trwy'r hwn y mae eneidiau tlodion meirwon yn cael eu cyfodi o farwolaeth i fywyd. Gweinidogaeth angau yw'r ddeddf, yn gyntaf, y mae yn lladd pechaduriaid ac yn rhoi barn marwolaeth arnynt, *Rhuf.* vii. Yn ail, wedi eu lladd ni's gall na dangos na rhoi bywyd iddynt; ni ddichon y ddeddf ddodi dim bywyd mewn enaid marw, fel ag y mae'r gair yn y Groeg yn arwyddo, *Gal.* iii. 21. Canys pe rhoi lit ddeddf a allafau fywhau, neu wneuthur yn fyw; yr un gair yw ag a ddesnyddir mewn lleoedd eraill, am gyfodi cyrph meirwon ac eneidiau meirwon i fywyd drachefn, *1 Cor.* xv. 22.—*Eph.* ii. 4. 5.—*1 Im.* vi. 63. Ac felly y mae'r gair yn cael ei gyfieithu yn y *Syriac*, y cyfieithiad goreu o'r Testament newydd. Ni all y ddeddf ddim dwyn eneidiau i fywyd; nid *Moses*, ond *Jesus* neu *Josua* a ddygodd *Israel* i *Ganaan*; cysgod oedd hyn.

Rhagor. 4. Y mae goruwch ragorol ogoniant yn yr Efengyl o ran arddeichawgrwydd a pharhad *2 Cor.* iii. 11. Olegid os bu yr (*hên Gyfammod*) hyn a ddileid yn ogoneddus, mwy o lawer y bydd (*y Gyfammod newydd*) yr hwn sydd yn aros yn ogoneddus; Canys os oedd yr hyn a wnaed yn an-
fuddiol

fuddiol neu a ddirymmwyd, yn ogoneddus, &c. fennaed Cyfammod y ddeddf yn hen trwy ddyfodiad y Cyfammod newydd i mewn. *Heb. viii.* Fegafodd yr hen Gyfammod ei symmud ymaith gan yr un newydd, fel peth wedi myned yn wan ac yn sigledig, *Heb. xii.* ond y mae Cyfammod yr Efengyl yn dragwyddol, y mae yn aros byth, ni ellir ei syflyd; y mae yn cael ei galw yn Efengyl dragwyddol, *Dad. xiv.* yn Gyfammod tragwyddol *Gen. xvii. 7.*

Rhagor. 5. Y mae'r Efengyl yn rhagori ar ddeddf *Moses* mewn gwerthfawrogrwydd, amlygrwydd, difgleirdeb athrawiaeth, a goruwchwilliaethau. Yr oedd llawer o dywyllwch, ac anhawfdra yn y ddeddf, a gweinidogaeth *Moses*; yr oedd Llen ar ddirgeledigaethau dwysol. Y mae'r Efengyl yn ardderchog ragori mewn tair neu bedair o Ystyriaethau, fel ag yr amlygir yn *2 Cor. iii. adn. 13. 14. 15.*

1. Yr oedd deddf *Moses* yn llawn o ddychryn i bechaduriaid; yr oedd yn cyhuddo'r gydwybod o bechod, condemnio am bechod, yn llanw yre-naid o drallod a dychryn. syndod a braw oddi ar yr ystyriaeth o bechod; yr oedd y gogoniant ar goleuni a ddisgleiriodd yngweinidogaeth *Moses* mor ddisglair a rhyfeddol, fel na allai'r bobl sefyll o flaen *Moses*, nac edrych yn ddiysgog yn ei wyneb. Nid oedd dim gweled wyneb *Moses* heb orchgudd neu len; o herwydd pa ham, efe a roddes *Len-gudd* ar ei wyneb *Ecsod. xxxiv. 33.* Peth cysgodol oedd hyn, yn dal allan y dirgelwch efengylaidd hyn, fod wyneb y ddeddf yn ofnadwy, na ellir edrych arni heb len gudd; ni all dynion ddim edrych yn wyneb y ddeddf heb orohgudd; megis na's gallai'r bobl na gwrando nac edrych ar *Moses*; o herwydd pa ham y mae *R Menachem* yn dal

dal sylw ar hyn, fel yr oedd yr hen *Israelliaid* pan ddarllenid y gyfraith, yn gorchguddio eu hwynebau, gan ddywedyd, y mae'r hwn sydd yn gwrandio o enau'r darllenydd fel pe bai yn gwrandio o enau *Moses*; Felly oddieithr gorchguddio deddf *Moses* hynny yw, cael wyneb newydd arni, sef gorchgudd y drigareddfa (fel y mae yn cael ei galw yn *Hebraeg*.) Cyfiawnder y *Messiah* i sefyll rhwng pechaduriaid a Chyfiawnder Duw, a gosyniad y ddeddf; ni allent byth sefyll o flaen y ddeddf; nac edrych yn ei hwyneb, a byw; y mae'r ddeddf yn lladd y pechadur a edrycho yn ei hwyneb heb y gorchgudd gogoneddus hwn; y mae yn rhaid doddi Cyfiawnder Crist ar wyneb *Moses*, i guddio gosyniad a chyhuddiad y ddeddf; yn amgen nid oes dim ymddiddan na dyfod yn agos at *Moses*.

2 Yr oedd y ddeddf a gweinidogaeth *Moses* yn llawn o dywyllwch, fel nad allau meibion *Israel* edrych yn graff ar ddiwedd yr hyn a ddaileid; hynny yw, nid oeddynt yn gallu amgyffred cyflawn amcan ac ystyr y gweinidogaethau seremonïol hynny; yr oedd dirgeledigaethau, r *Messia* wedi eu cuddio dan gyfgodau a seremonïau allanol; yr oedd megis llen ar wyneb pob dirgelion efengylaidd; yr oedd dirgelion wedi eu cloi i fynu mewn dirgelion; yr oedd dirgelion tragwyddol y *Messia* wedi eu cuddio dan ddirgelion allanol *Moses* hyd ymddangosiad gogoneddus Haul Cyfiawnder. 1. Yr oedd maddeuant pechod wedi ei guddio dan Aberthau cymmodol, a thanelliadau a gwied; 2. Sincfeiddiad dan olchiadau a dwfr, &c.

3. Megis ag yr oedd llen allanol ar ddirgelion efengylaidd; felly yr oedd llen dufewnol ar gael i'r *Judeuon*; y mae yn eglur fod llen o ddalluned

ddallineb ar eu meddyliau hyd y dydd heddyw;
 y maent o hyd yn ymddisyrnu ar *Moses* ac yn
 gwrthod y *Messia*: y maent yn vmlynu wrth
 gyfgodau *Moses*, ac yn gadael heibio y prif sylwedd
 Crist croes hoeliedig. Ond yn awr y mae gor-
 uwch-ragoriaeth yr Eſengyl yn disgleirio allan yn
 y rhagorfreintiau hyn: Yn gyntaf, y mae ei go-
 leuni yn llawn o gyfur a meluster, nid yw gras
 yr Eſengyl yn brawychu am bechod, ond yn gor-
 folledu ar bechod. Yn ail y mae yn llawn go-
 leuni, eglurdeb, tyfthiolaeth, ac amlygrwydd: 1.
 Y mae gan yr Eſengyl eglurdeb ac amlygrwydd
 gogoneddus ynddi ei hun: y mae yn dwyn go-
 leuni dwyfol gyd â hi, ag fydd yn egluro'r dir-
 gelion fydd ynddi: 2. Y mae'r Eſengyl yn agor-
 yd dirgelion y gyfraith; y mae yn amlygu gyd
 â phob eglurdeb fydd bosibl beth oedd gwir am-
 can a meddwl *Moses* yn ei holl gyfgodau a flurfiau
 seremonïol: yr ydym ni yn awr yn-gweled dir-
 gelion dwyfol, ag wyneb agored, nid dan gudd-
 lenni; 2. Cor. iii. 18. Yn drydydd, y mae yn
 llanw'r gydwybod o hyfira ac ymddiried mewn
 golygiad gwaftadol o'r dirgelion mwyaf; fe ddi-
 chon faint yn awr edrych gyda llawer o rydd-did
 Ysbryd ar ogoniant Duw yn disgleirio yn yr E-
 ſengyl, lle na's gallasai'r *Juddewon* edrych ar o-
 goniant *Moses*. Yn bedwarydd y mae'r Eſengyl,
 yn cyfnewid answydd ein calonau, y mae yn
 flurfio gogoneddus ddelw Crist yn om ni, ac yn
 ein newid o un gradd o ogoniant i radd arall, trwy
 Ysbryd Gogoniant nerthol hynnw ag fy'n gosod
 allan ei nerth gogoneddus gyd â'r eſengyl ogone-
 ddus, 2 Cor. iii. 17. 18. Yr oedd gweinidogaeth
Moses yn aneffeithiol, nid oedd yn gweithio un
 cyfnewidiad ysbrydol: yr oedd y dynion yn aros
 yn ddiadnewyddiad er fod *Moses* yn cael ei ddar-
 llin

llain beunydd,

Rhagor. 6 Y mae'r Efengyl yn rhagori o ran esinwyllder ac ysgafnder; y mae lau'r Efengyl yn esinwylth ac yn hyfryd mewn cydnwriaeth yn 1. i lau'r ddeddf foefol, 2. lau'r ddeddf seremonïol; yn gyntaf, y mae'r ddeddf foefol i bawb anghredinwyr yn iau haiarn, yn faich annioddefadwy; y mae yn gosyn perffeithrwydd personol o uluddod gan anghredinwyr; y maent dan ofyniad a grym y ddeddf fel Cysammmod gweithredoedd hyd nes dyger hwynt drosodd at Iechawdwr; y mae'r ddeddf yn dywedyd wrth y cyfryw y fath iaith ofnadwy a hon Cadw'r ddeddf a byw fyddi; trofedda'r ddeddf ti fyddi farw; y maent yn rheuym i wneuthur, oll ac etto ni allant wneuthur dim,

Y mae cyflawniad perffaith personol o'r ddeddf yn iau ry daon i'r faint cyfaf; y mae y cyfryw iau ag na allodd *Abraham na Moses, Dafydd neu Daniel, Peder na Phaul*, y patrïarcïaid na'r Apostolion erioed eu dwyn fel y cyffwr *Actau. xv. 10.* Yn ail, nid yw'r ddeddf yn rhoi dan nerth i gyflawnu'r ddyleuwydd leiaf: Yn drydydd, nid yw yn dangos dim maddewant neu iawn am y pechod lleiaf: llais marwol i bechaduriaid, yw llais y ddeddf. Yr enaid a becho hwnnw a fydd marw.

Ond y mae'r gwafanbeth ag y mae'r Efengyl yn ei ofyn gan y faint, yn iau hyfryd, yn faich ysgafn fel ag y mae Crist yn dadgan *Mat. xi. 30.* Fy iau fydd esinwylth, a'm baich fydd ysgafn; y mae'r uluddod ag y mae'r Efengyl yn ei ofyn gan y faint yn esinwylth, yn hyfryd, ac yn ddymuniol yn yr ystyriaethau hyn.

Yn gyntaf, y mae'r Efengyl yn addaw, pa beth bynnag y mae yn ei ofyn: edrychwch pa beth bynnag y mae Duw yn ei ofyn mewn flordd o ddyleuwydd; y mae yn rhoi nerth goruwch na-

furïol cyfattedbol i'r ddyledswydd ; fel er enlliam-
pl, yn gyntaf, y mae yn galw am ufudd-dod Yf-
brydol i'w holl orchymymon ; y mae yn addaw
'Ngrifennu ei gyfreithiau yn eu calonau, a'u ga-
lluogi i rodio yn eiddedïau *Heb viii 9. 10.*—*Ezec*
xi 19, 20, a'r ben xxvi Yn ail, megis ag y mae'r
Arglwydd yn gofyn newydd-deb ac undeb calcu-
felly y mae yn addaw y newydd-deb a'r undeb
hynny, *Ezec. xi. 19.* Yn drydydd, fel ag y mae
yn gorchymyn edifeirwch, a marwlad pechod ;
felly y mae wedi anfon ei Fab i rodï edifeirwch ;
ac y mae wedi addaw darostwng ein hanwireddau
drosom ni, *Mica vi. 19,* Yn bedwarydd, y mae
Dau yn gorchymyn i ni, ei garu ef a'n holl galon ;
y mae wedi addaw enwaedu ein calonau, fel y bo
i ni ei garu ef a'n holl galon, *Deut. xxx.* Yn bum-
med, y mae yn galw am wybodaeth ysbrydol o ho-
no ei hun yng Nghrist ; y mae wedi addaw y
gaiff ei holl eiddo eu dyfgu gan yr Arglwydd, a'i
adnabod ef o'r mwyaf hyd y llied o honynt.

Yn ail, *Dan yr Elenyyl*, y mae gwir ddymun-
iadau ac ymmodau, yn cael eu derbynïad a'u gwo-
lwy ; pa beth bynnag o ddaioni ag y mae'r faint
yn ei ddiffuant swriadu ac yn dymuno ei wneu-
thur, y mae Duw yn ei dderbyn ac yn ei gyfrif
fel wedi ei wneuthur ganthynt, ac yn eu gwobwyo
yn gy attebol. Mi rof i chwi dair tyltiolaeth o
hyn, *Heb. xi. 17.* Trwy flydd yr offrymmodd
Abraham Isaac, pin ei profwyd ; a'i uniganedig
fab a offrymmodd efe, yr hwn a dderbynïadfa'r a-
ddewidion ; y mae'r testyn yn sicrhau i *Abraham*
offrymmu *Isaac* ; etto ni a wyddom na wnæth efe
oddi hynny mewn gweithred, ond mewn bwr-
ïd : ni laddwyd dim o *Isaac*, ond yr oedd bwriad
Abraham i wneud hynny, ac y mae Duw yn ei
gyfrif fel wedi ei wneud hur ; se swriaddd *Dafydd*
ad eiladu Ty i Dduw, y mae'r Arglwydd yn can-
mol

mol ac yn gwobrwyo ei fwriad, fel pe buasai wedi ei weithredol gyflawnu : medd yr Arglwydd, o herwydd fod yn dy fryd di adeiladu Tŷ i'm henw i, da y gwnaethost fod hynny yn dy galon, i *Bren* viii 18. felly *Salm*, xxxii. 5. Dywedais, cyffellaf yn fy erbyn fy hun fy anwireddau i'r Arglwydd a thi a taddeuaist anwiredd fy mbechod : Mor gynted ac y darfu i *Ddafydd* ddifrifol ymroi i gyffesu, le taddeuwyd ei bechod ; Y mae'r Efengyl yn fynych yn derbyn ferchiadau yn lle gweithredoedd, ymroad yn lle gweithred. Gwirionedd cyfurus yw, fod Duw yn edrych mwy ar yr hyn ag y mae ei bobl mewn gwirionedd yn ei ddymuno, ac yn ymdrech i'w wneud yn ei ffordd ef, nac ar yr hyn ag y maent yn ei gyflawnu. Y mae ehangder a helaethrwydd didertyn o ddymuniadau sanctaidd mewn dynion grasol ; y mae eu dymuniadau mor ehang a'r ddeddi ; y maent yn hedeg i fynu i ben perffeithrwydd nefol ; y maent yn dymuno gwneuthur ewyllys Duw ar y dddear megis ac y mae yn y nefoedd ; y mae eu cyflawniadau trwy ddwyfol ras yn aml, eu hymroadau yn fwy, ond eu dymuniadau yn anfeidrol ac yn ddiddiwedd ; y mae Duw yn gweled yn ei holl eiddo, ymdrech gwaftadol ar ol cyflawn berffeithrwydd, ynghanol eu holl amherffeithrwydd.

Yn drydydd, y mae gwirionedd calon yn myned yn lle perffeithrwyd fy'n yr Efengyl ; y mae yn eglur yn ol yr Yfgythurau mai'r un peth yw dynion iniawn cyfiawn, a dynion perffaith, *Salm* xxxvii. 37. Ystyr y perffaith, ac edrych ar yr uniawn. *Salm* xxxii. 11. Y rhai cyfiawn, byddwch lawen a hyfryd yn yr Arglwydd : a'r rhai uniawn o galon oll, cenwch yn llafar *Salm* xcvi. 11 Hauwyd goleuni i'r cyfiawn, a llawenydd i'r rhai uniawn o galon. *Phil*, iii 13. Cynnwyl gan hynny g ydym berffaith, syniwn hyn : purdeb Ysbriol
y 36

yw'r perffeithrwydd hyn, gwirionedd ymroadau
ar ol cyflawn bertfeithrwydd. Y mae Duw yn
galw Job yn wr perffaith ac uniawn. Y mae yn
edrych ar yr holl ffyddloniaid yn rhai perffaith,
1. Fel ag y maent yng Nghrist. 2. Yn ehangder
eu dynuniadau.

Yn bedwarydd, y mae'r daioni ysbrydol lleiaf
yn cael ei dderbyn a'i wobrwyo dan yr Efengyl
a llawer o wendidau yn cael eu cuddio a'u ma-
ddeu trwy Crist : Y mae llawer o ddaioni yn cael
ei golli dan y ddeddf o herwydd y drwg lleiaf : y
mae'r ddeddf yn cyhoeddi'r feldith fwy a di leihad
a barn condemnïad osnadwy, o herwydd y trosedd
lleiaf o ewylllys dadguddiedig Duw Gal. iii. 10.
Gadewch fod yn bosibl i ddynion i gadw'r ddeddf
yn berffaith dros gan mlynedd ynghyd : ac yn y
diwedd troseddu ond mewn un meddwl halogedig;
y mae'r ddeddf yn anghosio'r holl ddaioni a wnae-
thant, y maent hwy a'u holl gyfiawnder yn cael
eu llwyr golli; y mae'r ddeddf yn rhoi dyn i farw-
am y gwyro lleiaf oddiwrth y rheol.

Ond dan yr Efengyl, y mae llawer o ddiffig-
iadau ac amherffeithrwydd yn nyledrwyddau'r
saint yn cael eu trugarog guddio; y mae dwy hat-
ling yn cael eu derbyn yn gymineradwy, Luc xxi.
23. A chwppanaid o ddwr cer a roi'r i saint, yn
cael ei wych wobrwyo; yn ol yr hyn fy gan uu
y mae yn gymineradwy, &c. os bydd parodrwydd
meddwl o'r blaen: ac mewn rhai achosion, y mae
r ewylllys yn cael ei derbyn yn lle'r weithred; y
mae gennym addewid werthfawr, Mal. iii 17. A
byddant eiddo fi, medd Arglwydd y lluoedd, y
dydd y gwnelwyf briodoledd, (yn ol y *Syriac*) y
dydd y gwnelwyf i synu fy nhlysfau, neu fy nhry-
sor neillduol. arbedaf hwynt hefyd, fel yr arbed
gwre ei fab sydd yn ei wasanaethu : Deliwch sylw,
trysor neillduol Duw yw'r saint, ei werthfawr
dlyfeu

dlyfau, ei feddiannau priodol, fel ag y mrent yn cael eu galw yma : 1. Y mae'r *Hebraeg*, yn atwedd o rhyw beth ag sy yn dra gwerthfawr, anghyffredin, a rhyfeddol anwyl; yr hwn ag y mae brenhinoedd yn atfer ei ofod i gadw yn eu tryfordsai; fel y gwelwn, i *Cron. xxix 3. Preg. ii. 8. 9.* Y mae'r *Groeg* yn atwyddo'r un peth.

2. Fel ag y mae yn atwyddocau trysor neillduol brenhinoedd, felly hefyd y mae yn atwyddocau meddianau priodol gwr, yr hyn ag y mae yn ei gartu, ac yn gadw at ddefnydd neillduol.

3. Y mae'r gair hwn yn atwyddo mewn modd enwedigol, ryw fath o addurn yn yr hwn y mae tri thlws tra gwerthfawr wedi eu gosod mewn dull tri onglog; y mae *St. Paul* a'i olwg ar y gair, yn dywedyd yn y *Groeg*, Y golud gwerthfawroccaf ac anwylaf ag y mae dyn yn ei dryfori i fynu, Y mae'r un gair yn cael ei ddefnyddio yn *Salm cxxxv*.

4. Yr Arglwydd addetholodd *Jacob* iddo ei hun ac *Israel* yn briodotiaeth iddo neu yn drysor neillduol.

Yn gyntaf, Trysor neillduol Brenhin y Brenhinoedd yw pobl Dduw, y mae trysorau neillduol gan brenhinoedd mawrion; nid oes un peth yn y byd ag y mae Duw wedi ei ddethol a'i ofod ar neilldu yn drysor neillduol iddo, ond ei werthfawr bobl; nid yw yn cyfrif y ddaear a'i holl gyflawnder ei olud a'i drysor neillduol. Y mae yn mynych roi meddianau a phethau gogoneddus y byd hwn iw elynion; nid yw Duw yn cyfrif y ddaear yn ddigon da i fod yn drysor neillduol iddo ei hun nac uchwaith yn ddigon mawr i fod yn drysoraw bobl; eise ei hun yw eu trysor; y mae'r sgrythur yn son am ddau drysor sy gan Dduw; ei drugaredd iw ei bobl, a phobl ei drugaredd; drugaredd yw trysor a golud Duw yn y nefoedd; ei bobl yw ei drysor a'i olud neillduol ar y ddaear.

Yn ail, y mae Duw yu arbed, ac yn maddesu llawer.

llawer iw bobl, y mae yn ei harbed ac yn tofturio wrthynt fel ag y mae Tad gwir dyner galon yn arbed ac yn tofturio wrth ei fab yr hwn sydd yn ei wasanaethu ef: Y mae'r Apostol yn dweud yn *Rhuf viii. 32.* Nid arbedodd Duw ei briod fab, ond fe a'i traddododd ef trosom ni i angau; ond fe arbed ei bobl: nid arbedodd efe ddim o Grist rhag dioldef, fel y gallai arbed ei bobl mewn ffordd o dofturi: Creffwch, y mae Duw yn arbed ac yn tofturio, fel ag y mae gwr yn arbed ac yn tofturio wrth ei fab sy yn ei wasanaethu. nid gwas, fel yr arbed gwr ei fab sy yn ei wasanaethu ef, nid plentyn gwrthryfelgar. Mewn tri pheth y mae Tad naturiol yn arbed ac yn tofturio wrth blentyn ufudd.

1 Y mae yn ei arbed mewn gwafanaeth: y mae yn myned heibio, ac yn cyd-ddioddef a llawer o lithriadau a gwendidau, pan y mae'n gweled ewyllysgarwch yn ei blentyn, i wneuthur hyd eithaf ei allu; fel hyn y mae yn rhyngu bodd i'n Tad nesol i faddau a myned heibio i lawer o wendidau a ffaeledau yn ei bobl: pan y mae yn gweled tu-eddfryd eu calon tuag; atto ef a'i ffyrdd. Ni a welwn fod yn y brenhin *Jehosephat* lawer o lithriadau a chymymddygiadau: Megis yn gyntaf, fe yngyfeillachodd ag *Ahab*, 2 *Cron. xviii. 3.* Yn ail, fe aith i ryfel gydag ef yn erbyn *Ramoth gilead*; er dywedyd o'r Arglwydd i'r gwrthwyneb trwy *Michea*, adn. 27, 28. Yn drydydd, wedi iddo gael ei geryddu am hynny gan *Jehu* y prophwyd, 2 *Cron xix.* Efe yngyfeillachodd ag *Ahazia*, 2 *Cron xx. 25.* Yn bedwarydd, efe briododd ei fab *Jehoram* a merch *Ahab*; 2 *Cron. xxi. 6.* etto y mae'r Arglwydd yn edrych ar *Jehosephat* fel gwr da dros ei holl ddyddiau; Ac efe a roddodd yn ffordd *Aha* ei dad, ni wyrodd efe oddiwrthi hi, gan wneuthur yr hyn oedd uniawn yngolwg yr Arglwydd, 1 *Been, xxi. 41.* yr oedd calon *Jehosephat*.

phat yn gwir amcanu at Dduw yn y gwraidd, 2 Cron xix 3. Ac fe a ddywedir amdano, iddo barat-
toi ei galon i geisio Duw, ac iddo dderchafu ei gal-
on. neu gael ei galonogi yn ffyrdd yr Arglwydd:
hynny yw, fe gafodd ei ysbryd ei gyfodi yn uch-
el iawn, i dderchafu enw Duw, 2 Cron xvii. 6.

Felly hefyd fe ddywedir na fwyttaodd y bobl
ddim o'r pasg yn nyddiau *Hēzecia*, fel ag y mae yn
sgrifennedig, nid ymlanhafant—yn ol puredigaeth
y cysegr; etto fe iachiodd Duw hwynt; ac fe fa-
ddeuodd iddynt ar weddi *Hēzecia*, 2 Cro xxx 18 19.
Y mae trugaredd Duw yng Nghrist yn cuddio holl
gam-ymddygiadau ei bobl, *Salm lxxv*. Pethau an-
wir a'm gorchfygafant, (medd y *Sa'mydd*) ein cam-
weddu ni. ti a'i glanhai, yn ol yr *Hebraeg*, ond
tydi O Arglwydd a drugarog guddie'n camweddu.

2. Mewn clefyd a dioddefaint y mae Tad yn
tofturio fwyaf wrth ei blentyn; od oes dim yn
y tŷ sy well na chylfredin, y mae yn cael ei ddwyn
iddo; Felly pan y mae'r saint mewn trallodau,
profedigaethau dioddefiadau, y mae cariad a thoſt-
uri Duw yn torri allan helaethaf: mewn amser
trallod y mae efe agosaf; pan y mae'r saint yn
mwynhau leif o'r creadur, y maeut yn mwynhau
fwyaf o Dduw; y mae yn cadw ei ddyfroedd byw-
iol erbyn amser llewygseydd; Y mae yn perffeith-
io ei nerth yn eu gwendid.

3. Y mae'r Tad yn rhoi ei etifedd eth i'w fab:
fe ddichon roi rhoddion cyffiedin i'w weision ac
eraill, ond i'r Mab yn unig, y mae yr etifeddiaeth
felly y mae Duw wedi felydlu yr etifeddiaeth ar ei
blin, etifeddiaeth ogoneddus, anlygredig, diha-
logedig a didliffamedig, 1 *Pêdr* i 4. Etifeddiaeth
o fywydd iderfyn, teyrnas wedi ei pharattoi ac yng-
hau yn y nef eidd, lle bydd i Dduw ddiddanu ei
bobl hyd eithaf mwynder, a melusder diamgyffred
ya drwg ydydd; y mae'r etifeddiaeth hon ynghu-
dwraeth.

ŵraeth ac yn meddiant Crist hyd nes delom ninnau i gyflawn seddiant o honi, y mae gan Dduw Etifeddiaeth gyfan, teyrnas, coron, i bob plyntyn o'i eiddo : y mae Crist wedi myned i barattoi lle iw holl eiddo, ac y mae yn ei gadw iddynt, *Ioan xiv.* Y mae Duw yn rhoi trugareddau cyffredin, megis golud, anrhydedd mwyniant daearol, i blant y byd hwn, ond iw blant ei hunan yn unig y mae yr Etifeddiaeth.

Yn ail, y mae jau'i Efengyl yn esmwyth mewn cydmariaeth i jau'r defodau a'r seremoniau a ofodwyd trwy law *Moses* ar yr eglwys *Juddewig*. Megis yn gyntaf, yr oedd gwafanaeth ac addoliad Duw yn drwmlythog iawn o herwydd llawer iawn o ddefodau, ordinadau, seremoniau, ac ymarbediaid i y rhai oeddynt yn rhwym i'w cyflawnu; heb law pob dyledswyddau moesol, yr oedd pob gwr-ryw i ymddangos yn lle addoliad cyhoeddus Duw dair gwaith yn y flwyddyn; Yn ail, yr oedd yn wafanaeth costfawr o herwydd eu hamryw aberthau offrymmau, gwleddau &c. Nid oedd neb i ymddangos yn waglaw ger bron yr Arglwydd. Y mae Cristianogion yn gwbl rydd yn awr yn nyddiau'r Efengyl oddiwrth y llwyth a'r caethiwed hynny o ddefodau ac ordeiniadau seremoniol.

Y nawfed peth iw agoryd yw, y dibenion dationus i ba rai y rhoddwyd y ddeddf ar *Sinai*.

Yr oedd pedwar diben amcan neu ddefnydd i'r ddeddf ar y cyntaf : 1. Yr oedd yn rheol i gyfarwyddo; 2. Drych i ddadguddio; 3. Ysgrifennu i gyhuddo a gwylio; 4. Ffrwyn i attal.

Yn gyntaf, fe roddwyd y ddeddf i'r *Juddewon* yn rheol ddwyfol, wrth ba un yr oeddynt i flurfio ac i drefnu eu holl weithredoedd; yr oedd yr Arglwydd trwyddi yn dangos iddynt beth oedd dda, a chymmeradwy yn ei olwg, a pheth a fyddai iddynt ei wneuthur; yr oeddynt wedi eu siarso

na fyddde iddynt gilio ar ddeheu nac arafwy oddiwrth y rheol fanwl hon o sancteiddrwydd, *Deut* xxviii, 14—*Jos* xxiii. 6.

Yn ail, Fe roddwyd y ddeddf, i fod yn ddrych
1. I ddadguddio brychau eneidiau dynion ynghyd a chyfeiliorni eu ffydd, trwy neu wrth y ddeddf y mae adnabod pechod, nid adnabum bechod ond wrth y ddeddf. medd *Paul, Rhuf*, v i 7. 2. Y mae'r ddeddf yn dadguddio diffigion ac amherffeithrwydd eu dyledswyddau, pwy mor belled ydynt oddiwrth berffeithrwydd. Nid gwaith priodol, a gwaith y ddeddf o honi eu hunan, yw'r dadguddiad hwn o bechod; ond gwaith yr Ysbryd Glan trwy'r ddeddf; ni all dynion weled eu pechodau yn nrych y gyfraith heb oleuni Ysbryd Duw, *Ioan* xvi. 8 9. Y mae'r ddeddf i yn dangos pechod ynddo ei hunan, beth yw yn briodol; ond yr Ysbryd Glan yn unig a ddichon dangos pechod yn gyflawn ac yn effeithiol ynom ni, Efe sy'n argyhoeddi o bechod *Ioan* xvi.

Eithr y ddeddf a ddaeth i mewn fel yr amlhai'r Camwedd fel yr ymddangosau pechod yn dra phechadurus, medd yr Apostol; fel yr ymddangosai yn ei led, hyd, dyfnder ac uwchder; fel yr ymddangosai pechodau dynion yn eu cyflawn nifer a maintioli; ac felly y byddai i rigorol amllder rhadris ymddangos, a chael ei dderchafu wrth faddu'r fath amledd o bechodau, *Rhuf* x 20. Fel hyn y mae'r ddeddf yn gosod pechod allan yn ei fawredd. Yr Efyngyl fy yn dangos yn bendant fod dynion yn bechaduriaid, gwel *Rhuf*. iiii 9. Yr Efyngyl sy'n dywedyd, pawb a bechasant ac ydynt yn ol am ogoniant Duw, gwel. *adn*, 20. Y mae'r dyfgedig *Cameron* yn dywedyd, Ma'r Cyfammod gras sy'n dadguddio pechod yn bennaf, amys y mae yn dangos yn bendant fod dynion yn bechaduriaid,

Yn drydydd, Fe roddwyd y ddeddf fel ysgafn

• gyhuddiad a gwyfiad ger bron : y mae yn cy-
 huddo yn achwyn, yn brawychu, yn condemnio
 ac yn bwrw pechaduriaid i farw. 1. y mae'r ddeddf
 yn tyfhiolaethu euogrwydd : 2. y mae yn cae eu
 geneuu fel nad oes ganddynt air i ddywedyd dro-
 ftynt eu hunain, *Rhuf.* iii. 19. Ni a wyddom he-
 fyd am ba bethau bynnag y mae'r ddeddf yn ei
 ddywedyd, mai wrth y rhai fydan y ddeddf y mae
 hi yn ei ddywedyd ; fel y cauer pob genau, ac y
 byddo'r holl fyd dan farn Duw ; (yu ol y *Saesfon-*
aeg, yn euog ger bron Duw.) 3. Y mae'r ddeddf
 yn rhoi barn angau ar bechaduriaid, yn eu con-
 demnio am bechod, yn dadgyn eu bod dan lid a
 marwolaeth - 4. Y mae yn eu cae i fynu dan be-
 chod, yn eu cloi i fynu yn y carchar, *Gal.* iii. 22
 Eithr cydgaedd yr Yferythur bob peth dan bech-
 od, pob dynion a'u holl weithredoedd, wedi'r dde-
 ddf gyhoeddi dynion yn felddigidig, yn greadur-
 iad damnedig, yn ddarostyngedig i'r holl ddigo-
 faint a'r gwae a gynhwysir ynddi ; y mae yn eu
 cae i fynu dan euogrwydd, heb y nerth na'r pos-
 siblwydd lleiaf ynddynt eu hunain i ddyfod allan
 o'r cyflwr melfdigidig hwn ; *Gal.* iii. 10. O her-
 wydd pa ham y mae'r ddeddf yn cael ei galw yn
 Weinidogaeth Angau a Damnedigaeth, 2 *Cor.* iii.
 9. Y mae'r ddeddf yn ein gadael yn nyfnder tru-
 eni heb y dadguddiad neu'r Cyfranniad lleiaf o
 fywyd a thrugaredd. 5. Fel hyn y mae'r ddeddf
 yn llanwr gydwybod a dychryn, trallod, syndod,
 a braw, oddiwrth ystyriaeth o'r euogrwydd a'r di-
 g faint y mae yn ei brofi : yr oedd y ddeddf trwy
 gyhuddo, condemnio a dychrynu fel hyn am be-
 chod, mewn rhai ystyriaethau yn wafanaethgar i'r
 addewid ; canys yr oedd hyn yn gwneuthur y
 drugaredd ag y mae'r addewid yn ddadguddio yn
 fwy dynmunol a groefawus gan Enaid blinedig. O
 pa mor rhagorol felus yw trugaredd yr Efengyl i
 bechaduriaid

pechaduriaid wedi eu cras-bobu a'u fflangellu gan fygythion y ddeddf! Pa mor werthfawr fydd madddeuant yr Eieugyl iddynt pan welont eu hunain wedi eu condemnio gan y ddeddf? Pan welont eu cyflwr halogedig, marw, andwyol, fel ag y maent dan y ddeddf, trwy argyhoeddiadol waith Ysbryd Duw, ac eithaf amhosiblirwydd bywyd trwy weithredoedd y ddeddf; fel hyn fe wneir iddynt ffoi am noddfa ac Iechydwriaeth, at *Dyryfog Iechydwriaeth*. Fe roddwyd y ddeddf mewn cyflwr o ddiniweidrwydd, yn flordd o fywyd ac happusrwydd: yn awr pan y dyger pechaduriaid i weled yr hen flordd hon wedi ei chae i fynu, ac yn amhosibl tramwy trwyddi; O mor werthfawr yw'r flordd newydd a bywiol, a ddangosir yn yr eieugyl! Y mae rhai Râs yn tynnu i lawr y gyfraith yn eu bygythion a'i dychrynfeydd, ac yn ei gwneuthur yn wafanaethgar iddo ei hun.

Yn bedwarydd, fe roddwyd y ddeddf i'r *Judea-on* yn ffrwyn o attaliad, iw cadw i mewn rhag rhedeg allan i ffyrdd gau a gwaharddedig, fel ag y profwyd yn helaeth eisoes.

Y degfed peth iw egluro yw, yr amrywiol destynau ag fydd debygit yn cynnwys fod deddf *Moses* wedi ei rhoi yn Gyfammod o weithredoedd; y mae'r ddeddf yn fynych yn cael ei gosod allan yn y fath ymadroddion deddfol; fel ag y tebygit ei bod yn llwyr withwyneb i'r Cyfammod *Gias*, ac felly ni ddichon fod mewn un modd yn wafanaethgar iddo: 1. Y mae rhai tefynau yn addaw bywyd yn y gorchymynion. 2. Trwy y gorchymynion. 3. Eraill i gadw'r gorchymynion, *Lev. xliii.* 4. 5. Fy marnedigaeithau i a wnewch, a'm deddfau i a gedwch,—A'r dyn a'u cadwo a fydd byw *YNDDYNT. Eze. xx. 11.—Gal. iii 12.* A'r oeddf nid yw o flydd: eithr y dyn a wna y pethau hynay a fydd byw *YNDDYNT.* 1 Y mae'r lloedd

lleoedd hyn yn addaw bywyd mewn gwneuthur :

2. Eraill trwy wneuthur y pethau y mae'r ddeddf yn eu gorchymyn, megis *Rhuf. x. 5, 6.* Canys y mae *Moses* yn ylgrifennu am y Cyfiawnder fydd o'r ddeddf; Mae'r dyn a wnel y pethau hynny, a fydd byw YNDDYNT. *Rhuf. ii. 13.* Canys nid gwrandawyr—ond gwneuthurwyr y ddeddf a gyfiawnheir. 3. Y mae bywyd yn cael ei addaw i gadw'r ddeddf, megis *Mat. xix. 16, 17.* medd y gwr ieuangc hwnnw wrth Grifft, Athro da, pa beth da a wnaif, fel y caffwyf fywyd tragwyddol ? y mae Crist yn ei ateb, adn. 17.—os ewyllysi fyned i newn i'r bywyd, cadw y gorchymynion, a gwna hyn a byw fyddi.

Atteb 1. Y mae yn eglur mai nid amcan a diben yr yfgrithurau hyn yw golod deddf gweithredoedd i fynu fel ffordd i fywyd tragwyddol, neu i gael Cyfiawnder trwy'r ddeddf o herwydd y Rheffymau canlynol; oblegid fe fyddai Cyfiawnhad trwy weithredoedd y ddeddf yn llwyr wrthwyneb 1. I bwrpas Duw. 2. I waddewid. 3. I'r pethau a gyhoeddodd. 4. I weithrediadon pob person gogoneddus yn y Drindod.

1. Fe fyddai Cyfiawnhad trwy weithredoedd y ddeddf yn gwrthwynebu ac yn dirymmu pwrpas tragwyddol Duw, yr hyn oedd cyfodi dyn fythiedig i fywyd gogoneddus a diderfyn, trwy rad Ras yng Nghrist er mwyn derchalu golud rhadlawnder ei drugaredd.

2. Fe fyddai yn wrthwyneb i w addewid; yr addewid gyntaf a roddwyd erioed i ddyn mewn cyflwr cwympedig oedd fywyd ac iechydwrhaeth trwy'r gogoneddus Had, *Gen. iii. 15.* Fe fynychadnewyddwyd yr addewid hon i *Abraham*; ie, fe ddwywelwyd wrtho yn bendant, mai yn yr Had benedigedig y bendith holl Genhedloedd y Tdaear : Y mae'r Apostol yn dangos yn eglur nae yw'r ddeddf

ddeddf yn erbyn addewidion Duw i *Abraham Gal.* iii. 21. Ac y mae yn profi hyn oddiwrth undeb ac anghyfnewidioldeb Duw yn ei bwripas a'i addewid, adnod 20. Canys os yw Duw yr un ddoe heddyw ac yn dragywydd heb y cyfgod lleiaf o droedigaeth; a chwedi addaw Cyfiawnder i *Abraham* a'i Had trwy ffydd, yna yn ganlynol y mae Cyfiawnhad trwy'r ddeddf yn anghofiblwydd.

3 Fe fyddai Cyfiawnhad trwy weithredoedd y ddeddf yn gwrthwynebu cyhoeddiadau dwyfol yr Efengyl, canys yn gyntaf, y mae Duw wedi cyhoeddi yn bendant na's dichon un dyn er cwmp *Alda* gael bywyd a chyfiawnder trwy weithredoedd y ddeddf, *Gal.* iii. 11. Ac na chyfiawnheir neb trwy'r ddeddf ger bron Duw, eglur yw, oblegid y cyfiawn a fydd byw trwy ffydd.—yn ol y *Groeg*, ni chyfiawnheir yn y ddeddf. Ac yn adnod 21. y mae yn dadgan, na roddwyd deddf gweithredoedd erioed a allasai roi bywyd i bechaduriaid; pe buasai bosibl cael bywyd trwy ddeddf o weithredoedd personol, ni buasai raid with un ddeddf ond deddf *Moses*. Y mae'r ymadrodd, Na chyfiawnheir neb trwy weithredoedd, yn cael ei ddwyn fel penderfyniad eglur na's geilir moli wadu. Yn ail, y mae Duw wedi dadgan, fod cynuifer ag sy o weithredoedd y ddeddf, eu bod dan felidith; *Gal.* iii. 10. Y mae'r cyfeiliornad lleiaf yn ein dwyn dan farn mawrolaeth. Yn drydydd, y mae Duw wedi dadgan mai yng Nghrist yn unig y mae Cyfiawnder ac Iechydwriaeth, Efe yw'r *Jehosa* ein Cyfiawnder, *Jer.* xxiii. Efe a wnaethpwyd i ni gan Dduw yn Gyfiawnder, *1 Cor.* i. 30. Yn ei enw ef yn unig y mae Iechydwriaeth, *Act.* iv.—*Eph.* i. 7.—*Rhuf.* iii. 24 25. Crist yw Tywysog y Bywyd; gyd ag ef y mae Ffynnon y Bywyd *Salm* xxxvi. Ynddo ef y mae Cyfiawnder y Bywyd. *Iean* i. trwyddo ac oddiwrtho yn unig y mae bywyd yn debyg i arnom ni, *Rhuf.* vi. adn. olaf.—*Iean* vi. 27.

O

he

heb undeb ag ef nid oes dim bywyd, i *Ioan* 11 12. Yr hwn y mae'r Mab ganddo y mae Bywyd ganddo; a'r nid yw'r Mab ganddo, nid oes ganddo fywyd. Yn bedwarydd, y mae Duw wedi addaw bywyd yn bennodol i ffydd, nid fel gweithred personol o'n heiddom ni, ond fel derbyniad o'r Cyfiawnder a weithwyd allan gan Grist, ag fydd yn cael ei gyfrif i ni *Rhuf.* iv, — *Gal* iii 11. Y mae'r penderfyniad yn cael ei ofod i lawr fel hyn, — Na chyfiawnheir neb trwy'r ddeddf; hynny yw, trwy gadw'r ddeddf, a'r rheswm sy'n profi'r peth fel hyn o-blegid, y cyfiawn a fydd byw trwy ffydd.

Yn bedwarydd, y mae cyfiawnhad trwy gyflawniadau personol yn wrthwyneb i werthfawr weithrediadau peb un o'r personau yn y Drindod gogoneddus; Megis i. y mae yn wrthwyneb i bwmpis dragwyddol Duw'r Tad, yr hwn a ragor-deinodd ei holl eiddo. "yng Nghrist, i gael lech-
" ydwriaeth trwy Grist," *Eph.* i 4. i *Thes* v. Ni bi erioed yn ei feddwl neu fwriad i roi bywyd tragwyddol i bechaduriaid trwy gadw'r ddeddf yn eu personau eu hunain.

Yn ail, y mae yn wrthwyneb i waith y Mab yn achub. 1. Swydd briodol Tywysog y bywyd yw rhoi bywyd trwy ei farwolaeth, a chyfiawnder trwy'r hyn a gyflawnodd. 2. Y mae cyfiawnhad trwy'r ddeddf yn dirymmu ei anfoniad a'r fel-
iad; yr hyn oedd i achub pechaduriaid, - Y mae yn dirymmu ei angeu, ac yn croesi ei gymmisiwn, yr hyn oedd rhoi bywyd yn ihad ac yn gyflawn, i bawb a ddelai atto, *Ioan* vi, 27 37. Y mae yn ei yspeilio ac yn ei ddifreinio o anrhydedd ei enw gogoneddus; y mae Crist yn cael ei alw ein bywyd a'n goleuni, ein cymmod neu iawn, a'n tangnefedd, cyfiawnder a phrynedigaeth, craig a gwr-eiddlyn, lechydwriaeth a machniydd ein cymme-
radwyaeth a dadleuwr gyda Duw; yr oell o'i holl eiddo mewn bywyd ac angau, a'r holl ddaioni ag
fydd

fydd yn cael ei wneid ynddynt a thrwyddynt. 3. Y mae cyfiawnhad trwy weithredoedd yn withwyneb i waith cymhwyfiadol yr Ysbryd Glan; ei waith gwerthfawr ef, i yw argyhoeddi o annigonolrwydd cyfiawnder personol dyn ei hunan, yr angenrheidrwydd ac unigddigonolrwydd cyfiawnder Crist. 2. Creu ynom Egwyddorion newyddion o fywyd a goleuni, fel y gallom wneud gweithredoedd bywiol: 3. Selio a fichiaw y rhai crediniol o'u bywyd *Eph. i.*

Att 2 Gwir amcan y testynau hynny; Gwna hyn a byw fyddi, a'r dyn a wnel y pethau hyn a fydd byw ynddynt, a'r cyfryw ymadroddion yw dangos i Beth allatai dyn ei wneuthur. 2 Beth y mae anghredinwyr yn rhwym etto iw wneuthur. 3 Beth y mae dynion deddfol yn geisio ei wneuthur 4 ni all pechaduriaid yn awr ei wneuthur. 5. Beth fyraid i ni ymofyn am dano a'i gael yn ein machniydd.

Am y cyntaf fe ofodwyd y ddeddf i fynu yng-halon *Adda* yn ei stat ddiniwaid, fel rheol berffaith o fywyd a chyfiawnder; fe lenwyd natur dyn a'r cyfryw nerth, purdeb a pherffeithrwydd fel ag y gallai gadw'r ddeddf hon a byw: yr oedd dyn y pryd hynny yn gryf, a'r ddeddf yn gryf hefyd: fe roddes Duw nerth i ddyn i gadw ac i gyflawnu'r ddeddf, a nerth i'r ddeddf i roi bywyd i ddyn; canys nid yw Duw byth yn ordeinio un peth i ryw ddiben, heb ei gyfaddasu a i gymhwyso i ateb, y diben hynny; ond yr oedd grafusau naturiol *Adda* yn ei gadwraeth ei hunan, ac felly fe fuan chwreuoedd yr afradlon.

Yn ail, Y mae'r ymadroddion deddfol hynny yn dangos beth y mae anghredinwyr yn awr yn rhwym iw wneuthur os ydynt am gael bywyd trwy gadw'r ddeddf; y maent yn rhwym i gadw'r ddeddf hyd einhaf perffeithrwydd; y maent dan y ddeddf mewn perthynas i'r gofyniad ofnadwy hynny, Gwna hyn a byw fyddi, oni's gwnai gan
gan

farw ti fyddi farw ; y mae pob anghredad yn yn rhwym i gadw'r ddeddf yn berfonol, os ydynt am fyned i'r bywyd trwyddi ; ni ddichon y rhei ny nad yw yng Nghrist, gleimio un ffrainc oddi-wrth ei waith ef yn cyflawnu'r gyfraith.

Yn 3ydd, y mae'r geiniau deddfol hyn yn dangos, beth y mae Deddfwyr yn geisio ei wneud, y maent yn gosod y ddeddf i fynu yn rheol o gyflawnhad ; y maent am wneud fel y byddont byw ; y maent yn gwneud eu cyflawniadau yn lachawdwyr ; eu gweddïau a'u darostfyngiadau yn dangnefeddwyr ; y maent yn ceisio clytio i fynu gyflawnder o'u cyflawniadau eu hunain ; etifeddu bywyd tragwyddol yw eu diben yn ei holl weddiâu, ymprydïau, rhodiad cydwybodol : se gyhuddir ar yr *Juddewon* am hyn fel eu prif bechod, a'r hyn a'u cadwodd rhag ymostwng i gyflawnder Crist, *Rhuf* x. 3. Canys hwynt hwy heb wybod cyflawnder Duw, ac yn ceisio gosod (yn ol y *Saesonaeg*, aethant oddiamgylch i ofod i fynu) eu cyflawnder eu hunain, nid ymostlyngasant i gyflawnder Duw ; A hyn oedd arfer y gwr ieuangc deddfol a ddaeth at Crist, *Mat* xix 16. 17. Y mae yn dymuno gwybod, pa beth oedd raid iddo ei wneuthur fel yr etifeddi fywyd tragwyddol ? Y mae yn eglur wrth ateb Crist i'w ofyniad. a'i wrthateb yntef ei fod yn disgwil bywyd trwy'r ddeddf, a lechydwr-iaeth trwy ei waith ei hun 1. Deliwch sylw, fel y mae Crist yn ei ateb ; Os ewyllyf fyned i mewn i'r bywyd, cadw y gorchymynion ; y mae yn ei anfon at y gyfraith am fywyd ; nid at yr Elen-gyl ; pan y deuai rhyw bechaduriaid llwythog calon ddrylliedig at Crist, se fyddai yn eu doddi i greu ; y mae yn eu galw atto ei hunan, *Mat* xi, 28. ond pan y deuai Phariseaid hunan-gyflawn atto, yr oedd yn periiddynt wneuthur yr hyn ag y mae'r ddeddf yn eu gorchymyn. 2. Deliwch sylw ar yr ateb ag y mae'r dyn deddfol hwn yn ei roi i'r cynnigiad

cynniglad o fywyd trwy wneud, Mi gedwais y rhai hyn oll o'm ieuengêid; fel pe dywedafau, os eadw'r gorchymynion yw'r cwbl a ofynir at fywyd tragwyddol, yna yr wyf yn yr uniawn ffordd i'r bywyd, ac nid wyf yn amnau fy lechydwrïaeth mi gedwais y ddeddf er yn b'entyn.

Yn bedwarydd, amcan yr ymadroddion deddfol hyn yw, dangos pa beth fydd yn amhosibl yn awr i bechaduriaid wneuthur o'honynt eu hunain fod yn amhosibl iddynt yn awr i wneuthur a byw; pan oedd yr Arglwydd yn dafon dynion at y ddeddf, ac yn eu gosod i wneuthur am fywyd, ei amcan oedd, nid i ofod y ddeddf i fynu yn rheol o gyfiawnder ac lechydwrïaeth, ond trwy hynny i argyhoeddi y rhai hunain-gyfiawn o'u hollol analluogrwydd i gyflawnu'r ddeddf, a'r amhosibl rwydd o fyned i'r bywyd trwy ddeddf gweithredoedd. Y mae yn rhyngu bodd i'r Arglwydd trwy'r ymadroddion deddfol hyn, i ddifodlu pechaduriaid tlodion, ac i wneuthur iddynt weled pa mor anteidrol fyrr ydynt o'r perffeithrwydd hynny ag y mae'r ddeddf yn ei ofyn, er derbyniad i fywyd.

Yn bummed, Amcan yr ymadroddion deddfol hyn, yw, dangos beth fydd raid i ai ymosyn am dano yn ein Machniydd gogoneddus; canys y mae yn rhaid i'r ddeddf gael ei chyflawnu, naill a'i gennym ni ein hunain, neu gan Fachniydd; amcan yr ymadroddion deddfol hyn yw, dadcan y ddau beth hyn. 1. Ei fod yn amhosibl i bechaduriaid gael bywyd trwy gadw y ddeddf yn eu personau eu hunain. 2. Ei fod mor amhosibl iddynt gael bywyd heb berffaith gadw'r ddeddf, naill ai yn eu personau eu hunain, neu trwy Fachniydd; ac felly un peth mawr a amcenir wrth y geiriau, gwna hyn a byw fyddi, a'r cyffelyb, yw dangos nad oes dim bywyd a chyfiawnder i blant *Adda*, heb berffaith gadw'r gyfraith, naill ai yn berfonol ynddynt eu hunain, neu yn gyfrisol mewn un arall: y mae

cadw'r

cadw'r ddeddf yn amhosibl, ac etto yn bosibl: am-
hosibl ynom ein hunain, posibl yn ein Machniydd
Rhuf x 4. Canys Crist yw diwedd y ddeddf, er
cyfiawnder i bob un fydd yn credu; y mae efe yn
dyfod yn gyfiawnder i ni, fel ag y mae'r ddeddf
yn gofyn; ni ddaw pechaduriaid byth drosodd at
Crist hyd nes caffont eu hargyheuddi o'u hamho-
siblwydd i godieu hunain i fywyd trwy'r hyn oll
ag fydd bosibl iddynt ei wneuthur; o herwydd
pa ham yr oedd yr *Israeliad* yn cael eu cymmell
mor gadarn i wneuthur fel pe buasent i gael bywyd
trwy hynny; fel y byddan iddynt trwy weled eu
hannigonolrwydd eu hunain, yngoleuni Duw i w-
neuthur i redeg yn feunyddiol at Crist trwy ffydd

Fel hyn chwi welfoch, yn gyntaf, i'r ddeddf
gael ei rhoi ar fynydd *Seinai* yn gyfammod testa-
mentaidd. Yn ail, iddi gael ei rhoddi i *Israel* yn
gyfammod ammolol am bethau tymhorol yng
wlad *Canaan*. Er diweddglori ac eglurhau y pwngc
gwerthfawr hwn yn helaethach, fe ellir gofyn, pa
un a oedd ddeddf seremoniol *Moses* yn rhan o'r cy-
fammod testamentaidd hwnnw a roddwyd ar y
mynydd? Seilfaen y Cwestiwn hwn yw hyn; y
mae'r Apostol yn *Heb. ix. a'r x* dybygit yn dyfod
i mewn a'r amryw aberthau a'r cyflawniadau ag
oeddit ym eu gwneud yn ol y gyfraith seremoni-
ol megis pe buasent yn perthyn i'r hen gyfam-
mod a roddwyd ar y mynydd, pa ddaeth *Israel*
allan o'r *Aipht*; *Pen. viii, 8. 9. 13.* Yn ail, fe
ddywedir yn eglur yn ol y *Saesnaeg*; Fod hefyd
i'r testament neu'r cyfammod cyntaf, ordeiniadau
crefydd, neu ddefodau gwafanaeth Duw, a chylsegr
bydol; ac fel hyn y mae *Gualth. Pareus.* ac eraill
yn darllain y geiriau, Oddiyma fe ellir gwrth-
ddadlu, a dywedyd fod seremoniau a defodau *Moses*
yn rhan o'r hen gyfammod hwnnw a sonir *Pen.*
viii. adn. olaf.

Att. Er ateb i'r gwrthddadl hwn, ac eglur ddeall
natur

natur ac amgylchiad yr hen gyfammod; Yn gyntaf, mi roddaf i chwi wir ddarlleniad ac ystyryr y testyn, *Heb.* ix 1. Yn ail, pa mor belled yr oedd y deddfau a'r defodau seremonïol yn perthyn i'r hen gyfammod ammodol.

1. Y mae'r testyn *Heb* ix 1. yn cael ei gyfieithu mewn amrywiol ffordd gan y Dylgedigion; y mae'r *Syriaeg* yn ei ddarllain fel hyn, am hynny yr oedd yn y cyntaf, Orchymynion (neu reolau) Gweinidogaeth, a thŷ-bydol sanctaidd : Nid yw'r *Syriaeg* yn son am na thabernacl na chyfammmod; y mae *Tremelius* yn cymmeryd y geiriau yn ol y *Syriaeg*. 2. Y mae *Pareus*, *Beza* ac eraill, yn dodi'r gair Cyfammod neu Destament i mewn, ond mewn llythrennau eraill, am nad yw yn y iaith wreiddiol 3. Y mae eraill yn ei ddarllain fel hyn, am hynny yr oedd i'r Tabernacl cyntaf, &c. 4. Y mae'r geiriau yn ol y iaith wreiddiol yn rhedeg fel hyn, am hynny yn awr yr ydoedd hefyd i'r Tabernacl cyntaf ordeiniadau, neu ddefodau addoliad neu grefydd. Fe sonir yn fynych am y Tabernacl cyntaf, yn y nawfed bennod hon, megis adn. 1, 6 8. wrth y Tabernacl cyntaf, adn 1 8. yr wyf yn barnu y meddylir gweinidogaethau *Moses* yn cynnwys amrywiol wasanaeth, aberthau, defodau, rheolau, ordeiniadau, a seremonïau, y rhai oedd yn briodol i gyfegr bydol, neu dŷ sanctaidd. fel ag y mae'r *Syriaeg* yn ei ragorol gyfieithu; y Tŷ bydol sanctaidd hwn, yw'r tabernacl a ddarlunir adn. 2. lle yr oedd y lleoedd neu'r stafellau sanctaidd hynny, Y Sanctaidd a'r Sancteiddiolaf, *Lev.* xxi. 23.—*Heb.* ix 2. 3. Amcan y nawfed bennod hon yw dangos fel y cafodd seremonïau ac aberthau'r gyfraith eu dirymmu trwy berffeithrwydd a thragwyddoldeb aberth Crist.

Yr ail beth, yw, dangos pa mor belled yr oedd y deddfau seremonïol a wasanaeth y cyfegr, yn perthyn i'r hen Gyfammod ammodol a roddwyd ar y mynydd?

Alteb

Alleluia Y mae yn rhaid i ni edrych ar ordeiniadau a rhwymedigaethau'r deddfau seremonïol dan ddwy ystyriaeth; naill ai fel gorchymynion yn dangos ac yn gofyn y cyflawniadau o'r cyfryw a'r cyfryw ddyledswyddau: neu yn ail, fel ag yr oedd- ynt yn cyfgodj ac yn perthynu i Iesu Grist, ac addewidion ysbryddol o faddeuant, glanhed, cymmod a derbyniad wedi eu chwanegu attynt, *Lev.* pen, iv a'r 5. Y mae amryw addewidion o faddeuant a derbyniad i'r rhei'ny a ddygai eu haberthau a'u holfrymmau, yn ol cyfarwyddiadau'r ddeddf. Os edrychir ar orchymynion y gyfraith seremonïol fel gorchymynion yn dangos ac yn gofyn y cyflawniad o ryw ddyledswyddau, megis offrymmau, aberthau, golchiadau, &c. fe ellir dywedyd eu bod felly yn perthynui'r hên gyfammod annodol; yr hwn oedd yn eu rhwymo i wneuthur ac i gadw pa beth bynnag oedd Duw yn ei orchymyn naill ai yn y gyfraith foefol; seremonïol, neu farnol; os mynnent gael bendithion tymhorol.

Yn yr hen Gyfammod a wnaeth Duw a'r bobl ar synydd *Sinai* yr oedd Duw yn gofyn ufudd-dod ganddynt i'r Cyrreithiau moefol seremonïol a barnol ar yr addewid o bob bendithion tymhorol yn y meddiant o *Ganaan*; fel ag yr addefir gan y rhai 'ny sy'n dal fod y ddeddf yn gyfammod o wafan- aethgarwch, gwel *Deut.* xxviii. 1—13. Os gan wrando y gwtandewi ar lais yr Arglwydd dy Dduw, i gadw ac i wneuthur ei holl orchymynion ef, &c. Yr oedd yn rhaid iddynt gadw a gwneuthur, holl orchymynion a barnedigaethau Duw, ei holl ordeiniadau a'i ddeddfau; os mynnent gael bendithion tymhorol. Yr oedd ynt yn rhwym i ordeiniadau seremonïol, yn gystal a ddyledswyddau moefol; a fe iwymodd y bobl eu hun- ain i wneuthur yr hyn oll a orchymynai'r Arglwydd iddynt, *Deut.* v 27. Canys er fod y ddeddf foefol neu'r deg gorchymyn yn cael ei heglur alw

y Testament neu'r Cyfammod, a orchymynodd Duw i Israel ei gyflawnu, *Deut. iv, 13.* Etto yr oedd y Cyfammod ammodol hwnnw yn eu rhwymu i ofalus gadw pob deddfau seremoniol a barnol, yn gyftal a rhai moesol. Ac fel hyn os edrychir ar y deddfau seremoniol yn gorchymyn amryw gyflawniadau ar yr addewid o bethau tymhorol yng Nghanaan, yr oeddynt yn dyfod dan yr hên gyfammod. Ond yn ail, os edrychir ar ordeiniadau a rhwymau'r deddf seremoniol fel Esengyl weledig yr *Jaddewon*, hynny yw, 1. Fel ag yr oedd ei deodau yn cyfgodi, yn cynnyrchuoli, ac yn perthynu i'r Messia. 2. Fel ag yr oedd addewidion ysbrydol neillduol o bardwn, glanhâd, rhyddhâd a derbyniad wedi engwneuthur iddynt; yn yr ystyriaethau hyn, yr wyf yn barnu nad oeddynt yn un rhan o'r hên Gyfammod ammodol; canys fe droi hyn Gyfammod y ddeddf yn Gyfammod yr Esengyl, ac fe wna'r Gyfraith a'r Esengyl yn un Gyfammod cymmysgedig, yn rhoi pethau tymhorol ar yr ammod o weithio; a bywyd tragwyddol, ar yr addewid rad, i gredu.

Ond na roddwyd y ddeddf fel Cyfammod esengylaidd mi a ddangolais eisoes; pe felly o'r ddeddf y buasai cyfiawnder; ac se fua'i'r ddeddf a sgrifenydd ar lechau o gerrig, yn weinidogaeth angeu a damnedigaeth. ac yn weinidogaeth bywyd a chyfiawnder hysyd ar yr un pryd: ac y mae pob un o'r ddwy yn gwbl anghydfyniol. Nid oedd ond un Esengyl o'r dechreuad, ac felly y mae yn rhaid i'r holl addewidion o birawn a derbyniad a roddwyd i'r *Jaddewon* berthyn i'r Cyfammod a gadarnhawyd ag *Abraham*; ac yr oedd yr holl aberthau golchiadau puredigaethau, y pasg &c. fel ag yr oeddynt yn cyfgodi ac yn felio i fynu gyfiawnder, maddauant, a glanhâd trwy Grift, yr oeddynt wedi eu chwanegu at y Cyfammod grolol hwnnw, Cymmaint a hyn am fy nhrydydd pen cyffredinol, i'r ddeddf gael ei rhoi i Israel fel Cyfammod testamentaidd

Yn

Yn bedwarydd, y mae'n rhaid i'r ddeddf a roddwyd i *Israel* gael ei hystyried fel daoguddiad o feddwl ac ewylllys Duw, a pherffaith reol ymarwedd-iad sanctaidd; yn y ddeddf hon yr oedd Duw yn dangos iddynt beth oedd yn sanctaidd ac yn ddâ; yr oedd yn cynnwys rheolau dwyfol wrth ba rai yr oeddynt; drefnu eu hymarwedd-iad *Salm* l. adn. olaf. Fe roddwyd y ddeddf hon iddynt i fod yn llusfern i'w traed ac yn llewyrch i'w llwybrau yn ei rhodiad. *Salm* cxix. 105. trwyddi y mae Duw yn arwain traed eu Saint.

Cwest. 4. Yn awr er cyflawnach ateb i'r pedwarydd Cwestiwn, ymha ystyriaethau yr oedd y ddeddf a roddwyd ar fynnydd *Sinai*, i barhau ond hyd ddyfodiad y *Messa*; os edrychwn ar y ddeddf. 1. Fel gwilfa neu guard o attaliad, wedi ei gofod oddiamgylch yr *Juddewon* i'w cadw rhag torri allan i ffydd cyfeiliornus, trwy ei bygythion ofnadwy, *Deut.* xxviii.—2. Fel athro neu ysgol-feistr llym-dost, yn gyrru at ddyledswyddau, trwy ysbryd caethiwed. 3. Fel Cyfammod ammodol am bethau tymhorol yngwlad *Canaan*; yn y tair ystyriaeth cyntaf hyn, y mae'r ddeddf a roddwyd ar y mynydd, wedi ei hollol gymmeryd ymaith. mewn perthynas i bob credadyn ag ly dan ras.

Am y cyntaf, fod frint yn awr yn rhydd oddiwrth y ddeddf fel ffrwyn neu guard i'w hattal rhag pechod, trwy ei bygythion a'i dychrynseydd eglur yw oddiwrth *Gal.* iii. 19. 23. Y ddeddf a chwanegwyd fel ffrwyn o attaliad rhag troseddau hyd oni ddela i'r Hael gogoneddus; ac adn 23. Ei-thr cyn dyfod ffydd i'n cadwyd dan y ddeddf. fel dan ofal guard o wilwyr, neu amddiffinfa gaerog, fel ag y mae'r gair yn briodol arwyddocau, Wrth ddyfod ffydd, y meddylin, ymddangosiad Crist mewn natur dyn; hyd gyfodiad Haul Cyflawn-der, ac nid dim yn hwy, y golodwyd y ddeddf fel guard o attaliad oddiamgylch yr Eglwys *Juddewig*; ni threfnwyd deddf *Moses* erioed i fod yn ffrwyn

neu guard o attaliad i'r credinwyr yn awr yn nyddiau gras: y mae'r faint yn awr yn cael eu cadw a'u hatta! rhag pechu nid trwy ofn flafaid a bygythion; ond trwy ogoneddus Gariad Duw wedi ei dywallt ar led yn eu calonau, a'r amlygiad o drugaredd; y maent yn cael eu tynnu allan o bechod a'r rhaffau euraidd o gariad; ac yn cael eu cadw oddiwrth bechod trwy guard neu wilfa gadarn o gariad a thangnefedd, *Phil iv. 7.*—*2 Cor v 14 15.*—*Tit ii 11 12.*

Yn ail os ystyrir y ddeddf fel athro llymdost yn gyrru at ddeledfwyddau, trwy'r ysbryd o ofn flafaid; felly yr oedd i'r Eglwys *Juddewig* yn ei mabandod, *Gal. iii. 24. 25.* Fe ddywedir yn eglur mai'r ddeddf oedd athro'r *Juddewon* at Grist, eithr wedi dyfod ffydd, nid ydym mwyach dan athro. Nid oedd y ddeddf i arfer ffydd athro ar yr *Juddewon* ond hyd ddyfodiad y Messia a addawyd: a chweddi'n i fyned allan o ffydd; y mae'r Apostol yn llefaru ym mherf yr holl gredinwyr yn y dyddiau grafol hyn, gan ddywedyd, nid ydym mwyach dan athro ac ni dderbynialom Ysbryd caethiwed drachefn i beri ofn, *Rom viii 15.* Nid ydym ni yn awr mwyach fel plant bychain mewn caethiwed ond fel meibion wedi tyfu i fynu i gyflawn oed: y mae yn awr helæthach tywalltiad o Ysbryd Mabwysiad, o Ysbryd yr Efengyl, yn yr amferoedd efengylaidd hyn *Gal iv 7.* Nid ydym yn weision mwyach dan wialen athro, fel yr *Juddewon* yn adn i 2. yn gweithredu oddiwrth ysbryd gwaflaid: ond yr ydym yn feibion yn gweithredu oddiwrth Ysbryd rhydd tywyfogaidd ad 7. Felly nid wyt ti mwy yn was, ond yn fab. Y mae'r faint yn wastadol yn weision i Duw, ond y maent yn awr wedi ei rhyddhau oddiwrth ysbryd caethiwed, dan feistrrolaeth y ddeddf; yr hyn oedd yn gwneuthur i'r *Juddewon* er ei bod yn etifeddion, i ragori dim ar weision, yn yr ystyriaeth hynny, *Gal iv. 1.* Y mae'r faint yn awr yn cael eu cymweli at ddyledswyddau

dwyddau gan ysbryd-mwy rhydd, mabaidd, a bren-
hinol; y mae Cariad Crist yn eu cymhell i ufudd-
dod nid deddf *Moses*, 2 *Cor* v. 14 15. Ysbryd
Cariad yw'r egwyddor sy'n teyrnalu ac yn arg-
lwyddiaethu yn y faint; nid ysbryd deddfol,

Yn drydydd os edrychir ar y ddeddf fel Cyfam-
mod ammodol am bethau tymhorol, felly yr oedd
yn neillduol i'r *Judeion*: y mae yn awr fel Cy-
fammod wedi ei dirymmu a diflannu, trwy ddyg-
iad Cyfammod gwell i mewn. *Heb.* viii 7 8 &c, 2
Cor iii. Un rhan neillduol o'r rhydd-did gogone-
ddus a'r hon y rhyddhaodd y *Mab* ni, *Ioan*, viii.
Yw fod yr holl gredinwyr yn awr wedi eu rhydd-
hau oddiwrth ddeddf *Moses*: Fel ffrwyn neu gard
o attaliad. 2. Fel athro llymdoeth. 3. Fel Cyfam-
mod ammodol, ond 4. os ystyrir y ddeddf fel dad-
guddiad o ewyllys, a pherffaith real ymarweddied
sanctaidd, y mae byth yn sefyll mewn grym i'r awr
ynnyddiau'r eiengyl: a'r gorchymynyn newydd
hwnnw ydyw, a roddwyd gan *Grif* i'r holl ddeil-
iaid *Ioan* xiii. Ac nid yw ddim amgen na'r hen or-
chymyn yn hwn oedd o'r dechreiaid Cariad i'r iwdol
yr hwn sy'n cael ei alw, *Cyflander* y *Gyfraith Rhuf*,
xiii. 10. *Cyflanner* y *Gyfraith frenhinol*; *Ja* o. ii. 2.

Cwest. 5 Y pummed cwestiwn a'r olaf yw, ymha
ystyriaethau y mae'r ddeddf i bethau, ac yn cael ei
rhoi etto i bob saint yn y dyddiau gradol hyn?

Att. Yr wyf yn ateb, y mae ddeddf y deg gor-
chymyn yn parhau etto i'r rhai sy yng Nghrist;
yn gyntaf, fel *Cyfraith frenhinol*, neu berffaith
gyfraith rydd-did. *Jago* ii. 8—i. 25. yn dangos
ewyllys y Tad nesol i'r blant, gorchymynion gwr
i'r wraig, y mae yn cynnwys deddfau brenhinol
y Brenhin Iesu, y rhai a sgrifennodd efe i'r holl
ddeiliaid; Fe ddichon gorchymynion Crist yn y
ddeddf, a'i gariad priodafol i'r eiddo gydsfeyll o'r
goreu; fe ddichon brenhin roi gorchymyn i'r wraig
fel un o'i ddeiliaid, ac etto ei charu fel ei wraig.
Y mae yn rhaid edrych ar yr holl saint fel pobl
briedd

brïodol, deiliaid a gweision Crist, yn gyflaf a'i ddyweddi a'i waredigion breiniol: Creaduriaid, a chreaduriaid newydd Crist ydynt, gwaith ei ddwyllaw nefol. Y mae Duw wedi rhoi deddf i bob creadur trwy ba un y maent yn cael eu dwyn rhagddynt yn eu hyfsgogiadau priodol; Ddedf i'r tân i esgyn i fynu, i'r garreg i ddefscyn i wared: y mae ei ddeddf gan y morfa ddichon mo'i throleddu; feilly fe ddywedir fod pob peth yn ei wafanaethu ef, yn ol y ddeddf honno, *Salm cxix*

Y mae yn rhaid i ni ystyried y ddeddf a roddwyd ar fynydd *Sinai*, 1. fel cyfannod tymhorol i bobl *Israel*, ac 2. Fel deddf sefydledig i holl bobl Crist. Yn awr fel cyfannod aminodol y mae wedi ei lwyr ddirymau, *Heb. viii*, addn olaf; ond fel cyfraith frenhinol, yn dadgan gogoneddus ewyllys Brenhin y Brenhinoedd, y mae yn perthyn i bob safat dros byth: y mae wedi ei rhoddi o'r newydd gan ein deddfwr mawr, wedi ei dwyfol a lehongli ganddo, a chweddi ei chadarn gymmeil yn ei hysbryd-olrwydd ar ei holl bobl. *Mat. v*, Ni ddarfu i gyhoeddiad yr Eſengyl ddirymmu'r ddeddf, yr hon yw perffaith ddelw sancteiddrwydd Duw. Fe fu deddf unwaith heb Eſengyl; ond ni bu eſengyl erioed heb ddeddf; yn y cyflwr o ddiniweidrwydd yr oedd deddf heb Eſengyl: ni chyhoeddwyd dim o Eſengyl Crist hyd nes syrthiodd dyn; ond ni throwyd byth o'r ddeddf ymaith newn pwng o ddyledswydd er pan gyhoeddwyd yr addewid yr oedd y pethau golybol yn neddi *Moses*, yn ddyledswyddau cyn cyhoeddi'r ddeddf ar fynydd *Sinai*, ac y maent yn parhau etto yn ddyledswyddau yn y dyddiau grafol hyn. 1 Fe sgriftenwyd y ddeddf foefol ynghalon Dyn ym *Mharadweys*. 2 Y mae ei hadau wedi eu hysgrifau ynghalon pob dyn o'i enedigaeith, *Rhuf. ii. 15.*—3. Y mae wedi ei hysbrydol, effeithiol, a'i greddfol ysgrifenu ynghalonau'r etholedigion ar eu genedigaeth newydd *Heb viii 10.* trwy'r hyn y maent yn cael eu cym-

mëll a'u cynorthwyo i gyflawnu'r dyledswyddau dadguddiedig yn y ddeddf. Ni bu amser erioed, ac ni bydd byth ac y caiff credinwyr eu rhyddhau oddiwrth ddyledswyddau mawrion y gyfraith frenhinol. Cariad yw fwm a sylwedd yr holl ddeddf: y mae cariad yn yr ysbrydolrwydd o hono i barhau yn dragywydd, i *Cor xiii.* Pau bo'r saint wedi eu llenwi i'r ymyl a gras a gogoniant yn y nefoedd dyna'r pryd y cyflawnir y ddeddf oreu ganddynt. Y mae ewyllys ogoneddus o eiddo Duw i'w gwneud yn y nefoedd, *Mat. xi.* Ac felly paddyn ddichon disgwil bod yn rhydd oddiwrth wneuthur yr ewyllys hon ar y dddear?

Yn ail, y mae'r gyfraith frenhinol yn parhau o hyd fel drych dadguddiadol. 1. I ddanges beth fydd dda, cyflawn, a sanctaidd: y mae yn dangos fel â bys yr hen flodd dda lle y rhodiodd yr holl saint, ac y mae yn rhaid iddynt etto rodio. *Salm, cxix. 35.—Eph ii 10.* Yn ail, yn y drych dwyfol hwn y mae: Saint weled beth yw'r gau ffyrdd hynny fy raid iddynt eu gochel a'u ffeiddio: y ffirwythau gwaharddedig hynny nad oes iddynt eu profi: y mae yn dangos beth fydd yn anfodloni eu Tad nefol.

Yn drydydd, y mae etto yn parhau fel rheol frenhinol o ufudd-dod efengylaidd i'r saint mwyaf: y rheol sefydledig ydyw wrth ba un y maent i drefnu, ac i ffurfio eu holl feddyliau, geiriau, a gweithredoedd; Nid yw'r ddeddf i'r credinwyr yn rheol o gyflawnder neu gyflawnhad, fel ag yr oedd â *Adda* yn ei ddiniweidrwydd; nag ydyw, ond y mae yn rheol o ufudd-dod efengylaidd, i'w gyflawnu yng Nghrist, fel ag yr helbeth ddangosafom, *Gal vi 16.* Ee ddywedir yno fod y saint yn rhodio yn ol rheol: Ond beth yw rhodio yn ol rheol? Cadw'r ddeddf yn efengylaidd ydyw; trefnu ein ffyrdd yn ol y gyfraith frenhinol, fel yr ymddengys yn eglur wrth gydnaru *Gal. vi 16.* a'r *Adau xxi 24.* Yr hwn le yn ol y iaith wreiddiol fy fel hyn

hyn iw ddarlain. Ond yr wyt ti dy hun yn rhodio yn ol rheol, ag yr wyt yn cadw'r ddeddf : Y mae'r Groeg air yn priodol arwyddocau rhodio yn rheolaidd, yn ol rhyw reol fel ag y profais o'r blaen, Felly gan hynny rhodio yn ol rheol yw cadw'r ddeddf mewn modd efengylaidd. Cymmaint a hyn mewn perthynas i'r gwrthddadl mawr cyntaf a wneir yn erbyn parhad y gyfraith frenhinol.

Gwrth. 2. Yr wyf yn dysod yn awr at yr ail wrthddadl, yr hwn a seilfaenir ar *Rhuf vi. 14*. Canys nid arglwyddiaetha pechod arnoch chwi ; oblegid nid ydych dan y ddeddf, eithr dan ras. Y mae rhai yn casglu oddiyma, fod y credinwyr wedi eu rhyddhau oddiwrth y ddeddf fel rheol o rodiad sanctaidd, o herwydd nad ydynt dan y ddeddf.

Att. Er cyflawn eglurhad o'r testyn hwn, mi osodaf ger eich bron. 1. Wir gynhwysiad ac amcan y geiriau. 2. Pa mor belled nid yw y rhai cyflawn dan y ddeddf.

Yn gyntaf, y mae gennym yn y geirian addewid rasol, a seilfaen neu reswm Efengylaidd wedi ei chwanegu at yr addewid; yn gyntaf, y mae yma addewid auraidd wedi ei rhoi i'r holl rai crediniol, er fod pechod yn trigo ynddynt tra y maent ar y dddear, etto ni chaiff arglwyddiaethu arnynt : fe gaiff fod mewn cyflwr marwhaol trangcedig. 2. Y rheswm a roddir pa ham na chaiff pechod ddim teyrnasu nac arglwyddiaethu ar y saint, yw, am nad ydynt dan y ddeddf, eithr dan ras ; y maent dan deyrnasiad i'had ras, y dylanwad o iaddenol ras, ac addewid o farwhaol Ras.

Yn ail, amcan y testyn hwn yw gosod allan y ddau beth hyn. 1. Fod cynnifer ag fydd dan y ddeddf yn wastadoldan awdurdod pechod; hynny yw y mae y rhei'nyag sydd yn ymgadw oddiwrth bechod yn unig neu yn bennaf oddiwrth egwyddorion ac annogaethau deddfol, megis rhag ofn y digofaint a'r gosbedigaeth a fygythir yn y ddeddf, dan arglwyddiaeth pechod. Y mae Dr. Preston yn dal

aal sylw werthfawr ar y Testyn hwn, medd efe. Y mae pechod yn arglwyddiaethu ar y rhei'ny. ag sy yn ymgadw rhag pechod yn unig rhag ofn y gyfraith a barnedigaethau: dyma gyflwr y rhei'ny ag sy yn ymgadw rhag pechod yn unig rhag o'n. ac er mwyn lechydwrtaeth eu beneidiau, &c. a'r cyfryw sy yn edifarhau yn fydyn ar ryw fyndod. Y mae yn eglur fod dynion dan lywodraeth pechod, pan y maent yn ymgadw oddiwrth bechod yn fwy rhag ofn y ddeddf, nac oddiwrth brofiad o gariad a thrugaredd Duw. Feddychon y ddeddf trwy e' bygythion a'i dychrynfeydd attal dynion rhag cyteillionadau aflan gweledig, ac etto bod dan awdurdod pechod a llygredigaeth. Y mae yn bosibl na seiddia dynion wneuthur eu hen bechodau gynt pan y mae'r ystyriaeth o angen, digofaint ac uffern yn ymallyd ynddynt: er gyd a *Balaam* y dichon fod ganddynt dy llawn o aur ac arian; ac etto llygredigaethau eu calonau mor fyw ag erioed.

Fe amcenir ail beth yn y testyn, yr hwn yw y peth pennaf; fod nerth rhyledol gan yr wybodaeth ysbrydol, dadguddiad profiadol, a sicrwydd o gariad Duw, ei bardynol ras Ynghrist, i fawrhau ac i orchfygu llygredigaeth ynom ni. Y mae'r Dr. *Preston* yn dal sylw oddiwrth y testyn hwn, mai'r unig ffordd i orchfygu pechod, yw cael sicrwydd o gariad a gras Duw, ac o'i fod wedi ei faddeu: canys felly y mae yn esponio'r ymadrodd dwysol hwnnw Eithr dan ras; hynny yw, yr oedd ganddynt sicrwydd o Gariad Duw, a bod eu pechod wedi ei faddeu iddynt, 1. Y mae r olwg a'r profiad o ogoneddus ras a chariad Duw yn ein newid ni i natur re-fol sanctidd, yr hon sy'n gorchfygu llygredigaeth ac yn gwrthsefyll pob peth ag fydd wrthwyneb ac yn cyfodi yn erbyn y bywyd newydd a blunwyd yn yrenaid. 2. Y mae gan ffydd trwy'r dadguddiad o ddwyfol drugaredd, a'r sicrwydd o faddeiol ras: effaith fawr ar buro'r galon, *Aetia* xv. ac i lwyddo yn erbyn pob rhyw bechod.

Yr ail beth i'w egluro yw, pa mor belled nid yw y rhai cyfiawn dan y ddeddf?

Atteb. Nid yw y rhai cyfiawn dan y ddeddf yn awr yn nyddiau'r efengyl mewn amryw ystyr-iaethau; megis yn gyntaf, nid ydynt dan y ddeddf fel ysgol-feistr llymdost: y mae'r ddeddf foefol yn rheol i'r faint, ond nid yn rheol ar y faint; y mae yn rheol iddynt i edrych arni wrth gyflawnu dyledswyddau o ufudd-dod, ond nid athro neu ysgol-feistr arnynt i'w cynmell i ufudd-dod: y mae rhad ras Duw yn teyrnasu fel brenhin ar y faint *Rhuf.* v. 21.

Yn ail nid ydynt dan y ddeddf fel ysgol-feistr i'w gyrru a'u fflangellu at eu dyledswyddau *Gal.* iii. 25.

Yn drydydd nid ydynt dan y ddeddf fel gorchest-feistr; y mae'r ddeddf fel meistraid gwaith *Pharo* i bob anghredadyn, y mae yn gosyn ufudd-dod perffaith i'w holl orchymynion; ond nid yw yn rhoi dim gallu i gyflawnu.

Yn bedwarydd, nid yw y rhai cyfiawn dan y ddeddf fel barnwr condemnïol, nid oes dim damnedigaeth i'r rhai fy yng Nghrist, *Rhuf.* viii. 1 Y mae eiddo wedi cymmei'yd barn condemnïad y ddeddf ym mudi.

Yn bummed, nid ydynt dan y ddeddf fel gwr arglwyddiaethol; y mae hyn yn cael ei ofod ailen yn rhagorol, *Rhuf.* vii. 4. Ac felly chwathu, fy mrodyr, ydych wedi meirw i'r ddeddf trwy Gorph Crist, fel y byddech eiddo un arall, sef eiddo yr bwn a gyfodwyd o feirw. fel y dygom ffrwyth i Dduw. Y mae'r Apostol yn yr adnod 1. yn gosod y peth hyn ger bron, fel peth hyfys, mai cyhyd ag y byddo dynion byw ynddynt eu hunain yn yr hen *Adda*, ac nid yn Nghrist, eu bod dan arglwyddiaeth y ddeddf fel eu gwr. Oni wyddoch chi ffrwyth, &c. fod y ddeddf yn arglwyddiaethu ar ddyn tra fyddo efe byw? yn adnod 6. y mae'r peth hyn yn cael ei ofod ger bron, Eithr yn awr ein rhyddhawyd ni oddiwrth y ddeddf, hynny yw, fel y gwr cyntaf.

Dyma un ragorffaint werthfawr a ofodir yma

ger bron y Saint, eu bod yn rhydd oddiwrth y ddeddf megis gwr; y mae tri rheswm yn cael eu rhoi i'w gadarnhau, adnod 4.

Rhes. 1. O herwydd fod y rhai crediniol wedi marw i'r ddeddf; a'r ddeddf wedi marw iddynt hwythau; ac felly y maent wedi eu rhyddhau oddiwrth awdurdod ac arglwyddiaeth y ddeddf, fel ag y mae gwraig pan y mae'r gwr wedi marw, wedi ei rhyddhau oddiwrth ddeddf y gwr. Nid oes gan y ddeddf ddim awdurdod ar ddynion meirwon, nid oes ganddi ddim i wneuthur a hwynt: ni ddichon na'u cyhyddo na'u condemnio hwy, y mae'r ddeddf wedi marw i ddynion meirwon, nid oes un ddeddf yn eu herbyn hwy: os cyhuddir ar ddyn ac os bwrir i garchar am ryw drosedd marwol, pan y bo wedi marw, y mae yn rhydd oddiwrth y gyfraith, ni ddichon fyned rhagddi yn ei herbyn. Y mae'r Apostol yn gadarnhau ein bod ni wedi marw i'r ddeddf, a'r ddeddfi ninnau; y mae yn cydmaru i'r ddeddfi wr, a ninnau i wraig; yn awr os bydd un o'r ddau farw, y mae'r ymrwymiad wedi darfod: se'n priodwyd ni eu gid â'r ddeddf yn *Adda*, lel Cyfammod o weithredoedd, yn rhwym i roi ufuddod perffaith i'ddi dan boen marwobeth. Cyflwr ofnadwy andwyol yw bod yn briod a'r ddeddf o weithredoedd: canys 1. y mae'r ddeddf yn wr llym iawn, y mae yn gofyn yr ufuddod perffeithiaf ymhob pwnge; ni chyll hi ddim 2. Gwr gwan ydyw, *Rhes. viii.* 3. y mae yn gofyn dyledswydd heb rhoidim nerth. 3. Gwr anhrugarog ydyw, ni chyd ddioddef ddim a'r disŷig lleiaf: 4. Gwr gwaelid ydyw, y mae'r ddeddf yn lladd ac yn condemnio pawb ag sydd yn briod â hi.

Rhes. 2. Yn ail, y mae'r saint yn briod a Christ: o herwydd pa ham y maent yn rhydd oddiwrth y ddeddf eu gwr cyntaf; y maent wedi marw i'r ddeddf, a chweddi eu bywhau yn Nhywyfog y bywyd, ac felly yn briod ag ef. Y mae yn rhaid i becharduriaid farw, yn ac iddynt eu hunain; y mae yn

rhad

rhaid i hunan bechadurus gael ei ladd ynddynt cyn
y gallont fod yn rhydd oddiwrth y ddeddf fel gwr
ac yn briod a lychawdwr. Cyflwr gogoneddus a
gwynfydedig yw bod yn briod a Brenhin y gogon-
iant. 1. Y mae yn wr hollalluog; y mae yn glan-
hau ac yn trwyadl gyfnewid y rhai y mae eie yn
briodi; y mae yn golod Ysbryd newydd ynddynt
harddwch a gogoniant newydd arnynt; y mae yn
argraphu ei ddelw ogoneddus ei hun ar eu natur.
2. Y mae Crist yn wr trugarog, y mae yn maddeu
ac yn myned heibio i lawer o wendidau yn ei eiddo
nid yw yn anadlu dim ond cariad a melffder; nid
yw ei ynddygiad tu ag attynt ddim ond trugaredd
ac addfwynder. *Salm xxv.* Trugaredd iwr bobl yw
ei holl ffyrdd. 3. Gwr addfwyn ydyw *Mat. xi. 29.*
hwyrfrydig ei ddig yn dioddef llawer, *Y gorsen
yfi's ni's tyrr, &c.* 4. Y mae yn wr ag sy'n achub
enaid; y mae'r Arglwydd Iesu yn lechydwriaeth
ac yn fywyd i bobl sy yn briod ag ef.

Rhel. 3. Y trydydd rheswm am ein bod yn
rhydd oddiwrth y ddeddf, yw, Diben ein priodas
newydd a Christ; yr hyn yw, fel y byddai i ni
ddwyn ffrwyth i Dduw. *Rhus. vii. 4.* cyhyd ag y
mr. dynion yn briod a'r ddeddf o weithredoedd; i'r
ddeddf ac iddynt eu hunain y maent yn dwyn eu
holl ffrwyth, y maent yn gweithio oddiwrth an-
nogaethau deddfol, ac i ddibenion hunanol; y mae
yn rhaid i ni fod wedi marw i'r ddeddf, ac yn briod
ag Arglwydd y bywyd, cyn y gallom byth ddwyn
ffrwyth ysbrydol cymmeradwy gan Dduw. Yn
ada 6. se ddywedir, ein rhyddhau ni oddiwrth y
ddeddf fel y gwafinaethem mewn newydd-deb yf-
bryd, ac nid yn hender y ffrwythent hynny yw,
mewn ffordd newydd, ysbrydol efengylaidd, nid
yn yr hen ffordd ddeddfol.

Yn chweched, nid yw y rhai crediniol dan y
ddeddf fel cyfammod; y maent wedi eu rhyddhau
oddiwrth y ddeddf, 1. Fel cyfammod o weithred-
oedd, megis ag y rhodded hi i *Adda* 2. Fel cyfam-
mod

mod ammodol, megis ag y rhoddwyd i *Israel* ar fynydd *Sinai*. Fel hyn y mae yn eglur nad yw y rhai cyfiawn dan y ddeddf; ac y mae mor eglur nad ydynt yn ddiddeddf, 1 *Cor.* ix 11. A minnau heb fo i yn ddiddeddf i Dduw, (medd *St Paul*) ond dan (neu yn) y ddeddf i (neu trwy) *Grifl*. Y mae'r ddeddf yn y faint, *Salm* xl.—*Heb.* viii 9-10. Ac y mae'r faint yn y ddeddf; y mae'r ddeddf wedi ei hyfgrifenu yn ysbrydol yn eu calonau, ac y mae'n yn wastadol ymarferu yn yr efengylaidd a'r ysbrydol gyflawniad o'r ddeddf, trwy neu yn nerth *Crifl*.

Y mae trwyddille ag fydd dybygit yn dirymmu ac yn cymmeryd ymaith y ddeddf toefol oddiwrth y faint i *Tim.* i 9. Gan wybod hyn, nad i'r rhai cyfiawn y rhoddwyd y gyfraith, eithr i'r rhai digyfraith ac anafuad, &c. Fe ellir gwrthdadau oddyma, os nad yw y ddeddf wedi ei rhoi i'r rhai cyfiawn, yna nid ywddin yn rheol i'r rhai cyfiawn i rodio wrthi.

Er mwyn cymmeryd ymaith y gwrthdadau mawr hwn, ac iawn ddeall y testyn hwn, yn gyntaf, miros i chwi amcan ac amgylchiad y lle; ac yn ail, beth wyfyn farnu yw ei wir ystyr.

Yn gyntaf y mae'r geiriau hyn (nad i'r cyfiawn y rhoddwyd y gyfraith) yn perthynu ac yn ymlyhynnu ar 5 6 a'r 7. adnadau. Yn adn 5. y mae *St Paul* yn ddeddf beth oedd amcan a ffrwyth hregethiad, sef ffydd, cariad, a phurdeb; Eithr dithen y pregethiad yw cariad o galon bur; &c. a ffydd ddi-ragrith: Fel hyn y mae darlledu y geiriau yn ol y iaith wreiddiol: fel ag y mae'n eglur oddiwrth y drydedd adnod. Yr oedd yr Apostol yn pregethu ac yn cymmell dyledu ydau mawrion y gyfraith, mewn modd efengylaidd; pa beth bynnag oedd yn ddysgu mewn perthynas i'r ddeddf, yr oedd yn ei droi yn Efengyl. Yn adn 6. y mae yn achwyn i rai wyro oddiwrth yr hyn bethau, ac oddiwrth y drefn efengylaidd hon o bregethu ffrwythau yn dysgu athriwlaethau anffuddiol; yn cym-

meryd arnynt fod yn Athrawon o'r ddeddf, ac etto heb ddeall y ddeddf, &c. Y mae yn eglur mai athrawon deddfol oeddynt, dieithriaid i bregethiad ac ymarferiad esengylaidd, adn 7.

Eithr nynt (medd *Paul*) a wyddom mai da yw'r gyfraith, hynny yw, mai buddiol yw hi, os arfer dyn hi yn gyfreithlon; hynny yw, os bydd medr ddwyfol gan ddynion i ddefnyddio'r gyfraith yn ol gwir amcan Rhoddwr y gyfraith adn. 8. Yn adn 9. y mae yn gosod pwngc dwyfol ger bron ag fy raid ei wir ddeall gan bawb o'r rhei'ny ag fy am bregethu'r ddeddf, gan wybod hyn, nad i'r cyfiawn y rhoddwyd y gyfraith, eithr i'r rhai digyfraith, anufudd, pechaduriaid, &c. yn erbyn y cyfryw yn unig y mae'r gyfraith wedi ei hancanu.

Amcan a diben y geiriau yw hyn, fod defnydd ysbrydol gwerthfawr i wneuthur o'r gyfraith yn awr yn nyddiau'r Esengyl o's pregethir ac os defnyddir hi mewn modd esengylaidd. Y mae'r Apostol yn tystio, 1. mai cariad oedd swm ei bregethiad ef, yr hyn yw cyflawnder y gyfraith; 2. Ffydd a sancteiddrwydd, yr hyn yw gwaith nawr y Esengyl, *Ioan vi 27*.

Yn ail, y mae'r nawfed adnod yn ol y *Groeg* a'r *Syriaeg* i'w darllain fel hyn; gan wybod y peth hyn na ofodwyd dim o'r gyfraith ar y dyn cafiawn, eithr ar y digyfraith ac anufudd, y difanctaidd, a'r pechaduriaid, &c. Nid yw'r gair yn y iaith wreiddiol yn arwyddocau rhoddi, ond gosod, neu ddo-di; nid yw'r gyfraith wedi ei gosod ar y cyfiawn. A darllain y geiriau fel hyn yw'r ffordd swya cytunol a'r gwmonedd ei hun; canys y mae yn eglur fod y gyfraith frenhinol wedi ei rhoi i'r rhai cyfiawn, mewn perthynas i'r dyledfwyddau mawrion a gynhwysir ynddi, 1. y gorchymyn newydd hwnnw ydyw a roddwyd yn bendant gan y brenhin Iesu i'w holl eiddo *Ioan xiii*. fel y profwyd eisoes. 2. Y mae'r faint ag fydd mewn cymmundeb eglwysig yn cael eu mynych gymamell i gadw'r ddeddf yn

yn efengylaidd, i gadw gorchymynion Duw Rhuf xiii.—Eph. iv 5 6.—Col. iii—1 Ioan ii a'r iii—Iago i a'r ii. Y mae gorchymynion y ddeddf foefol yn cael eu cymmell ar y faint, megis y gorchymyn cyntaf, yr ail, trydydd, pummed, chweched, seithfed, wythfed, &c.

Yn drydydd, os nad yw Cyfraith Duw wedi ei rhoddi i rai cyfiawn, fel ewylllys Duw iw gwneuthar ganddynt yna fe ganlyn eu bod yn gwbl iydd oddiwrth bob dyledswydd o gariad at Dduw a dyn, oddiwrth bob dyledswyddau o dduwioldeb, cyfiawnder, a sobrwydd: ac felly pan gyflawno'r faint ryw weithredoedd da, fe ddichon Duw ddywedyd wrthynt, *Pwy a geisiodd hyn ar eith llaw?*

Yn bedwarydd, os nad oes deddf wedi ei rhoddi i rai cyfiawn, yna nid oes dim lle iw cyhuddo o unfrofedd; canys lle nid oes deddf, nid oes gamwedd medd yr Apostol. Fe gadarnheir, nad yw y rhai crediniol dan y ddeddf; ac aen hynay nid yw wedi ei gosod arnynt: Ac y mae darllain y geiriau fel hyn yn melus gytuno a thestynau eraill, ac yn llwyr gymmeryd ymaith y gwrthdadaid mawr hwn.

Yn ail, amcan yr apostol yn adnod 7. 8. 9. yw gymmeryd ymaith y camddefnydd a'r camgymhwyfnd o'r ddeddf; nid y defnydd ysbrydol efengylaidd o honi. Y mae tri chamddefnydd o'r ddeddf: 1. pan y mae yn cael ei throï yn efengyl; pan y mae dynion yn gosod y ddeddf i fynu tel rheol o gyfiawnder a chyfiawnhad, ac yn difgril bywyd, tangnefedd a derbyniad gyda Duw trwy eu gwaith hwy yn cadw'r ddeddf. 2. Pan y mae'r ddeddf yn cael ei gosod yn lle Cariad Duw; hynny yw, pan y mae dyledswyddau'r ddeddf yn cael eu cyflawnu oddiwrth egwyddorion ac annogaethau deddfol ac uid oddiwrth ddadguddiad o gariad a thrugaredd. Y mae Proffeswyr deddfol yn cael eu cymmell ac yn cael eu dwyn yn y blaen mewn helynt o dyledswyddau trwy fygythion a dychrynfeydd y gyfraith a dymaniad naturiol ar ol dedwyddwch; ond

ond y mae y rhai cyfiawn yn cael eu cymmell i ddyledswyddau trwy nerth cariad, nid trwy ofn neu frym y ddeddf: nid ydynt dan awdurdod cymhelliadol y ddeddf; y maent yn ufuddhau yn ewyllysgar, yn rhydd, ac o ysbryd cariad: Y mae'r cyfiawn, medd *Luther*, yn byw yn y cyfryw fodd fel na raid iddo wrth un ddeddf iw rybuddio neu iw cymmell. Ond y mae'r ddeddf wedi ei gosod ar y rhai anghrediniol, o ran ei hawdurdod gymhelliadol, y maent yn ufuddhau yn anewyllysgar, bygythion y ddeddf sy'n eu cymmell; y mae yn teyrnasu arnynt fel ar weision a chaethion. Y mae *Calvin* wrth ymadroddi ar y geiriau hyn.—Nid yw y ddeddf wedi ei gosod ar y rhai cyfiawn, yn dal gwerthfawr fylw; wrth y rhai cyfiawn y meddylir y rhei'ny nad ynt yn berffaith ymhob ffordd ond y cyfryw ag y mae dymuniad eu calon yn eu dwyn i wneuthur yn gyfiawn ymhob peth; canys y mae'r dymuniad hyn yn ddeddf i'r cyfryw, fel na raid iddynt wrth lywodraeth y ddeddf iw dal mewn bywyd cyfiawn. Y mae ymadrodd gwerthfawr gan *Mr. Perkins* ar *Gal. v 23*. Y mae dynion ysbrydol yn bobl ewyllysgar, rydd (medd efe) yn gwasanaethu Duw yn rhydd heb eu cymmell; fel pe na roddai Crist fywyd tragwyddol iddynt, etto hwy a'u carent ef, ac a ddymunent dderchafiad ei deytinas; i'r gwrthwyneb, pe na chosbai Duw bechodau yn erbyn y gyfraith megis godineb, meddwdod, a'r cyfryw a marwolaeth dragwyddol, etto fe ymgadwai Cristion rhag y pethau hynny, am ei fod yn gwybod eu bod yn anffodloni Crist, ac y mae ysbryd arall yn ei lywodraethu, i'r llyn y mae'r pethau hynny yn wrthwyneb.

Wrth y ddeddf weithiau y meddylir bygythion y ddeddf; ac yn yr ystyr hyn y mae yn cael ei rhoi i'r rhai cnawdol yn unig, iw ffrwyno a'u hattal rhag amryw bechodau, i'r cymmell a'u siangellu i amryw ddyledswyddau.

Y trydydd cam ddesnydd o'r ddeddf yw, pan y mae

mae min ei bygythion yn cael eu troi yn erbyn y rhai cyfiawn, i glwyfo a thriſtau eu hyfbrydoedd : y mae'r digofaint ofnadwy a'r wae echrydus ag y mae'r ddeddf yn eu bygwyth, wedi cael ei chymmeryd ymaith oddiwithynt hwy gan eu Machniydd ; yn erbyn y cyfryw nid oes deddf, *Gal. v.* Pa beta bynnag y mae'r ddeddf yn ei ddywedyd mewn ffordd o gybuddo, bygwyth, condemnio, wrth y rhai aughrediniol, fy dan y ddeddf, y mae yn ei ddywedyd; fel ag y mae yn egiur, *Rhuf. iii. 19*. Y mae ymadrodd hynod o eiddo *Jefuit* dyscedig, *Cornelius a Lapide*, y mae y rhai fy'n cynilwys bygythion y ddeddf yn erbyn y rhai cyfiawn, hynny yw, Cris'nogion ffyddlon fy wedi eu cyfiawnhau trwy Grift yn ei cham ddefnyddio; canys nid diben rhoddiaid y ddeddf yw, i'r Cris'nogion hynny ag fy dan yr eſtugyl, ac fydd ag Ysbryd y Gras a'r Cariad ynddynt i wneuthur o'u llwyrfodd yr hyn ag y mae'r ddeddf yn ei ofyn, gael eu bygwyth a'r Cospedigaethau a olodirallan yuddi: Ond fel y byddai i'r *Judeuon*, y rhai oedd yn fefyll cymmaint dros y ddeddf, ac felly mewn cyflwr eethiwsu dani gael eu bygythion wedi eu cymhwyfo attynt &c, ei feddwl yw na ddylit cymhwyfo bygythiyn y ddeddf at y rhai credinol i'r cymmell i ddyledswyddau.

Cymmaint a hyn am y rhan gyntaf o'r ail ddefnydd fydd i'r wneuthur o'r athrawiaeth o laddeuol drugaredd Duw, Fod drugaredd yn cael ei derchafu, pan yr ydym yn gweithio oddiwrth drugaredd fel yr annogaeth bennaf i ddyledswydd.

Ynail, y mae yn rhaid i ni dderchafu gogonedus drugaredd Duw, trwy weithio oddiwrth drugaredd, fel y ffynnon o'n holl weithrediadau yforydol. 1. Y mae yn rhaid i'n holl weithredu graffusau; megis cariad, ymddiried, ofn, dymuniadau duwiol, &c. 2. Ein holl weithredu mewn ddyledswyddau o uludd-dod a marwhad pechod i darddu yn gyntaf oddiwrth wybodaeth a phrofiad o Cariad a thrugaredd laddeuol Duw yng Nghrist.

Y mae

Y mae Dr Sibs yn dywedyd gair hynod i'r pwrpas:
Y mae ein holl ddaloni a'n cyfur yn deilliaw oddi-
wrth y gwreiddyn hyn, yr wybodaeth o gariad Duw
tu ag attom ni: pan y mae hynny ynom, y mae yn
ffynnon i bob grasufau, a dyledfwyddau eraill; y
mae yn gosod pob grasufau ar waith. Y mae yn
rhaid i'n holl weithredu tu ag at Dduw i darddu o'r
ffynnon felus hon, gwybodaeth a phrofiad, o ga-
riad a thrugaredd Duw.

Yn drydydd, y mae thrugaredd Duw yn cael ei
derchafu pan y mae fel llinyn aur a baner i'n tyn-
nu dan lywodraeth Crist; y mae rhinwedd gadarn
i dynnu a sugno yn y dadguddiad o gariad a thru-
garedd, hynny yw, y mae yn tynnu'r enaid yn
gadarn ac yn anwrth'nebol at yr Arglwydd Iesu.
Jer xxxi. 3.—A chariad tragwyddol i'th gerais;
am hynny i'th dynnais a thrugaredd (medd Duw
wrth ei ddewisedig rai) thrugaredd ddadguddiedig
yw'r fater a'r rhaff â pha rai y mae Duw yn ein
tynnu allan o honom ein hunain, at Grist a'i ffyrdd
i. Y mae'r dadguddiad o oludog ras a thrugaredd
Duw yn yr Efrogyl, fel baner yn cael ei gosod all-
an *Can. ii 4* Ffe a'm dug i'r gwin-dy (medd y ddy-
weddi) a'i fater drofod ydoedd gariad; hynny yw,
fe ddygodd Crist hi i gymmundeib ysbrydol ag ef ei
hun, acfe m llanwodd a chyfuron melusenaid ddi-
ddanol, megis a gwin gwerthfawr; ond ei gariad
wedi ei estyn allan fel baner a'm tynnodd i atto ef.
Llumman neu arwydd-len wedi ei gosod allan yw
baner: defnydd gosod baner allan yw tynnu mil-
wyr at eu lliwiau, at eu capteniaid, *Nam. ii, 2.*
Y mae gogoneddus gariad a thrugaredd Duw yn
yr efrogyl, fel baner wedi ei lledu drofom, ac felly
y mae yn idynt rinwedd gadarn i gasglu a thynnu
i'n tynnu dan felus lywodraeth Duw yn yr Efrog-
yl. *Eccl. xxi. 10* yr ydym dan ei gariad ef, a'i gariad
ef, fel baner drofom minnau 2. Y mae digym-
mor a goruwch-belaeth gariad dadguddiedig Duw,
mor gryfed a rhaff angor llong, i'n tynnu at yr

Arglwydd Iesu. Y mae gennym le gwerthfawr i'r pwrpas, *Hof xi 14*. Pan oedd *Israel* yn fachgen, mi a'i cerais ef.—tynnais hwynt a rheffynnau dynol, â rhwymau cariad. Y mae'r gair rheffynnau yn y iaith wreiddiol yn arwyddocau, Rhaff fraisg gordeddog, neu gadwynau haiarn wedi eu corddedu am eu gilydd. Y mae'r geiriau yn ol yr *Hebraeg* yn rhedeg fel hyn, Mi a'u tynnais hwynt a rhaffau angor dyn, â rhaffau breisgion cordeddog cariad. Y mae Duw yn gollwng rhaffangor fawr ei gariad a'i drugaredd i'n heneidiau, a thrwy hynny yn ein tynnu allan o ffyrdd pechod atto ei hunan, ac yn ein tynnu o hyd yn y blaen yn llwybrau sancteiddrwydd, fel ag y mae'r gair *Hebraeg* yn arwyddocau. Y mae *Iarg Jonathan* yn ei darllain fel hyn, Mi a'u tynnais hwynt a chadernid cariad fel ag y mae meibion cariad yn cael eu tynnu. Y mae cariad yn tynnu yn felus ac yn gadarn: Anifeiliaid, i.e. cerrig yn hytrach na dynion yw y rhai nad ydynt yn cael eu tynnu a'u hannog i ddyledswyddau trwy drugareddau Duw. Y mae *Zanchy* yn dal sylw odidog ar y testyn hwn; Nid yw yn dywedyd yn unig, tynnais hwynt a rhwymau dynol; ond er mwyn eglurhad y mae yn chwanegu, rhwymau cariad; gan ddysgu trwy hynny, mai y rhwymau a pha rai y mae rhwymo a thynnu dynion, yw rhwymau cariad; ac am hynny anifeiliaid ac nid dynion, yw y rhei'ny nad yw yn cael eu tynnu, trefnu a'u cadw mewn dyledswydd gan rhwymau cariad, ond rhaid iddynt wrth firwynau cryfion a chadwynau haiarn. Ond pa beth yw y rhwymau caredig hynny i dynnu? Y mae *Zanchy* yn dywedyd, yr ystyriaeth oddaioni a chariad Duw tu ag attom, a sicrwydd o fod ein pechod wedi ei faddeu i ni trwy Grist. Daioni Duw yw y rhaff sy raid ein tynnu i edifeirwch, nid dychrynfeydd y gyfraith. Gwel *Rhaf. ii. 4. 5*.

Yn bedwarydd, ac yn olaf, y mae'r rugaredd Duw yn cael ei dderchafu, pan yr ydym yn gweithio o ddiwrth

ddiwrth drugaredd fel yr annogaeth gymhelliadol fywiocâol i bob ufudd-dod sanct iidd. Y mae gan gariad gogoneddus a thrugaredd Duw wedi ei grediniol adnabod, rinwedd rlyfeddol i ddenu ac i berfwadio dynion yn swy na phob cyflogau a gwo-brau, felly y mae yn cymmell ac yn dirdynnu mwy na phob penydiau a fflangellau, bygythion neu gosbedigaethau: Os gweithia un peth yn y byd ar enaid i bwrpas, Cariad a Gras dadguddiedig a'i gwna. Y mae y rhinwedd gymhelliadol hon yn cael ei sefydlu yngwerthfawr gariad Crist.—2 Cor. v 14 15. Canys y mae cariad Crist yn ein cymmell ni, gan farnu o honom hyn, os bu un farw dro: bawb, yna meirw oedd pawb; &c.

Fe ddarfu i ryw gau Apostolion ddywedyd fod St. Paul wedi ynfydu neu amhwylllo; am ei fod yn clodfori ei hunan; y mae yn attebi hyn, os ydoedd wedi ynfydu, trwy dystiolaethu ei wirionedd ei hun na wnaethau felly oddiwrth un egwyddor neu ddi-ben hunanol: yr oedd dau beth wedi ei gymmell i hynny. 1 Gwir ddymuniad at ogoniant Duw: yn naioni ei eglwys: adnod 13. Canys pa un bynnag ai amhwylllo yr ydym: i Dduw yr ydym; ai yn ein pwyll yr ydym, i chwi yr ydym. 2 Fod anteidrol Gariad Crist yn marw drosom yn ei gymmell i hyn yma; gan fod Crist wedi marw drosom ni greaduriaid meirwon, colledig andwyol, ni allwn amgen na llwyr roddi ein hunain a'n holl eiddo iddo ef.

Canys y mae Cariad Crist: y mae Cariad yn cael ei ystyried yma yn weithredol, am fawr Cariad Crist tu ag attom ni, fel ag y mae *Calfin* yn dal sylw Y gwrthiau o gariad digymmar, yn ymddisgleirio yn yr uwchder eithaf, i Dywysog y bywyd fodloni marw fel y byddai i rai meirwon gael bywyd.

Canys y mae Cariad Crist yn ein cymmell ni, y mae'i geiriau yn y iaith wreiddiol yn gyflawn iawn o arwyddocad. 1. Y maent yn arwyddocau cymmeryd meddiant o'n holl ddyn; dyma feddwl *Pasor* a *Beza* 2 Y mae yn arwyddocau dwyn yn y blaen
gyd

gyd ag ymgyrch sanctaidd, fel ag yr oedd y prophwydi pan ddelai'r Ysbryd arnynt; ni allent lai na prophwydo; yr oeddynt yn cael eu dwyn tu hwyt ac uwchlaw iddynt eu hunain, gyd â math o ffyrnigiwydd nefol a gwresogrwydd sanctaidd; o ba herwydd yr oedd y prophwydi yn cael eu cyfrif yn yntydion gan y byd; gwel 2 *Bren* ix. 4. 11. Yn yr ystyr hyn y mae'r gair *Groeg* yn cael ei ddefnyddio yn yr *Aidau* xviii. 5. A bu gyfyng ar *Baul* yn yr Ysbryd. &c, hynny yw, se galodd *Paul* ei ddwyn ymaith mor gadarn gan ysbrydoliaeth a gwaith Ysbryd Duw, fel na's gallasai lai na dwyn tyftiolaeth i Grist, a hynny ger bron yr *Juddewon*, beth bynnag a ddelaiiddo 3. Y mae'r gair yn y iaith wreiddiol yn arwyddocau amgylchynu, gwarchae gwersyllu a chadw i mewn, fel mewn dinas warchaeedig, fel nad oes un modd i ddiangc: y mae'r gair yn cael ei gyfeirio at warchae dinas *Caersalem* *Lec* xix. 43. 4 Y mae yn arwyddocau clymmu yn gadarn a'r rhwymau tynnaf, a chadarnaf, Yn gyntaf, y mae digymmar Gariad Crist wedi ei dywallt ar led yn ein calonau; yn ymaffyd yn ac yn meddiannu'r holl ddyn i Grist, y mae yn gyrru allan bob chwantau llywodraethol, ac yn cymmeryd meddiant o'r galon i Frenhin y Gogoniant. Y mae gan ddynion cyn eu sancteiddio llawer o arglwyddi dieithr yn llywodraethu yn ac ar eu heneidiau; gwel *E/ay.* xxvi. 13. cynnifer o chwantau, cynuiler a hynny o arglwyddi. Ond pan y delo'r Cariad dwysol nerthol hwn i'r enaid, y mae yn gyrru ymaith bob chwantau llywodraethol, ac yn cymmeryd cyflawn feddiant o'r cwbl fydd ynom i Arglwydd y Bywyd. 2. Y mae yn cadw meddiant o'r Enaid dros Grist. 3. Y mae gwaith Cariad Crist yn meddiannu'r enaid, yn llanw'r enaid o nerth yng Nghrist. Y mae nerth llawer o ddynion gan un dyn wedi ei feddiannu gan ysbryd: y mae gan enaid wedi ei feddiannu yn ysbrydol gan gariad digymmar Crist, nerth Duw yn gweithio ynddo

ynddo a throſo *Eph. vi. 10 ff.* Fe ddichon y cyf-
ryw enaid gwerthfawr wneuthur mwy dros Dduw
na deng mil o ddynion cnawdol, i.e. na'r holl rai
diadgenhedledig fy yn y byd.

Yn ail, y mae gogoneddus Gariad Crist wedi ei
dywllt i'r enaid, yndwyn dynion yn y blaen'gyd
a' ymgyrch sanctaidd i goffeidio Crist a'i ffyrdd; y
mae'r cariad dwyfol hwn yn gweithio mor gadarn
a'r saint, ag yr oedd yr ysbryd o brophwydoliaeth
yn gweithio ar y prophwydi. Mi egluraf hyn
mewn pedwr peth gwerthfawr. 1. Y mae'r dad-
guddiad o Gariad Crist yn dwyn dynion allan o
honynt eu hunain, o bob hunan-bechadurus, a
phob ffordd bechadurus; y mae yn ei rhwymo i
beidio a byw yn hwy iddynt eu hunain. 2 *Cor v. 14*.
2. Y mae'r cariad hwn yn dwyn dynion tu hwyt
ac uwchlaw iddynt eu hunain; y mae'n cyfodi'r
enaid i fynu i'r dyledswyddau uwchaf, i garu Crist
i fyw iddo, y mae yn gwneuthur uwchlaw pob
nath hunanol. 3. Y mae yn dwyn dynion yn eu
herbyn eu hunain, mewn gwaftadol wrthwynebiad
i bob hunan-lygteredig; ac i bob peth ag fydd yn
wrthwynebiad i'r bywyd newydd fy wedi ei blannu
yddynt. 4. Y mae yn dwyn dynion yn y blaen
gydag amgyrch sanctaidd yng Nghrist, a'i werth-
fawr lwybrau: y mae y rhai a brofodd y Cariad
dwyfol hwn yn eu hyfbrydoedd yn rhwydd ac yn
cyflawn roi eu hunain i fynu i Crist, ac ni allant
yn amgen: Y mae'r cariad hwn yn gwneud y cyf-
ryw argraphar yr enaid, fel na's gall orphwys mewn
un lle ond yng Nghrist a'i ffyrdd. Y mae'r cre-
dinwyr yn cael eu galw'n dreiswyr mewn ystyr yf-
brydol, *Mat xi. 12 Luc. xvi. 16.* O ddyddiau *Iwan*
Fedyddiar hyd yn awr, hynny yw, o'r amser dech-
reuwyd pregethu yr Eſengyl gan *Iwan Fedyddiar*,
yr ydys yn treisio Teyrnas Nefoedd, a threilwyr
fy n ei chippio hi, Dyma gyffelybiaeth yn cael ei
cnyrhueddydd oddiwrth filwyr dewrion, y rhai nid
ydynt yn atbed mo'u bywydau eu hunain, ond yn
rhuthro

rhuthro ar amddiffinfeidd eu gelynion, yn eu hea-
mill ac yn eu cymmeryd trwy drais, ac yn cludo
ymaith eu trylorau. Y mae hyn yn golod allan
nerth fydd yn gwir gredu gwerthfawr gariad Crist,
yr hwn fydd yn dwyn dynion yn y blaen gydag
ymgyrch cadarn yn y llwybr cul, trwy dân a dwfr
yn erbyn pob gwrthwynebiadau gelynion ysbryd-
ol; y maent yn ymroi pa beth bynnag a ddelo o'u
parch, meddiant, rhydd-did, bywyd, &c. yn y byd
hwn, ar ol Crist yr ânt, hwy canlynant ef trwy'r
amialwch; y maent yn rhydd i anturio'r cwbl ac y
mment yn ei swynhau yn y creaduriaid, i swynhau
Crist a'i drylorau amhrifedig.

Yn drydydd, y mae'r cariad dwyfol hwn yn
cymmell faint i rodio o fewn terfynau rheolau
dwyfol: Cariad gogoneddus Crist yw'r Spardyn sy
'n bywiocau'r faint i bob daioni; y ffrwyn sy'n eu
cadw rhag pob drwg; y cae sy'n eu cadw rhag cr-
wydro oddiwrth Grist a'i borfeydd; y rhwymyn
auraid ydyw ag sy'n clymmu Crist a hwythau yng-
hyd yn dra agos ac yn dra chadarn. Y mae'r cariad
hwn megis yn eu hamgylchynu, yn gwrchae ar-
nynt, ac yn eu cadw i mewn o bob tu megis mewn
dinas gadarn warchaeedig (fel ag y mae'r gair yn ar-
wyddocau) fel na's gallant dorri allan i ffyrdd gwa-
harddedig fel ag y mae eraill yn gwneuthur. Y
dadguddiad o gariad a thrugaredd sy'n cymmell
dynion i ddyfod at Grist ar y cyntaf: a'r cariad
hwn sy'n eu cymmell i gadw yn agos atto hyd y
diwedd, *Luc xiv 23.*

Gwrth. Ond y mae holl bobl Crist yn rhai ew-
yllygar, yn gweithio oddiwrth ysbryd rhydd yng-
wasanaeth Crist *Salm cx 23.* Yn ail, ni ellir cym-
mell ewyllys dyn yn ei herbryn ei hun; y mae
rhydd-did oddiwrth gyd-weithrediad yn briodolodd
hanfodol o'r ewyllys; pa fodd gan hynny y maent
yn cael eu cymmell fel y dywedafoch gan gariad
a thrugaredd i'r dyledswyddau o ufudd-dod.

● *Ans. 1.* Y mae yn rhaid i ni wybod, nad yw ew-
yllys

yllys dyn yn cael ei chymmell at Grift a'i ffydd trwy egwyddor allanol yn unig fel ag y gwneir i garreg fyned ar i fynu; y mae hyn yn hollol anghytunol a natur gwir ffydd, ufudd-dod ysbrydol, a phriodoledd hanfodol ewyllys dyn, yr hon sy'n de wis yn rhydd pa beth bynnag y mae yn ei adewis.

Att. 2. Y mae'r dadguddiad ysbrydol o gariad a thrugaredd Duw yn cyfnewid ewyllys dyn, ac yn ei hennill i ddyfodllyn rhydd ac yn anwrth'nebol at Grift a'i lwybrau; mor belled ag y mae ewyllyfiau dynion wedi ei sancteiddio a'u hysbrydoli, y maent yn cofleidio Tywysog Iechydwrïaeth, ac yn ymofwng iw deyrnwialen frenhinol, mor ufudd ag y gwafanaethafant bechod erioed. Ac etto y mae'r saint megis yn cael eu cymmell, eu gorchfygu, a'u gosod yn y blaen gydag ymgyrch sanctaidd i fyw i Grift trwy nerth ei gariad, fel na's gallant wneud yn amgen. Y cymhelliadau melusaf, etto y cryfaf, yw cymhelliadau cariad; cymhelliad gyd â'r ewyllys, nid yn ei herbyn ydyw; y mae yma'r cymhelliad mwyaf, ac etto yr ewyllysgarwch mwyaf. Y mae dwyfol gariad yn gyrru i ddyledswdd yn anwrthwynebol, etto yn tynnu o lwyrfodd: Dirgelwch ydyw, ond etto gwirionedd, nid yw eneidiau grasol byth yn gweithredu mor rhydd tuag at Dduw, na phan y maent yn cael eu cymmell gan ddadguddiadau mawrion o'i gariad. Deliwch sylw y mae dynion di-adgenhedledig ac adgenhedledig yn cael eu cymmell at ddyledswyddau, ond oddiwrth egwyddorion tra gwahanol; un gan ystyriaeth o'r ddeddf a digofaint, y llall oddiwrth ddadguddiad o gariad a chymmwynasgarwch.

Y Defnydd olaf, Bydded i bawb ag fy wedi cael eu derchafu i fod yn gyfrannog o helaeth drugaredd Duw, yn wastadol dderchafu gogoneddus drugaredd, trwy fod yn helaeth ymhob dyledswydd; Canys yn hyn y gogoneddir Duw ar ddwyn o honnom ffrwyth lawer, *Ioan, xv.* Y mae goruwchhelieth drugaredd yr Eifengyl yn galw am, ac yn rhwymo

rhwymoi fod yn helaethion ymhob gwafaneth e-
 fe ag ymdd; y mae cyfoethag ras yn rhwymoi fod
 yn gyfoethog mewn gweithredoedd da. Y mae
 Daw wedi derchafu ei bobl i radd uchel iaw o
 drugaredd, wedi eu cyfoethogi a rhagorol ofud ei
 ras: efe a'ugwnaeth hwy yn rhyfeddol tiwy weith-
 redoedd rhyfeddol ei drugaredd: y mae Daw wedi
 didoli ei bobl a'ugofod ar y naill du yn drysor neill-
 duol iddo ei hunan, a thrwy hynny 'fe ugwnaeth
 yn rhyfeddol; y mae genym le gwerthfawr i'r
 prifus, *Salm iv 3.* Gwybyddwch, i'r Arglwydd
 neillduol e duwio iddo ei hun. Y mae'r *Arabaeg*
 fel hyn, y mae *Jehofa* wedi gwneuthur y duwio yn
 rhyfeddol, neu wedi ei ofod ar y naill du gyda rhy-
 feddol. Etto nid yw'r holl drugaredd ac ydym ni
 yn eiderbyn yn y bywyd hwn, ond megis diferyn
 neu friwffion yn o drugaredd mewn cydmariaeth, i'r
 tryforau mchwilidwy o ras a ddadguddir ac a gyf-
 rennir i'r faint yn y nefoedd yn dragywydd. O
 gan hynny fel y dylem ni yndrechu i dderchafu
 Duw ein trugareddau, tiwy fod yn helaethion ym-
 hob gair a gweithred dda: dyna'r peth a gymhellir
 mor helaeth arnom, *2 Cor. ix 8.* Y mae yn rhaid
 i ni fod yn helaeth ymhob gweithred dda, ac yn *1*
Cor. xv 58. bod yn helaethion yngwaith yr Ar-
 glwydd yn wastadol. Yn gyntaf, y mae yn rhaid
 bod y faint wedi eu cyflwynu â ffrwythau cyfiawn-
 der *Phil i, 11.* Yn ail, bod yn helaeth ymhob gw-
 eithred dda. Yn drydydd, bod yn helaethion
 yngwaith yr Arglwydd yn wastadol.

Y mae yn rhaid i ni fod yn helaeth mewn dy-
 ledswyddau, ac etto priddio a gorphwys ar ein dy-
 ledswyddau; y mae dwy graig beryglus ag fydd
 i ni osalu rhagddynt yn erbyn pa rai y dryllodd
 llawer eu heneidau; *1. Diystyrudyledswyddau. 2*
Gorphwys ar ddyledswyddau.

Yn gyntaf, gochelwch rhag diystyrn nac esgeu-
 lusou ddyledswydd adnabyddus. *1. Un o'r diben-
 ion ag oedd yn golwg Crist yn marw dros ei eiddo*
 oedd

oedd fel y byddai, iddo gael pobl bur iddo ei hun, *awyddus i weithredoedd da, Tit ii 13 14.* 2. Un peth efengylaidd a fetydlwyd arnom, ar ein gwaredigaeth o ddwylo ein gelynion ysbrydol oedd fel y bydda i ni ei wafanaethu ef mewn sancteiddrwydd a chyfiawnder dros holl ddyddiau ein bywyd, *Luc i 73. 74.* 3 Y mae creadur uewydd wedi eu ffurfio ymhob saint iw baratoi i bob gweithred dda; y mae hyn cael ei eglur ofod allan yn *Eph, ii 10.* Canys ei waith ef ydyin, wedi ein creu neu ein ffurfio yng Nghrist Iesu i weithredoedd da, y rhai a ragddarparodd Duw, fel y rhodiem ynddynt. Y mae 'r *Syriaeg* yn eu darllain fel hyn; Ei greaduriaid ef ydym ni, y rhai a grewyd yn Iesu Crist, i weithredoedd da, y rhai a ragddarparodd Duw o'r dechreuad, &c. Deliwch sylw, i Fod yr noll saint yn derbyn eu ffurf neu greadigaeth newydd yn Iesu Crist ese yw'r gweithdŷ dwysol lle mae'r gwaith gogoneddus hwn yn cael ei ffurfio a'i wneuthur: ele yw ffynnon eu grasfau 2. Gwneuthur gweithredoedd da yw diben eu creadigaeth newydd. Megis y rhagddarparodd Duw ei bobl i ogoniant, *Rhus. ix 23,* felly fe ragbaratodd weithredoedd da iw bobl i rodio ynddynt: y mae gwedi ordeinio gweithredoedd da i fod yn ymarferiad beunyddiol i'r saint yn y bywyd hwn, yn gystal a thyrnas nefol i fod yn wobrogoneddus iddynt yn y byd a ddaw. 4 Y mae gweithredoedd da wedi eu hordeinfo i'r saint i rodio ynddynt, ond nid i fyw trwyddynt; y mae yn rhaid i'r saint rodio mewn gweithredoedd da, ond byw trwy ffydd. 5. Y mae Duw wedi cyduno ffydd a gweithredoedd da yn anwahanol ym mhregethiad yr Efengyl yn ymarferiad ei bobl, a'r hyn a gyfsylltodd Duw, na wahaned un dŷp, *1 iir. iii. 8 14.* Y mae gweinidogion Crist yn cael eu ffarfo i gadarnhau ac i ddyfgu'r peth hyn, yughyd a ffydd: Fod i'r sawl a gredafant i Dduw ofalu am flaenori mewn gweithredoedd da. Fel hyn y mae *Beza* yn eu darllain iddynt fyfyrion maentunio gweithredoedd

da Y mae'r un ymadrodd yn adn. 14.

Y mae dynion yn myfyrio pa fodd i flaenori ar eraill mewn golud, anrhydedd, a breintiau daearol; ond y mae yn rhaid i'r saint fyfyrio pa fodd i flaenori mewn gweithredoedd da. i ragori mewn cyflawniad helaeth ysbrydol o ewyllys Duw : y mae yn eglur oddiwrth y testyn hwn, na ddarfu i'r rhei'ny nad ynt yn myfyrio am flaenori, a gwn-euthur gwaith Duw yn gywir ac yn flyddlon, erioed etto wir gredu yn Nuw.

Yn ail, y mae yn rhaid i ni ochelyd gorphwys ar ddyledswyddau wedi eu cyflawnu. *Phil. iii. 3.* Y mae yn rhaid i ni beidio agorphwys ar ein gweddiau, neu ar un cyflawniad personol am fywyd, cyflawnder, a derbyniad gyda Duw. Gadewch i ni dreulio cant o flynyddau mewn cyflawniad manwl o bobdyledswyddau, wylw ein llygaid allan am ein pechodau: treulio ein holl nerth mewn dyledswyddau, rhoi ein holl dda i borthi'r tlawd, ac yn y diwedd rhoi ein cyrph i'w llosgi dros y gwirionedd etto ni chyflawnha ac ni rhyddha Duw ddim o honom; ni allwn farw yn dragwydd, er yr holl bethau hyn, oni chawn ni Griffti gyflawnha'u ein personau a'n cyflawniadau. Nid oes i ni feddwl myned i'r nefoedd heb rodio yn ffyrdd sancteiddrwydd na rhyfygu meddwl myned yno o herwydd unrhyw beth awneler ynom, gennym neu trwyddom ond yn hollol, yn unig, ac yn gyfangwbl rhoi ein holl bwys at yr aberth mawr dros becladuriaid.

T E R F Y N.

BEIAU YR ARGRAPHWASG,

Y mae y naill lythyren wedi ei rhoddi yn lle'r llall a'r attaliadau wedi eu cam-osod mewn amryw-
iol o fannau: fe fedr pob darllenydd deallus ddi-
wygio hynny. Nid oes hyd ar a ddarfu i mi sylwi,
ddim cam wedi ei wneuthur a meddwl yr Awdwr,
oddieithr yn y manau canlynol.

Tu dal. 7. llin. 17. ar ol gan, dar. ei holl eiddo.

———12.———30. ar ol pennaf, dar. i ddyn, ym
ogoniant pennaf iddo yntef.

———34.———1. yn lle Eglwys dar. Egwyddor.

———135———3. yn lle ddeddf, dar. Efergyl.

———158———3. yn lle a'r nid, dar. a'r hwn nid.

H Y S B Y S I A D.

Y mae gan y Cymru uniaith lyfrau defnyddiol er amrywiol o Wirioneddau, Ond nid oes ar a un i am dano, un llyfr wedi ei ysgrifennu yn yr Iaith Gymraeg, gyda gwlwg ar ofod o flaen y Durlenydd Gorph o Ddifeinyddiaeth etengylaidd. Fe ddarfu i mi, gan hynny, er's blynyddau, ddechreu myfyrwio, darllen ac ysgrifennu, i'r diten i annwch fy Nghya-oludwyr o chrynhoed byr o'r hyn fydd yn ymddangos i mi yn fwyaf pryfig, fel Rglusthad a Phrawf o amrywiol ganghennau yr Athrawiaeth fydd yn ol Duwioldeb. Y mae y rhan fwyaf o'r hyn ag oeddwn yn furiadu ei gyhoeddi, yn barod i'r Argraphwasg. Ac yr ydwyf yn buriadu myned rhagof, yn ddi-ced, os Rhag-llunioeth a barha fywyd, iechyd, a chysieu i'ra. Yn y cyf-amer, fe fydd i'r ddiwy ran gyntaf gael eu cyhoeddi yn un llyfr os bydd i mi gael annogaeth ar yr ammodau canlynol. —

1. Fe fydd i'r llyfr gynnyys I. THEOLOGIA, neu wirioneddau mewn perthynas i Dduw. I. Bod Dduw. II. Bod yr Ysgrythyrau yn Air Dduw. III. Perffeithrwydd a Furi-odolrwydd Dduw. 1.) Mai Ysgrifd yw Dduw. 2.) Bod Dduw yn Dragwryddol. 3.) yn Anghysnewidiol. 4.) yn Holl-bresennol. 5.) yn Holl-nybodol. 6.) yn Holl-allwg 7.) yn anfeidrol Sanctaidd. 8.) Cyfaun. 9.) Doeth. 10.) Dda. 11.) Amyneddgar. 12.) Tfyddlon. IV. Dduw yn Dad, Mab, ac Ysgrifd. V. Arfueth i'ra. 1.) Yn gyffredinol. 2.) Yn neilluol mewn perthynas i gadwedigaeth pechaduriaid. VI. Gweithredoedd Dduw. 1.) Creadigaeth. 2.) Rhaglunioeth. II. ANTHROPOLOGIA, neu Wirioneddau mewn perthynas i Ddyn. I. I'r ei gyflwr creadigol II. Ei gymp. III. Canlyniadau'r cymp. 1.) Yn kheru cyntaf. 2.) I holl ddydolrwy. IV. Llygredd dyn. V. cosp Pechod. — 2.) Ei bris fydd Deunaw-teinio; chae cheiniog i'r rhoddi gyda'r enw, a fallt pau dderbynir y llyfr: rhag-llunioeth am dduw-ddig i gael y trydydd-ar-adeig yn rhad. — 3.) Bydd iddo gael ei ofod yn yr Argraph-wasg mor gynted ag y byddo i mi gael wyth cant o rag-dal wyr, Gan hynny, na oedet y rhai a chwennychent iddo gael ei gyhoeddi, i anfon eu henwau au rhog-daliauau naill ai i mi neu i ryw un o'm cyfeillion a fyddo yn derbyn euau drofod

Llanmichlyn.
Rb. 9. 1796 }

13 DE 67 GEORGE LEWIS.